

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

Մեր կոնտակտները՝

Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

ԼԷՕ ՄԱԱՍՊՈՒՐԿ

ՄԱՅՐ ԹԷՐԵԶԱ

Անձնական Դիմանկար մը

Գերմաներէնէն թարգմանեց
Ռուզան Սալխանեան

Հրատարակութիւն՝
«ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂ»
2015

Գերմաներէն բնագրի հրատարակութիւնը՝
Mutter Teresa: Die Wunderbaren Geschichten
© 2010 Pattloch Verlag GmbH and Co. KG, Munich

Տպագրուած յաբուկ արտօնութեամբ՝
© Լուսաւորչի Կանթեղ Համայնք, 2015
Պէյրութ, Լիբանան

ISBN: 978-9953-585-12-3

Մտնալու համար դիմել՝
ca@loussavorchigantegh.net

ՀՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր սրտագին
շնորհակալութիւնը կը յայտնենք
ազնիւ մեկեւնասին՝
Մագ. Գրիգոր, Քրիստին
եւ Քերոք Ճապուրեանին

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յառաջաբան. «Խոկալով Կարդա՛ Այս Էջերը
եւ Որոշէ Կեանքիդ Ճամբան»

Գեորգ Ծ. Վրդ. Եղիայեան..... 7

Հեղինակին նախաբանը. Ի՞նչ պիտի փափաքէր ան.....	11
1. Մեր Երկրորդ Հայեացքէն.....	15
2. Վարիկանի Մէջ.....	26
3. Ինչպէս «Կը Պարուիրեն» Սուրբ Մը.....	37
4. Մայր Թերեզայի Երկրորդ Կոչումը.....	45
5. Աղքատները Հրաշալի Մարդիկ Են.....	53
6. Մայր Թերեզայի «Պիզները».....	65
7. Պարմէ Անոնց Յիսուսի Մասին.....	75
8. Փոքր Բաներ՝ Մեծ Սիրով.....	85
9. Աղքատէն Ամենաաղքատին Հեղ.....	99
10. Հայեցողական Կեանք՝ Աշխարհի Մէջ.....	107
11. Անգէն Հրապուրիչը.....	117
12. Ինչպէս Ցուլը Կոտորչներէն Բռնել.....	129
13. Հոգիներ Կարիքի Մէջ.....	139
14. Երկաթեայ Վարագոյրէն Անդին.....	147
15. Սովետական Սուրբ Ծննդեան Տօնը.....	163
16. Հայաստանեան Արկածախնդրութիւններ.....	171
17. Ուխտաւորներու, Պռոնիկներու եւ Քաղաքական Անձնաւորութիւններու Հեղ.....	185
18. Հինպուններու եւ Իսլամներու Մէջ.....	193
19. Չայնազուրկներուն Չայնը.....	205
20. Ասիկա Իր Գործն Է.....	217
21. Տառապանք եւ Մահ.....	231
22. Իր Սրբութեան Ծաղկունքի Մէջ.....	239
23. Մայր Թերեզան Կ'ապրի.....	251

Jesus is the Hope
of Mankind
for He came to give
us the good news
that God is Love
and that He loves us
and that He wants
us to love each other as
God loves each one of us.

Յիսուս մարդկության յոյսն է,
քանի Ինք եկաւ մեզի բերելու բարի լուրը՝
թէ Աստուած սէր է,
Ան մեզ կը սիրէ,
և մեզմէ կ'ուզէ,
որ մենք սիրենք զիրար այնպէս,
ինչպէս Ինք մեզմէ իրաքանջիրը կը սիրէ:

ԽՈԿԱՂՈՎ ԿԱՐԴԱ՝ ԱՅՍ ԷՋԵՐԸ ԵՒ ՈՐՈՇԷ՛ ԿԵԱՆՔԻԴ ՃԱՄԲԱՆ...

Քայքայութեան Մայր Թերեզայի կենսագրականը հայերէն թարգմանութեամբ յանձնել հայ հասարակութեան կը նշանակէ յանձնել անոր զանձարան մը:

Գանձարան մը աստուածային սիրոյն:

Գանձարան մը մարդկային արժէքներուն:

Գանձարան մը մարդկային անասնման գոթեանն արդարայարուած հանդէպ աշխարհի ամենաչքաւոր ու ամենախեղճ աններուն՝ քառասպէսներուն եւ լքուածներուն:

Այս պարճառով, սիրելի ընթերցող, թախանձագին կը հրաւիրեմ քեզ, որ կարդաս այս հասարակ, որպէս զի ձեռքերովդ շօշափես սիրոյ հրաշալիքները եւ նկատես, թէ Աստուած որքան հզօր է իր ծառաներուն կեանքին մէջ, երբ այդ ծառաները ընկալեն անոր խօսքը եւ հեղինակին այդ խօսքին, ինչպէս հեղինակուան Առաքեալներն ու սուրբերը, որոնք իրենց կենցաղով եւ գործերով դարձան մարդկութեան իսկական կոթողները, փրկանքներն ու օրինակները:

Այդ փրկանքներէն մին էր աշխարհահռչակ Մայր Թերեզայ:

20-րդ դարուն եւ բոլոր դարերուն սրբոհին,

մարմնով վրիպ, սակայն հոգիով հզօր,

հասակով կարճ, սակայն կամքով երկնասալաց,

որ իր խոնարհ կենցաղով եւ իր մայրապետի սքեմով եղաւ աշխարհին մէջ անխորտակելի ու լուսաճաճանչ նեկայութիւն մը:

Նզօր ղեկավարներ, նախագահներ ու թագաւորներ խոնարհեցան Մայր Թերեզայի մարդկային եւ

աստուածային առաքելութեան, զոհողութեան ու վսեմութեան դիմաց, որովհետեւ, իր բարի ու գրաւիչ օրինակով, ան փաստեց բոլորին, թէ Ս. Աւարարանը կը մնայ եւ պիտի մնայ միակ պատասխանը դարերու հարցադրումներուն եւ բախասանը մարդկութեան ցաներուն, տարակոյսներուն ու վախերուն:

Մենք՝ քսաներորդ դարուն զարակներս տեսանք մեր աչքերով, նշմարեցինք ու շօշափեցինք մեր ձեռքերով, թէ ինչպէս կը ծնի, հասակ կը նետի, կը վեհանայ, կը մեռնի եւ կը յաւերժանայ սրբուհի մը:

Մայր Թերեզա, որ ծնաւ մեր դարուն արշալոյսին եւ մեկնեցաւ անոր մայրամուտին, իր խօսքով ու կեանքին օրինակով լուսատրեց անոր խաւարամած ոլորտները, ինչպէս նաեւ իր հիմնած տիեզերարարած Միաբանութեան գթասրտութեան ու մարդասիրութեան գործերով դարձաւ հոգիին ներոյժ արքայայտող անձնատրութիւն մը, յախտեանական ճշմարտութիւնները ճառագայթող փարոս մը:

Այս դարը, հակառակ որ կը կրէ անեծքը հիւլիական ռուքերու եւ քանդիչ զէնքերու, կը կրէ նաեւ պարտիւր սիրոյ եւ անսահման գթութեան քաջարիներու:

Այո՛, դարն է Սթային, Տիթեր, Պուշ եւ Ծարուն պատերազմական ռմբազործներուն, սակայն միեւնոյն արեւն ան դարն է Մահաթմա Կանդիին, Մարթին Լութեր Զինկին, Նայր Փիեռին, Տոն Նէլսէր Գամարային, Մայր Թերեզային ու Յովսէնէ-Պողոս Բ. Պապին:

Առաջիններն իրենց մահկանացուն կնքեցին ու պիտի կնքեն, մոռցուեցան եւ պիտի մոռցուին իրենց գերեզմաններուն մէջ՝ արժանանալով մարդկութեան լուրանքին եւ անեծքին:

Երկրորդներն իրենց մահկանացուն կնքեցին՝

զայն անմահացնելու համար թէ՛ Աստուծոյ յաւերժութեամբ եւ թէ՛ մարդկութեան յիշողութեան մէջ:

Մայր Թերեզա, իր սրբակենցաղ փարքով, իր սիրած բարիքներով, իր հաստատարած Միաբանութեամբ եւ իր սրբեղծած համակիրներու անքակտելի շղթայով, արժանացաւ եկեղեցիներու եւ տաճարներու խորաններու վրայ բարձրանալու որպէս բարեխօս տառապեալ մարդկութեան:

Մայր Թերեզա, քսաներորդ դարու մայրամուտին, կը ներկայանայ որպէս փառքն ու լուսապսակը մեր քաղաքակրթութեան, ապահովութիւնն անոր փրկութեան ու աղբիւրն անոր յոյսերուն, ակնկալութիւններուն եւ տեսիլքներուն:

Եթէ ներթափանցենք Մայր Թերեզայի կեանքին խորհուրդներուն եւ զաղտնիքներուն մէջ, կը նշմարենք, թէ Ս. Գիրքէն աստուածաշնչային երկու խօսքեր միայն բաւական դարձան փոխելու անոր կեանքը՝ արծարծելով անոր սրբին մէջ սերը եւ լուսատրելով անոր ճանապարհը. «Անօթի էի եւ ինձի կերակուր փոխիք...»:

Այս խօսքով Զրիստոս կու գայ հաստատելու Մայր Թերեզային, թէ անօթիները, քաղցածները, աղքատները, արհամարհուածները, հիւանդներն ու տառապեալները Զինքը կը ներկայացնեն մեր մէջ ամէն տեղ: Եւ վերջին դատաստանին՝ իրաքանցիւրիս դատաստանը պիտի հիմնուի եղբայրսիրութեան ու Զրիստոսի վերջին կոչին վրայ. «Ծարաւի եմ»:

Մեր Աստուածային Վարդապետին այս խօսքը տակնուվրայ ըրաւ Մայր Թերեզայի կեանքը եւ զինքը մղեց յագեցնելու աշխարհի ու մարդերու, բոլոր մարդերու ծարաւը՝ հոգեկան, հոգեբանական, մարմնական ծառայութեան եւ ամբողջական նուիրումի ճամբով:

Մայր Թերեզա փաստեց, թէ քաջութիւնը արդիւնքն է անձնական որոշումին եւ թէ սրբութիւնը պարբերականութիւնն է նաեւ բոլոր մարդերուն: Թէ խրաքանջիւր քրիստոնէայ Ս. Աւետարանէն ընկրտեալ նախադասութիւն մը միայն եւ ջանայ զայն հարազարտելն ապրիլ, ան կը դառնայ լոյս, թթիւնոր եւ աղիւր միջավայրիկ:

Ս. Աւետարանը, կը կրկնէր Մայր Թերեզա, ճշմարտութեան սիւնն է, կեանքին եւ յոյսին ակնադրիւրն է, ինչպէս նաեւ սիրոյ անվերջանալի հոսքն է, որ կ'ողողէ աշխարհը:

Մայր Թերեզա դարձաւ Ս. Աւետարանին պայծառ էջերէն մին մեր դարուն համար ու անձնուէր սիրտ, ինքնամոռ հոգի եւ անշէջ սիրոյ լուսարձակ մը մեր աշխարհին մէջ:

Կարդալով այս հատորը, որ մեծ խնամքով գրուած է Մայր Թերեզայի հոգեւոր հայրերէն մէկուն՝ Աւարրիացի Հայր Լեօ Մասսպուրկ կրօնատրին կողմէ, եւ հայացած՝ քեզի համար, սիրելի հայ ընթերցող, Տիկին Ռուզան Մալխանեանէն, պիտի հասկնաս, թէ Մայր Թերեզա գերազանց սրբուհի դարձաւ, եւ թէ դուն ալ հետեւելով անոր վսեմ օրինակին եւ Ս. Աւետարանին ներշնչումներուն՝ պիտի յաւերժանաս սիրոյ ու սրբութեան ճամբուն վրայ:

Ի վերջոյ, եթէ ուզես, դուն ալ կրնաս սուրբ ըլլալ եւ մեծամեծ գործեր կատարել ի սէր մարդկութեան, ի սէր քու Հայ Եկեղեցիիդ ու Ազգիդ:

Ուստի, կարդա՛ այս էջերը, խոկա՛ անոնց բովանդակութեան վրայ եւ որոշէ՛ կեանքիդ ճամբան:

Պէյրութ, 10 Փետրուար 2014

Գեորգ Ծ. Վ. Եղիայեան

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ՓԱՓԱՔԷՐ ԱՆ

Մայր Թերեզան 20-րդ դարու հզօր անհապակա-
նութիւններէն մէկն է, կին մը որ մեր կեանքին եւ
եկեղեցւոյ պարմութեան մէջ իր խորունկ ազդեցութիւնը
ձգած է: Անվերապահօրէն այսպէս կ'ընդունին զինք՝ թէ՛
քննադարները եւ թէ՛ նոյնիսկ անհաւար մարդիկ: Մա-
կայն Մայր Թերեզան եղաւ ու մինչեւ այսօր ալ կը շարու-
նակէ մնալ հմայիչ կին մը: Բազմաթիւ անգամներ փեսած
եմ, թէ ինչպէս մարդոց աչքերը սկսած են փայլիլ՝ երբ
լսած են թէ ես շար մօտ եղած եմ Մայր Թերեզային:
Անոնք յաճախ խնդրած են ինձմէ՛ կարգ մը փոփոխութիւն-
ներ պարմել անոր մասին:

Ինչո՞ւ 21-րդ դարու ժամանակակից մարդը կը հե-
փաքրքրուի 20-րդ դարու սրբակենցաղ կնոջմով մը, որուն
անձնապէս չի ճանչնար: Միթէ պարզ մայրապետի մը
կեանքը կրնա՞յ հեփաքրքրել եւ ոգեւորել ժամանակակից
մարդը, որ այսօր կքած է արագընթաց փոփոխութիւննե-
րով լեցուն կեանքի առօրեայ հեփին փակ եւ նորածեու-
թենէ՛ նորածեութիւն կը թափառի շարունակ: Մայրա-
պետ մը, որ իրեն ուղղուած քննադատական կծու ակ-
նարկին թէ «քու աստուածաբանութեամբդ երկու հարիւր
փարի ետ մնացած ես աշխարհէն», - ժպիտով մը պարաս-
խանած է. - «ոչ թէ երկու հարիւր, այլ երկու հազար փա-
րի»:

Իր կեանքի վերջին փարիներուն, բազմաթիւ ճամբոր-
դութիւններու ընթացքին, ուղեկցելով Մայր Թերեզային,
առիթն ունեցած եմ վայելելու անոր հզօր անհապակա-
նութենէն ճառագայթող զօրութիւնն ու հմայքը: Այսօր-
ուայ լրապրումիչօցներու համար, որոնք շարունակ կը

փնտրեն ամեն տեսակի «աստղեր», Մայր Թերեզան եղած է աներեւակայելի, անփոխարինելի, փայլող «աստղ» մը՝ շրջապատուած ոչ թէ հարուստներով եւ հմայիչ մարդոցմով, այլ աղքատն ամենաաղքատներով, լքուածներով, ընկերութեան կողմէ մերժուածներով: Իւրօրինակ անհատականութիւն էր, իմաստուն, շնորհալի եւ չափազանց խոնարհ: Երբեք չէր ուզեր ռեւէ մէկուն իշխել կամ պարտադրել, այլ կ'ուզէր ծառայել բոլորին: Ան նորարար մըն էր, որուն յաջողութեան մեծագոյն շօշափելի ապացոյցը՝ այսօր աշխարհի փարբեր շրջաններ ապրող այն բազմաթիւ երիտասարդ աղջիկներն ու կիներն են, որոնք անոր գործին եւ օրինակին հետեւելով՝ ուրախութեամբ Յիսուսին աշակերտ կը դառնան, գրնելով անոր մէջ իրենց կեանքին իմաստը: Տարբեր սերունդներու պարկանող բազմաթիւ փղամարդիկ եւ կիներ ներշնչուեցան ու այսօր ալ կը շարունակեն ներշնչուիլ Յիսուսի հանդէպ Մայր Թերեզայի փածած սիրով: Ան «Աստղ» մըն էր, որ իր կամքէն անկախ հանրաճանաչ դարձաւ, սակայն ինք այդ առիթը օգտագործեց արդիւնատարութեամբ՝ իր բարի գործերը երեսն հանելու համար:

Մայր Թերեզան երբեք ինքզինք ուշադրութեան կեդրոն չդարձուց: Թէեւ ուրիշներու կողմէ լուսարձակի փակ առնուեցաւ, մանաւանդ, 1979 թուականին, Նոպելեան մրցանակ ստանալէն ետք, ան մնայուն երեւոյթ դարձաւ: Սակայն, ան այդ բոլոր առիթները օգտագործեց մարդոց ուշադրութիւնն ու կեդրոնացումը Յիսուսին ուղղելու: Տարբեր կողմերէ, առաւելաբար ազգային քան կաթողիկէ, եղած են ու մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին վեճեր այն մասին, թէ Մայր Թերեզան որո՞ւ կը պատկանի: Անկասկած որ ինք երբեք պիտի չ'ուզէր լսել այս մէկը, նկատի ունենալով որ ան երբեք չէր ժխտեր իր ծագումը: Իր մասին ունեցած շատ քիչ վկայութիւններէն մէկուն մէջ Մայր Թերեզան այսպէս գրած է.-

«Ծնունդով ալպանացի եմ, սակայն այսօր Հնդկաս-

տանի քաղաքացի եմ: Ես կաթողիկէ միաբան մըն եմ: Իսկ այն ինչ որ աշխարհաբնի կը վերաբերի՝ կը պարկանիմ ամբողջ աշխարհին, սակայն սրտովս միայն Յիսուսին կը պարկանիմ»: Այս ձեւով՝ ան յստակացուցած է իր պարկանելիութիւնը:

Այս բոլորը գիտնալով հանդերձ, արդեօք ճիշդ է Մայր Թերեզային մասին գիրք գրելը: Գիրք մը, որ ո՛չ գիտական եւ ո՛չ ալ վարքագրական է, այլ սոսկ՝ հեղինակի իմ անձնական յիշողութիւններս, ապրումներս եւ գրի առած նկատողութիւններս են:

Կամ, արդեօք, ի՞նչ պիտի փափաքէր Մայր Թերեզան, որ ես այս գիրքին մէջ յիշէի իր մասին:

Եթէ առիթն ունենայի իրեն հարցնելու, հաւանաբար ինձի այն նոյն պատասխանը փար, որ Վիեննայի մէջ աշնանային գեղեցիկ օր մը ինձի փուած էր, երբ փակաւին նորընծայ վարդապետ էի: Անշուշտ, այդ օրերուն ոչ մէկ փորձառութիւն ունէի որեւէ հոգեկրթութիւն (spiritual retreat) փալու, եւ մանաւանդ՝ հոգեւոր միաբանութեան մը պարկանող քոյրերուն: Մայր Թերեզան անակնկալ հարցում մը կ'ուղղէ ինձի.

- «Հայր Լեօ, արդեօք կրնա՞ս քոյրերուս հոգեկրթութիւն փալ»:

Առաջարկէն պարի զգացի, բայց միաժամանակ կասկածով հարցուցի, թէ ե՞րբ պէտք է փալ:

- «Վարը»:

Ես աւելի կասկածով աւելցուցի.

- «Մայր, ես երբեք հոգեկրթութիւն չեմ փուած, չեմ գիտեր թէ ինչի՞ մասին պիտի խօսիմ»:

Փանփուշտի ուժգնութեամբ՝ շեշտով մը պատասխանեց.

- «Յիսուսին մասին, հապա ուրիշ ինչի՞ մասին»:

Երբ մարդիկ Մայր Թերեզային հարցնեին իր իսկ կեանքին կամ կենսագրութեան մասին, կը պատասխանէր.

- «Չեմ սիրեր իմ մասիս խօսիլ. երբ մարդիկ խօսին կամ գրեն իմ մասիս, հետեւաբար Յիսուսին մասին աւելի քիչ պիտի խօսին կամ գրեն»:

Յոյս ունիմ որ, այս գիրքին մէջ, Մայր Թերեզային գործերուն եւ անհատականութեան մասին խօսելով՝ կարենամ ճշգրիտ կերպով յարակացնել իր նպատակը, որովհետեւ ան միշտ իր ցուցամարով Յիսուսը ցոյց կու տար: Թող որ իր մասին գրուած այս գիրքը մարդոց առաջնորդէ դէպի Յիսուս Քրիստոս, այնպէս ինչպէս որ Մայր Թերեզան ինք պիտի ուզէր:

Լեօ Մասսպուրկ

Ի ՄԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴՆԱՅԵԱՅՔԷՆ

Մայր Թերեզան, այո՛, աներեւակայելիօրէն բնական կին էր, սակայն իր ապրած կեանքը՝ անբնական էր, այնպէս ինչպէս որ անբնական էր մարդոց վրայ իր ձգած ազդեցութիւնը, որ մինչեւ այսօր փակաւին կը շարունակուի: Մայր Թերեզան, անցաւ բնական ըլլալու բոլոր չափանիշերը, սակայն եղաւ շար բնական կին մը: Եւ կրնամ ըսել, թէ ճիշդ ասոր մէջ կը կայանար անոր հմայքին ամբողջ գաղտնիքը: Այն բոլոր առիթներուն ընթացքին, ուր միապէս գրնուած ենք, մօտէն ուսումնասիրեցի զինք ու հիացայ: Առաջին անգամ երբ փեսայ Մայր Թերեզան՝ զարմացայ թէ որքան կը նմանէր մեծ մօրս: Ան ոչ միայն մեծ մօրս նման հարիւրաւոր կնճիռներ ու ծալքեր ունէր դէմքին վրայ, այլեւ անոնք շար կը նմանէին իրարու՝ մանաւանդ որպէս նոյն դարաշրջանին ապրած մարդիկ:

Մայր Թերեզան ինքնիր անձին հանդէպ շար խստապահանջ եւ օրինապահ էր, սակայն միաժամանակ՝ ուրիշներու հանդէպ բարի էր, փափկանկատ, հոգաբար եւ ծայրայեղ համբերաբար: Ծերերու նման, ան բարակ ու պինդ շրթունքներ ունէր, որոնք փարբեր պարագաներու՝ երբեմն դէպի առջեւ կը փանէր, միաժամանակ գլուխը քիչ մը մէկ կողմ ծռելով՝ մտիկ կ'ընէր իր այցելուները կասկածով, սակայն միշտ ալ՝ մեծ ուշադրութեամբ:

Այլ առիթներով, դարձեալ շրթունքները առջեւ ուղղած, գլուխը մէկ այս մէկ այն կողմ կը սիրեր օրօրել՝ զինիէն լաւ հասկցող, նոր զինի համարետող մասնագէտի մը նման: Ով որ զինք ճանչցած է, այդ պահերուն կը կարծէր, թէ հիմա ուր որ է՝ սուր դանակի պէս իր վճիռը պիտի արձա-

կեր: Բայց, ո՛չ. (եւ ասիկա յաճախ կը պատահէր) անոր դէպի առջեւ ծռած շրթունքները կ'անհետանային իր երկու կնճռոտած ձեռքերուն եւ այտերուն միջեւ (առաւելաբար այն ժամանակ, երբ Մայր Թերեզան իր ծանրացած գլուխը կը յենէր իր յոգնափանջ, «արթորոգ»էն արդէն յարակ ձեռով ծռած ձեռքերուն վրայ) եւ ան իր շուրջը մոռնալով՝ իր Տիրոջ հետ կը վերանար լուրջ գրոյցով մը:

Հոս մօտեցանք անոր անհատականութեան կարեւոր մէկ կէտին. Մայր Թերեզան «այս աշխարհի մէջ ապրող հայեցող մըն էր», եւ կը պահանջէր նաեւ իր միաբան քոյրերէն նոյնպէս ըլլալ: Իր բոլոր յայտնի գործունէութիւնները եւ աշխարհի հանդէպ «հեղափոխութիւնը» կեղեւ էին, որոնք կը ծածկէին իր էութեան մեծագոյն բաժինը սառցալեռի (այսպէս ըսելով) մը պէս, որուն երեւցող փոքր բաժինը՝ կը ծածկէ անոր մեծագոյն բաժինը: Մայր Թերեզայի կեանքին մէջ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել՝ դէպի ներս բացուող բաժինը իր հայեցողական, աղօթքի կեանքն էր՝ խորասուզուած Աստուծոյ ներկայութեան, Անոր սիրոյ եւ Անոր գործերուն մէջ: Մայր Թերեզան ասոր մէջ կը կրէր անձնական գաղտնիք մը, խորհրդաւոր, լուռ ու խորունկ փառապանք մը՝ «հոգիին գիշերը», որուն մասին մենք ոչինչ գիտէինք: Միայն իր մահէն յետոյ յայտնի եղաւ Աստուծոյ ներկայութեան հանդէպ ունեցած իր անյազ ու այրող փափաքը:

Քալքութեան կարարած իմ առաջին այցելութեանս ընթացքին այնքան կասկածամիտ մարդ մըն էի, որ կ'ուզէի յարակօրէն գիտնալ ու փեսնել, թէ Մայր Թերեզայի հոգեւորութիւնն ու բարեպաշտութիւնը ինչպէ՛ս կը գործեն իր եւ նաեւ իր մայրապետներուն կեանքին մէջ: Երբ քոյրերն ու Մայր Թերեզան մատուցեցին միտք, ես յարմար անկիւն մը գտայ նստելու՝ ուրկէ լաւ կը փեսնէի թէ Մայր Թերեզան ինչպէս կ'աղօթէր: Ան ծունկի եկած էր գետինը դրուած պզտիկ բարձի մը վրայ, ամբողջութեամբ խորասուզուած աղօթքի մէջ, աչքերը գոց, ժամա-

նակ առ ժամանակ երեսը ակերուն մէջ առնելով:

Ժամանակ մը ետք փեսայ, որ մատուցի մուտքին լուսանկարիչ մը անհանգիստ ջղային շարժումներով կ'երթար կու գար: Յարակ էր, որ Մայր Թերեզային հետ խօսիլ կ'ուզէր, բայց չէր համարձակէր խանգարել աղօթքը: Ցանկարձ մայրապետներէն մէկը մօտեցաւ անոր եւ ըսաւ, որ կրնայ հանգիստ մօտենալ Մայր Թերեզային: Ան կօշիկները հանեց, մտաւ մատուռ, սակայն վարանեցաւ եւ չուզեց խանգարել, միայն ծունկի եկաւ Մայր Թերեզային քով: «Հիմա պիտի խանգարէ անոր», մտածեցի, հեղափոխութեամբ սպասելով, թէ Մայր Թերեզան ինչպէ՛ս պիտի արձագանգէ անոր մօտենալուն: Մայր Թերեզան գիտցաւ որ քովը մէկը ծունկի եկած է, որովհետեւ աչքերը բացաւ եւ փայլող ժպիտով անոր «բարի եկար» ըսաւ: Անոր ուշադրութիւնը հիմա միայն լուսանկարիչին վրայ էր: Ան իր խնդրանքը արագ, քանի մը բառով ներկայացուց: Մայր Թերեզան պատասխան փոխաւ անոր: Ան ուրքի ելաւ ու դուրս եկաւ մատուռէն, դեռ դուրս չհասած, Մայր Թերեզան արդէն իսկ դարձեալ ամբողջութեամբ խորասուզուած էր իր աղօթքին մէջ:

Շատ փայտորուեցայ, երբ դժգոհութեան կամ բարկութեան ոչ մէկ արտայայտութիւն փեսայ անոր դէմքին: Ընդհակառակը, կարծես թէ մընտրող իրեն նուէր բերած ըլլար «աղօթքը խանգարելով»: Միայն աւելի ուշ հասկացայ, թէ Մայր Թերեզան իրեն հանդիպած բոլոր մարդոց մէջ Յիսուսն էր որ կը փեսնէր, եւ հիմա ալ, Յիսուսի հետ կենդանի խօսակցութիւնը պահ մը թողած կը շարունակէր այլ հանդիպում մը՝ Յիսուսին հետ:

«Մայր Թերեզա, այն ինչ որ դուք կ'ընէք, հրաշալի է», այսպէս ըսած է լրագրողներէն մէկը անոր: Իսկ անոր փուռ պատասխանը, ամենագեղեցիկ եւ ճշմարիտ ինքնաբնորոշումը կարելի է համարել.

- «Գիտէք, ես միայն պզտիկ մարիտ մըն եմ Աստուծոյ

ձեռքին մէջ, այն Աստուծոյ, որ կ'ուզէ սիրոյ նամակ մը գրել աշխարհին»:

Ասով Մայր Թերեզան ըսել կ'ուզէր, որ մենք պէտք է թոյլ փանք որ Աստուած մեզ օգտագործէ, այնպէս ինչպէս մենք կ'օգտագործենք մարիպը. ինչպէս ես գրելու համար մարիպի պէտք ունիմ, որպէսզի թուղթին յանձնեմ այն ինչ որ կը սրածեմ կամ կ'ուզեմ ըսել, այնպէս ալ Աստուած կը գործածէ մարդիկ՝ արտայայտելու համար այն, ինչ որ Ինք կը սրածէ եւ կ'ուզէ ըսել: Այս է Աստուծոյ մեծութիւնը եւ միաժամանակ Անոր խոնարհութիւնը, որ մեզի պէս մեղաւոր մարդիկը կ'օգտագործէ՝ իր մեծութիւնը ցոյց փայլու համար: Եթէ մենք իսկապէս կ'ուզենք Իրեն պարկանիլ եւ Իրեն ծառայել, ապա թոյլ պիտի փանք որ մեզ գործածէ այնպէս, ինչպէս որ Ինք կ'ուզէ մարդոց աւերարանուիլ:

Սակայն կարծէք, թէ ես արդէն իսկ վերջաբանին կը հասնիմ, դեռ գիրքս հագիւ սկսած:

Եկէք դարձեալ սկիզբէն սկսինք:

* * *

Մայր Թերեզային ծանօթացայ երբ դեռ ուսանող էի: Այն ժամանակ ես սերտօրէն կ'աշխատակցէի Հռոմի մէջ ծառայող սլովենացի արքայազնու եպիսկոպոս Փաուլ Հնիլիքային հետ եւ իր կողմէ հիմնադրուած «Փրօ ֆրաթիպուս» ֆոնդին, որ այն ժամանակներուն կ'աջակցէր արեւելեան ընդարակեայ եկեղեցւոյ: Եպիսկոպոս Հնիլիքան Մայր Թերեզային հետ ծանօթացած էր 1964 թուականին Պոմպէյի (այսօր՝ Մումպայ) մէջ համագումարի մը ընթացքին եւ անմիջապէս հասկցած էր, թէ ինչպիսի անհարականութիւն մըն է իր առջեւ գրնուողը: Անմիջապէս մղած է Պօղոս վեցերորդ Պապը, որ զինք Հռոմ հրաւիրէ:

Եպիսկոպոս Հնիլիքան ինք նաեւ աջակցած է Հռոմի մէջ Մայր Թերեզայի քոյրերուն համար փունի մը հաստատութիւն:

Երբ Մայր Թերեզան Հռոմ եկաւ եպիսկոպոսին այցելութեան, այդ ժամանակ եպիսկոպոսին օգնականն էի եւ բնականաբար ես իրեն ուղեկցեցայ Սան Կրէկորիօ՝ ուր իջեւանած էր Մայր Թերեզան: Այն ժամանակ կը կարծէի, թէ աւելի ճիշդ կ'ըլլար Մայր Թերեզային հանգիստ ձգել, որովհետեւ եպիսկոպոսին այցելութեան եկած բազմաթիւ սլովենացի եւ չեխ այցելուներ առիթէն օգտուելով իրենք ալ կ'ուզէին Մայր Թերեզան փեսնել:

Հռոմը լեցուն է հեքաքրքրական եւ անուանի անձնաւորութիւններով, այս դասակարգին մէջ անգիպակցօրէն զեպեղած էի նաեւ Մայր Թերեզան: Սակայն Մայր Թերեզային առաջին իսկ հանդիպումէս՝ բոլոր նախապաշարումներս ցնդեցան: Փոխանակ եպիսկոպոսին եւ իր բազմաթիւ այցելուներուն հետ միասին նստելու եւ խօսք առնելու, ան բոլորին մատուռ առաջնորդեց, ծունկի եկաւ, աղօթքով աչքերը յառած Խաչեալին: Ան չէր ուզէր մեզ առաջնորդել իր անձին եւ իր գործերուն, այլ ամենակարող Տիրոջ վրայ:

Մայր Թերեզային ճանչնալու շնորհքն ունեցած եմ 1982 թուականին, երբ դեռ նոր ձեռնադրուած վարդապետ մըն էի: Երկար փարիներ ճամբորդութիւններու ընթացքին իրեն ուղեկցելու պարիւր պարտական եմ եպիսկոպոս Հնիլիքային անգլերէն լաւ չխօսելուն: Անմիջական հարցումներու ժամանակ ան Մայր Թերեզայի հետ սլաւերէն կը խօսէր, իսկ ինք՝ կը պարասխանէր սերպերէն, իրար բաւականաչափ հասկնալով, սակայն երբ խօսակցութիւնը աւելի բարդանար, անոնք թարգմանիչ պէտք կ'ունենային, եւ ահա ես կը յայտնուէի:

Օր մը պարահեցաւ, որ թարգմանած ժամանակս եպիսկոպոսը գործով դուրս ելաւ սենեակէն եւ ես մնացի

առանձին Մայր Թերեզային հետ: Առիթն օգտուելով հարցուցի անոր. «Ի՞նչ պիտի ընէ այն նորընծայ վարդապետը, որ սրտին մէջ կը զգայ Ռուսիա միսիոնարութեան երթալու փափաքը»: Դարձեալ փամփուշտի ուժգնութեամբ պատասխան մը ստացայ.

- «Պէտք է ընէ այն, ինչ որ իր եպիսկոպոսը ըստ իրեն»:

Այնպէս թուեցաւ թէ ներաշխարհս կը փեսնէ, եւ ինքզինքս արդարացնելու համար հարցուցի.

- «Եթէ եպիսկոպոսը ոչինչ ըստ, ի՞նչ պէտք է ընէ նորընծան»: Կարճ մտածելէն յետոյ պատասխանեց.

- «Պէտք է ընէ այն, ինչ որ Պապը կ'ըստ իրեն»:

Տարիներ անց, ճիշդ իր ըսածին պէս ալ եղաւ. Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին կողմէ էր, որ անուղղակի կերպով առաջադրանք ստացայ Մայր Թերեզային հետ միասին նախ Մոսկուա ապա՝ Հայաստան երթալու: Վարիկանի պետական քարտուղար քարտինալ Անգելօ Սոփանոն՝ Պապին անունով ինծի փուռաբար համապատասխան իրաւասութիւնները:

* * *

Մայր Թերեզան մեծ կարողութիւն ունէր պատահական հանդիպումները գործնականացնելու, սակայն երբեմն ալ “փրակմաթիք” գործնապաշտ ձեւով իր գործին եւ իր ծրագիրներուն համար զանոնք օգտագործելով: Երբ թարգմանչական ծառայութիւնս իր եւ եպիսկոպոսին միջեւ վերջացուցի, արդէն այդ ընթացքին կրցաւ գիտնալ որ ես ինքնաշարժ ունիմ: Անմիջապէս ինձմէ խնդրեց, որ իր երեք մայրապետներուն կէտօրէ ետք օդակայան հասցնեմ:

Կիրակի կէտօրէ ետք ժամը երեքին հասայ Սան Կրէ-

կորիօ, քոյրերու բնակավայրը: Մայր Թերեզան արդէն հոն գիտ կը սպասէր եւ «յանձնեց» իր երեք մայրապետները: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ձեռքին «քարթօնէ» չզոցուած փուփ մը ունէր: Երբ փուփերը ինքնաշարժիս մէջ կը փեղաւորէի, կրցայ անոնց պարունակութիւնը փեսնել. ծալուած քնապարկ մը, երկու սարիներ (իրենց փարագը), Աստուածաշունչ մը, աղօթագիրքը մը եւ քանի մը պզտիկ անձնական պիտոյքներ:

- «Կ'երեւի փիքնիքի կ'երթանք», - հարցուցի քոյրերուն կապակով, նկարի ունենալով անոնց թերթի պայուսակփուփերը:

- «Ոչ, օդակայան», - եղաւ պատասխանը:

- «Ո՛ր կը մեկնիք», - ուզեցի գիտնալ:

- «Արժանթին», - պատասխանեց քոյր մը ուրախութեանէն փայլաբակող աչքերով, որուն պարմանուկի կը կարծէի:

- «Եւ որքա՛ն ժամանակուայ համար կ'երթաք, մէկ-երկու շաբաթ»:

- «Օ՛, ոչ. ամենաքիչը հինգէն փուս փարի», - եղաւ պատասխանը:

Տակաւին անոնց փուփերուն պարունակութեան մասին կը մտածէի, փեղեկացայ թէ անոնք՝ ե՛րբ գիտցած են իրենց ճամբորդութեան մասին.

- «Այսօր առաւօտեան գիտցանք, մեր ուխտերը փալէն յետոյ, Մայր Թերեզան մեզի նոր առաքելութիւն մը փուս: Մենք այնքան երջանիկ ենք»:

Մտախոս մէջ լուռ՝ միայն կրցայ իմ ըրած քահանայական ուխտս անոնց ունեցած հնազանդութեան հետ համեմատել. արդիւնքը մինչեւ այսօր գիտ կը զարմացնէ:

Ես ստրվեցայ, որ միաբանական ուխտ ըրած այս քոյրերուն համար՝ հնազանդութիւնը շատ աւելի բան կը

նշանակէ, քան իմ քահանայական ուխտս: Մեծաւորին կողմէ փրուած իւրաքանչիւր առաջադրանքին անոնց ունեցած կափարեալ հնազանդութիւնը՝ մէջս խորունկ հեպք մը ձգեց: Մայր Թերեզան յստակ գիտէր, թէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը հեղինակութեամբ ըսուած խօսքի պէտք ունի: Ինքը անձամբ շար հնազանդ էր: Ոչինչ կը նախաձեռնէր եթէ իրմէ մեծ՝ եպիսկոպոսէն կամ քարտինալէն հաւանութիւն չառնէր: Ան միշտ ալ լաւ գիտէր զանազաննէլ եպիսկոպոսի մը՝ իր հեղինակութեան սահմաններուն մէջ եւ անկէ դուրս փրուած հրահանգներուն փարբերութիւնը:

Անգամ մը, եպիսկոպոսական սինոդի մը ժամանակ, քարտինալ Ֆրանց Զեռնիկը Մայր Թերեզային հարցուցած է, թէ ինչպէ՛ս ինք այսքան եպիսկոպոսներու հետ «գլուխ կ'ելլէ», Մայր Թերեզան պատասխանած է.

- Գիտես, քարտինալ, հոս խօսուած ամէն բան չէ որ կը հասկնամ, այդոր համար ես ինձի կը մտածեմ թէ՛ երբեմն ատելի կարեւոր է եպիսկոպոսներուն համար աղօթելը, քան անոնց մտիկ ընելը:

Երկրասարդ մայրապետները, որոնց օղակայան հասցուցի, կէսօրէն առաջ միայն իրենց առաջադրանքը ստացած էին եւ միայն այդ ժամանակ գիտցած՝ թէ ուր պիտի երթան, եւ մեծ ուրախութեամբ հնազանդած էին: Յետագային ես յաճախ փորձառաբար ապրած եւ հասկցած եմ, թէ այս մօտեցումը՝ քոյրերու մօտ ընդունուած կարգ է: Եկեղեցւոյ մէջ իրենց երզման ուխտը փալէն յետոյ, քոյրերը այդ ուխտը գրաւոր ձեւով կը յանձնեն Մայր Թերեզային, ապա իրմէ կը ստանան իրենց առաքելութիւնը, որ իրենց ուխտին մէջ արտայայտած են յստակօրէն՝ աղքատութիւն, կուսակրօնութիւն, հնազանդութիւն եւ «ամբողջ սրտով անվարձահատոյց ծառայութիւն՝ աղքատէն ամենաաղքատին»: Պատարագէն ետք նորընծայ քոյրերը կ'անցնին աւանդապուն, հոն Մայր Թերեզան կը ստո-

րագրէ անոնց փրուած յանձնարարութիւնը եւ կը վերադարձնէ իւրաքանչիւր քրոջ՝ առանձին: Այդ երկփողին մէջ գրուած կ'ըլլայ. «Միրելի քոյր...: Ես քեզ կ'ուղարկեմ...»: Ինք Մայր Թերեզան կը դնէ ամէն մէկ քրոջ անունը եւ թէ՛ ով, որ երկիրը պէտք է երթայ: Իսկ այդ երկփողին փակ Մայր Թերեզան իր ձեռքով կը գրէ. «Աստուած օրհնէ քեզ» Մայր Թերեզա MC»:

Երեք քոյրերուն օղակայան փանելու ժամանակ փակաին անտեղեակ էի այս բոլորէն, սակայն այն ատեն էր որ շօշափեցի Մայր Թերեզային եւ իր կատարած գործերուն հոգին: Վերադարձին ուզեցի ըսել, որ քոյրերը ապահով ճամբորդեցին: Ներկայացայ իրեն, ուր ինձի կը սպասէին թէյն ու անուշեղէնը: Առանձին էինք իր սենեակին մէջ: «Ինձի շնորհակալ պիտի ըլլայ, հաւանաբար», մտածեցի: Սակայն հոն ինձի կը սպասէր նոր առաջադրանք մը.

- «Վարդապե՛տ, կրնա՛ս գիտ վաղը Վարիկան հասցնել»:

- «Վատիկան կ'ուզեք երթալ: Անշուշտ, սիրով կրնամ փանհիլ»:

Ոչ մէկ պատճառ ունէի Մայր Թերեզայի այս փոքր խնդրանքը մերժելու: Աւելին, քանի մը ամիսներ առաջ ձեռնադրուած վարդապետի մը համար լաւագոյն առիթ մըն էր այք մը նետելու Վատիկանի դարպասներէն ներս եւ կամ Մայր Թերեզային վերադարձը սպասելու ժամանակը օգտագործել՝ մարդոց մուտքը արգիլուած Վատիկանեան պարտեզին մէջ քիչ մը քալելու:

- «Այո՛, երբ որ ուզեք, կրնամ փանհիլ»:

Հարցուցի, թէ երբ գամ զինք առնելու՝ Վատիկան փանելու համար: Ու սկսաւ մեր բանավեճը:

- «Վարդապետ, պէտք է շատ ճշդապահ ըլլանք: Լաւ կ'ըլլայ, որ առփու կանուխ՝ ժամը չորսին ճամբայ ելլենք»:

- «Ժամը չորսին»:

Պարկերացուցի ինքզինքս անքուն, մութին մէջ ոտքի ելած, երբ Հռոմի մէջ գիշերուայ ժամը մէկէն առաջ հազիւ մարդ անկողին կը մտնէ, առաւելաբար ինծի պէս ուսանող մը: Բացարձակ զոհողութիւն կը պահանջէր այս մէկը կատարելը:

Թերեզա ինծի վիճակուէր, այդ զոհողութեան ժամը քիչ մը յարմարեցնել:

- «Մայր Թերեզա, արդեօք Սրբազան քահանայապետին քով առփուայ պատարա՛գի հրահրուած էք»:

Շրթունքները ամուր իրարու սեղմեց եւ հնդիկներուն

բնորոշ ձեռով գլուխը փարուբերեց, որ երոպացիի մը համար «ոչ» կը նշանակէր, սակայն հնդիկներու համար՝ «այո», եւ պարզուեցաւ որ ես ճիշդ կռահած էի: Զգացի որ իմ հաւանականութիւնս կրնայ ընդունուիլ:

- «Մայր Թերեզա, պապական պարարագը ժամը եօթին կը սկսի», ըսի՝ ներքուստ հպարտանալով, որ ես բան մը գիտեմ:

- «Այո, ճիշդ է, բայց մենք պէտք է շար ճշդապահ ըլլանք: Սակայն, կրնանք չորս ու կեսին ալ ճամբայ ելլել»:

Պզփիկ յաղթանակ մը փարի: Քաջալերուած փորձեցի նոր քայլ մը ընել:

- «Ոչ, Մայր Թերեզա, վեց ու կեսը բաւարար է, առօրու կանուխ ճամբաները պարապ են, եւ Սան Կրէկորիոյէն մինչեւ Վարիկան միայն քառորդ ժամ է»:

- «Լաւ, ուրեմն ժամը հինգին. ոչ աւելի ուշ, վարդապետ»:

Այլ յաղթանակ մըն էր: Կը նշանակէ, որ անոր հետ կրնաս բանակցիլ, մտածեցի: Ոչ մէկ անհամբեր կամ ջղախին շարժում նկատեցի անոր վրայ: Ընդհակառակը. անոր առիւնքնող, վստահութիւն արտայայտող աչքերուն մէջ կռահեցի թաքուն խորամանկութիւն մը:

Այդ պահուն ինքզինքս նմանցուցի Աբրահամին, երբ վերջինս Աստուծոյ հետ կը բանակցէր արդարներուն համար: Անշուշտ հոս հարցը հոգիներու փրկութեան մասին չէր, այլ յաջորդ օրուայ քնանալու ժամերու մասին:

Այնուամենայնիւ որոշեցի մէկ անգամ ես փորձել եւ շար էական փաստարկով մը:

- «Մայր Թերեզա, ժամը հինգն ալ շար կանուխ է: Վարիկանի դարպասները միայն ժամը վեցին կը բացուին»:

Դարձեալ յաղթանակ մը արձանագրեցի.- «Հինգ ու կես»:

Գոնէ հինգ ու կեսը աւելի փանելի էր, քան չորսը:

* * *

Յաջորդ օրը ճիշդ ժամը հինգ ու կեսին հասաւ Սան Կրէկորիո՝ Մայր Թերեզային առնելու: Վերջինս եւ ուրիշ քոյր մը, որ բախարն ունեցած էր զինք ուղեկցելու՝ Պապին հանդիպելու առիթով, պարտաստ ինձի կը սպասէին: Երբ Վարիկանի դարպասները ժամը վեցին բացուեցան, կանաչ «օփել»-ս՝ Միւնիխեան համարանիշով՝ առաջին ինքնաշարժն էր, որ կը սպասէր ներս մտնելու:

Զուիցերիացի պահակը ժլատ ողջոյնով մը մեզ արօնեց մտնել Կորփիլօ Սան Դամասո դարպասներէն ներս: Այնպէտէն Պապին հիւրերը վերելակով մը կը բարձրանան երրորդ յարկ, ուր կը գտնուին սրբազան քահանայապետին սենեակները: Երբ ինքնաշարժս կանգնեցուցի վերելակին առջեւ, զուիցերիացի պահակը մեզ բարեւեց.

- «Բարի լոյս, Մայր Թերեզա: Բաւական կանուխ եկած էք: Պէտք է որ սպասէք»: Եւ ես բախարն ունեցայ մէկ ժամ Մայր Թերեզային հետ սպասելու ինքնաշարժին մէջ: Ակնկալածէս շար աւելի էր, ես այդքան երկար եւ այդքան հաճոյքով չեմ սպասած երբեք:

Ինքնաշարժին մէջ քովս նստած էր, եւ մենք միասին կրցանք աղօթել Վարդարանի բոլոր աղօթքները, եւ «արագ իննօրեան»: Այս վերջին աղօթքը Մայր Թերեզան ինքը պարտաստած էր. կարելի է ըսել, որ այն՝ Մայր Թերեզային արագընթաց հոգեւոր զենքն էր: Ան կազմուած էր փաս «Յիշեալ»-ներէ, ոչ թէ ինը, ինչպէս սովորաբար իննօրեաներու մէջ կ'ըլլար: Իննօրեաները միսիոնարներուն աղօթքի հիմնական բաժիններէն էին: Մայր Թերեզայի դիմագրուած բազմաթիւ եւ բազմաբնոյթ դժուարութիւնները, ինչպէս նաեւ իր յաճախակի ճամբորդութիւնները,

հնարաւորութիւն չէին փար անոր ինը օր սպասելու: Արոր համար ան օրերը կրճարած էր՝ եւ իր կարճ իննօրեան սրեղծած:

Մայր Թերեզային քով այս աղօթքը հեղեղեալ ձեւն ունէր.

«Յիշէ ով բարեգութ Կոյս Մարիամ, դեռ երբեք մէկէ մը չեմ լսած, որ դուն ռեւէ մէկը անտեսած ըլլաս՝ երբ ան քովդ ապաստան, օգնութիւն եւ կամ քու բարեխօսութիւնդ խնդրած է: Այս վստահութեամբ քու քովդ կը շփապեմ, ով Կոյսերու Կոյս, մեր Մայրը: Քեզի կու գամ եւ աղաչանքով քու առջեւ կը կենամ: Յաւիտեանական Բանին Մայրը, մի մերժեր իմ խնդրանքս, այլ լսէ ողորմութեամբ եւ պարասխանէ ինձի: Ամէն»:

Այս աղօթքը Մայր Թերեզայի մշտական աղօթքն էր. երբ կ'աղօթէր հիւանդ երեխայի մը առողջութեան կամ կարեւոր հանդիպումի մը համար, կորսնցուցած ճամբորդական իրաւունքներուն համար, ինչպէս նաեւ երբ վերջանար միաբան քոյրերու ուրելիքի պաշարը եւ կամ ապագան անյստակ դառնար: Ինը օրուայ կամ ինը ամսուայ աղօթքները մէկին մէջ կ'ամփոփէր, մեծ վստահութեամբ կ'արարուած խնդրանքները՝ երկնային միջամտութեան յանձնած, ինչպէս որ առաքեալները վերնաբան մէջ հաւաքուած՝ «Յիսուսի մօր Մարիամին, եւ այլ կիներուն հետ միասին, ինը օր աղօթքով կը սպասէին, մինչեւ որ խոստացուած օգնութիւնը՝ Սուրբ Հոգին ստացան» (Գրք 1.14):

Թէ ինչո՞ւ Մայր Թերեզան իննի փոխարէն փար «Յիշեալ» կ'ըսէր, պարճառը հեղեղեալն էր. երկինքէն եկած օգնութիւնը իրեն համար այնքան բնական էր, որ ինը խնդրանքներէն յետոյ փասնեղորդը՝ զոհաբանական աղօթք կ'ընէր որպէս արդէն ստացած պարասխանի համար: Այդ օրն ալ ինքը նոյնը ըրաւ:

Մինչ ինքնաշարժին մէջ կը սպասէինք, ամբողջ Վար-

դարանը կրցանք աղօթել: Երբ «արագ իննօրեան» վերջացուցինք, պահակը թխթխկացուց մեր ինքնաշարժի գոց պարուհանը.

- «Մայր Թերեզա ժամանակը հասաւ»:

Մայր Թերեզան եւ ուղեկցող մայրապետը իջան ինքնաշարժէն եւ որպէսզի զուիցերիացի պահակը զիս այդ գեղեցիկ պարտէզէն դուրս չհանէ, Մայր Թերեզային եղեւին կանչեցի.

- «Մայր, ես ձեզ հոս կը սպասեմ, մինչեւ որ վերադառնաք՝ փուն հասցնելու համար»: Սակայն, փետք թէ ինչ եղաւ:

Մայր Թերեզան անմիջապէս եր դարձաւ եւ կանչեց զիս.

- «Վարդապետ, շուր ե՛լ ինքնաշարժէդ, դուն մեզ հետ պիտի գաս»:

Արդե՞՞ք իր «արագ իննօրեային», պարասխանը «շուր, վարդապետ ե՛լ»ն էր: Ժամանակ չունէի մտածելու, որովհետեւ Մայր Թերեզան արդէն վերելակ հասած էր: Զինուորը զիս մերժեց ներս ձգել: Սակայն Մայր Թերեզան հրապուրիչ ձայնով մը շարունակեց.

- «Վարդապետը մեզի հետ է», եւ փայլուն ժպիտով մը առաջ անցաւ:

Կ'ուզէի զիմնալ, թէ ինչպէս պահակը ինձի արքօնեց առանց երկար ընդդիմանալու: Յստակ օրէնք կար. բոլոր ներս մտնողներուն անունները նախօրոք պէտք է ցուցակին մէջ արձանագրուած ըլլային: Սակայն ցուցակին մէջ միայն Մայր Թերեզային եւ ուղեկցող մայրապետին անունները կային: Ինչպէս պահակ զինուորին, այնպէս ալ ինձի համար յստակ էր, որ ներս մտնելու ոչ մէկ կարելիութիւն կայ: Եթէ նոյնիսկ սուրբ մըն ալ գար, անկարելի էր որ ես կարողանայի ներս անցնիլ, եթէ նոյնիսկ վերելակը հսկող զինուորը ինձի արքօնէր, ապա քաղաքային

նստիկանը, որ կը հսկէ սրբազան Հօր սենեակին մուտքը՝ անկարելի է որ համաձայնէր:

Հսկող զինուորին, որ կը վարանէր ներս ձգել, Մայր Թէրեզան ոչ այդքան հրապուրիչ, սակայն վճռական ձայնով ըսաւ.

- «Վարդապետը մեզի հետ է, մենք կրնանք անցնիլ»: Անկարող դիմադրելու՝ այդքան յստակ ստացած հրահանգին, զիս յանձնեց քաղաքային ոստիկանին: Երբ վերելակէն դուրս ելանք, յստակ տեսայ, թէ ինչպէս ոստիկանին՝ աչքովը նշան ըրաւ:

Երբ դեռ վերելակով վեր կ'ելլէինք՝ փորձեցի Մայր Թէրեզային բացապրել, որ ոչ միայն պատշաճ չէ, այլ նաեւ անհնար է առանց թոյլտրութեան Պապին ներկայանալ: Սակայն ան պատասխանեց.

- «Ոչ, վարդապետ դուն մեզի հետ ես»: Իմ դիմադրելու անօգուտ էր: Միջոց չունէի, չէի կրնար ընդդիմանալ, այլ ընկաւ քան չուէի՝ միայն սպասել, որ ինձի ըսեն վերջնական՝ «դուրս» բառը: Կը լսէի թէ ինչպէս զինուոր պահակն ու ոստիկանը կը փսփոսային.

- «Մենք արդէն սկիզբէն արփկա ըսինք իրեն»:

«Աստուած իմ, միայն թէ շուտով ինքնաշարժ մտնեմ, արդեօք նոյնիսկ բակը սպասելու իրաւունք կու տան», կը մտածէի:

Երրորդ յարկին վրայ, որ Palazzo Apostolico կը կոչուի, երկար միջանցք մը կար՝ վերելակէն մինչեւ Պապին սենեակը տանող, եւ առաջին այդ մեծ սպասարանին երկարութիւնն անգամ բաւարար չէր ինձի՝ բացապրելու Մայր Թէրեզային, թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ որ ես ետ վերադառնամ: Անգոր ըլլալով, միաժամանակ՝ ամչնալով, փորձեցի քիչ մը ընդդիմանալ:

- «Մեզի հետ կու գաս», - պատասխանեց վճռական ձայնով:

«Բարեգութ բռնակալ», այսպէս կը բնորոշէին շարքեր այս սուրբ անձնաւորութիւնը: Կամաց կամաց սկսայ հասկնալ թէ ինչու:

Լուռ հետեւեցանք անոր, անցնելով շքեղ նկարներով զարդարուած երկար միջանցքէն: Մեծ պատուհաններէն երեւցող տեսարանը իր պարզութեան մէջ՝ սքանչելի էր. առաւօտեան մշուշի մէջէն կը գծագրուէին Սան Դամասոյի պարիսպները, Սուրբ Պետրոսի հրապարակը, Ճիանի-քոլայի բլուրը՝ իր պապական Ուրբանական համալսարանով եւ Հիսիս-Ամերիկեան գոլէճով եւ ի հարկէ նաեւ հինաւորաց քաղաքի ծովածաւալ տանիքներով: Շարժմանակ չկար արոնցմով տպաւորուելու: Մայր Թէրեզան, ուղեկցող մայրապետը եւ ես՝ աւելի ու աւելի մօտեցանք պապական սենեակին, որուն առջեւ կանգնած էին քաղաքացիական հագուստով երկու հսկայ ոստիկաններ: Անկասկած, անոնք իմ առաւօտեան «պրոյրիս» աւարտը պիտի աւերէին: Ես կատարելապէս համոզուած էի: Սպասուած «դուրս»-ը ի վերջոյ հասաւ, սակայն չափազանց քաղաքավար եւ մասնագիտական մակարդակով: Երկու ոստիկաններէն աւելի փարեցը մեծ քաղաքավարութեամբ ողջունեց միաբանութեան հիմնադիրին.

- «Բարի լոյս Մայր Թէրեզա: Խնդրեմ, ներս հրամանեցէք: Սակայն վարդապետին անունը նշուած չէ, այնպէս որ ան չի կրնար ներս մտնել»: Ան Մայր Թէրեզայի համար տեղ բացաւ որ առաջ անցնի, իսկ ես կանգնած մնացի: Սակայն ան ինձի ձեռքով նշան ըրաւ իրեն հետեւելու, եւ ոստիկանին բացապրեց.

- «Վարդապետը մեզի հետ եկած է»: Սակայն այս անգամ սրբուհիին գերբնական հրապոյրը բախուեցաւ Վարդականեան պահակին՝ իր պաշտօնին հանդէպ ունեցած հաւատարմութեան հետ: Պապին հսկող պահակը այս անգամ կեցաւ Մայր Թէրեզային ճամբուն որպէս արգելք եւ կրկնեց իր հրահանգը բարեկամական, սակայն այն-

քան վճռական, որ ոչ մեկ կասկած կը մնար փաստելու թէ, ով է պալատի այս բաժնին մէջ հրամաններ արձակողը. «Մայր, ձեր վարդապետը թոյլտուութիւն չունի, այդ պարճառով ալ չի կրնար ձեզի հետ ներս մտնել»: Անոր բարեկամական, սակայն միաժամանակ այդպիսի վճռաբեկ հեղինակութիւնը յսրակացուց յերագայ իմ առնելիք քայլս, որ է դարձի ճամբան եւ որքան կարելի է արագ:

Նման իրավիճակներու մէջ յսրակ է զանազանելը՝ յաջողեցար թէ ձախողեցար: Մակայն Մայր Թերեզայի համար հարցերու լուծման ձեւը բոլորովին կը փարբերեր գիտցածէս: Ան երբեք իրար չանցաւ, խաղաղութեամբ եւ մեծ համբերութեամբ հարցուց ոստիկանին. «Եւ ո՞վ կրնայ վարդապետին թոյլտուութիւն փալ»:

Նման հարցումի մը դիմաց այս բարի մարդը բնաւ պարտաւորուած չէր: Ուսերը անօգնական շարժելով ըսաւ. «Հաւանաբար ինքը Պապը: Եւ կամ թերեւս Մոնսինիոր Յիվիցսին»:

- «Շաք լաւ, ուրեմն վարդապետ, ինձի հոս սպասէ, եւ երթամ սրբազան քահանայապետին հարցնելու»:

Խեղճ ոստիկան, չէ որ իր կարեւոր պարտականութիւնն էր երաշխաւորելու Պապին հանգիստն ու խաղաղութիւնը: Եւ հիմա այս կարճուկ մայրապետը ներս պիտի խուժէ, անկասկած, Պապին մարտուը, ուր վերջինս խորունկ աղօթքի մէջ խորասուզուած է, եւ զայն պիտի ընդհարէ նորընծայ վարդապետի մը համար: Ո՛չ, չի կրնար ըլլալ: Արդէն իսկ իր պարտականութիւնն է, թոյլ չտալ այս բանը պարտաւորելու:

- «Per amor di Dio, ի սեր Աստուծոյ Մայր Թերեզա»:

Կարճ պահ մը վարանելէն յետոյ, իրաւական-վարիկանեան բանականութիւնը լուծում մը գտաւ եւ Մայր Թերեզան էր յաղթողը:

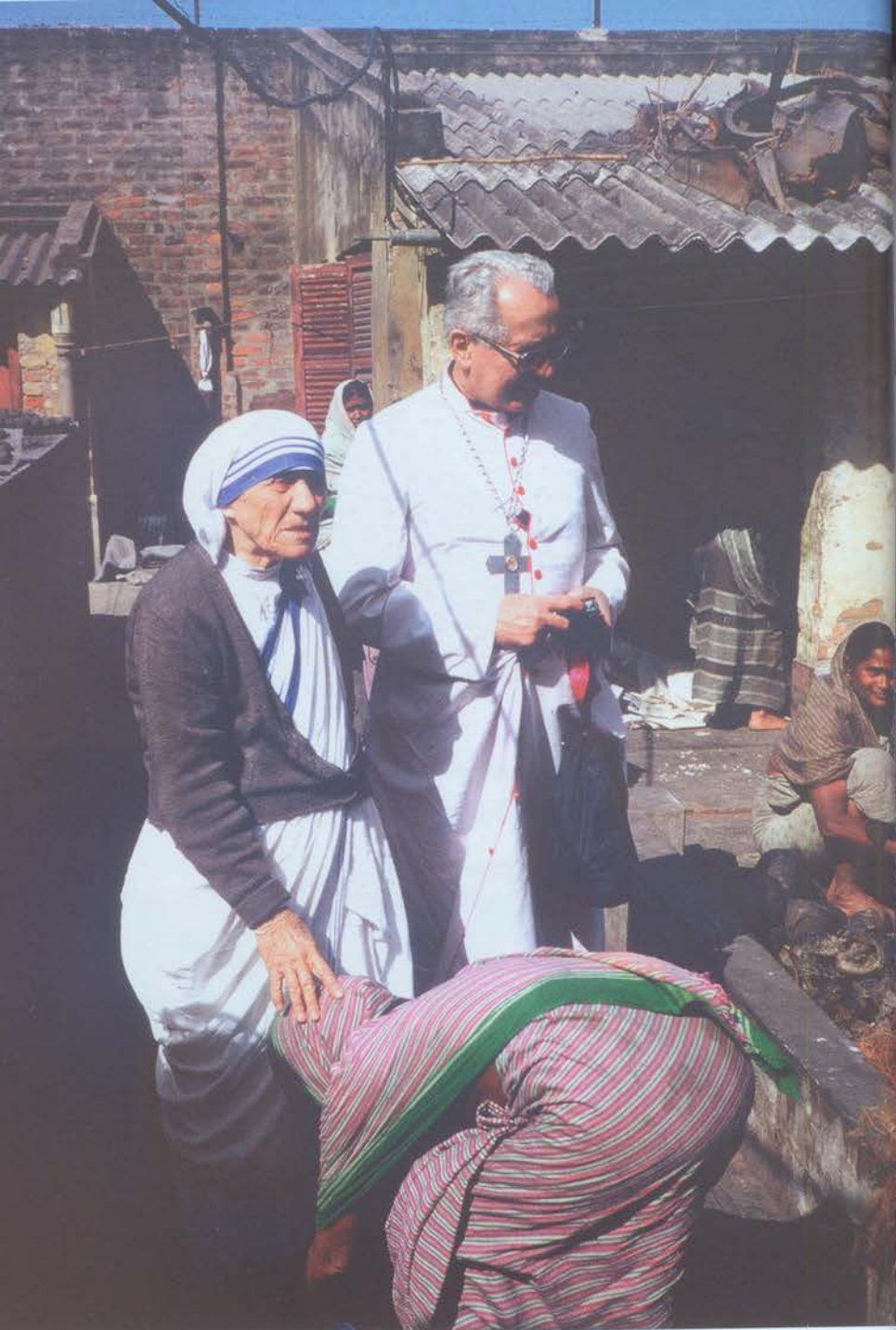
- «Լաւ, թող վարդապետն ալ մտնէ»: Եւ ինձի դառնա-

Նոկասարանի երեխաները կը սիրեն Մայր Թերեզան

Ան մարդոց յայտուկ քնքշանք կը պարգևէր

*Քարտուրայի աղքատների իրենց յարգանքը
կ'արտայայտեն Մայր Թերեզային*

*Միրառար միջավայր՝
թշուառ կեանքի մը վերջալույսին*

«Յիսուսը աղքատներուն «որջերը» փակնիր» իր կոչումն էր

Ամէն ատրու Քարբութայի Մայր Թէրեզայի փունի աղջեկը սպասէին փարբեր հասակի աղքատներ

Քարկութայի «Մահամերձներու Տան» կեանքն ու հոգին

Կարարեալ մանկավարժը

*Ոչ մէկ երեխայ անփափաքելի է.
Մայր Թէրեզան բոլորն ալ կ'ընդունէր*

«Մարդը սրեղծուած է սիրելու եւ սիրուելու համար»

*Մայր Թէրեզայի զօրութիւնը
իր պարզեամբ ուրախութեան մէջ է*

*Վիեննայի մէջ՝ երեխասներուն հետ
ժամանակ անցուցած պահուն*

*Իր քոյրերուն կը զուարճացնէ «cool» արեւային ակնոցով
աչքի վիրահատութենէն ետք*

Նոզետոր մայրը՝ իր միաբան քոյրերուն համար

լով ըսաւ.

- «Գացէք, գացէք»: Հրամանը հրաման է: Եւ ահա «բարեգութ բռնակալը», որ իմ աչքիս միայն կը բարձրանար ու կը բարձրանար, ուղեկցող մայրապետը եւ ես միասին անցանք ոսփիկանին առջեւէն եւ մտանք քահանայապետին հիւրասրահը:

Դիմացի դուռէն անմիջապէս մենք մեզի գտանք Պապին անձնական քարտուղարին առջեւ՝ մոնսիինիոր Յիվիցը, որ ներկայիս Քրաքովի քարտինալ-եպիսկոպոսն է: Սիրալիբ սեղմելով Մայր Թերեզային ձեռքը, հարցական նայուածք մը նետեց վրաս՝ անսպասելի ներկայացած վարդապետին: Մայր Թերեզան բնաւ անհրաժեշտութիւն չբնտար անոր բացատրութիւն փառու: Հակառակը՝ իր ողջոյնի խօսքերը հետեւեալն էր. «Մոնսիինիոր, վարդապետը պատարագին պէտք է սպասարկէ սրբազան քահանայապետին հետ»: Ան չհարցուց «կրնա՞յ», «հնարաւո՞ր է, որ մասնակցի», ոչ, միայն ըսաւ. «Վարդապետը պէտք է սպասարկէ»: Անկասկած մոնսիինիորը «բարեգութ բռնակալին» աւելի լաւ կը ճանչնար արդէն, քան՝ ես: Ան կարճ, սակայն քննական հայեացք մը վրաս նետելով, ժպտաց եւ զիս առաջնորդեց ասանդափուն՝ բացատրելով թէ ինչ պէտք է ընել Յովիաննէս Պողոս Բ. Պապին սպասարկելու համար: Երբ գիտցաւ, թէ ինչպէս վիճակուած էր ինծի Պապական բնակարան ներխուժել՝ սրբանց ծիծաղեցաւ:

Գլխու թեթեւ շարժումով Պապը նկատել փութաւ, որ փետաւ մեզ: Աւանդաբան մէջ սրբազան քահանայապետը զգեստաւորուեցաւ շուրջառով՝ լապիներէն աղօթքներ մրմնջալով: Իրմէ զապ երկու լեւ մայրապետներ եւս ներկայ էին պատարագին:

Ինծի համար անմոռանալի փորձառութիւն մըն էր այդ օրուայ Սուրբ Պատարագը, եւ որ աներեւակայելի փառաւորութիւն ձգեց վրաս: Առաւօտեան անդորրը, մեծ բարձ-

րութենէն երեւոյող Հռոմի փունտերուն փանիքները եւ եկեղեցոյ երկու մեծ անձնաւորութիւններուն բարեպաշտութիւնը...: Անեւերեակայելի էին ապրումներս: Անյազօրէն կը ներշնչէի խաղաղութեան եւ սիրոյ մթնոլորտը: Այնքան զօրաւոր էր անոնց ներկայութեան ազդեցութիւնը:

* * *

Վարիկանի մէջ ունեցած այս փորձառութենէս ետք, այլեւս ինձի համար սկսաւ այդքան ալ զարմանալի ըլլալ փարբեր փեղերու եւ փարբեր իրավիճակներու մէջ Մայր Թէրեզային ունեցած ազդեցութեան զօրութիւնը: Օրինակ, դէպք մըն ալ պատմեմ, Լեհաստանի մէջ Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին հեպ ունեցած հանդիպումիս մասին:

Երկու օրէ ի վեր, Մայր Թէրեզան Վարշաւա կը գտնուէր, Զաբօրովի մէջ գտնուող իր քոյրերու փան մէջ: Նորընծայ քոյրերը կը պարտասպասէին իրենց ուխտը կատարելու, որմէ վերջ Արեւելք պիտի մեկնէին՝ ծառայութեան: Երբ կէսօրին իրենց ուխտը վերջացուցին, Մայր Թէրեզան ըսաւ, որ հրաւիրաւորս մը ունի՝ մասնակցելու Պապի եւ միաբան հայրերու հեպ հանդիպումին: Իր մեկնաբանութեամբ ասիկա կը նշանակէր թէ իր հեպ միասին հրաւիրուած ենք նաեւ մենք բոլորս: Այսինքն՝ իր փաստութեամբ նորընծայ քոյրերը եւ ես՝ Հայր Լէօն:

Բոլորս միասին Զաբօրովէն Վարշաւա մեկնեցանք: Երբ հասանք, ծառայողներէն մէկը մեզ փեսանելով՝ երեւի կողմի դուռէն ներս մտնուց: Հոն ամէն բան խաղաղ էր: Մակայն չէինք կրնար, ատելի առաջ երթալ, որովհետեւ ժապաւէնով գոցուած էր, միայն հրաւիրաւորս ունեցողները կրնային ներս մտնել: Մայր Թէրեզան շուտով ցոյց փուրաւ իր հրաւիրաւորսը եւ ժապաւէնը վեր բարձրացաւ. «Պէտք չունիք ժապաւէնը այդքան վեր բարձրացնելու, ես

արդէն կարճ եմ, կրնամ փակէն ալ անցնիլ», ուրախ-ուրախ կապակեց:

Ան ներս տղոսկեցաւ եւ իր երեւէն փաստութեամբ քոյրերը եւ ի հարկէ ես՝ հայր Լէօն: Հրաւիրաւորսը ձեռքին՝ բարձր պարզած առաջ անցաւ, մենք ալ իր երեւէն եւ ուղղուեցաւ շիփակ եկեղեցի: Եկեղեցոյ մուտքին կանգնած հսկողները անկասկած կը ճանչնային Մայր Թէրեզան, որ իր հրաւիրաւորսը ցուցադրաբար բարձր պահած մեզի դարձաւ. «Բոլորդ շուր ներս եկէք»:

Ի հարկէ մենք ալ պէտք է որ ներս մտնէինք՝ եկեղեցոյ գլխաւոր դուռէն: Եկեղեցին լեցուն էր, բոլոր հիւրերը արդէն իրենց փեղերը գրաւած էին ու Պապին կը սպասէին: Մայր Թէրեզան առանց վարանելու քալեց կարմիր գորգին վրայ, որ Պապին համար նախատեսուած էր՝ ցուցադրաբար իր հրաւիրաւորսը բարձր պահած եւ իր երեւէն փաստութեամբ քոյրերը եւ հայր Լէօն: Հասաւ առաջին շարքին վրայ յարուկ իրեն համար վերապահուած փեղը:

Զինք ողջունելով ընդառաջ եկաւ բարձրաստիճան մոնսինիոր մը.

- «Հոս, առաջին շարքի վրայ է ձեր փեղը»:

Մակայն Մայր Թէրեզան ինձի դարձաւ ըսելով.

- «Հայր Լէօ, շուր եկուր եւ հոս նստէ, ասիկա քու փեղդ է»:

Մոնսինիորը առարկեց.

- «Ո՛չ Մայր, ասիկա ձեր փեղն է...»

Չհասցուց ասարկել իր խօսքը երբ,- «Ո՛չ, վարդապետը հոս պիտի նստի», - ըսաւ:

Մոնսինիորը իրար անցաւ եւ իսկապէս չգիտցաւ, թէ ինչ պիտի ընէր Մայր Թէրեզային եւ իր փաստութեամբ մայրապետներուն հեպ: «Ո՛ր պիտի նստեցնենք մայրապետները: Հոս մէջփեղը չեն կրնար կանգնած մնալ»: Մակայն

Մայր Թերեզան չձգեց որ ան երկար ժամանակ շուարած մնայ, լուծում գտնելը իր ձեռքն առաւ:

«Շար դիրին է, քոյրերէն չորսը կը նստին հեռաբախի- լին լուսարձակին փակը, միւս չորսը՝ միւս կողմը, երեքը հոն գեպինը, իսկ մնացածն ալ հոս առջելը՝ գեպինը»: Ինքն ալ նստեցաւ անոնց հետ միասին առջելը՝ գեպինին: Սակայն մոնսինիորին համար ասիկա անընդունելի էր. «Ո՛հ Մայր Թերեզա այսպէս չ'ըլլար, ասիկա «փրոթոքոլ»ի հարց է»: Անհամբեր կը հեպելէի, թէ ինչ վախճան պիտի ունենայ այս կացութիւնը: Մայր Թերեզայի հրամանին հնազանդելով ես նստեցայ առաջին շարքը: Ճիշդ այդ պահուն ալ Պապը ներս մտաւ եւ շիտակ ուղղուեցաւ դէ- պի Մայր Թերեզան: Վերջինս ոտքի ելաւ գեպնէն եւ Պա- պին ներկայացուց իր փասնութիւնը նորընծայ մայրապետ- ները: Քահանայապետը երջանիկ էր անոնց փասնելով: Իսկ մոնսինիորը այլեւս ոչինչ կրցաւ ըսել:

3

ԻՆՉՊԷՍ «ԿԸ ՊԱՏՈՒԻՐԵՆ» ՍՈՒՐԲ ՄԸ

Յաշորդ փարին, դարձեալ Պապին հետ միասին առաւօտեան պարարագի ժամանակ, այս անգամ ոչ որպէս «անկոչ հիւր» մը, այլ հրաւիրուած անձը մը՝ սպասարկելու, ես ակնապես դարձայ թէ ինչպիսի յար- զանք ու մեծարանք կը փածէին իրարու հանդէպ սրբա- զան քահանայապետը եւ Մայր Թերեզան, եկեղեցւոյ այս երկու մեծութիւնները, որոնց կարելի է համարել նաեւ մեր ժամանակակներու կարեւորագոյն անձնատրութիւն- ներէն: Արդէն անոնց իրարու ողջունելու կերպը շար բնո- թող էր իւրաքանչիւրին անհապականութեան. Մայր Թերեզան հնդկական սովորութեան համաձայն ձեռքերը կուրծքին ծալլեց, իսկ Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապը գո- թովանքով ողջագուրեց զինք: Ինչպէս նաեւ յետագայ բո- լոր առիթներու ժամանակ նկատեցի, որ անոնք միայն քանի մը բառ կը փոխանակէին: Առանց որեւէ կողմնակի խօսակցութեան, անոնք անմիջապէս հիմնական նիւթին կ'անցնէին, իրարու հանդէպ խորունկ վստահութիւն ու- նեցող մարդոց նման, առանց ձեւապաշարութեան եւ առանց աւելորդ յառաջաբանի:

Պապին սրտբաց ողջունելէն անմիջապէս յետոյ Մայր Թերեզան իր խնդրանքին անցաւ.

- «Սրբազան քահանայապետ, մենք մեր բոլորներուն փան համար բարեխօս սուրբի մը պէտք ունինք»: Պապը անմիջապէս հարցուց թէ Մայր Թերեզան ռեւէ մէկը ունի՞ մտքին մէջ, որ կրնայ իրենց օգտակար դառնալ: Մայր Թե- ռեզան անմիջապէս առաջարկեց. 1840 թ. ծնած պելճիբա-

ցի Հայր Տամիան Վեուսթերը՝ միսիոնար մը, որ ծառայած է Հաւայան կղզիներուն մէջ ապրող բորոպներուն, անոնց հետ միասին ապրելով, մինչեւ որ ինքն ալ նոյն հիւանդութեամբ վարակուելով մահացած է հոն:

Ճէֆը, որուն այդպէս կը կոչէին իր մանկութեան փառիներուն, գիւղացի ընտանիքի մը մէջ ծնած եօթներորդ զաւակն էր, որ ծնողներուն հետ միասին կ'աշխատէր իրենց բակին մէջ, նախքան քսան փարեկանին Լուվէնի «Յիսուսի եւ Կոյս Մարիամի Սուրբ Սիրտ» միաբանութիւն մտնելը՝ ուր սրացած է իր միաբանական նոր անունը՝ Տամիան: 1874 թ. մեկնեցաւ Մոլոկայի կղզին՝ բորոպները խնամելու եւ ծառայելու, որոնք կ'ապրէին մեկուսացուած եւ առանց որեւէ բժշկական օգնութեան: 1885 թ. ինքն ալ վարակուեցաւ բորոպութեամբ եւ 1889 թ. մահացաւ:

- «Սրբազան Հայր, կը ճանչնա՞ք Տամիանին», - հարցուց Մայր Թերեզան:

Պապը զլուխը շարժեց եւ Մայր Թերեզան անմիջապէս իր նպատակին հասած համարեց:

- «Ուրեմն ալ ինչի՞ սպասենք: Ե՛րբ անոր սուրբ պիտի հոչակէք»:

Սակայն սուրբ հոչակելէն առաջ կարելոր հարց մը կար լուծելու. Հայր Տամիանը դեռ ոչ մէկ ճանաչում գրած հրաշք մը չէ կատարած, որ չափազանց կարելոր է եկեղեցոյ սրբադասման ընթացքին համար:

Պապը Մայր Թերեզային լաւ գիտէր, արդոր համար ալ երկար վիճաբանութեան մէջ չմտաւ հետը: Անոր փոխարէն յանձնարարեց սրբադասման յանձնախումբի գլխաւոր պատասխանատուն՝ քարտինալ Փիէթրօ Փալլացինին, այս թեմայով խօսիլ Մայր Թերեզային հետ: Մայր Թերեզան ստիպուած չեղաւ երկար սպասելու: Արդէն յաջորդ օրն իսկ, առաւօտեան ժամը վեցը քառորդ

անց քարտինալ Փալլացինին բախեց Հռոմի Սան Կրեկորիոյի քոյրերու միաբանութեան փան դուռը. Մայր Թերեզան հոն կը մնար ամէն անգամ երբ Հռոմ գար: Քարտինալը նիհարակազմ մարդ մըն էր եւ Մայր Թերեզայի նման՝ կարճահասակ: Անոր աչքերուն մէջ թաքնուած էր «հիւմըրի» զգացումը եւ արագ հասկնալու ու կողմնորոշուելու կարողութիւնը: Վարիկանի մէջ քարտինալը յայտնի էր իր աստուածաբանական փայլուն գիտելիքներով, բոլորն անկէ կը վախնային՝ առաւելաբար եկեղեցոյ իրաւագիտութեան մասին քաջարեղեակ ըլլալէն: Երկար փարիներէ ի վեր սրբադասման յանձնախումբի գլխաւոր պատասխանատուն էր, միաժամանակ ըլլալով նաեւ Պապին նշանաւոր խորհրդատուն:

- «Մայր Թերեզա, սրբազան քահանայապետը զիս ձերքով դրկեց: Ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար», - այս էր քարտինալի առաջին հարցումը, որ ես թարգմանեցի Մայր Թերեզային:

- «Ձերդ գերազանցութիւն, մենք սուրբի մը պէտքը ունինք մեր բորոպներուն համար եւ ես արդոր համար դիմեցի Պապին»:

- «Եւ ո՞վ պէտք է որ ըլլայ ան», - հարցուց քարտինալը:

- «Հայր Տամիան Վեուսթերը, կը ճանչնա՞ք զինք»:

- «Այո, կը ճանչնամ, Մայր Թերեզա: Բայց գիտէք թէ փոքր դժուարութիւն մը ունինք. ան փակաւին որեւէ հրաշք գործած չէ, որ չափազանց կարելոր կը նկատուի սրբադասման համար»:

- «Թերեւս ճիշդ է ձեր ըսածը, սակայն Սուրբ Գիրքին մէջ գրուած է... եւ անակնկալի եկած քարտինալին սկսաւ մէջբերել Յովհաննու Աւետարանի 15-րդ գլխուն 13-րդ համարը. «Ասկէ աւելի մեծ սէր մէկը չի կրնար ունենալ, քան այն որ մէկը իր կեանքը իր բարեկամներուն համար զոհէ»: Ճիշդ արդէն ա՛յս ալ ըրաւ հայր Տամիանը: Այս է

Մուրբ Գիրքին մեջ սրբադասումը, ուրեմն ալ ինչի՛ կը սպասէք»:

Ան իր ամենագորաւոր փաստարկը փուաւ եւ հիմա կը սպասէր «աւարն» առնելու: Սակայն իր ծրագիրը այդքան ալ դիւրին լուծուելիք բան մը չէր:

Քարտինալ Փալլագինին խորունկ շունչ մը քաշեց եւ իր յաղթական քարտը առջեւ դրաւ.

- «Ճիշդ էք Մայր Թէրեզա, սակայն գիտէք որ մենք չորս հարիւր փարուայ աւանդութիւն ունինք, ըստ որուն, սրբադասման համար անհրաժեշտ է երեք հրաշքներ: Հայր Տամիանը մինչեւ այսօր դեռ ոչ մէկ հրաշք չէ ըրած»:

Ասոր վրայ Մայր Թէրեզան խանդավառուած պա-
տասխանեց.

- «Ուրեմն ասիկա սքանչելի առիթ մըն է փոխելու աւանդութիւնը»: Նոր հակահարուած մը: Կը թուէր թէ յա-
ջողութիւնը մօտ է:

- «Մուրբ Գիրքը առաջնահերթ է եկեղեցւոյ օրէնքէն», -
աւելցուց Մայր Թէրեզան՝ բանավէճը աւարտելու համար:

Սակայն քարտինալը ժպտաց բարեգթօրէն, սակայն
նոյնքան խորամանկ ժպիտով.

- «Մայր Թէրեզա, դուք ճիշդ էք, սակայն չէ՞ք կարծեր,
թէ աւելի դիւրին է սիրելի Աստուծմէ հրաշք մը խնդրելը,
քան մեր չորս հարիւր փարուայ աւանդութիւնը փոխելը»:

Ասիկա միակ դէպքն էր, որ Մայր Թէրեզան չպարաս-
խանեց եւ ոչ ալ հակադարձեց: Քիչ վերջ ըսաւ.

- «Ուրեմն եկէք աղօթենք»:

Իրալացի խորամանկ քարտինալը իր հեղինակու-
թեան դիրքին վրայ մնաց:

* * *

Մայր Թէրեզային վրդովուած չձգելու եւ միաժամա-
նակ ցոյց փալու թէ սրբադասման աշխատանքները ըն-
թացքի մեջ են եւ մեծ է անոր նշանակութիւնը, եւ արդէն
փարիներէ ի վեր արդէն իսկ սկսած է այդ գործը, քարտի-
նալը զինք հրաւիրեց այցելելու միաբանութեան արխիւր:
Հոն Մայր Թէրեզային ցոյց փուաւ թղթածրարներու բլուր
մը, որ հաւաքուած էր Հայր Տամիանի սրբադասման հա-
մար:

- «Այս թղթածրարներէն ամենակարեւորը ո՛րն է՝ հայր
Տամիանի երանացման համար», - հարցուց Մայր Թէրե-
զան արդէն երրորդ անգամ ըլլալով՝ մեծ հեփաքրքրու-
թիւն ցոյց փալով հարիւրաւոր ձեռագիրներու նկար-
մամբ:

Միաբանութեան բոլոր աշխատակիցները միախմբը-
ւած էին սենեակին մեջ, գիտնալով թէ Մայր Թէրեզան
եկած է: Քարտինալը մեծ համբերութեամբ եւ ակնյայտ
հպարտութեամբ ցոյց կու փար իր ոչ սովորական հիւրին՝
արխիւի համապատասխան գիրքերու եւ փաստաթուղթե-
րու երկար շարքերը, միաժամանակ բացատրելով, թէ որ-
քան դժուար գործ է սրբադասումը:

Երբ Մայր Թէրեզան կրկին անգամ հարցուց զինք
մտաւոքող հարցումը, թէ ո՛րն է ամենակարեւոր թղթած-
րարը՝ հայր Տամիանի սրբադասման համար, քարտինալ
Փալլագինին աշխատակիցներէն մէկը իր քով կանչեց:
Վերջինս աստիճանի մը վրայ ելլելով՝ վար իջեցուց
փասնեակ փարիներով պահուած, փոշեծածկ, կաշէկազմ
ծանր մատեան մը: Երբ ան գիրքը դրաւ կաղնիի փայտե
շինուած սեղանին վրայ, փոշիի մեծ ամպ մը բարձրացաւ՝
ցոյց փալով հափորին «կարեւորութիւնը»:

- «Ուրեմն ան է ամենակարեւոր գիրքը՝ հայր Տամիա-
նի սրբադասման համար», - հարցուց Մայր Թէրեզան՝
համոզուած ըլլալու համար:

- «Այո, Մայր Թէրեզա, որովհետեւ այս գիրքի մեջ...

Քարտինալը համբերութեամբ նոր բացաբարութիւն մը սկսաւ փալ, սակայն դեռ առաջին նախադասութիւնը չարարած, Մայր Թէրեզան ձեռքը փարաւ իր լազուարթ կտորէ կարուած պայուսակին եւ հրաշագործ մեքալիոն մը հանեց՝ խեժով միասին: Մեքալիոնը փակցուց կաշեկազմ գիրքին առաջին էջին վրայ եւ քարտինալին բացաբարութիւնը ընդհարելով, ըսաւ.

- «Ամենակարեւոր բանը եղաւ, կրնանք երթալ»: Երբին ձգելով շշմած քարտինալն ու իր աշխարակիցները՝ մենք դուրս եկանք սենեակէն:

Ի վերջոյ ո՛վ «յաղթանակեց»: Աստուծոյ բարեգթութիւնը թոյլ փուաւ, որ երկու մեծ հեղինակութիւնները յաղթանակէն: Կարճ ժամանակ չանցած Մայր Թէրեզայի խնդրած հրաշքը կարարուեցաւ: Միաժամանակ երանացման համար անհրաժեշտ հրաշքներու քանակը երեքէն՝ կրճարուեցաւ մէկի:

Հայր Տամիան փե Վեութերը (1840-1889), որ Մոլոկայի կղզիին մէջ բորոպներուն ծառայած եւ նոյն հիւանդութեամբ վարակուելով չորս ծանր փարիներ փառապելէ ետք վախճանած էր հոն, 4 Յունիս 1995-ին, Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապի կողմէն՝ Մայր Թէրեզայի ներկայութեամբ, երանելի հռչակուեցաւ: Մայր Թէրեզան գերերջանիկ էր, իր հիմնած բորոպներու փունը բարեխօս սուրբ մը ունէր, որ իրենց պէս բորոպ մը եղած էր, անոնք հիմա կրնային իրենց փառապալից ցաւերուն մէջ անոր բարեխօսութեան դիմել՝ վարահութեամբ: Իսկ երանելի Հայր Տամիանի սրբադասումը կարարեց Պենեպիքփոս 16-րդ Պապը, 2009թ. 11 Հոկտեմբերին, Հռոմի Սուրբ Պետրոս հրապարակին մէջ:

* * *

Թէ ինչո՞ւ Մայր Թէրեզան բորոպութեամբ փառապողներու համար սուրբի մը կարեւորութեան այդքան մեծ արժէք կու փար, դիւրին է բացաբարելը: Բորոպութեամբ փառապողները հին ժամանակներէն սկսեալ մերժուած եւ հեռացուած էին իրենց համայնքներէն, նոյնիսկ իրենց հարազատներէն: Անոնք կ'ապրէին ամայի փեղերու մէջ, իրենց հիւանդութեան վարակիչ ըլլալուն պարճառով: Ինչպէս որ, ժամանակներ առաջ, անգամ մը սուրբ Տրանչեսքոն գրկախառնուած էր բորոպ հիւանդի մը հետ, այդպէս ալ Մայր Թէրեզան ինքն ալ կ'ուզէր այդ խեղճ մարդոց մօտ ըլլալ եւ իր գգուանքն ու սէրը փալ անոնց, որոնք այնքան շար են Հնդկաստանի մէջ: 1957 թուակահին, առաջին անգամ Մայր Թէրեզան ընդունեց նման հիւանդներ: Նոյն փարուան մէջ, իր միաբանութենէն քանի մը մայրապետներ վերապարարաստեց՝ բորոպութեամբ փառապողներուն ծառայելու եւ խնամելու: Ան բորոպներուն կը համարէր «Աստուծոյ ամենաշար սիրած զաւակները», որովհետեւ անոնք իրենց փառապանքներով մասնակից կը դառնային Քրիստոսի չարչարանքներուն:

Շար չանցած ան հիմնեց բորոպներու շարժական կայաններ՝ համապարասխան բժշկական օգնութիւն եւ խնամք սրանալու համար, իսկ ծանր հիւանդներուն համար՝ մնայուն կայաններ: Երբ Պոմպէլի մէջ փեղի կ'ունենար միջազգային համագումար մը՝ Պապը իր papa-mobile-ը հրաւիրեց Մայր Թէրեզան, իսկ վերջինս օգտուելով առիթէն բարեխօսեց իր բորոպներուն փան համար, եւ Պապէն նիւթական օժանդակութիւն սրանալով, 1959 թուակահին հիմնեց բորոպներու կեդրոնը, Քալքութայէն երեք հարիւր քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող գիւղի մը մէջ, ուր յետագային միաբան քոյրերու առաջնորդութեամբ բորոպները սկսան աշխարհի՝ աշխարանոցներու մէջ, հաւաքուծութեամբ զբաղիլ՝ անձամբ հոգալով իրենց ծախսերը: Այդ կեդրոնին անուն փուալ՝ «Shanti Nagar», այսինքն՝ «Խաղաղութեան բնակավայր»:

Նախնալու համար Մայր Թերեզայի իրայարուկ նուիրումը աղքատներին ամենաաղքատին, պէտք է գիտնանք իր բուն կոչումին պարմութիւնը: 1928 թուականին ան մտած է Տապլինի քոյրերու Սուրբ Լորէթոյի միաբանութիւնը՝ յերազային Հնդկաստան միսիոնարութեան երթալու համար: 1929 թուականի սկիզբը, արդէն հիւսիսային Հնդկաստանի Տարճելինկ քաղաքի վանքի մը մէջ նորընծայ մայրապետ էր: Քաղաքը կը գտնուէր 2000մեթր բարձրութեան վրայ, Հիմլայեան լեռներուն ստորոտը: 1931 թուականին ան փուտ իր ժամանակաւոր ուխտը, իսկ 1937 թուականին՝ մշտնջենական ուխտը: Արդէն փասնմէկ փարիներ է վեր ձեռնադրուած մայրապետ էր, կը փափաքէր սրբութեան կեանքով ապրիլ եւ կը փորձէր արոր համար բոլոր հնարաւոր աշխատանքները կատարել: 10 Սեպտեմբեր 1946-ին, երբ կը մեկնէր իր փարեկան վերանորոգման ընթացքը ամբողջացնելու, կեանք փոխող փորձառութիւն մը ապրեցաւ:

Մայր Թերեզան կ'երթար Արեւմտեան Պենկալի Տարճելինկ քաղաքը, ուր իր առաջին ուխտը կատարած էր: Քալթութայի երկաթուղային կայարան փանող ճամբուն ամբողջ ընթացքին ան փեսաւ անհաշիւ աղքատներ, որոնց թիւը վերջին խռովութիւններէն ետք աւելի շարքած էր եւ վիճակը՝ չափազանց խղճալի դարձած: Իւրաքանչիւր կայան, ուր կանգ կ'առնէր գերձանրաբեռնուած շոգեկառքը, յստակ կը փեսնուէին խժոժութիւններուն ձգած հետեւանքները եւ մարդոց բազմութիւններ՝ ծայրա-

հեղ թշուառութեան մէջ:

Ճամբորդութեան ամբողջ ընթացքին ան յարակօրէն կը լսէր իր սրտին մէջ Յիսուսի հետեւեալ խօսքը. «Ծարաւ եմ»: Շաբաթ յարակ ձեռով լսեց այս խօսքը եւ սրտին մէջ զգաց Աստուծոյ անյաղթայարելի սէրը այդ մարդոց հանդէպ: Յերազային ան կը գրէ. «Ասիկա առաջին անգամն էր, որ Յիսուսի ծարաւը կը յայտարարուէր»: Յովհաննու Աւետարանի մէջ «Ծարաւ եմ» բառերը Յիսուսի նախաՎերջին խօսքն էր, որ ըսաւ խաչին վրայ իր մահէն կարճ ժամանակ առաջ (Յովհ. 19.28):

Շոգեկառքին մէջ պարահամ սեպտեմբերեան այս փորձառութեան ժամանակ Մայր Թէրեզան սրտին մէջ խորունկ կերպով հասկցաւ, որ մեր հանդէպ ունեցած Աստուծոյ սէրը պարզ սէր մը չէ: Իր վերջին խօսքը՝ «ծարաւ եմ», կը վկայէ Տիրոջ սիրոյ վերջին եւ բարձրագոյն արքայայարութեան մասին. իր հոգին ծարաւ է իր արարածներուն սիրոյն եւ ծարաւ է անոնց հոգիներուն փրկութեան: Յիսուս այս խօսքերը խաչին վրայ ըսաւ, որովհետեւ խաչը այն «գործն» էր, որուն միջոցաւ Յիսուս կ'ուզէր մեզի վարահեցնել, որ Աստուծոյ սէրը սահման չունի եւ մահուրէն անդին կ'անցնի:

Եւ Մայր Թէրեզան ճանչցաւ իր կոչումին բուն իմաստը: Տարճելիւնկի մէջ անցուցած հոգեկրթութեան փաստը օրերը ան օգտագործեց մրաձեւու Յիսուսէն ստացած պարզամիտ մասին: Երբ Քալքութա վերադարձաւ յարակօրէն գիտէր, որ իր կեանքը այլեւս չէր կրնար նոյնը մնալ: Ան վճռեց ծառայել Յիսուսին՝ աղքատներէն ամենաաղքատին ընդմէջէն, փափաքեցաւ նոյնանալ Յիսուսի հետ՝ կարարեալ աղքատութեան կեանքը որդեգրելով: Որոշեց իր կեանքը շարունակել աղքատութեան մէջ՝ աղքատներուն հետ միասին ապրելով, որոշեց անձնական ոչինչ ունենալ եւ կարարելապէս վարահիլ միայն Աստուծոյ առաջնորդութեան եւ հոգածութեան:

Դիւրին չէր Մայր Թէրեզայի համար որոշում առնելը՝ ձգել Լորէթոյի իր միաբան քոյրերուն վանքը, ուր փաստութեամբ փարի շարունակ ապրած էր: Ոչ իսկ վայրկեան մը մտքէն անցուցած էր առնել այս քայլը, թէւ յարակ գիտէր թէ Յիսուսի կամքն է իրեն համար, առանց իր մեծաւորներուն եւ եկեղեցւոյ առաջնորդներուն հաւանութեան: Ան դիմեց իր մեծաւորուհիին, երկար խօսակցութիւն ունեցաւ Քալքութայի արքեպիսկոպոսին՝ Տերտինանտ Գերիէրին հետ, իր փափաքը հիմնաւորեց, թէ պէտք է հետեւի Յիսուսէն ստացած պարտւէրին, միաժամանակ նամակով փեղեկացուց Տապլինի իր գլխաւոր մեծաւորուհիին:

2 Ապրիլ, 1948-ին, Պիոս 12-րդ Պապը՝ ի պարասխան արքեպիսկոպոս Տերտինանտ Գերիէրի փրօւած հարցումին, իրաւունք փրօւաւ Մայր Թէրեզային միաբանութենէն դուրս ապրելու իր կուսակրօն կեանքը՝ միաժամանակ հնազանդ մնալով արքեպիսկոպոսին եւ պահպանելով միաբանութեան կարգն ու կանոնը: 16 Ապրիլ, 1948-ին, հանեց Լորէթօ վանքի մայրապետի հագուստը եւ հեռացաւ վանքէն: Իր խնամքին յանձնուած աշակերտուհիները հրաժեշտի երգ մը յօրինած էին անոր համար: Մայր Թէրեզան ճամպրուկը ձեռքը մօտեցաւ վանքի դարպասներուն, հոն՝ զինք շրջապարեցին հաւաքուած հարիւրաւոր աշակերտուհիներ: Անոնք սկսան երգել, սակայն քիչ անց անոնցմէ մէկը սկսաւ հեծկլտալ, որուն յաջորդեց ուրիշ մէկը, յետոյ երրորդ մը: Քանի մը վայրկեան ետք՝ անկարող երգը շարունակելու, բոլորը սկսան լալ: Մայր Թէրեզան խոնարհեցաւ, առաւ իր ճամպրուկն ու դարպասէն դուրս ելաւ՝ շիտակ ուղղուեցաւ քովի աղքատներուն թաղամասը: Ան այլեւս ետ չդարձաւ, վերջնականապէս գոցեց իր երեւէն վանքի դարպասները, որպէսզի կարենայ ապիլ իր կոչումը՝ ծառայել աղքատներէն ամենաաղքատին: Այդ օրը Աստուածածնի Վերափոխման Տօնին յաջորդող օրն էր:

Քալքութայի փողոցներուն մէջ, Մայր Թերեզան առաւելաբար սնանկներու օգնութեամբ (ի միջի այլոց ան լաւ սնանկավարժ մըն էր) կրցաւ հասնիլ թշուառութեան մէջ ապրող մարդոց, անօթեւաններուն, հիւանդներուն, անդամալոյծներուն, միաբոլ թերաճներուն, ընկերութեան կողմէ մերժուածներուն: Ամէն բան եւ ինքզինք՝ ամբողջութեամբ յանձնած Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ: Ան ռազմավարական ծրագիրներ չմշակեց եւ ոչ ալ փնտրեսական հաշիւներէն մղուած քայլերու դիմեց, այլ սկիզբէն վստահեցաւ միայն Աստուծոյ, որ ասիկա Իր գործն էր եւ Աստուած ալ վարձապրեց զինք իր ունեցած վստահութեան համեմար:

Մայր Թերեզան փաստեակ պատմութիւններ կը պատմէր, որոնք վկայութիւնն էին այն ճշմարտութեան, որ Յիսուս ըսաւ իր աշակերտներուն.

- «Նախ փնտրեցէք Աստուծոյ թագաւորութիւնը եւ Անոր արդարութիւնը, եւ մնացած բոլոր բաները պիտի փրուին ձեզի» (Մատթ. 6.33):

Օր մը Մայր Թերեզան իր վերջին ռուբին (հնդկական դրամ) փուաւ քահանայի մը, առանց գիտնալու թէ վաղը ինքը ինչով պիտի ապրի: Երեկոյեան անձանօթ մը թակեց անոր փան դուռը եւ «անոր աշխատանքին համար» յանձնեց ծրար մը, մէջը յիսուն ռուբի:

Տարիներ անց, պատահեցաւ, որ ուրեստեղէնը վերջացաւ, մինչ հազարաւոր աղքատներ կը սպասէին կերակրուելու: Քոյրերը որոշած էին լուր փալ աղքատներուն, որ շաբաթավերջին իրենք չեն կրնար զիրենք կերակրել: Սակայն Մայր Թերեզան անոնց երկանցեց եւ ինք մատուց մտաւ աղօթելու: Յաջորդ առաւօտեան, իրենց փունին առջեւ կառք մը կեցաւ՝ բեռնաւորուած մեծ

քանակութեամբ ալիւրով, հացով եւ անուշեղէնով: Ինչ եղած էր: Կառավարութիւնը, չեմ գիտեր ինչ պատճառով, դպրոցները գոցած էր, իսկ անոնց հասնելիք կէտօրուայ սնունդը դրկուած էր «Գթութեան Միսիոնարներուն»:

Ուրիշ անգամն ալ, ալիւրը վերջացաւ, եւ դրամ ալ չկար նորը գնելու համար: Խոհանոցի պատասխանատու քոյրը փխուր-փխուր մօտեցաւ Մայր Թերեզային հարցնելու՝ թէ ի՞նչ պիտի ընեն արդեօք, սակայն վերադարձաւ յստակ հրահանգ ստացած.

- «Դո՛ւն ես խոհանոցին պատասխանատուն, ուրեմն մատուց անցիր՝ աղօթելու»: Մինչ կ'աղօթէր, դուռը զարնուեցաւ, եւ անձանօթ մարդ մը մեծ պարկ մը ալիւր փուաւ անոնց:

Վիեննայի մէջ ապրող քոյրերը, առաջին փարիներուն, շաբաթ քառօր վարձք կը վճարէին կարօտեալները պատսպարած փունին համար: Երբ այս մասին Մայր Թերեզային մտախոհութիւնս յայտնեցի, միայն պատասխանեց. «Աստուած պիտի հոգայ»:

Վիեննա եկած էր, միասին գացինք քարտինալ Ֆ. Քեռնիկին այցելութեան: Այցելութիւնը աւարտեցաւ, եւ երբ դուրս ելանք վերադառնալու, երկու փարեց կիներ մեզ կեցուցին: Մայր Թերեզան ուրիշ ժամադրութիւն ուներ, պիտի ջանայինք հոն հասնիլ: Հագիւ ինքզինքս գսպեցի, որ անոնց փուն չճամբեմ: Ինքնաշարժս աշխատցուցի, իսկ Մայր Թերեզան դեռ կեցած անոնց հետ երկար բարակ կը խօսէր: Ճամբայ ինկանք ու երբ ինքնաշարժը առաջին պատահած կարմիր լոյսին փակ կանգ առաւ, Մայր Թերեզան բացաւ իր կարկաբան՝ պայուսակը. մէջը՝ 300.000 շեյլինգ (15.000 փուլար): Կիներէն մէկը փուած էր:

- «Հիմա հասկցա՛ր, թէ Աստուած ինչպէս կը հոգայ», - ըսաւ:

Մայր Թերեզան եւ իր գթութեան քոյրերը այսպիսի շար ուրիշ պատմութիւններ կրնան պարմել, ոչ միայն Հնդկաստանի, այլ աշխարհի բոլոր կողմերուն մէջ պատահած, ուր որ իրենք հաստատուած են: Անոնք լաւ գիտեն, որ ամէն օր կրնայ հրաշք պատահիլ: Կամ աւելի շիրակ կ'ըլլայ ըսեմ, որ Յիսուս իր գործը երբեք չի լքեր:

Մայր Թերեզայի համար աղքատներն ու փառապաշտները՝ Յիսուսի մարմինն են, որուն կը ծառայէր կարարեալ նուիրումով՝ առանց որեւէ վերապահութեան: Երբեք չէր ուզեր, որ մարդիկ միտնարուին իրենց կարարած «գործը» սեփական համարէին, այլ կ'ուզէր որ մարդիկ այս գործերը վերագրէին Աստուծոյ:

Ապագայի համար չծրագրելը, կրնայ վախ պարճառել, սակայն այս մէկը դուռ կը բանայ՝ Աստուծոյ հոգածութեան առջեւ: Մայր Թերեզան գրեթէ չէր ծրագրեր, այլ ամբողջութեամբ յանձնուած էր Աստուծոյ առաջնորդութեան, եւ միշտ ալ կը յաջողէր, որովհետեւ ամէն բան «Անոր գործն է» կ'ըսէր: Այսպիսով իր գործունէութիւնը կը յառաջանար, կ'աճէր ու կը բազմանար: Երբ Մայր Թերեզան վախճանեցաւ, իր երին ձգեց աշխարհի փարբեր մասերու մէջ հիմնած 592 փոններ, որոնք աղքատէն ամենաաղքատներու միջոցաւ Յիսուսը կը ներկայացնէին աշխարհին:

Ի փարբերութիւն կաթողիկէ այլ միաբանութիւններու, ուր միաբաններէն ոմանք միայն կրնան աղքատ ըլլալ, Գթութեան քոյրերու ամբողջ համայնքը աղքատ է: Ոչ մէկ մշտական եկամուտ եւ ոչ մէկ այլ կարողութիւն ունին: Քոյրերը ուխտած են ծառայելու ամէն աղքատներուն, այդ պարճաբով ալ փոխադարձ ոչ մէկ հարուցում կ'ակնկալեն, իրենց ծառայութեան համար ոչ մէկ եկա-

մուտ կը սպասեն: Անոնք փաժանակիր կ'աշխատին, բայց ոչ նիւթական ակնկալութիւն ունենալու համար: Մայր Թերեզան անկասկած համոզուած էր, որ Աստուած իր բազմագութ սիրով պիտի փայ այնքան, որքան իրենք պէտք պիտի ունենան իրենց գործը առաջ փանելու համար: Աստուծոյ բարեգութ սէրը հայթայթած է եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ հայթայթել անոնց ամենօրեայ կարիքը՝ աշխարհի բոլոր ծայրերու մէջ ապրող բազմաթիւ նուիրաբուններու, բարեգործներու եւ բարի մարդոց միջոցաւ:

Շատ շարքերու համար դժուար էր հասկնալ, թէ ինչպէս Մայր Թերեզան կը վարահէր Աստուծոյ նախախնամութեան: Բայց ինքը առանց վարանելու համոզուած էր, որ Աստուած միշտ պիտի փայ այնքան, որքան անհրաժեշտ է: Օր մը, միջազգային կազմակերպութիւններէն մէկուն նախագահը այցելեց Մայր Թերեզային՝ զինք փեսնելու եւ անոր Պոմպէյի մէջ հողաշերտ մը նուիրելու համար: Նախքան իր առաջարկը ներկայացնելը, մասնագէտի մը հեղինակութեամբ հարցուց Մայր Թերեզային.

- «Մայր Թերեզա, ինչպէ՛ս դուք կ'իրականացնէք ձեր պիւրճէն»:

Մայր Թերեզան հարցումին հարցումով պատասխանեց.

- «Ձեզ հիմա ո՛վ հոս դրկեց»:

- «Ներքուստ զգացի որ հոս պիտի գամ»:

Մայր Թերեզան ժպտաց.- «Ուրիշներ ալ ձեզի պէս, կու գան զիս փեսնելու, եւ նոյնը կ'ըսեն, ինչ որ դուք հիմա ըսիք: Յստակ է, որ Աստուած է բոլորին, ինչպէս նաեւ ձեզ հոս դրկողը, եւ դուք բոլորդ ալ մեր նիւթական պէտքերը կը հոգաք: Այսինքն ասիկա Աստուծոյ ողորմութիւնն է, որ ձեզ ներշնչած է: Ուրեմն արդէն իսկ դուք ալ իմ պիւրճէն էք»:

Եթէ քոյրերը ամբողջութեամբ Աստուծոյ հոգածութեան չվարահին, ապա կը կորսուին՝ իրենց հետ ալ իրենց պարասխանաբարութեան յանձնուած հազարաւոր հիւանդներ, անօթիներ, մահամերձ հիւանդներ, անդամալոյծներ եւ մանուկներ:

Միշտ կը հարցնեն.- «Ինչո՞ւ քոյրերը միշտ ուրախ են, ժպիտը իրենց դէմքին»: Որովհետեւ անոնք ամբողջութեամբ կ'ապրին Աստուծոյ առաջնորդութեամբ եւ Անոր համար:

5 ԱՂԲԱՏՆԵՐԸ ՆՐԱՇԱԽ ՄԱՐԴԻԿ ԵՆ

Մայր Թերեզայի «քարիզմը» ճիշդ հասկնալու համար, անհրաժեշտ է գիտնալ՝ որ իր ծառայութեան կոչումը չէր վերաբերեր ընդհանուր աղքատներուն, այլ աղքատներէն ամենաաղքատին՝ «to the poorest of the poor»: Այսինքն անոնք «ովքեր անկարող են իրենքիրենց օգտակար դառնալ եւ իրենց հոգացող մէկը չունին»:

Մայր Թերեզան «կուրու» մը չէր, ան մեծ յարգանք ունէր ուրիշ կոչումներու հանդէպ: «Եթէ դուն մանուկներու կրթութեամբ զբաղած ես, ուրեմն՝ այդ է քու կոչումը, այդ է արդէն իսկ այն՝ ինչ որ Աստուած քեզմէ կ'ուզէ»:

Յաճախ կը կրկնէր այս պարզ նախադասութիւնը. «Ինչ որ դուն կ'ընես ես չեմ կրնար ընել, ինչ որ ես կ'ընեմ՝ դուն չես կրնար ընել: Բայց միասին՝ կրնանք Աստուծոյ համար գեղեցիկ գործեր ընել»:

Ան երբեք աղքատութիւնը իրեալական բան մը չէր համարէր եւ ոչ ալ ճակատագիր, որ Աստուած փութ է մարդոց:

«Աստուած աղքատութիւնը չէ ստեղծած: Մենք ստեղծած ենք զայն, որովհետեւ չենք ուզեր մեր ունեցածը իրարու հետ բաժնեկցիլ»:

Ուր որ նոր փուն մը բանար, իր առաջին հիւրերը աղքատներն ու կարօտեալները կ'ըլլային, որոնց անմիջապէս մեծ սիրով կը հրաւիրէր փուն: Այսպիսին էր ան՝ զինք ճանչցած առաջին օրերէս ի վեր: Շրջակայքի բոլոր աղքատները կը հրաւիրուէին նաեւ առաջին պարարագին:

Մայր Թերեզան ինքն այդպես կ'ուզեր: Հիմա, երբ յեղադարձ հայեացք մը կը նետեն անոր ապրած կեանքին, կը հասկնամ, թէ Յիսուս ինքն էր՝ հաղորդութեան ընդմէջէն, որ իր քով կը կանչէր աղքատները:

Կ'ուզեմ խոստովանութիւն մը ընել. Մայր Թերեզան նոր փուն մը հիմնած էր, իսկ ես առաջին անգամ հրաւիրուած էի հոն պարարագելու: Կը սպասէի հոն փեսնել այնպիսի մարդիկ, որոնք սովորաբար կը փեսնէի եկեղեցւոյ պարարագներու ընթացքին: Սակայն պարկերը բոլորովին փարբեր էր. բոլոր ներկաները աղքատ, անուս, փարօրինակ արտաքինով եւ ոչ հաճելի բուրմունքով մարդիկ էին:

Պարկերը նոյնն էր նաեւ Վիեննայի մէջ. պարարագի էինք, այնքան սքանչելի էր, քոյրերը շար գեղեցիկ կ'երգէին: Պարարագը աւարտելէն յետոյ, քոյրերը ըստ սովորութեան Մայր Թերեզայի հետ միասին առօրեայ չորս աղօթքները ըրին՝ իրենց առօրեայ գործերուն անցնելու համար: Նոր փոխադրուած էին եւ այդ օրը առարկաները պիտի դասաւորէին իրենց փեղերը: Ես աւանդաբունէն մարուռ մտայ գոհաբանական վերջին աղօթքս ընելու, համոզուած ըլլալով, որ բոլորը արդէն իսկ գացած են եւ ես առանձինս եմ մարուռին մէջ: Ծունկի եկայ խորանին ետեւը, եւ ինչ... նկատեցի որ խորանին միւս կողմը՝ գետինը նստած էր անպուն թափառական մը՝ ոտքերը բաց վերքերով ծածկուած: Ինծի թուեցաւ, թէ ան քիչ մըն ալ գինով էր: Այդքան ալ հաճելի փեսարան մը չէր: Յոյսով էի, որ շուրտով պիտի հեռանայ: Բարեպաշտ կերպով սկսայ աղօթել, հակառակ որ ամբողջ ուշադրութիւնս անոր վրայ կեդրոնացած էր: Յանկարճ ան սկսաւ բարձրաձայն խօսիլ: Վախցայ, այնպէս թուեցաւ թէ հետս կը խօսի: Բայց յետոյ հասկցայ, որ կ'աղօթէր: Ու խղճի խայթ ունեցայ:

«Յիսուս, քովդ եկած եմ: Կ'ուզեմ գիտնալ, արդեօք

գո՞հ ես ինձմէ որ հոս եմ թէ ոչ: Բայց ինծի համար այնքան հաճելի է հոս ըլլալը»: Հինգ վայրկեան այսպէս կը խօսէր Յիսուսի հետ, այնքան անձնական, այնքան սրտբաց: «Սքանչելի է», մտածեցի: Այնքան բնական էր խօսքը, սրտի խորերէն բխած, այնքան գեղեցիկ: Երբեք այդպիսի աղօթք չէի լսած: Անկասկած, զիս չէր նկատած: Գիտէր, որ ինք առանձին է Յիսուսի հետ եւ արոր համար ալ ազատ եւ անկաշկանդ կը խօսէր հետը: Եւ անիկա լրիւ փոխեց պարկերացումս՝ անպուն, թափառական մարդոց մասին: Խորապէս փաւորուած էի փեսածովս: Հիմա հասկցայ, թէ ինչո՞ւ Մայր Թերեզան կ'ըսէր, թէ՝ «Աղքատները սքանչելի մարդիկ են»: Մենք յաճախ անոնց միայն արտաքինը կը փեսենք, անոնց «հագուստներուն խեղճութիւնը», թշուառութիւնը, այսինքն միայն արտաքին կեղեւը, որ մեզ յաճախ ոչինչ կ'ըսէ: Քիչ կը պարահի, ինչպէս որ հետս Վիեննայի մէջ պարահեցաւ, փեսնել մարդոց սիրտը: Արոր համար ալ Մայր Թերեզան կ'ըսէր. «Երբեք մի դատել մարդոց»:

* * *

Այն պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրէին Քալքութայի աղքատները եւ մինչեւ այսօր, աննկարագրելի էր: Քաղաքի օդը այնքան աղտոտ էր ու ապականած, որ եթէ ապուն մաքուր շապիկ հագած փողոց ելլէիր «Calcutta Herald Tribune» թերթը առնելու համար, աղտոտուած շապիկով փուն կը վերադառնայիր: Անպանելի էր քաղաքին փօթը, խոնաութիւնը, ինքնաշարժներու արձակած փոշին ու ծուխը: Առաւելաբար սարսափելի էր փաթ օրերուն՝ երբ հով իսկ չկար: Տաքէն կը սկսէր այրիլ քաղաքին աղբը, որուն հեղձուցիչ ծուխը՝ զանգի մը նման կը կախուէր Քալքութայի վրայ:

Արոր համար ալ Մայր Թերեզայի քոյրերու աշխա-

փանքի ամենօրեայ բաժինը՝ մաքրութիւնն է: Անոնք ոչ միայն իրենց փունը կը մաքրեն, այլ նաեւ իրենց այցելած ծայրայեղ աղքատներուն փուները: Մաքրութեան գործը չէր կենար: Երբ դուրսի իրենց գործերը վերջացնեն ու փուն վերադառնան, գործը կը շարունակուի՝ պիտի լուան իրենց սարիները: Մաքրութեան բոլոր գործերը՝ անոնք կը համեմատէին Սուրբ Հոգիին գործին հետ: Առանց Սուրբ Հոգիին կեանք չկայ: Քալքութեայի նման քաղաքի մը մէջ եթէ մաքրութիւն չըլլայ, ապա կեանքը կը մեռնի: Աղտէն մարդիկ կը հիւանդանան ու կը մեռնին: Արոր համար ալ մաքրութիւնը՝ կեանքը պաշտպանելու համար է: Եւ այն, ինչ որ կեանքը կը պաշտպանէ, Սուրբ Հոգիէն կու գայ: Այսպիսով, մաքրութիւն ընելով մեր առօրեային մէջ կրնանք հաղորդակցիլ Սուրբ Հոգիին հետ: Եթէ մահուան անկողինի մէջ եղող մարդուն չմաքրես ու չխնամես՝ աւելի շուր կը մեռնի: Քոյրերու համար մեռնողներուն մաքրութեան խնամքը՝ ծառայութեան ամենակարեւոր բաժինն է: «Մահամերձներուն Տունը» ամէն օր հիմնովին կը մաքրուի: Քոյրերը ամէն օր կը պայքարին աղտին դէմ: Եւ ասիկա նաեւ հոգեւոր առումով:

«Գթութեան Միսիոնարներու» փուներուն մէջ՝ ամենակարեւոր բաժինը մարտն է, ուր կը պահուի հաղորդութեան փապանակը: Արոր համար այդ բաժինը միշտ մաքուր պիտի ըլլայ եւ որքան հնարաւոր է՝ գեղեցիկ: Բնական է, փարբեր փուներու մէջ փարբեր ճաշակներ կ'իշխէին: Մայր Թերեզայի համար ամենագեղեցիկը ֆոսֆորէ շինուած Աստուածամօր արձանիկն էր: Ուրիշներու համար ուրիշ բան էր ամենագեղեցիկը: Ճաշակով ըլլային թէ անճաշակ՝ անոնք միշտ մաքուր էին:

Օրինակ, Քալքութեայի վարի շրջանակածեւ մայրուղիին վրայ գտնուող փան մեծ մարտն էր. չասֆալտապատած փողոցներու կեղտոնով կ'անցնէին դրամուայները, իսկ աչ ու ձախ կողմերով՝ ինքնաշարժներն ու բեռնակառքերը: Տունի քովէն անցնող ամէն մէկ ինքնաշարժէն

ծուխի եւ փոշիի ամպ մը կը ներխուժէր մարտն: Դուրսէն ներս եկող աղմուկը անսթանալի էր: Անգամ մը քաղաքի արքեպիսկոպոսը, որ եկած էր քոյրերու հետ պատարագ ընելու, դուրսի աղմուկէն ազդուած պարտիքեց բարձրախօս մը փեղադրել մարտին մէջ: Քոյրերու ուրախութեան չափ ու սահման չկար: Առաջին անգամ, փարիներէ ի վեր կրցան «իրապէս» մասնակցիլ պատարագին եւ լսել քահանային խօսքը: Դուրսէն եկած աղմուկին պարճառով անոնք քարոզէն շար բան չէին հասկնար: Արոր համար ալ անոնք պատարագը սկսելէն առաջ իրենք անձամբ կը կարդային Աւերարանը:

Այս ալ աղքատութեան մէկ տեսակ էր, որ Մայր Թերեզան կը պաշտպանէր երկաթեայ կամքով: Բարձրախօս մը փեղադրելու համար եպիսկոպոսի մը այցելութիւնը անհրաժեշտ էր:

Նոյնիսկ բարձրախօսով ամէն բան չէր կրնար հասկնալ, եւ այդ փորձառութիւնը յաճախ ապրած են: Դուրսէն եկած աղմուկը իսկապէս անկարելի է բացատրել: Անգամ մը, համարձակեցայ Մայր Թերեզային գաղտնի հասկցնել.

- «Մայր Թերեզա, այս ինչ աղմուկ է, կարծես ջրվեժ ըլլայ, շար դժուար է այս աղմուկին մէջ պատարագ ընելը».

Պատասխանեց.

- «Հայր Լեօ, ասիկա աղմուկ չէ, այլ՝ երաժշտութիւն»:

Հապա ինչ ըսեմ աղտին մասին, մարտն յարակը օրը երեք անգամ կը լուացուէր, իսկ գորգերն ու անձեռոցները՝ կը թօթուէին: Կարճ ժամանակ անց, նորէն փոշիի հասար շերտով մը կը ծածկուէին: Աւանդաբան մէջ, սակայն, ամէն բան կը փայլէր, որովհետեւ արիկա քոյրերու պարտականութիւնն էր եւ միաժամանակ հաղորդութեան հանդէպ իրենց ունեցած սիրոյ ապացոյցը: Երբեք չփեւսայ սկիհ մը որ մաքրութենէ չփայլէր:

Այդ օրերուն, երեք հարիւր քոյրերու համար ամբողջ փունին մէջ ջուրի միայն մէկ ծորակ կար: Առփու կանուխ կ'արթննային ջուր քաշելու՝ ամէնօրեայ իրենց սարիները լուալու համար: Բնական է, որ երեք հարիւր քոյր իրենց սարիները լուալու համար ժամեր կ'ուզէին: Արոր համար ալ առփու շար կանուխ՝ 4.30-ին կ'արթննային եւ անմիջապէս ջրհորին քով կ'անցնէին: Յստակ կը փեսնէի, որ անոնց ապրած կեանքը ոչինչով կը փարբերէր ծայրայեղ աղքատներու կեանքէն:

Մայր Թէրեզան կ'ըսէր.- «Չենք կրնար աղքատներուն օգնել, եթէ մենք չգիտնանք թէ ինչ ըսել է աղքատութիւն»:

Ամէն անգամ որ Մայր Թէրեզան Բարբառ գար, կը միանար «Nirmal Hrida» (Մաքուր սիրտ) մահամերձներու փան մէջ ծառայող կամաւորներու խումբին: Այդ փունը Մայր Թէրեզայի այսպէս ըսած «ամէնասիրած պզգիկն էր»: Առփուայ պատարագէն անմիջապէս յետոյ, նախաճաշէն առաջ, կարճ խորհրդածութիւն մը փայլ ետք, ան կը միանար կամաւորներու խումբին: Նկատած էի, որ ամէն անգամ խորհրդածութենէն ետք, ան քիչ մը պրկուած ու անհանգիստ կը դառնար: Կը զգայի, կարծես կրակի վրայ նստած ըլլար: Վերադարձին բոլոր ծառայողներուն նոր յանձնարարութիւններ կու տար: Բոլորին ձեռքէն բռնած կը փաներ մեռնողներու շարքերէն, մէկ առ մէկ կը մօտենար իւրաքանչիւրին, եւ ծառայողներուն ձեռքը կը դնէր մեռնողներու ճակատին, եւ կ'ըսէր թէ ով, որո՞ւ, ինչպէս պիտի օգնէ. պէտք էր կամ կերակրել կամ պարզապէս քովը նստիլ, աղօթք մը ընել եւ կամ երեսը ածիլել: Ասիկա մեծ օգնութիւն էր: Ընդհանրապէս, բնաւ դիւրին բան մը չէ մահուան անկողնի մէջ եղող մարդոց այցելելը, յարկապէս երկրասարդ եւրոպացիի կամ ամերիկացիի մը համար, որոնք դեռ չեն հանդիպած մեռնողի մը:

Երբ ի վերջոյ փունի մէջ ամէն մարդ իր յանձնարարութիւնը կը ստանար, Մայր Թէրեզան կը բարձրանար

մուտքի աւելի բարձր քարին վրայ՝ բոլորին աւելի լաւ փեսնելու համար: Եւ կը ժպտար գոհ ու լուսաւոր ժպիտով մը: Յստակ կ'երեւար. հիմա ան այլեւս լարուած ու ջղային չէ, այլ՝ երջանիկ:

Երբ Յովհաննէս Պօղոս Պապը այցելութեան եկաւ Բարբառ, անոր հետ ալ ճիշդ նոյն բանը ըրաւ. ձեռքէն բռնած փարաւ մահամերձի մը քովը եւ ըսաւ.- «Սրբազան Բահանայապետ, կը խնդրեմ քեզի, օրինէ այս մարդը»:

Իր գործը մարդոց դարձի բերելը չէր, արիկա միայն Աստուծոյ գործն է: Իր կոչումը մարդոց Յիսուսին կապելն էր: Կամաւորներուն, ծառայողներուն եւ նոյնիսկ Պապին անձնապէս մեռնողներու քով առաջնորդելը՝ Յիսուսի հետ հաղորդակցութեան առաջնորդել կը նշանակէր իրեն համար:

Մայր Թէրեզան համոզուած էր. Յիսուսին կարելի է հանդիպիլ Հաղորդութեան խորհուրդին ընդմէջէն եւ երկրորդ՝ ծայրայեղ աղքատ, փառապող մերձաւորին ընդմէջէն: Աղքատներուն մէջ Յիսուսը փեսնելը նաեւ Աստուածաշնչեան հիմք ունի, ինչպէս որ Հաղորդութեան խորհուրդի մէջ փեսնելը: «Ինչ որ ընէք այս փոքրիկներէն մէկուն, ինձի ըրած կ'ըլլաք» (Մատթ. 25.45):

Այս ճշմարտութիւնը մարդոց բացապրելու համար Մայր Թէրեզան իր հինգ մասերը օդին մէջ կը բարձրացնէր: Հինգ մասերը ամբողջ Աւետարանը կը նշանակէր. «ինձի կ'ընէք»: Իրեն համար ամէն աղքատի մէջ Յիսուսը փեսնելը, այնքան իրական էր, որքան Հաղորդութեան մէջ փեսնելը:

Ամերիկացի լրագրող մը, որ Մայր Թէրեզան փեսած էր, թէ ինչպէս կը խնամէր վերջերով ծածկուած հիւանդ մը, ըսած է, թէ ինք մէկ միլիոն փողարով անգամ չ'ընէր այդ գործը: Այդ լրագրողին, Մայր Թէրեզան պատասխանած է. «Մէկ միլիոն փողարով ես ալ չեմ ըներ, բայց Յիսուսին համար ձրի կ'ընեն»:

Տարիներու ընթացքին ինչպէս սեփական, այնպէս ալ ուրիշներու փորձառութենէն համոզուեցայ, թէ աղքատներուն ծառայելը միայն սկիզբը դժուար է եւ կամք կը պահանջէ: Յետոյ, այլեւս կը սկսիս մեծ ուրախութեամբ ծառայել: Շատ րեսած եմ, կամաւոր ծառայողները «իրենց շփացուցած աղքատներուն» հետ ինչ հետաքրքրական գրոյցներ կ'ունենային, երբեմն նոյնիսկ երկարապրեւ բարեկամութիւն կը մշակուէր անոնց հետ, որով հետեւ անոնք «հրաշալի մարդիկ» են, մանաւանդ երբ մօտէն ճանչնաս անոնց եւ գիտնաս անոնց կեանքին պարմութիւնը:

Իսաչի վրայ Յիսուս ըսաւ «ծարաւ եմ»: Ասիկա ոչ միայն անոր ֆիզիքական ծարաւն էր որ կ'արտայայտէր, այլ աւելի խորունկ փարոզութիւն մը ունէր: Յիսուս ըսաւ «ծարաւ եմ» եւ ընդունեց մարդոց կողմէ իրեն մատուցուած քացախը, նկատի ունենալով որ չարչարանքներէն առաջ մերժած էր զայն ընդունիլ: Չարչարանքներէն յետոյ, կէսօրուայ կիզիչ արեւին, Երուսաղէմի ժամանակով ժամը երեքին Յիսուսին ջուրի փոխարէն քացախ խմցուցին: Անոր շրթունքները վիրաւոր էին, չորցած, իսկ քացախը անոր ցաւը աւելի անտանելի դարձուց:

Շատ խորունկ հոգեւոր նշանակութիւն ունի անոր ծարաւը. Յիսուս իր առաջին բացայայտ հրաշքը Կանայի հարսանիքին կատարած էր՝ ջուրը՝ լաւագոյն գինիի փոխելով: Իսկ իր վերջին պահուն զինուորները անոր ջուրի փոխարէն քացախ թթուած գինի փոխին: Այդ օրերուն, սովորաբար խաչին քով քացախ դրուած կ'ըլլար, հռոմէացի զինուորները խաչելութենէն առաջ իրենց ձեռքերը անով կը լուային: Քացախը ձեռք լուալու միջոց էր: Քացախը ախարը մաքրելու համար էր, սակայն Յիսուս ընդունեց զայն իր ծարաւը յագեցնելու համար: Մեր կեանքին մէջ փոխադրելով կարելի է ըսել. Աստուծոյ սէրը ինք, կ'առնէ եւ կ'ընդունի մեր կեանքին քացախը. մեր բոլոր մեղքերը, թերութիւնները, փկարութիւնները, ուրացում-

ներն ու դաւաճանութիւնը՝ մեր կեանքերը մաքրելու համար: Յիսուսի վերջին խօսքի մասին՝ Մայր Թերեզային կատարած այս մեկնութիւնը, շատ օգնած է «Գթութեան Միսիոնարներ» միաբանութեան եւ համայնքի քահանայ հայրերուն:

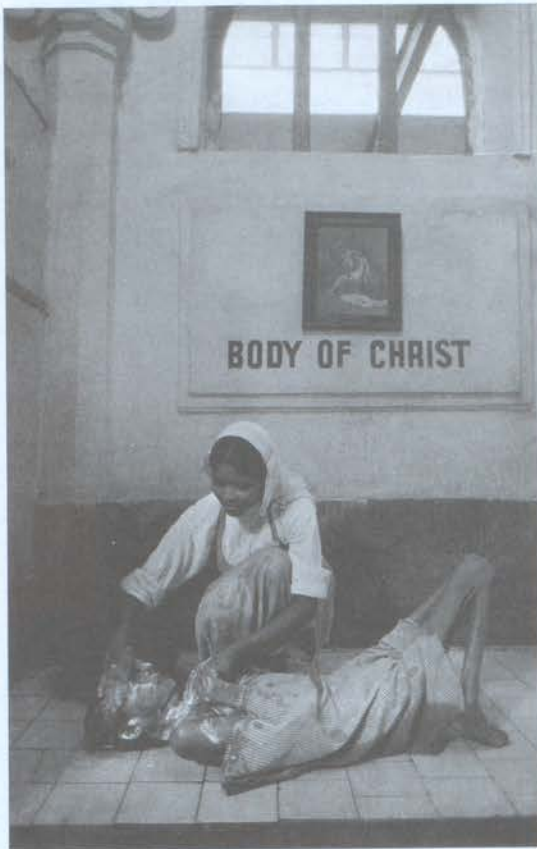
Աստուած այնքան ծարաւ է մեզի, որ մենք կրնանք անոր կատարելապէս վարահիլ, ամէն օր շարունակ, կրկին ու կրկին: Աշխարհ միշտ պիտի փորձէ մեզ հեռացնել «Աստուծոյ պատկանելէն»: Աշխարհ կ'ուզէ, որ մենք իրեն պատկանինք:

Յիսուսի խաչի վրայի այս պատգամը՝ «ծարաւ եմ», դարձաւ Մայր Թերեզայի ամբողջ գործունէութեան բանալին: Ասիկա այն բարի լուրն է, որ կը փորձէ մեզի յիշեցնել Յիսուսի փափաքը՝ «Միրելու գինք եւ մեր մերձատրները»:

Մեր միջավայրի մէջ ընդունուած է մեր սէրը դիմացինին արտայայտել զայն գրկախառնելով: Մէկը գրկախառնելու համար ձեռքերս լայն կը բանամ: Ձեռքերովս հարուածէ մը պաշտպանուելու, այսինքն՝ ըմբշամարտի կեցուածքով չեմ կրնար գրկախառնուիլ: Այս կեցուածքը սիրոյ հակառակ նշանակութիւնը կը խորհրդանշէ. պաշտպանուիլ, յարձակողական կեցուածք, անվարահութիւն, ուժ: Յիսուս խաչի վրայ իր ձեռքերը փարածեց, մեզ բոլորս, ամբողջ մարդկութիւնը գրկախառնելու համար:

Մայր Թերեզան պարզեւ մը ունէր աստուածաբանական խրթին մտածումները շատ պարզ, կարճ ու կտրուկ նախադասութիւններով արտայայտելու, որ մարդիկ դիւրութեամբ կ'ըմբռնէին:

Թէ ինչպիսի մեծ նուիրում ունէր Մայր Թերեզան աղքատէն ամենաաղքատին հանդէպ, որուն մէջ Յիսուս կը րեսներ, լաւագոյնս կը բացատրուի Քալքութայի մէջ պատահած այս օրինակով:

«Քրիստոսի մարմինը» իր ամենաաղքատ անդամի սարսափելի հագուստի մէջ
 Agentur Focus Magnum Photos Ragu Rai

Քարթուրթայի փողոցներու վրայ, առփու կանուխ, կրնաս հարիւրաւոր մարդիկ փեսնել, ովքեր հոն գիշերած են՝ քով քովի երկար շարքերով գեփինը պառկած: Օր մը միասին կ'անցնէինք փողոցով, երբ Մայր Թէրեզան ըսաւ.- «Հայր Լէօ, փես Յիսուս հոս է, կարգի կեցած կը սպասէ որ մէկը զինք սիրէ»:

Մայր Թէրեզայի հոգեւորութեան մասին պարկերացում կազմելու լաւագոյն ապացոյցը հնդիկ լուսանկարիչ Ռագհու Ռայի կարարած լուսանկարն է, որուն մէջ Մայր

Թէրեզայի գթութեան քոյրերէն մէկը՝ մահամերձ մը կը խնամէ: Լուսանկարին երեւը կարելի է կարդալ՝ «Քրիստոսի մարմինը» (փէն նկարը):

Երկար ճամբորդութենէ ետք, մեր գնացքը կանգ առաւ Շանթի Նագարի կայանը: Անհանգիստ ու ճնշող զգացում մը պարեց զիս: Արդեօք պիտի կարենամ՝ դիմանալ փեսնելու՝ բորոպներու ամբողջ զիւղ մը: Մայր Թէրեզային ըսի, թէ քիչ մը ջղային կը զգամ ինքզինքս, անհանգիստ, միաժամանակ կը վախնամ՝ բորոպները այցելել: Պարասխանեց.- «Վարդապետ, Յիսուսին պիտի այցելես, որ ծայրայեղ աղքատի հագուստով է: Այս այցելութիւնը քեզի ուրախութիւն պիտի պարճառէ, որովհետեւ ամենասարսափելի աղքատութիւնը առանձնութիւնն է եւ այն զգացումը՝ որ դուն չես սիրուած: Այսօր բորոպութիւնը կամ թիւպերթիւոզը չեն ամենավրանգաւոր հիւանդութիւնները, այլ չսիրուած ու մերժուած ըլլալու զգացումը: Այսօր մարդիկ աւելի քաղց ունին սիրոյ եւ ընդունելութեան, քան՝ հացի»:

Երբ միասին կը շրջէինք բորոպներու երկար շարքերը, յանկարծ հիւանդութեան վերջին ասփնճանի հասած կին մը սկսաւ երգել, այնքան գեղեցիկ ձայնով: Այդ երգով իր եւ իր բոլոր փառապակից ընկերներուն անունով կ'ուզէր երախտագիտութիւն յայտնել Մայր Թէրեզային՝ այդ փան մէջ սրացած սիրոյ եւ հոգաբարութեան համար: Շարք ազդուեցայ եւ սկսայ հասկնալ, թէ միայն Աստուծոյ սիրով լեցուած մարդիկ կրնան յագեցնել ուրիշներու սիրոյ քաղցը եւ ոչ թէ դրամը եւ կամ սոսկ հացը:

Երբեմն Մայր Թէրեզան կը մեղադրէին, թէ աղքատներուն միայն ձուկ կու փայ, փոխանակ անոնց ձեռքը ուռկան մը փալու եւ սորվեցնելու ձուկ որսալ: Մայր Թէրեզան անոնց այսպէս պարասխանեց.- «Իմ աղքատներս այնքան փկար են, որ նոյնիսկ ուռկան բռնելու անկարող են», եւ աչքերը արագ արագ թարթելով աւելցուց.-

«սակայն եթէ օր մը անոնք առողջանան ու կարող դառնան ուռկան բռնելու, այն արեւն մեր քննադատները թող անոնց օգնեն՝ սորվեցնելով ինչպէս ձուկ բռնել»:

Օր մը երբ միասին կը խօսակցէինք, թէ արդեօք որքանով ճիշդ է աղքատներուն փայ առանց որեւէ փոխարժէքի, ան պարասխանեց.

- «Շատեր կ'ըսեն. Մայր Թէրեզա, դուք կը շփացնէք աղքատները, անոնց ամէն բան փալով՝ անվարձահատոյց կերպով», սակայն մեզ ոչ ոք այնպէս չի շփացներ, որքան մեր Աստուածը: Տեսէք, դուք աչք ունիք եւ կրնաք կարդալ: Արդեօք ի՞նչ կ'ըլլար եթէ Աստուած ձեզմէ դրամ պահանջէր ձեզի աչք փալու համար: Նայեցէք դուրս, ինչպէս կը փայլի արեւը. ի՞նչ պիտի ըլլար եթէ Աստուած մեզի ըսէր՝ հինգ ժամ պիտի աշխատիք՝ երկու ժամ արեւի ճառագայթ սրանալու համար: Օր մը մայրապետի մը ըսի. - «Տարբեր միաբանութիւններ կան, որոնք հարուստները կը շփացնեն, այնպէս որ բան մը չենք վնասեր, եթէ միաբանութիւն մըն ալ աղքատները շփացնէ»:

6

ՄԱՅՐ ԹԷՐԵԶԱՅԻ «ՊԻԶՆԵՍ»Ը

Անգամ մը, օդանաւ փոխելու համար սփիւղուեցանք գիշերել Մայամիի մէջ գրնուող Գթութեան Քոյրերու փունը: Տունին առջեւ կեցած ինքնաշարժին մէջ մարդ մը նստած կը սպասէր: Փորձեցի հեպը խօսիլ: «Ներեւալ պարմութիւնը պարմեց. «Ինքը ճարտարապետ է, եւ բնաւ բարեպաշտ մէկը չէ եղած: Մայր Թէրեզային քոյրերը Մայամի հաստատուելէն անմիջապէս յետոյ, իր կինը ծանօթացած է անոնց հետ: Կինը բարեսիրտ մէկն էր եւ կ'օգնէր քոյրերուն, երբոր իրեն պէտք ունենային թէ՛ խոհանոցէ ներս եւ թէ՛ աղքատներու ծառայութեան համար: Ինքը հանդուրժած էր կնոջ այս կեանքին եւ յաճախ կ'երթար զինք գործէն փուն բերելու: Օր մը ըստ սովորութեան, երբ ինքնաշարժին մէջ կը սպասէր կնոջը, ան խոհանոցէն դուրս կու գայ կարճահասակ ծերուկ կնոջ մը ուղեկցութեամբ: Կինը զինք ներկայացուցած է Մայր Թէրեզային:

Վերջինս մեծ երախտագիտութեամբ շնորհակալ եղած է իրեն, որ թող կու փայ իր կնոջ գալու եւ օգնելու քոյրերուն: Յետոյ հարցուցած է իրեն, թէ ինչով կը զբաղի:

- «Ճարտարապետ եմ»:

- «Հրաշալի է, եթէ խնդրեմ՝ կրնա՞նք քանի մը թուղթ փոխադրել ինձի համար»:

- «Մեծ սիրով, ի՞նչ թուղթեր են»:

Մայր Թէրեզան պայուսակէն հանած է իր «պիզնետ քարթը»՝ այցեփոմսը, որուն վրայ գրուած էր.

Լոռութեան պրուդը՝ աղօթքն է.

Աղօթքին պրուդը՝ հաւատքը,

Նաւատքին պրուդը՝ սէրը,

Իսկ սիրոյ պրուդը՝ ծառայութիւնը,

Ծառայութեան պրուդը՝ խաղաղութիւնը:

Մայր Թերեզան շար դանդաղ կարդացած է իրեն այս գրութիւնը, եւ ապա. «կրնա՞ք փայագրել»:

- «Շար սիրով, կ'ընեն: Քանի՞ հար կ'ուզէք, փա՛ս թէ քան»:

- «30.000 հար կը խնդրեն»:

Երբ հարցուցի անոր թէ՛ իրօ՞ք, ապա ժպտաց ու պատասխանեց.- «Այո՛, ի հարկէ»: Եւ արկէ ետք՝ Մայր Թերեզայի քոյրերուն համար երկու փունտեր կառուցած են, ծերանոց մը եւ բնակարան մը քոյրերուն համար»:

Քարտերը փայագրելու խնդրանքը վերածուած էր երկարարեւ բարեկամութեան, որուն հետեւանքով այդ ընկերային, բարի ու պատրաստակամ ճարտարապետը վերագրած էր իր կորսնցուցած հաւատքը:

Պիզնետ քարտ ունենալու գաղափարը՝ Մայր Թերեզային ներշնչած էր մեծահարուստ հինգու վաճառական մը, որ եկած էր այցելութեան՝ քոյրերուն ընծայ մը նուիրելու փափաքով: Որպէսզի Մայր Թերեզան գիտնայ թէ ինքը ով է եւ ինչ գործով կը զբաղի, անոր փուստ է իր «բիզնետ քարթը»: Մայր Թերեզան երկար զննած է այդ քարթը ու ապա ըսած. «Հրաշալի գաղափար է»:

- «Ի՞նչն է այս լաւ գաղափարը»,- հարցուցած են քոյրերը:

- «Մենք ալ «Պիզնետ քարթի» պէտք ունինք», բացականցած է Մայր Թերեզան:

Այսպէս ստեղծուած է Մայր Թերեզայի այցելումը: Քարթի ետեւի կողմը Մայր Թերեզան գրած է.- «Մարի-

ամ, մայր Յիսուսի, հիմա իմ մայրս ալ եղիր»:

Քարթի վրայ փեղ մը իր անունը չկայ նշուած՝ միայն իր գործը:

* * *

Հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ, Քուլփինկ ընտանիքը Մայր Թերեզային գործին համար մեծ գումարի չէք մը փուստ էր: Ինչպէս սովորաբար նման առիթներու կ'ընէին, ընդունելութիւն մըն ալ կազմակերպած էին հիւրասիրութեամբ: Նման ընդունելութիւններ Մայր Թերեզան երբեք չէր փնտրէր, ընդհակառակը՝ կը խուսափէր այրոնցմէ:

Հիւրասիրութեան ընթացքին իր քովը նստողը վրդովուած ըսած է Մայր Թերեզային, թէ նոր օրէնք մը մտցուցած են իրենց քաղաքի մէջ. անկցած ամբողջ ուրտիքը աղբը պիտի թափուի: Մայր Թերեզան զարմացած՝ հարցուցած է պարճառը: Իրեն ըսած են՝ առողջապահական նկատառումներէ մեկնած: Այս հարցը Մայր Թերեզայի համար կարեւոր թեմա դարձաւ: Ճիշդ է որ չյաջողեցաւ օրէնքը փոխել փայ, սակայն շարտերուն ստիպեց արոր մասին մտածել:

Այս ընդունելութենէն ետք, Մայր Թերեզան Քանցլեր Հելմութ Քոհլի փրամադրած ուղղաթիռով շարունակեց իր այցելութիւնը: Եպիսկոպոս Հնիլիքան, ուրիշ երկու մայրապետներ եւ ես, Մայր Թերեզայի հետ միասին ուղղաթիռի աղմուկի փակ մեր աղօթքները ըրինք: Վերջաւորութեան՝ Վարդարանը շար դիւրութեամբ ամբողջացուցինք, որովհետեւ ուղղաթիռին աղմուկը աղօթքի ռիթմի հետ համաչափ կ'ընթանար:

Հազիւ վերջացուցինք Վարդարանը, կրկին յայտնի դարձաւ թէ ինչքան գորովալից էր Մայր Թերեզան: Ան իր

ձեռքի պայուսակին մէջէն հանեց զարդարանք մը, (որ ըստ հնդկական սովորութեան հիւրերուն կը փրոսի՝ ընդունելութեան ժամանակ) եւ դրաւ եպիսկոպոսին վիզը: «Ասիկա քեզի է, որովհետեւ կեռասի գոյնը կը վայելէ քու վերարկուիդ հետ» (եկեղեցական զգեստ): Յետոյ պայուսակէն հանեց սանփուիչներ, պտուղ եւ անուշեղէններ: Մեր զարմացած հարցումին, թէ ուրկէ՛ այս բարիքները, պատասխանեց.- «Յստակ է, ընդունելութիւնը իմ պատիւիս համար չէ՛ր սարքուած, արոր համար ալ ես հետք առի այնքան, ինչքան որ կրնայի»:

Սովորաբար Մայր Թերեզան «Pan Am» օդանաւային ընկերութեան հետ կը ճամբորդէր: Արդէն լաւ կը ճանչնային զինքը, կարելոք չէ, թէ ինք պիզնես թէ էքոնոմի կարգի փոսն ունէր կամ ոչ, Մայր Թերեզան այս ընկերութեան հետ եթէ ճամբորդէր, միշտ առաջին կարգ կը հրաւիրուէր: Յաճախ իրեն օդանաւին մէջ VIP սպասարկում կը փրամադրէին՝ VIP սպասման բաժինը կը նստեցնէին, կը վերցնէին իր ուղեբեռը եւ բոլոր թուղթերը կը լրացնէին: Այդ ընթացքին, ան կը մնար սպասարահը: Կարելի է ըսել որ ասիկա ճոխ ընդունելութիւն մըն էր մեզի համար, որուն մենք եւս դիւրութեամբ կը վարժուէինք:

Սկիզբները կը զարմանայի, որ Մայր Թերեզան երբեք չէր ընդդիմանար կամ դժգոհեր օդանաւային այս սպասարկումէն: Հակառակը, այն փառաբանութիւնը ունէինք, որ ան կ'ընդունէր այդ ծառայութիւնը առանց առարկելու:

Սակայն, եթէ այլ ընկերութեան օդանաւի մէջ այդ նոյն վերաբերմունքը չստանար եւ կամ օդանաւի անձնակազմը զինք չճանչնային, միշտ կը հիասթափուէի, որ երբեք չէր նեղանար եւ ոչ իսկ իրենց նկատողութեան կը յանձնէր եւ ոչ իսկ կարելորութիւն կու փար նման վերաբերմունքի:

Մայր Թերեզայի հետ առաջին ճամբորդութեանս ընթացքին էր, երբ ճամբորդներէն ոմանք կը մօտենային

ինձի ու կը հարցնէին, թէ կրնան քանի մը բառ խօսիլ Մայր Թերեզային հետ: Ուղեկցորդուհիներէն (hostess) մէկը հարցուց.- «Վարդապետ, ի՞նչ կը կարծես, կարելի՞ բան է որ ես Մայր Թերեզային հետ խօսիմ: Ասիկա չորրորդ անգամն է, որ ես նոյն օդանաւի մէջ կը գտնուիմ՝ պատիւն ունենալով իրեն ուղեկցելու»:

«Իսկ ասիկա իմ առաջին ճամբորդութիւնս է, ուրեմն դուք Մայր Թերեզային աւելի լաւ կը ճանչնաք, քան ես», - պատասխանեցի: Անոր աչքերը լեցուեցան, երբ Մայր Թերեզան անոր հարցուց, թէ իր աղջիկը գործ գտաւ թէ՛ ոչ, եւ ահաւասիկ իրեն եւ իր աղջկան համար հրաշագործ մեքալիոն մը նուիրեց: Սակայն Մայր Թերեզան խնդրանք մը ունէր անկէ. «Մեզ չնոռնաք, ինչ որ մնայ ճաշէն մեզի փուլէ, մեր աղքատներէն ամենաաղքատին համար»: Անկասկած անոր խնդրանքը երբեք չէր մերժուեր, ամէն բան կոկիկ փութերու մէջ կը դրուէր՝ առնուազն ութ փութ՝ սանփուիչներով եւ շոգուլայով, յափուկ VIP ուղեւորներու համար, որ ան պիտի փանէր իր ծայրայեղ աղքատներուն բաժնելու: Լաւ գիտէին, չէին մոռնար նաեւ *փլաստիկ* սպասքեղէնը:

Թոնիքի ժամանակ ուղեկցորդուհին՝ օդանաւի կապիփանին զեկուցեց թէ Մայր Թերեզան նստած է առաջին կարգի վրայ, ապա երկրորդ օդաչուն եկաւ՝ զինք դիմաւորելու: Բայց փեսաւ, թէ ան քունի անցած է, կամացուկ անցաւ քովէն դէպի օդանաւի ներսի կողմը: Ճամբորդներուն բացատրեց, թէ օդանաւի մէջ Մայր Թերեզան կը գտնուի եւ իր գլխարկը պարզելով ըսաւ. «Ով որ կը փափաքի Մայր Թերեզայի աղքատներուն նուիրապտութիւն ընել, կրնայ հոս վճարել»: Ապա անցնելով ամբողջ օդանաւով, ետ վերադարձաւ վեց հարիւր ամերիկեան փողար հաւաքած:

Այո, Աստուած իր սիրելիներուն կու փայ, նոյնիսկ երբ անոնք քնացած են:

Յեղազային յաճախ րեսած են, թէ ինչպէս ճամբորդները լուռ իրենց նուիրաբուրութիւնները կ'ընէին՝ երբեմն դրամը իր մօտը կը գետնէին կամացուկ, եւ կամ օդանաւի մէջ դրամ կը հաւաքուէր, երբ ինք քնացած կ'ըլլար: Անգամ մը ան արթնցաւ եւ իր քոյրերէն մէկը անոր յանձնեց բաւական մեծ գումար մը, որ օդանաւին մէջ հաւաքուած էր. «Քոյր, կը կարծեմ, որ պէտք է ուրեմն աւելի յաճախ քունի անցնիմ», կապակեց ան:

Սակայն թռչքներու ժամանակ ան շար չէր քնանար, աւելի կ'աղօթէր. Ողջոյնները, ժամերգութեան աղօթքները, ապա Վարդարանը: Վերջացնելէն յետոյ, պայուսակէն կը հանէր թուղթերու ծրար մը եւ առջեւի ծալուող սեղանին վրայ դնելով կը շարունակէր գրել՝ կիսապ մնացած տեղէն: Նոյն ընթացքին կարճ մրափ մը կ'առնէր, երկար ճամբորդութիւններէն սպառած ըլլալով եւ կամ ժամերու փարբերութիւններէն ազդուած: Եւ երբ արթննար, նորէն կը շարունակէր գրել կէս ձգած տեղէն:

Այդ բոլոր ժամանակներուն ընթացքին ան կրցած է գրել աւելի քան 5000 նամակ՝ ուղղուած փարբեր անձերու, մանուկներու, քաղաքական գործիչներու, ընտանիքներու, փարբեր միաբանութիւններու: Իր ունեցած խիստ *տիւտիլիսիս* հետեւանքով ան երբեք վայրկեան մ'իսկ չէր կորսնցներ եւ կամ ժամանակ վաւրներ: Երբ իրեն ուղեկցողները քնացած եւ կամ կարդալով զբաղած էին, ան կ'աշխատէր՝ մարդոց միտքարութիւն եւ խորհուրդներ փալով իր նամակներուն միջոցաւ:

Հիւարի Քլինթոնը, որ այն ժամանակ դեռ Առաջին Տիկին էր, յետագային դարձաւ ԱՄՆ-ի պետական քարտուղար, խոստովանած է. Ամէն անգամ որ ճամբորդութենէն վերադառնար, իր սեղանին վրայ կը գտնէր փարբեր րեսակի նամակներ՝ գանգաւորներ, ապրելութիւն արտայայտող նամակներ, շնորհատրական քարտեր, կարճ ողջոյնի խօսքեր, ինչպէս նաեւ «սիրոյ նամակներ»: Այդ

սիրոյ նամակները յաճախ Մայր Թերեզայի կողմէն դրկուած կ'ըլլային:

Այո, ասիկա ալ մաս կը կազմէր Մայր Թերեզայի «պիզնետիս»:

Անգամ մը մեկնեցանք այն ժամանակուայ համայնավար Մոսկուան: Երբ մէկ տեղէն միւսը կը շտապէինք այցելութեան, փողոցներու մէջ մեծաթիւ մարդոց հանդիպեցանք եւ նկատեցինք որ ոչ մէկ տեղ ուրախ դէմքով մարդ կար: Մարդիկ փխուր էին, մտածումներու մէջ խորասուզուած՝ վախով: Մայր Թերեզային ուշադրութիւնը արոր վրայ հրաւիրեցինք: Պարասխանեց.

- «Այո, յստակ է. ամէն անգամ երբ մէկու մը ժպտանք, արդէն այդ մէկը սիրոյ գործ մըն է: Ժպտալը հրաշալի նուէր է մարդոց համար»:

* * *

Անգամ մը Մայր Թերեզան Միւնիխէն վերադարձին հանդիպեցաւ Զակրեայի մէջ վերջոյն հաստատուած քոյրերու րունը: Եուկոսլավիոյ մէջ դեռ չէր փապալած Թիթոյի կառավարութիւնը: Համայնաւար կառավարութիւնը ամուր կառչած էր աթոռին՝ ամէն բան իր հսկողութեան եւ հետապնդումին փակ պահելով: Անցագիրներուն դժուարութիւն կու րային, պիւրկրապիան մեծ դժուարութիւններ կը պատճառէր:

Դեռ յստակօրէն չէինք ծրագրած թէ յաջորդ կայանը ուր պիտի ըլլար, եւ այսպէս յաճախ կը պատահէր: Կ'ենթադրուէր, որ Վարշաւա կ'երթանք: Մեկնելու օրը, առտու կանուխ ելայ Կափթոյի բարձունքէն, անցայ հին քաղաքը՝ ճամբորդական գրասենեակէն Վարշաւա մեկնելու երկու րոմս գնելու՝ մէկը Մայր Թերեզային, իսկ միւսը՝ ինձի: Համբերութիւնը իմ առաքինութիւնս չէր, հազիւ

մէկ ու կէս ժամ կրցայ դիմանալ ուրքի վրայ կարգի կեցած, եւ միայն ժամը փասին կրցայ փոփոխ առնել:

Հազի հասած էի Կափթուղի բարձունքները, երբ Մայր Թերեզան գիս կանչեց ու ըսաւ.

- «Հայր Լէօ, կը ցաւիմ ըսելու, բայց մենք Վարչաւա պիտի չերթանք: Մենք Միւնիխ պիտի վերադառնանք: Տես, արդեօք կրնաս փոփոխել»: Այսպէս, ուրեմն, ես նորէն քաղաք վերադարձայ, քառասուն վայրկեան նորէն հերթի կեցայ: Արդէն կէսօրուայ մօտ կրցայ փոփոխել ձեռք ձգել: Տոմսերը ձեռքս քոյրերուն քով վերադարձայ, որոնք արդէն իրենց կէսօրուայ աղօթքը կ'ընէին:

Աղօթքէն վերջ ելայ մաքուրէն եւ մեծաւորուհիին ըսի.- «Միթէ հնարաւոր չէ՞ր նախօրօք ծրագրել: Ծափ անհանգստացայ փոփոխ առնելով ու եր փոխելով»:

Մեծաւորուհին ժպտաց.

- «Հայր Լէօ, չե՞ս գիտեր, թէ ինչ կը նշանակէ մեր միաբանութեան անունը»:

- «Ոչ, ի՞նչ»:

- «Ոչ միայն «Գթութեան Միսիոնարներ» MC, այլ նաեւ «մեծ խառնաշփոթութիւն»:

Վերագրայ հոգեկան խախտութիւնս մայրապետի հիւնդրին հետեւանքով, եւ այդ պահուն ալ Մայր Թերեզան մօտեցաւ եւ ըսաւ.- «Հայր Լէօ, իսկապէս շատ կը ցաւիմ, բայց մենք պէտք է որ Վարչաւա երթանք: Կրնա՞նք փոփոխել»:

Դարձեալ քաղաքի կեդրոն իջայ, հերթի կեցայ եւ կլլեցի բոլոր ծաղրական արտայայտութիւնները իմ հասցէիս: Հրաշք էր, բայց ես ժամը երեքին վերադարձայ եւ մենք ճիշդ ժամին հասանք օդակայան: Մեր թռիչքը ժամը հինգէն քիչ մը անց էր: Ես քիչ մըն ալ հպարտ կը զգայի ես ինձի, որ կրցած էի այսքան փոփոխութիւններով

հանդերձ յաղթական դուրս գալ՝ առանց աւելորդ դրամ ծախսելու, բայց եւ այնպէս քիչ մըն ալ բարկացած էի «մեծ խառնաշփոթութեան» համար:

Օդանաւին մէջ Մայր Թերեզայի կողքին նստած էի, ի վերջոյ չկարողանալով մարսել եղածը ըսի.- «Մայր Թերեզա այսօր սորվեցայ թէ ինչ կը նշանակէ ձեր միաբանութեան անունին յապաւումը MC (Missionary of Charity), ոչ միայն «Գթութեան Միսիոնարներ», այլ նաեւ «much confusion»՝ «մեծ խառնաշփոթութիւն»:

Աներեւակայելի հրապուրիչ ժպիտով մը պատասխանեց.- «Վարդապետ գիտես, թէ այդ մէկը ուրիշ ի՞նչ կը նշանակէ: Կը նշանակէ նաեւ «more confusion», «mental case», «multiple change»՝ «աւելի խառնաշփոթութիւն», «հոգեկան խնդիր», «կրկնուող փոփոխութիւն»: Ուրիշ քանի մը անուններ ալ փուլաւ, որ այսօր արդէն չեմ յիշեր: Աչքի մէկ թարթումով, կրցաւ ցրուել ամբողջ բարկութիւնս՝ այս անձրագիր եւ խառնաշփոթ կացութեան վերաբերեալ:

Չծրագրելու եւ անճշտապահութեան մէջ ան կը փետներ փոքրիկ «հաճոյքներ», ինչպէս այս դէպքին մէջ յստակ կը դառնայ:

Ճափոն կարարած այցելութեան ժամանակ հետեւեալ դէպքը պատահած է: Մայր Թերեզան Թոքիոյէն Օսաքա պիտի երթար՝ ճեպընթացով: Ի փարբերութիւն Քալքութայի, հոս ամէն բան կարարեալ կարգ ու կանոնի եւ ճշտապահութեան մէջ էր: «Հրաշալի է, ըսած է Մայր Թերեզան, շոգեկառքը ճիշդ ժամանակին շարժեցաւ, եւ փետ թէ նստարաններն ալ որքան յարմարաւէր են»: Սակայն մտահոգ աւելցուցած է.

- «Բայց մեղք են այս ճարտնցիները, երբեք ուշանալու առիթ չեն փար իրենք իրենց, նոյնիսկ վայրկեան մը»:

Քալքութայի ամենամեծ Հոպարթի կայարանէն Շան-

թի Նակար՝ բորտարներու փուն հասնելու համար, սքիպ-
ւած եղանք երեք ժամ սպասել: Զինք ուղեկցողներուս հա-
մար հրաշալի առիթ մըն էր նախ Մայր Թերեզային հետ
աղօթելու եւ ապա անոր հետ միասին նստարանին
նստած գրուցելու համար: Մեր գրոյցը շարունակ կ'ընդ-
հափուէր զինք ճանչցող բազմաթիւ կիներու եւ փղամար-
դոց կողմէ, որոնք իրմէ օրհնութիւն կը խնդրէին:

Դեռ նոր հիմնուած էր Վիեննայի «Գթութեան-
ԲՄիսիոնարներու» փուներէն մէկը, երբ երեկոյ մը
Մայր Թերեզան քովս եկաւ հարցնելու, թէ արդեօք պատ-
րա՛ստ եմ քոյրերուն հոգեկրթութիւն դասաւանդել: Նոր-
ընծայ վարդապետ մըն էի, անշուշտ, նման առաջարկ
մեծ պափիւ մըն էր ինծի համար: Լսած էի որ Մայր Թե-
րեզան քանի մը վարդապետներու միայն կը վստահէր
այդ գործը: Զոյրերու հաւաքքը զօրացնելու եւ խորաց-
նելու համար՝ ան շար կ'արժեւորէր պարզ, բայց միաժա-
մանակ հիմնական կաթողիկէ հոգեւոր ուսուցում ստա-
նալը:

Խորապէս գիտակցելով թէ ասիկա մեծ պափիւ մըն է
ինծի համար, քիչ մը շփոթած հարցուցի.

- «Միրով, Մայր Թերեզա, ո՞ր օրուայ համար կ'ուզես»:

- «Վաղուայ »,- եղաւ անոր չոր պատասխանը:

Նեղ կացութեան մարնուեցայ: Շար անփորձ էի, դեռ
երբեք նման հոգեկրթութիւն չէի փուած:

- «Ինչպէ՛ս, ինչի՛ մասին պէտք է խօսիմ»:

- «Խօսէ Յիսուսի մասին, հապա ինչի՛ մասին պիտի
խօսիս»:

Յեղազային նկատեցի, որ բոլոր վարդապետներուն
ալ նոյնը կ'ըսէր. պարզապէս պէտք է Յիսուսի մասին խօ-
սիլ, պատմել թէ ինչպէս դուք հաւաքքի եկած էք, Յիսու-
սը ճանչնալով:

Օրական երեք անգամ 45 վայրկեան արդեօք ի՞նչ պի-
փի խօսէի: Չէի գիտեր, թէ ինչպէ՛ս պիտի ընեմ: Մտածե-
ցի, եթէ Մայր Թէրեզան ինծի նման առաջադրանք մը կու
փայ, ուրեմն Սուրբ Հոգին ալ ինծի պիտի օգնէ: Սկսայ
փարբեր գիրքեր կարդալ, ուսումնասիրել սուրբ Իգնա-
տիոսի հոգեկրթութեան ձեռնարկը: Նոյն օրը երեկոյեան
Սուրբ Հոգին զիս դրկեց վարդապետ Հանս Պուուպի քա-
նի մը ձայնաերիզները՝ Սուրբ Պատարագի մասին: Մին-
չեւ առօրուայ ժամը երեքը նստած կ'ուսումնասիրէի
զանոնք եւ կը թարգմանէի գրառումներս անգլերէնի:

Յաջորդ օրը այդ գրառումներուս հիման վրայ կազմե-
ցի դասախօսութեանս ուրուագիծը՝ բաժնելով զայն չորս
մասերու՝ համեմատելով անձնական կեանքիս փարբեր
հանգրուաններուն, որ այդ պահուն Սուրբ Հոգին յիշեցու-
ցած էր:

Այսպէս անցան հոգեկրթութեան բոլոր օրերը, երե-
կոյեան փուն կը շփապէի, անմիջապէս կը նստէի ձայնար-
կիչի առջեւ եւ կը խորասուզուէի ձայներիզէն լսած
հոգեւոր ուսուցման մէջ: Ութ ձայներիզներ ութ օրուայ
համար, քոյրերու հոգեկրթութիւնն ալ ութ օր կը փելէր:
Պիտի խոստովանիմ, որ շար յաջող անցան անոնք, այ-
սօր ալ քոյրերը, երբ հանդիպին ինծի՝ կը յիշեցնեն, թէ որ-
քան ազդած էր այդ հոգեկրթութիւնը իրենց վրայ այդ
օրերուն: Անկասկած Սուրբ Հոգին ինք անձամբ կը գոր-
ծէր՝ օգտագործելով զիս եւ հայր Պուուպը:

Յիշեմ որ առաջին օրերուն Մայր Թէրեզան ինք ան-
ձամբ ներկայ կը գտնուէր հանդիպումներուն: Յաջորդ
օրերուն փարբեր պարտականութիւններու պարճառով
ստիպուած էր բացակայելու, սակայն մինչեւ այսօր ալ կը
հաւաքամ, որ ան կու գար սրուգելու թէ այս նորընծայ
վարդապետը ի՞նչ կը սորվեցնէր իր մայրապետներուն:
Անշուշտ, այս մտածումը զիս շար պրկուած կը դարձնէր:

Յերագային փարբեր առիթներով բազմաթիւ հոգեկր-

թութիւններ փուած եմ Մայր Թէրեզայի քոյրերուն: Ան-
գամ մը գլխաւոր մայրապետներէն մէկուն հարցուցի, թէ
թեմա մը կա՞յ արդեօք, որ քոյրերուն աւելի կը հեղափոխու-
րէ՞ որպէսզի անդրադառնան խօսքիս մէջ: Զարմացայ երբ
պատասխանեց.- «Ինչպէ՛ս գու՛լիս ելլել խենթ վարդապետ-
ներու հետ»: Յստակ էր, որ ան «վապ փորձառութիւն» մը
անցուցած էր: (Երբեմն կը պատահէր, որ քոյրերուն
խնամք փանող վարդապետները կը խախտէին աւանդա-
կան աղօթքները՝ իրենք իրենցմէ նոր նոր օրէնքներ դնե-
լով եւ կամ անոնցմէ ոմանք ալ անձնական կեանքի մէջ
փարբեր խնդիրներ կ'ունենային):

Մայր Թէրեզան յարուկ յարգանք կը ցուցաբերէր
վարդապետներուն՝ աւելի քան այլ ծառայողներուն եւ
նոյնիսկ իր քոյրերուն: Ճաշի ժամանակ, նստելու ապեն,
հանգիստի պահերուն կամ այլ առիթներով՝ ան միշտ
գթառաք մօր մը նման հոգաբար եւ ուշադիր էր վարդա-
պետներուն հանդէպ: Թէ ինչո՞ւ այդքան մեծ սէր՝ անոնց
հանդէպ, չեմ գիտեր:

Անգամ մը, լրագրող մը հարցուցած է իր ունեցած հա-
մաշխարհային յաջողութեան գաղտնիքին մասին.

- «Ես ամէն օր, ամէն առօրու հաղորդութիւն կ'առնեմ»: Այս էր
թերեւս պարճառը, որ ան կ'ուզէր իր քովը միշտ
վարդապետ մը ըլլար՝ հաղորդուելու, ինչպէս նաեւ՝ բարե-
խօս ըլլալու իր յարուկ կարիքներուն համար, որոնց մաս-
նակից կը դարձնէր զայն:

Ան իր եպիսկոպոսէն պահանջած էր երեք գրաւոր ար-
փօնագրեր, իրենց մատուցին մէջ. Արքեպիսկոպոսին՝ ամենա-
սուրբ նշխարը պահելու, երկրորդ՝ վարդապետ մը
ամենօրեայ պատարագի համար, եւ թոյլտուութիւն՝ ողոր-
մութիւն հաւաքելու շրջանի եպիսկոպոսին հսկողու-
թեամբ:

Մայր Թէրեզան իրաւ միստիոնար էր, եւ իւրաքանչիւր
մարդու մէջ գործելով կը փեսնէր ամենակարող Աստուած

եւ Յիսուս: Միաժամանակ ան նաեւ փնտրող մըն էր, հիացող մը, աչքերը բաց՝ Աստուծոյ փառքին եւ ներկայութեան: Կը յիշեմ, որ մը ուղղաթիռով Փրակ կը ճամբորդէինք միասին: Հրաշալի եղանակ էր, օդաչուին պարուիրած էին որքան հնարաւոր է ցածէն թռչիլ, քանի Մայր Թէրեզան սրտի հարցեր կը դիմագրաւէր այդ ժամանակ: Ուղղաթիռը այնքան ցածէն սկսաւ թռչիլ, որ մենք կրցանք բնութիւնը շար մօտէն տեսնել: Ի՛նչ հաճելի փորձառութիւն էր: Երբեմն ծառերու վերեւի մասերը կրնայինք բռնել: Կրնայինք ամէն բան յարակօրէն տեսնել. ամէն մէկ փողոցը, ցանկապարը, բակը, ծառը: Օդաչուն ճամբու երկարութիւնը կարճեցնելու համար՝ անտառի ճամբան կը գործածէր: Յետոյ գիտցանք, թէ ան երկար փարիներէ ի վեր՝ պարտերազմի ժամանակներէն սկսեալ, քաղաքի ամենափորձառու օդաչուներէն մէկն էր: Մայր Թէրեզան պարուհանէն դուրս կը նայէր, հիացած բնութեան գեղեցկութեամբ եւ անկասկած՝ խորասուզուած Աստուծոյ ներկայութեան մէջ:

Յանկարծ կողմն շրջուեցաւ եւ ըսաւ.

- «Վարդապետ, տեն» եւ կարճ դադարէն յետոյ շարունակեց.- «Դիւրին բան է Աստուծոյ գեղեցկութիւնը հասկնալը: Վար նայիր: Դիւրին է նաեւ Անոր ամենակարողութիւնը հասկնալը: Այս ամբողջ գեղեցկութիւնը ինք սրբեղծած է: Մակայն որքան դժուար բան է հասկնալ Աստուծոյ խոնարհութիւնը»: Ես գլխով հաւանութիւն փութի: «Ինչքան ալ ուզեմ չեմ կրնար հասկնալ»,- շարունակեց:

Այդ օրէն ի վեր փարիներ անցած են: Մակայն «Աստուծոյ խոնարհութիւն» խօսքը այդ օրէն զիս հանգիստ չէ ձգած: Այո, «տեսնել աշխարհը Աստուծոյ խոնարհութեան ընդմէջէն», ինձի համար նորութիւն էր: Աստուած ամենակարող է, սակայն երբեք իր ամենակարողութիւնը մեզ չի պարտադրեր, այլ ազապ ձգած է մեզի: Մեր ազապութեան համար, մեզ սիրելու համար՝ Աստուած կը հրա-

ժարի իր ամենակարողութիւնը գործածել: Աւելին. Ան կը դառնայ մտորի մէջ դրուած անօգնական մանուկ մը, խաչէն կախուած անօգնական փառապետ մը: Աստուած բարին չի պարտադրեր մեզի, այլ մեր մէջ եղած չարը իր վրայ կ'առնէ՝ փառապետով: Ճշմարիտ սէրը ինքզինք չի պարտադրեր: Մեր սեփական կամքով կամ կը մերժենք եւ կամ մեր սեփական ազապութեամբ կ'ընտրենք Աստուած, եւ այդ ժամանակ է որ մեր ծառայութիւնը իսկապէս արժէք կ'ունենայ: Աստուծոյ խոնարհութիւնն է որ մեզի այդ ազապութիւնը կու տայ:

Սովորաբար Սուրբ հաղորդութիւն առնելէ ու պարարագն աւարտելէ յետոյ, քոյրերը կ'աղօթեն աշխարհի փարբեր մասերու մէջ զարնուող բոլոր գթութեան փունտերուն համար, Մայր Թէրեզան ալ կ'աղօթէ անոնց հետ եւ միշտ բարձր, շար յարակ ձայնով:

Ահա այդ աղօթքներէն մէկը, որ քարտինալ Նիումեն գրած է.

«Սիրելի Յիսուս, օգնէ մեզի. ուր որ երթանք քու ակնուշ քոյրդ փարածենք:

Լեցուր մեր սրտերը քու կենարար Նոզիովդ:

Առ մեզ անբողոքութեամբ քու փրկապետութեանդ փակ եւ այնպէս փոխակերպէ մեր անբողոք էութիւնը, որ մեր կեանքը քու կեանքիդ ճշմարիտ արտացոլացումը դառնայ:

Մեր մէջ եղիր եւ մեր մէջէն այնպէս ճառագայթէ, որ մեզ հանդիպող ամէն մարդ, քու ներկայութիւնդ զգայ:

Թող որ մեր աչքերը մեզի չնային, այլ միայն քեզ տեսնեն:

Մնա՛ մեր քով, որ մենք ալ քեզի պէս սկսինք փայլիլ՝ լոյս դառնալով ուրիշներուն: Յիսուս, լոյսը քեզմէ կը բխի միայն, ոչ թէ մեզմէ:

Ինն ես որ մեր մեջէն ուրիշները կը լուսաւորես:

Կ'ուզենք թեզ միայն այս ձեւով փառաբանել, այս ձեւն է որ դուն ամենաշարք կը սիրես. լոյս ըլլալ մեր շուրջիններուն:

Կ'ուզենք թեզի համար վկայել, առանց «քարոզելու», առանց բռնելու, մեր ունեցածով. յաղթող գորութեամբ, մեր բանակականութեան առիւթնող հզորութեամբ, թեզի հանդէպ ունեցած մեր սիրով, որուն փեսասնելի լիութիւնը մեր սրտերուն մէջ կ'ապրի»:

Մայր Թերեզայի համար ասիկա եական էր. Յիսուս պիտի շողայ մեր մեջէն, պիտի ճառագայթէ առանց բռնելու:

Կը յիշեմ դէպք մը որ պարտաւորեցաւ Հռոմի քոյրերու փունտերէն մէկուն մէջ: Օր մը գինով մուրացկան մը ճոճուելով կը մօտենայ անոնց փան դուռին եւ անկարող ըլլալով ինքզինք շիտակ պահելու՝ երկար ժամանակ դուռին զանգին վրայ կը յենի: Երբ քոյրերէն մէկը շտապով դուռը կը բանայ, ան բարկացած կը յարձակի քրոջ վրայ. «Մայրապետ, ես անօթի եմ, շո՛ւք, բան մը փոր ուրելու: Արդէն մէկ դարտ ի վեր հոս կեցած եմ: Ի՞նչ կ'ընէք ներսը, որ այսքան երկար հոս կը սպասեցնէք զիս: Տէ՛, շո՛ւք զնա, բան մը բեր ուրելու»:

Ճաշի ժամը շտապով վերջացած էր, սակայն քոյրը խոհանոց գնաց՝ բան մը պարտաստելու: Մինչ կը պարտաստէր, մտածեց ուրեստեղէնի փոստակին մէջ շոգուայի սալիկ մըն ալ դնել: Վերադարձաւ, պարտաստ փոստակը երկարեց մուրացկանին: Վերջինս քիթին փակէն բաներ մը ըսելով՝ գնաց, յենելով մօտիկ ծառի մը, բացաւ փոստակը, երկար ժամանակ կեցաւ ու սկսաւ նայիլ շոգուային: Յանկարծ սթափեցաւ, վերադարձաւ ու այս անգամ աւելի կարճ փետդութեամբ զանգեց: Ուրիշ քոյր մը բացաւ դուռը: Մուրացկանը մեծ քաղաքավարութեամբ հարցուց, թէ կրնա՞յ փեսնել այն քրոջը, որ իրեն համար

ուրելիք պարտաստած էր: Երբ քոյրը եկաւ, անոր յառեւելով իր յոգնած աչքերը ըսաւ.

- «Մայրապետ, պարմէ ինծի քու Յիսուսիդ մասին»:

Արդեօք ի՞նչ փեսած էր ան՝ կտոր մը շոգուային մէջ: Թերեզ Աստուծոյ ողորմութենէն այն փոքրիկ կայծը, որ առօրեայի մէջ կ'ընդունինք Իրմէ՝ Յիսուսը ուրիշներուն ցոյց փալու համար, Յիսուս արդէն ինքն է այդ ողորմութիւնը: Մայր Թերեզան կ'ըսէր. «Աստուծոյ ողորմութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Յիսուս ինք, որ մեր մէջ կը բնակի: Սրբութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Յիսուս ինք, որ քու մէջը կ'ապրի»:

Լիզիոյի Սրբուհի Թերեզան, Մայր Թերեզային սիրելի սրբուհին, որուն անունը իր վրայ առած էր՝ մայրապետ ձեռնադրուելու ժամանակ, եւ որուն ընտրած էր որպէս իր պահապան սուրբը, նոյնպէս հետեւեալը կ'ըսէր. «Երբ կը սիրեմ, Յիսուս ինքն է որ մէջս կը գործէ, եւ ես որքան Անոր հետ մէկ ըլլամ, այնքան աւելի կը սիրեմ միաբան քոյրերս»:

Այո, Մայր Թերեզային ընդմեջէն մենք կը շօշափէինք Յիսուսի ներկայութիւնը:

Երբ հանդիպումներու ընթացքին պարտաւոր, որ պարտիկներ ներկայ ըլլային, առիթը կը սրտեղծէր անոնց բացաւրելու իր ձեռքի հինգ մարմններուն բացաւրութիւնը, որուն մէջ ան անփոփած էր Աւետարանի ամբողջ բովանդակութիւնը, այսինքն Յիսուսի նոյնացումը ծայրայեղ աղքատներուն՝ մեր եղբայրներուն հետ: Վերջին դարաստանի ժամանակ Յիսուս պիտի ըսէ. «Այն ինչ որ իմ այս եղբայրներես ամենէն փոքրին ըրիք, ինծի ըրած եղաք»: Այդ ընթացքին ան պարտիկի մը ձեռքին հինգ մարմնները օդին մէջ կը պահէր համրելով. «Ինծի ըրիք»: Իսկ յետոյ պարտիկներուն կրկնել կու փար ըսածը. «Ինծի ըրիք»: Իր մէկ ձեռքով մանկավարժական այս ուսուցումի կողքին՝ շարունակութիւնը կար որ երկու ձեռքով

կ'ըսեր.

- «Ես կ'ուզեմ եւ կ'ըլլամ Աստուծոյ օգնութեամբ՝ սուրբ մը»:

Ամէն ծառայող կամ կամաւոր, որ Զալքութեայ գար, շուրտով արդէն կը գիտնար հնդիկ ընկերային ծառայողի մը պարմութիւնը:

Օր մը վերջինս Մայր Թերեզային ըսած է.- «Դուն ալ, ես ալ, երկուքս ալ ընկերային ծառայութիւն մըն է որ կ'ընենք: Սակայն իմ եւ քու ծառայութեանդ մէջ մեծ փարբերութիւն կայ. ընկերային ծառայողներս այդ ծառայութիւնը խնդիրի մը համար կ'ընենք, իսկ դուք՝ անձի մը համար»:

Մայր Թերեզան անոր ըսածը այսպէս կը մեկնաբանէր.

- «Ես համոզուած եմ, որ ան լաւ գիտէր, թէ ով է այդ անձը՝ Յիսուս»:

Օր մը երբ հարցուցած են, թէ ինք ամուսնացա՞ծ է, պարասխանած է.- «Այո, ամուսնացած եմ, Յիսուսի հետ, բայց յաճախ այնքան ալ դիրքին բան մը չէ Անոր երեսին ժպտալը: Անիկա շատ պահանջկոտ է»: Սակայն, Մայր Թերեզան Անոր միշտ կը ժպտար: Հաւանաբար կը յիշէր այն օրէնքը, որ իր քոյրերուն նոյնպէս սորվեցուցած էր.

- «Եթէ ժպտալու պարճառ մը չկայ, ապա ժպիտ մը շինէ»:

«Յիսուսին պարկանիլ» Մայր Թերեզայի համար կը նշանակէր Աստուծոյ փրամադրութեան փակ ըլլալ, աշխարհի մէջ գործածուելու՝ Իր ծրագիրներուն համար, յատուկ գործի մը համար, առանց սակարկութեան: Իւրաքանչիւրս մեր կարողութիւններով պէտք է Աստուծոյ փրամադրութեան փակ դնենք մենք մեզ. այս էր Մայր Թերեզային մօտեցումը: Եւ երբ ամէն բանի մէջ վստահիւնք Իրեն ու Իր առաջնորդութեան, ապա Աստուած ան-

պայման բան մը կ'իրականացնէ մեր միջոցաւ կամ գոնէ նուազագոյնը՝ մենք «չենք քանդեր Աստուծոյ գործը»:

Ասիկա շատ յստակ կերպով ըսաւ ինծի, երբ 1986 թուականին Վիեննա եկաւ, եւ Աստուծոյ հեռաբեւոյնի գլխաւոր կայանը խնդրեց ինձմէ անոր հետ հարցազրոյց մը կատարել: Անշուշտ, որպէս անփորձ զրուցավար շատ յուզուած էի, երբեք արձանագրութեան սթիպիտի մէջ չէի գտնուած: Մայր Թերեզան նկատեց յուզմունքս.

- «Հայր Լեօ, ինչո՞ւ այդքան յուզուած ես: Միթէ մեր կեանքը Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ չ'է»:

- «Անշո՞ւշտ», պարասխանեցի ամչնալով:

- «Ուրեմն, թոյլ փութ որ Ա՛ն գործէ քու մէջէդ»: Կարճ դադարէ մը ետք շարունակեց.- «Միակ բանը որ պիտի ընենք, աղօթելն է, որ յանկարծ Աստուծոյ գործը չարենք: Ասիկա իր գործն է»:

Մայր Թերեզայի հեպ ըլլալով, մարդիկ շուրջով կը հասկնային, թէ կեանքի մէջ որքան քիչ բաներու պէտք ունին եւ որքան քիչ բաներով կրնան ապրիլ: Օրինակ, հագուսպէն սկսեալ. Մայր Թերեզայի հագուսպը՝ սարին, քանի մը տեղէ կարկպած էր՝ իր իսկ ձեռքով: Իր հին սարիները, դեռ լման չմաշած՝ քոյրերը իրմէ ծածուկ կը պահէին, անշուշտ, հեռապես ծրագրի մը համաձայն՝ զանոնք ապագային որպէս արժէքաւոր նշխարներ ունենալու:

Օր մըն ալ յայտնաբերեց այդ պահարանը, ուզեց գիտնալ, թէ ինչ են այդ սարիները: Քոյրերու հնարամիտ դիտարկութիւնը մէջտեղ ելաւ: Ետ առաւ սարիները ու նորէն սկսաւ գործածել: Մակայն քոյրերը կրկին սկսան հաւաքել:

Ինչ որ նուէր ստանար, շուրջով ուրիշին կը նուիրէր: Ինչ որ ունէր, բոլորը աղքատներուն կը պարկանէր կամ այն մարդոց, որ իր կարծիքով այդ պահուն պէտք ունէին: Երբեմն ալ նուէրները պարզապէս իր սիրոյ փոքր արտա-յայտութիւնը կը դառնային շարերուն:

Երբեմն ոմանք իրենց ժառանգութենէն բաժին ինկած արժէքաւոր իրեր կը նուիրէին, բնականաբար սպասելով, թէ ան պիտի գործածէր, սակայն յաճախ յուսախաբ կ'ըլլային: Մայր Թերեզան մեծ վարպետութիւն ունէր սրացած նուէրները ուրիշներուն նուիրելու: Ան խորապէս հասկցած էր, որ բացարձակապէս ոչինչ ունենալը՝ իր ազատութիւնն էր, եւ ունեցուածքը իրեն համար ծանր բեռ կը դառնար, եթէ զայն անմիջապէս ուրիշին չտար:

Ասոր լաւագոյն ապացոյցը հարուստ ամերիկացիի մը հետ փորձառութիւնն էր: Անգամ մը ձայնասփիւռէն լսելով Մայր Թերեզայի վկայութիւնը, այնքան կը տպաւորուի, որ անմիջապէս կը փափաքի մեծ փուն մը նուիրել անոր: Մայր Թերեզան կը գիտնայ թէ փունը նախ շար մեծ է եւ միաժամանակ հարուստներու թաղամասին մէջ կը գտնուի: Մեծ քաղաքավարութեամբ կը հրաժարի զայն ընդունելէ, պարճառաբանելով թէ չի կրնար նման փուն մը գործածել: Բարի նուիրափուն դիւրութեամբ չէ հրաժարած իր գաղափարէն: Առաջարկած է ընդունիլ նուէրը՝ յետագային օգտագործելու պայմանով: Սակայն պահ մը մտածելէն յետոյ Մայր Թերեզան պարասխաւանած է.

- «Ինչ որ հիմա չեմ կրնար գործածել, զիս միայն պիտի ծանրաբեռնէ: Եւ կարճ դադարէ մը յետոյ՝ աւելցուցած է.

- «Եթէ յետագային նման բանի պէտքն ունենամ, այդ ժամանակ ալ Աստուած ինձի կ'օգնէ»:

«Կարելոր չէ թէ որքան կու փանք, կարելորը թէ որքան սէր կը դնենք այդ փայլուն մէջ»: Շարունց ծանօթ էի Մայր Թերեզայի այս խօսքերուն, այնքան կը սիրէի ու մինչեւ այսօր ալ շար գեղեցիկ ու շար ճիշդ կը տեսնեմ զանոնք: Անգամ մը հանդիպեցայ հայր Փասքալ Զերվերային՝ «Corpus Christi» քահանայական շարժումին առաջնորդը, որ Մայր Թերեզայի կողմէ հիմնուած քահանաներու միջազգային կազմակերպութեան մաս կը կազմէր: Հանդիպումէն ետք միայն հասկցայ, թէ Մայր Թերեզան որքան ազդած էր իր վրայ:

«Այս հինգ պզտիկ նկարները հետոյ Վիեննա կը փանիս՝ բարեկամիս», ըսաւ ինձի: Մայր Թերեզան որուն որ հանդիպէր միշտ կ'ուզէր անպայման փոքր նուէր մը տալ: Փոխանցեց քանի մը պզտիկ նկարներ, որ Ֆրանսայի Արգ քաղաքի յուշանուէրներու խանութէն գնած էր՝

վրան քանի մը բառ մակագրելով:

Յիշեցի. այո, Մայր Թերեզան միշտ ինչ որ ձեռքը ունենար, հնարաւոր առաջին իսկ առիթով անմիջապէս ուրիշին կը նուիրէր: Իրմէ նման շար նուէրներ ստացած եմ. անձանօթ սուրբերու նկարներ, բուրդէ շալ մը, որ վիզիս դրաւ լեռնային Հնդկաստանի մէջ, երբ ինքը անձամբ կը պաղէր, օրհնուած ջուրի շիշեր, եւ նաեւ գիշերը լոյս փուռ Աստուածամօր արձանիկներ, որոնցմով լեցուն էր պայուսակը: Անգամ մըն ալ այդպիսի արձանիկ մը հանեց իր կտորէ պայուսակէն, յարուկ խէժով մը, որ միշտ իր հետ կը կրէր՝ փակցուց ինքնաշարժիս առջեւի ապակիին փակը: Եթէ ես ալ անոր փունած այդ նուէրները ճիշդ ժամանակին այս ու այն կողմ չտայի, այսօր փերը կ'ըլլայի չեխական թէյի գաւաթներու սպասքի, ձեռքով աշխատած ապարանջաններու, պզտիկ շարժական սեղաններու եւ նմանապէս շար ուրիշ օգտակար առարկաներու:

Ալ չխօսիմ հրաշագործ մեքալիոններուն մասին: Իր իսկ վկայութեամբ՝ ինքը միայն քառասուն հազար նման մեքալիոններ բաժնած է, որոնք պարբարաստուած են 1830 թ. սրբուհի մայրապետ Զաթերին Լապուռի Աստուածամօր յայտնութեան նմանութեամբ, ըստ որուն՝ այն անձը որ հաւատքով այդ մեքալիոնը իր վրայ կրէ, Աստուածամայրը մեծ շնորհքներ կը խոստանայ անոր:

Երբ մտածեմ այս մասին, թէ որքան կը սիրէր Մայր Թերեզան հանդիպած մարդոց բան մը նուիրել, միտքս կու գայ հոգեհանգստեան արարողութենէն խօսք մը, որ կ'ըսէ. «Կրէ այս մատանին ձեռքիդ՝ որպէս նշան իմ սիրոյ ու հաւատարմութեան»:

Ինքն ալ այդպէս էր: Իւրաքանչիւր պզտիկ նուէր՝ իր սիրոյ նշանն էր, որուն որ ալ նուիրէր: Այդ փոքր նուէրներուն միջոցաւ կը յաջողէր կտրել անձնակեդրոնութեան եւ առանձնութեան պարնէշները: Այո, իրապէս ան կրցած էր այդպիսով շարներուն կարծրացած սրտերը

փափկացնել: Խօսքերէն աւելի իր ձեռքերուն մէջ ունեցած ջերմութիւնը նոյնպէս իր սիրոյ պարզաման էր. մեղալիոնը կը դնէր դիմացինին ափին մէջ ու իր ձեռքերուն ջերմութեամբ կը ծածկէր անոր ափը:

Կարծրացած սրտի մը պարնէշը կոտրելու վկան եղած եմ, երբ Նիզարակուայի մէջ, դեռ մարքսիստական ռեժիմը կ'իշխէր՝ բռնակալ Դանիէլ Օրթէկայի ղեկավարութեամբ: Մայր Թէրեզան խնդրեց, որ հնարաւորութիւն փրոտի հանդիպելու Օրթէկայի հետ՝ քոյրերու փուն մը հասարակելու թոյլտուութիւնը ստանալու համար: Հանդիպումի հնարաւորութիւնը փրուեցաւ իրեն: Մեզ առաջնորդեցին առանց պարուհաններու սենեակ մը, գեպնէն քիչ մը բարձր տեղադրուած լայն սեղանի մը քով, որուն ետին նստած էին մումիայի պէս սառած դէմքերով չորս փղամարդիկ՝ մեծ հրացանները ուսերուն:

Մէջտեղը նստած էր Դանիէլ Օրթէկան: Ան իր երեք այցելուներուն՝ Մայր Թէրեզա, մայրապետ մը եւ ես, կէս ժամնոց կրակոյր ճառ մը կարդաց՝ փարթիզանական պայքարի արդարութեան եւ իր չար թշնամիներու դէմ իր հաշունյարդարի մասին: Երբ կարադուրսէնէն փրփրած իր խօսքը վերջացուց՝ լռութիւն փիրեց: Մայր Թէրեզան խզեց այդ լռութիւնը շար պարզ նախադասութեամբ մը.- «Այո, այո, սիրոյ գործերը՝ խաղաղութեան գործերն են»:

Լարուածութիւնը սաստկացաւ, երբ մէկը չգրնուեցաւ Մայր Թէրեզայի՝ անգլերէնով ըսուած այդ նախադասութիւնը՝ նախագահին թարգմանէ սպաներէն; Ի վերջոյ ներկայ գրնուող մայրապետը դողդոջուն ձայնով՝ այդ անշնորհակալ պարտականութիւնը իր վրայ առաւ: Սենեակին օդը ոչ միայն ապականած էր, այլ նաեւ՝ մթնոլորտը շիկացած:

Յանկարծ, առանց բռնակալի պարասխանին սպասելու, Մայր Թէրեզան ոտքի ելաւ եւ մօտեցաւ սեղանին: Մինչ իր պայուսակը կը խառնէր, հարցուց բռնակալին.-

«Երեխաներ ունի՞ք»:

Անկասկած, առանց հարցումին իմաստը հասկնալու Օրթէկան պարասխանեց.-

- «Այո»:

- «Քանի՞ հար»:

- «Եօթ»: Մայր Թէրեզան պայուսակէն հանեց եօթ հրաշագործ մեղալիոններ ետեւ ետեւի, ամէն մէկը առանձին առանձին համբուրեց, եւ որքան կրնար բարձր պարզեց, Օրթէկան երկարեց ձեռքը զանոնք առնելու:

- «Կին մըն ալ ունի՞ք»:

- «Այո»: Նորէն պայուսակի մէջին մեղալիոն մըն ալ գրնուեցաւ անոր համար: Համբուրեց եւ բարձր պարզեց:

- «Իսկ ահա այս մէկը ձեզի համար է», աւարտեց Մայր Թէրեզան իր նուիրաբաշխումը: «Դուք ասոր պէտքը ունիք, սակայն ասիկա ձեր վիզը պիտի դնէք, այսպէս...»: Թեղի մը վրայ անցնելով դրաւ բռնակալի վիզը, բացատրելով թէ հոս պիտի դրուի:

Կարծես հարուածով մը ամբողջ մթնոլորտը այլափոխուեցաւ: Եւ ապա բռնակալէն՝ իրեն համար նուէր մը խնդրեց, որ էր մայրաքաղաքի ամենաաղքատ թաղամասին մէջ իր քոյրերուն համար՝ աղքատներուն ծառայելու հնարաւորութիւն:

Արդէն յաջորդ օրն իսկ, Մայր Թէրեզան արփօնութիւնը ստացած էր իր քոյրերուն համար փուն մը հիմնելու հոն:

Նուիրելը սիրոյ նշան է, եւ միաբանութեան քոյրերը ասիկա ստրված են Մայր Թէրեզային: Թէ որքան իր քոյրերը իրենց հիմնադիրի օրինակին հետեւած են՝ փարիներ ետք իմացայ, երբ Վիեննայի քոյրերը, օր մը լաւ գոցուած «կարեւոր» փուտի մը փուին ինծի՝ Նիւ Եորք փանելու: Տուփին վրայ գրուած էր մանկական ձեռագիրով.

«Նիւ Եորքի քոյրերուն՝ Վիեննայի քոյրերէն. սիրով»: Նիւ Եորքի մէջ գիւրցայ, թէ ինչ կար այդ կարելոր փութիւն մէջ՝ շոգուաներ: Քանի մը շաբաթ վերջ վերադարձիս նման փութի մը ստացայ Վիեննայի քոյրերուն փոխանցելու: Ուաշինկթընէն պիտի անցնէի: Նման կարելոր փութի մը ստացայ՝ Վիեննայի քոյրերուն փոխանցելու: Երբ Վիեննայի մէջ քոյրերը երախտագիտութեամբ ընդունեցին փութերը, աչքերուս չհաւաքացի: Շոգուայի նոյն փութերն էին, որ ես Վիեննայէն Նիւ Եորք փարած էի: Անկասկած այդ շոգուաները «սիրով» Նիւ Եորքէն Ուաշինկթըն հասած էին, եւ Ուաշինկթընէն ովկիանոս կտրելով Վիեննա հասած: Հասկցայ. Նուէրը շոգուաները չէին, այլ սերը:

* * *

Քալքութայի մայր փունին մէջ միայն մէկ վարդապետ կար՝ երեք հարիւր քոյրերու փրամադրութեան փակ, այդ պատճառով ալ Մայր Թերեզան եւ քանի մը քոյրեր եպիսկոպոսէն թոյլտուութիւն ստացան հաղորդութիւն բաժնելու: Այդ պատարագին Մայր Թերեզան քառորդ ժամ խօսեցաւ կամաւորներու ծառայութեան մասին: «Այսօր ես օգնեցի քահանային, հաղորդութիւնը՝ Քրիստոսի մարմինը մատակարարելու: Ես իմ երկու մարմներովս բռնեցի զայն ու մտածեցի. Յիսուս որքան ինքզինք պզտիկացուցած է, ցոյց փալու մեզի, թէ մեզմէ մեծ գործեր չէ որ կը պահանջէ, այլ պզտիկ գործեր՝ սակայն մեծ սիրով»:

Քովս դեռ պահած եմ շոգուայի այն մեծ սալիկը, որ Մայր Թերեզան ինծի նուիրած էր 1989-ին, Չարկուայ փօսին առթիւ՝ զայն Հայաստան դրկելով: Շոգուայի թուղթին վրայ, վերեւի մասը գրուած է. «Աստուած օրհնէ. Մայր Թերեզա»:

Մինչեւ այսօր այդ շոգուան չեմ կերած: Հաւանաբար այդ շոգուան արդէն փշուր-փշուր եղած է, սակայն երբեք չէ խամրած այդ ոչ-սովորական մարդուն սերը, որ կը ճանազայթ անկէ:

- «Կարելոր չէ թէ մենք որքան կու փանք: Կարելոր է թէ որքան սեր կը դնենք փալու մէջ»:

Մայր Թերեզան միշտ ուշադիր էր իրեններուն նկատմամբ, պատճառը այն նշանաբանն էր, որով միշտ կ'առաջնորդուէր.

«Քու սերդ կենդանի գործի վերածէ»:

Ես յաճախ արժանացած եմ Մայր Թերեզայի սիրառար ուշադրութեան ու յարգանքին, ինչպէս օրինակ, Կեղորոնական Հնդկաստանի համալսարանէն վերադարձի ժամանակ: Մայր Թերեզայի քոյրերու երկու փուները պիտի այցելէի: Օգտուելով առիթէն, փեղական մամուլը արդէն փեղեկացուցած էր Մայր Թերեզայի ժամանումին մասին: Վիեննայէն Մադրաս հասանք ութ ժամուայ ճամբորդութենէն ետք, ուր բոլոր փողոցները լեցուն էին մարդոցմով, որոնք եկած էին Մայր Թերեզային գոնէ պահ մը փեսնելու եւ ձեռքով հեռուէն ողջունելու: Երկար ժամեր փեւեց, որովհետեւ ինքնաշարժներու շարասիւնը ստիպուած էր շար դանդաղ քալել մարդոց բազմութեան մէջէն՝ առիթ փալով փարբեր պատուիրակութիւններուն՝ ողջունել Մայր Թերեզան:

Արեւը կիզիչ էր եւ կ'այրէր մեզ՝ առանց խնայելու: Երկար խօսելէ յոգնած էինք եւ մարդիկ հրմշտկելով կը մօտենային՝ գոնէ թեթեւօրէն անոր դպնալու: Գիշերուայ ժամը փասնմէկին միայն հասանք Մադրասի քոյրերուն բնակարանը: Արդէն սպառած էի: Նախքան սենեակ մտնելս, ըստ սովորութեան, նախ մատուռ պիտի մտնէինք, գոհաբանական կարճ աղօթք մը ընելու՝ Խաչելութեան առջեւ:

Թէւ կարողացայ լուռ կենալ բարեպաշտ կեցուածքի մէջ, սակայն այրող ծարաւս թոյլ չէր փար որ կարենամ «բարեպաշտ» կերպով կեդրոնանալ աղօթքին մէջ: Միայն կը մտածէի գաւաթ մը ջուր խմելու մասին եւ որքան հնարաւոր է՝ շուրջ: Յանկարծ երես լսեցի, որ մէկը կամացուկ քայլերով ինծի կը մօտենայ. քոյր մը մեծ գաւաթով ջուր կը բերէր, Մայր Թէրեզան անոր աչքով նշան ընելէ ետք: Ես ծունկի եկած էի եւ փեսայ թէ ան ինչպէս գաւաթը շաք կամաց մօտեցուց ուրքերուս:

Ամէն անգամ երբ Մարթնոսի Աւետարանի հետեւեալ համարները կարդամ. «Ով որ այս փոքրիկներէն մէկուն նոյնիսկ գաւաթ մը պաղ ջուր կու փայ խմելու՝ իմ աշակերտս ըլլալուն համար, վստահ եղէք որ իր վարձաբրութիւնը պիտի չկորսնցնէ» (10.42), միշտ հետս պարտահաճ այս դէպքը կը յիշեմ. այդ օր ինծի համար մէկ բան յստակացաւ, թէ ես միայն իմ ծարաւիս մասին կը մտածէի, իսկ Մայր Թէրեզան մեր ծարաւին մասին:

Աղօթքէն վերջ ալ իր մասին չէր մտածեր, այլ երկու ներքնակ բերաւ, գլխի ծածկոց մը, անձեռոց եւ կտոր մը օճառ՝ աւանդաբունը ուր կը գտնուէի, որպէսզի ժամանակ չկորսնցնենք, այլ շուրջով քնանանք:

- «Հանգստացէք հիմա, ձեզի համար շաք ծանր օր էր այսօր»:

- «Քեզ համար աւելի ծանր էր Մայր Թէրեզա», - նկատել փութ: Ուրախ, բայց միաժամանակ լուրջ պարտասխան մը փուտ ինծի.

- «Ամէն բան Յիսուսի համար»: Այդ ժամանակ Մայր Թէրեզան եօթանասունեօթ փարեկան էր, այսինքն իմ եւ ուղեկցող քրոջ փարիքը գումարած:

Քանի մը փարի ետք, երբ իր փարիքին մասին հարցուցին՝ խորամանկ ժպիտով մը պարտասխանեց.

- «Արտաքինով ութսունմէկ փարեկանի փեսք ունիմ,

բայց ներքնապէս փասնութ փարեկան եմ»:

Գթութեան քոյրերու բոլոր փուններու մէջ օրէնք էր՝ պարտազէն ետք իրենց ծառայող վարդապետներուն նախաճաշ հրամցնել: Քալքութայի մէջ ալ նոյնն էր: Մայր Թէրեզան ինք անձամբ հոգ փարաւ, որ եպիսկոպոս Հնիլիքան, սլովենացի քահանան, լրագրուիին եւ ես՝ պարտազէն անմիջապէս ետք նախաճաշ ստանանք, շաք նեղ աւանդաբուն մէջ եւ շաք փոքր սեղանի մը վրայ: Այդ աւանդաբունը կը ծառայէր քոյրերու համար եւ որպէս ընդունարան եւ որպէս հանդիպման վայր: Անկասկած, բարձրաստիճան հիւրի ներկայութեան համար Մայր Թէրեզան պարտաւոր էր, որ նախաճաշի մէջ փայտուած հակիթ ալ ընդգրկեն: Քալքութայի համար ապիկա շոռայութիւն էր:

Նկատեցի, որ միւս երեք հիւրերը փայտուած հակիթէն չկերան: Հաւանաբար առողջապահական հարց մը ունէին եւ կամ այլ պարճառ մը: Որպէսզի քոյրերը յանկարծ չվիրաւորուին, եւ ըսեմ՝ որ փայտուած հակիթ շաք կը սիրեմ, ինքզինքս «գոհեցի» եւ անոնց բաժինն ալ կերայ: Յաջորդ օրը միայն ես էի պարտաբազիլ: Պարտազէն յետոյ՝ դարձեալ նախաճաշ հրամցուեցաւ աւանդաբուն մէջ: Եպիսկոպոսն ու մնացած հիւրերը ուրիշ պարտականութիւններ ունէին կարարելու: Շաք զարմացայ, երբ փեսայ չորս բաժին հակիթ դրուած էր: Անկասկած գլխաւոր մայրապետը փեղեակ դարձած էր, թէ որքան փայտուած հակիթ կը սիրեմ, թէւ Մայր Թէրեզան ներկայ չէր, սակայն եւ այնպէս այս ընթացքը շարունակուեցաւ կեցութեանս ամբողջ ընթացքին:

Տասնհինգ փարի անց ես Վարշաւայի մէջ քոյրերուն հոգեկրթութիւն կու փայի: Առաւօտեան պարտաբազէն ետք ըստ սովորութեան աւանդաբուն մէջ նախաճաշ հրամցուեցաւ: Անակնկալի եկայ, երբ սեղանի վրայ չորս բաժին փայտուած հակիթ փեսայ: Մէջս կասկած մտաւ,

սակայն շուրջով այս հարցը յարակացաւ, երբ իմացայ թէ քոյրերէն մէկը որ այն ժամանակ Քալքուրթայի մէջ մեզ սպասարկած էր, հիմա Վարշաւայի քան մէջ գլխաւոր մայրապետը դարձած էր: Ան յիշած էր հաւկիթի հանդէպ ունեցած մեծ սէրս: Այս պզտիկ արարքին մէջ կարելի է ճանչնալ անոնց մեծ սէրը: Նաեւ խորապէս հասկցայ, որ քոյրերը ոչ միայն իրենց սէրը, այլ նաեւ իրենց «գաղտնիքը» երկրէ երկիր կը փոխանցեն:

Անգամ մը Մայր Թէրեզան հրաւիրուած էր Պոննի քաղաքապետին կողմէ, զինք մրցանակով մը պատուելու եւ այդ ընթացքին նաեւ խօսք մը ըսելու: Ի պարի թանկագին հիւրին՝ ասպետական շքեղ սրահին մէջ պարաստուած էր յարուկ ճաշկերոյթ մը, իր բոլոր ուղեկիցներն ալ նոյնպէս հրաւիրուած էին: Նկարի ունենալով, որ Մայր Թէրեզան կամ քոյրերը երբ այցելէին Հնդկաստանի ծայրայեղ աղքատներուն օգնելու, մեծ առաքաձեռնութեամբ կը հիւրասիրէին անոնց, նոյնիսկ իրենց վերջին կտոր հացը կամ վերջին մէկ ափ բրինձը առաջարկելով: Մայր Թէրեզան օրէնք մը սահմանած էր քոյրերուն համար. իրենց քունէն զար ուրիշ ոչ մէկ փեղ որեւէ բան չուրել, նոյնիսկ ճամբորդութեան ժամանակ, անոնք պարտաւոր էին իրենց կերակուրը իրենց հետ առնել եւ դուրսը՝ *փիքնիկ* ընել: Այդ օրն ալ Մայր Թէրեզան չուզեց բացառութիւն շնորհել, այլ հարցը հետեւեալ ձեւով լուծեց.- «Քոյրեր, ինչ ուրելիք որ ձեզի հետ առած էք հանեցէք, հոս *փիքնիկ* մը կ'ընենք»:

Եւ քոյրերը սկսան իրենց ունեցած ուրելիքը կիսել հոն գտնուող արժանապարհի հիւրերուն հետ: Քաղաքապետն ու իր հիւրերը սրացան քոյրերու բերած հացէն, ճաշկերոյթը իսկապէս *փիքնիքի* վերածուեցաւ եւ քոյրերը այդպիսով իրենց օրէնքը պահպանեցին:

Երբ Պոննէն ուղղաթիւ առինք՝ ճամբան շարունակելու համար, Մայր Թէրեզան բացաւ իր պայուսակը, դուրս

հանեց բոլոր բարիքները, որ հետը առած էր ու բաժնեց իր ուղեկիցներուն: Շոգույ ալ հանեց: Հոս ըսեմ որ ան շոգույ շար կը սիրէր: Տակաւին չհասած մեզ հրամանելու, փեղէն ելաւ եւ գնաց դէպի օդաչուներուն խցիկը, կարճ ժամանակ ետք վերադարձաւ եւ մնացած շոգուաները բաժնեց:

Երբ ուղղաթիւնը վայրէջք կատարեց, նախ օդաչուները իջան ուղղաթիւնէն եւ կանգնեցան ելքի աստիճաններուն, մէկը՝ աջ, իսկ միւսը՝ ձախ կողմը: Մայր Թէրեզան մօտեցաւ մուտքին, ետեւէն միւս ուղեւորները: Երբ հասաւ օդաչուներուն, փեսայ թէ անոնցմէ մէկուն աչքերը արցունքովեր էին, հարցուցի թէ բան մը պատահած է կամ թէ ինքզինք լաւ չ'զգար: Պատասխանեց.

- «Գիտէք, արդէն քսանհինգ փարի է որ այս ուղղաթիւնը կը քշեմ, ասով բազմաթիւ նշանաւոր եւ հեղինակաւոր անձեր փոխադրած եմ, սակայն ոչ մէկէն նուր չեմ սրացած երբեք: Այսօր առաջին անգամ էր. Մայր Թէրեզան շոգույ հրամցուց ինձի եւ հրաշագործ մեքալիոն մը»:

* * *

Քանի մը ամիս ստիպուած էի Մայր Թէրեզային հետ Քալքուրթա մնալ, եւ առիթը օգտագործելով, այդ ընթացքին բազմաթիւ փեսաերիզներ ու լուսանկարներ նկարահանեցի Մայր Թէրեզայի, անոր քոյրերուն եւ աղքատներն ամենաաղքատներուն: Հոնկ Քոնկէն քամերա մը գնած էի՝ որպէսզի կարողանամ Մայր Թէրեզան ու իր աշխատանքը պատկերող որակեալ լուսանկարներ նկարել: Ապա Քալքուրթայէն Մոսկուա պիտի երթայի: Չէի ուզեր այդ նկարները հետս Մովսէսական Միութիւն փանի, կը վախճայի՝ որ կրնան գրաւել, երբ ճամպրուկիս մէջ գտնեն զանոնք: Խնդրեցի որ Մայր Թէրեզան այդ բոլոր նկար-

ներն ու փեսաերիզները իր *փիրունաթիք* պայուսակին մէջ զեփեղելով զանոնք իր հետ Հռոմ փանի, որովհետեւ որոշած էր երեք շաբաթ վերջ Հռոմ երթալ: Համաձայնեցաւ այդ «բեռը» իր հետ փանիլ:

Այսպէս ուրեմն, ես անոր վստահեցայ այդ կարելոր «ծանր» բեռը: Յիշեմ այսպեղ, որ այդ նկարներէն մէկ քանին այս գիրքին մէջ ներառած եմ:

Մոսկուայի մէջ ունեցած իմ հեփաքրքրական փորձառութիւններէս ետք, Հռոմ վերադարձայ եւ երբ հասաւ Մայր Թերեզայի վերադարձի օրը, քոյրերուն հետ միասին օղակայան գացինք զինք դիմաւորելու: Ուրախութեամբ եւ անհամբեր կը սպասէի իմ փուած փուփս՝ փեսաերիզներն ու նկարները: Գացինք պայուսակները ստանալու սրահէն եւ հոն ողջոյններով ընդունեցինք Մայր Թերեզան: Ստիպուեցանք սպասել անոր 54 փուփերն ու պայուսակները: 53 փուփերը եկած էին, 54-րդը չկար: Եւ իմ ծրարս ալ ճիշտ այդ փուփին մէջն էր: Անչափ նեղուեցայ եւ միաժամանակ՝ հիասթափուեցայ. Մայր Թերեզային մօտենալով ըսի.- «Երթանք յայտնենք կորսուած պայուսակին մասին»: Պարասխանափունները հանգստացուցին թէ՛ «Պոմպէյէն եկող յաջորդ օղանաւով ձեր պայուսակը կէսօրէ ետք միայն կրնայ հասնիլ»: Մայր Թերեզան խորհուրդ փուաւ.

- «Սուրբ Անտոնին (որ կորսուած առարկաները գտնելու բարեխօս սուրբն է) հափուցման խոստում մը փուր»: Չմերժելով առաջարկը, ես ալ Սուրբ Անտոնին՝ 50 փուլար խոստացայ, որ այդ ժամանակ մեծ գումար էր, եւ կէսօրէն ետք դարձեալ օղակայան գացի: Պայուսակը դարձեալ չկար: Յաջորդ օրն ալ չեկաւ: Եւ ոչ ալ միւս օրը: Պարասխանափունները ըսին, որ այլեւս յոյս չկայ, եւ հաւանաբար գողցուած է: Արդէն յուսախաբ, նաեւ Սուրբ Անտոնէն, գացի Մայր Թերեզային մօտ ու սկսայ իմ ցաւս զանգափիլ: Միայն ըսաւ.

- «Ինչքան խոստացար Սուրբ Անտոնին»:

- «Ինչպէս որ ըսիք, 50 փուլար»:

- «Պէտք է ըսէիր, որ 50 փուլարը աղքատներուն հացին համար է, որոնց հանդէպ անիկա շափ զգայուն է»: Ուրեմն խոստացայ յիսուն փուլար «աղքատներու հացին համար», բայց այդ պահուն մտածեցի, թէ այդպիսի արժեքաւոր փուփի մը համար յիսունը քիչ է եւ անլցուցի յիսուն փուլար եւս: Երկու ժամ վերջ դարձեալ օղակայան գացի եւ արդէն պայուսակը եկած էր, պաշտօնեան զարմանքի մարմնելով:

Հարց մը այնուամենայնիւ անպարասխան մնացած էր ինծի համար մինչեւ օրս. Ի՞նչն էր պարճառը, որ սուրբ Անտոն պարասխանեց, արդեօք աղքատներու հացին համար ըսե՛լս, թէ՛ յիսուն փուլարը հարիւրի բարձրացնելու:

Անգամ մը Նիւ Եորքի մէջ, ՄԱԿ-ի մէջ արփասանած խօսքի ընթացքին պզտիկ պարմութիւն մը պարմեց, ինչպէս սովորաբար կը սիրէր «կաթեքիզմ»ի դասերուն մէջ ընել.

- «Երբեք չեմ մոռնար, թէ ինչպէս օր մը երկու նորասակներ մեր փունը եկան եւ որոշ գումար մը յանձնեցին ինծի: Հարցուցի, թէ ուրկէ՛ այսքան դրամ ունիք ձեր մօտ: Ըսին, երկու օր առաջ ամուսնացած ենք, ամուսնութենէն առաջ որոշած էինք որ պսակի հագուստ պիտի չառնենք: Ափոր դրամն է որ հիմա ձեզի կու փանք»: Եւ մենք գիտենք թէ հինգուներու երկրին մէջ ինչ կը նշանակէ ընփանիքի մը համար, պսակի հագուստ չառնել եւ առանց պսակի հագուստի հարսանիք փօնել: Նորէն հարցուցի: Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այսպէս ըրիք: «Մենք զիրար շափ կը սիրենք եւ մեր սէրը ուզեցինք բաժնել այնպիսի մարդոց հետ, որոնց դուք կը ծառայէք: Հապա ինչպէ՛ս պիտի գիտնանք սիրոյ ուրախութիւնը, եթէ ոչ ցաւ պարճառելու աստիճան՝ փալով»:

«Նախքան Եթովպիա երթալս,- շարունակեց Մայր Թերեզան,- բանի մը պզգիկներ քովս եկան: Անոնք լսած էին որ ես հոն կ'երթամ: Եկած էին, որովհետև քոյրերէն լսած էին, թէ հոն պզգիկները շար կը փառապին: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր հետ բերած էր չնչին դրամ, այնքան ինչքան որ ունէին: Պզգիկ փոյս մը մօտեցաւ ինձի. «Ես դրամ չունիմ, բան մը չունիմ փալու: Միայն այս շոգոլան ունիմ: Հեղ առ ես փութ եթովպիացի պզգիկի մը»: Այս պզգիկը մեծ սիրով սիրեց, կը մփածեմ, որովհետև առաջին անգամն էր, որ իր ձեռքը շոգոլայ ունեցած էր եւ սակայն այդ շոգոլան ուրիշին փութ: Տուաւ ուրախութեամբ, կարողանալով զայն բաժնեկցիլ ուրիշին հետ, այն ուրիշին՝ որ հեռու Եթովպիոյ մէջ կ'ապրէր, անոր փառապանքը քիչ մը թեթեւցնելու համար: Ասիկա՛ կը նշանակէ սիրոյ ուրախութիւն. փալ՝ ցաւ զգալու ասփիճան: Յիսուսին համար ցաւ էր սիրելը, որովհետև խաչին վրայ մեռաւ մեզի սորվեցնելու համար, թէ ինչպէս պէտք է սիրենք: Ասիկա է ճանապարհը, այս է այն ձեւը որ մենք նոյնպէս պէտք է սիրենք. ցաւ զգալու ասփիճան»:

9

ԱՂՔԱՏԷՆ

ԱՄԵՆԱԱՂՔԱՏԻՆ ՆԵՏ

Մայր Թերեզան՝ քաղաքացիական անունով Ազնեւ Գօնքսա Բօժարսիին, ծնած է ալպանացի կաթողիկէ ընտանիքի մը մէջ: Հայրը Նիքոլան (Քոլան) Փրիցրէնէն էր, 1900 թուականէն սկսեալ կ'ապրէր Սկոփժէի մէջ (այն ժամանակուայ Յուսկուփ), այսօրուայ Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքը: Նախ դեղագործ էր, յետոյ անցաւ շինարարական աշխատանքի, աւելի ուշ՝ մտաւ աշխատանքի բարեկամի մը հասարակութեան մէջ: Մայրը՝ Դրանան, փասնվեց փարեկան էր երբ ամուսնացաւ եւ ամուսինէն փասնութ փարի փոքր էր: 1905 թուականին ծնաւ առաջին աղջիկ զաւակը՝ Ազան, երեք փարի վերջ եղբայրը՝ Լազարը: Իսկ երկու փարի անց, 26 օգոստոս, 1910-ին ծնաւ Ազնեւը:

Այդ փարիներուն Մքովժէն ունէր 47.000 բնակչութիւն՝ մեծամասնութեամբ իսլամներ: Հոն կ'ապրէր նաեւ օրթոփոքս մեծ եւ կաթողիկէ փոքր համայնք մը, նկատի ունենալով որ կաթողիկէները քիչ էին թիւով, սակայն կազմակերպուած էին եւ համոզուած՝ իրենց ինքնութեան: Պալզանեան պարերագմէն առաջ Մակեդոնիոյ այսօրուայ մայրաքաղաքը կը պարկանէր Օսմանեան Կայսրութեան, որ ետքը ինկաւ սերպերու փիրապետութեան փակ:

Վարդարանը միշտ Մայր Թերեզային ձեռքը կը փեսնէին: Անոր բարեպաշտութեան պարճառը մայրն էր՝ Դրանան, որ ամէն առփու պզգիկներուն առփուայ պարարագին կը փանէր, իսկ երեկոյեան միասին Վարդա-

րան կ'աղօթէին: Փոքրիկ Ազնետը իր ընտանիքին մէջ սորված էր նաեւ հաւատքի ամբողջական փարոզութիւնը, իր մայրը միշտ կ'այցելէր աղքատներն եւ հիւանդները: Ընտանիքը բարեկեցիկ կեանքով կ'ապրէր, մինչեւ իր հօր մահը՝ քառասունվեց փարեկանին: Հայրը իր գործէն զատ, կը սիրէր քաղաքականութեամբ զբաղիլ, պետական խորհուրդի անդամ էր եւ կը պաշտպանէր ալպանացիներուն իրաւունքները: 1919 թուականին, Սերայիոյ մայրաքաղաք Պելկրափի մէջ փեղի ունեցած ժողովէ մը ան վերադարձաւ սուր ցաւերով, անմիջապէս փոխադրուեցաւ Սկորփժէի հիւանդանոցը, ուր եւ քանի մը ժամ անց մահացաւ: Որդին՝ Լազարը, համոզուած էր, որ հայրը թունաւորած էին իր քաղաքական կեցուածքներուն պատճառով:

Հօր մահէն ետք ընտանիքի փոքր տղայի վիճակը վատթարացաւ: Մայրը սրիպուած էր ծանր աշխատանքով ուրքի պահել ընտանիքը: Ազնետ մօր համաձայնութեամբ, փասնութ փարեկանին, հեռացաւ ընտանիքէն եւ մտաւ Քոյրերու Լորեթոյի վանքը որպէս քոյր թերեզա՝ իր կեանքը միսիոնարութեան նուիրելու: 1934 թուականին, մայրն ու քոյրը Սքորփժէն՝ Ալպանիոյ մայրաքաղաք Թիրանա փոխադրուեցան եւ Ազնետ երբեք չտեսաւ զանոնք: Համայնավար Ալպանիան, բազմաթիւ քաղաքացիական պատերազմներու եւ վերիվայրումներու պատճառաւ, արգելք կը հանդիսանար եւ կը խոչընդոտէր քոյր թերեզայի ճամբորդութիւնը:

Սկորփժէն ոչ միայն կենսաբանական առումով քոյր թերեզայի ծննդավայրն էր, այլեւ իր հոգեւոր կոչումին օրրանը: 1922 թուականին, Ազնետ փասնելու փարեկան էր, երբ առաջին անգամ լսեց Հնդկաստանի մէջ քրուաթիացի Յիսուսեան վարդապետներու ծառայութեան մասին: Այդ օրուրէն սկսեալ երիտասարդ աղջնակին մէջ փափաք արթնցաւ որպէս միսիոնար Հնդկաստան երթալ: Ինք եւ քոյրը կը պատկանէին Մարիամեան միաբանու-

թեան համայնքի մը, որ Յիսուսեաններու Սիրտ Յիսուսի միաբաններուն կողմէ կ'առաջնորդուէր: Տարիներ շարունակ Մարիամեան, Յիսուսեան, Յիսուսի Սրտի Միաբանութեան այս հոգեւորութիւնը դրոշմուած մնաց Մայր Թերեզայի սրտին մէջ:

Յիսուսեան հոգեւորութեամբ խիստ շեշտուած Տապիւնի Լորեթոյի վանքը՝ մայրապետներ կը պատրաստէր դէպի Հնդկաստան միսիոնարութեան դրկելու համար: Միաբանութիւնը հիմնուած էր 1822 թ. Ռաֆֆարնհամի մէջ, Ֆրանսէ Մարի-Թերեզ Պոլլի (1794-1861) կողմէ, որպէս Մարիա Վարդի իրլանդական մասնաճիւղ:

1928 թուականի վերջաւորութեան, որպէս նորընծայ մայրապետ քոյր թերեզան հաստատուեցաւ Հնդկաստանի Լորեթոյի վանքին մէջ, սորվեցաւ պենկալերէն եւ քիչ մըն ալ հինգուերէն: Անգամ մը հնդկիկ լրագրողուի մը ըսած էր Մայր Թերեզային.

- «Մայր Թերեզա, դուք բնիկ հնդկիկ չէք, այլ հնդկական քաղաքացիութիւն ստացած անձ մը»:

- «Ես քեզմէ շատ աւելի հնդկիկ եմ», պատասխանած է ան, «որովհետեւ ես որոշում առած եմ հնդկիկ ըլլալ, իսկ դուն՝ բնաւ չես ունեցած ընտրելու հնարաւորութիւն»:

Երոպայէն յոգնեցուցիչ ճամբորդութենէ ետք, յարկապէս Տէլիի կամ Պոմպէյի մէջ երկար ժամեր սպասել յետոյ, ի վերջոյ կը հասնիս Քալքութա: Հազիւ կ'անցնիս անցագրային եւ մաքսի ստուգման բաժիններէն, օդակայանի դուռերուն առջեւ՝ փաք ու խոնաւ օդի ալիք մը կը հարուածէ քեզ: Մակայն այս փաք ալիքին վրայ կ'աւելանայ այցելուներու ժխորին միացած հարիւրաւոր մանուկներու պոռչպոռքները, որոնք դուռերուն առջեւ խոնուած այցելուներէն բաշխիչ կամ որեւէ նուէր կը յուսան ստանալ: Եթէ մէկը յաջողի ճեղքել հեղձուցիչ փաք օդը, ամուկը, ամբոխը ու նետուիլ նախնադարեան դեղնա-սեւաւուն թաքսիի դռներէն ներս, ապա կրնաս ըսել թէ ան իր

առաջին յաջող քայլը կապարած եղաւ:

Դիւրին չէ թաքսիի վարորդին հասկցնել, թէ ուր կ'ուզես երթալ: Թաքսին սրելէն առաջ, անոնցմէ իւրաքանչիւրը քեզ կը վստահեցնէ, թէ ամէն տեղ գերազանց գիտէ, սակայն երբ նստիս, հարցը ամբողջութեամբ կը փոխուի: Գրեթէ ժամերով կը սկսի քեզ սխալ ուղղութիւններով փանհլ, բացի եթէ ըստ բախարի դուն գիտես ճամբան եւ փողոցը:

Մայր Թերեզան եպիսկոպոս Հնիլիքայի եւ ինծի համար խնամքով տեղ մը պատրաստած էր Յիսուսեաններու մօտ՝ Փարքսթրիթի վրայ: Մենեակս փանիքի վերափոխման արդիւնքն էր, եւ այնքան փառք, որ անկարելի էր պատուհանը գոցել: Այդ պատճառով ալ սենեակը ծածկուած էր Քալքութայի փոշիի հասար խառով: Օղը ապականած էր՝ ինքնաշարժներու եւ գործարաններու ծուխէն: Չնայած որ սպառազինուած էի Եւրոպայէն հեռու բերած ամէն տեսակի մաքրութեան նիւթերով, սակայն երկար մաքրութենէ ետք, պիտի խոստովանիմ, կարծես ոչինչ ըրած ըլլայի: Յոյսս կտրած էի: Որոշեցի որքան հնարաւոր ըլլայ, ոչ մէկ առարկայի դպնալ: Ջուրի ծորակը բանալու համար միայն երկու մարմնքս կը գործածէի:

Ամէն առտու կ'արթննայի *մոսզիսի* կանչէն - ժամը 4.15-ին, եւ քալելով՝ քան վայրկեանէն կը հասնէի քոյրերու Մայր տունը: Քալած արեւնս սրիպուած էի շրջանցել գետինը քնացած մարդոցմէն, որոնք կը սկսէին կամաց կամաց արթննալ, եւ իրենց առտուայ մաքրութեան պէտքերը հոգալ: Շաբերուն համար օրը կը սկսէր իրենց պառկած լաթերը փրփուրանման հեղուկով մաքրելով եւ ապա նորէն փողոցին մէջ փռելով՝ չորնալու համար, ապա կը սկսէր անձնական մաքրութիւնը. ցուցամաքով կ'առնէին այդ փրփուրանման հեղուկէն, որ թունաւոր էր, անով բոլոր ակնաները կը լուային երեք անգամ, որպէս ծիսական արարողութիւն: Յետոյ հասկցայ, թէ ինչու

անոնցմէ շաբերը՝ յարկապէս ծերերն ու մանուկները, չէին կրնար առաւօտները արթննալ ու կը դառնային Մայր Թերեզայի այն հիւանդները, որոնք կը պատասպարուէին յարկապէս մեռնողներու փան մէջ: Չանոնք հոն կը փանէին՝ առողջանալու յոյսով եւ կամ՝ սիրուած եւ խնամուած մեռնելու համար:

1984 թուականին, եպիսկոպոս Հնիլիքայի եւ սլովենացի լրագրողի մը հետ միասին՝ առաջին անգամ Քալքութայ եկայ: Մայր Թերեզան անմիջապէս ճերմակ պարեգօտներ կարել տուաւ մեզի համար, որ արդէն իսկ յաջորդ առտու պատրաստ էին: Մարտիտի փաթէն պաշտպանուելու համար ասիկա իրեալական միջոց մըն էր, որովհետեւ թեթեւ էր եւ դիւրութեամբ կը լուացուէր: Կը լուայինք եւ յաջորդ օրն իսկ արդէն չոր էր, որովհետեւ Քալքութայի օղը չոր էր ու փառք: Ոչ թէ մեր առողջութեան մասին մտածելու եւ կամ դիւրին լուացուելու համար էր, որ Մայր Թերեզան մեզի հագցուցած էր զանոնք, սակայն այլ նպատակով. որ մարդիկ մեզ դիւրութեամբ ճանչնան, գիտնան որ մենք քահանաներ ենք:

Օրէ օր կը համոզուէի, որ Մայր Թերեզան զիս կ'ընդունէր ու կը գնահատէր ոչ թէ իմ ունեցած արժանիքներու, յարկութիւններու եւ կամ կարողութիւններու համար, այլ Մայր Թերեզայի համար էականը իմ քահանայական կոչումս էր: Ան կ'ուզէր զիս հաստատել որպէս քահանայ: Արոր համար ալ ինծի արտօնեց որ իր մօտ ըլլամ եւ իր քոյրերուն շուրջը: Կ'օգտագործէր քահանայական կոչումիս վերապահուած բոլոր ծառայութիւնները, անով յղկելով ու մարգելով զիս: Երբ մարդիկ իրմէ օրհնութիւն խնդրէին, կ'օրհնէր զանոնք եւ անմիջապէս քահանային քով կը դրկէր, ի հարկէ եթէ հոն ըլլար. «Գնա, վարդապետէն ալ օրհնութիւն առ»:

Մովորաբար երբ Քալքութայ գայի, միշտ Յիսուսեաններու քով կը տեղաւորէր զիս: Եթէ պատահէր, որ ազատ

սենեակ չգտնուէր, ապա վերը նկարագրած փանիքի սենեակս կ'անցնէի, ուր անասելի փաք էր, գիշեր ու ցերեկ: Սենեակիս ամբողջ կահաւորումը մէկ մահճակալ մըն էր՝ յարուկ ցանցով մը ծածկուած եւ հովահար մը: Ամէն երեկոյ զգուշութեամբ անկողին պիտի մտնէի, ցանցերը շուրջս առնելով, ծայրերը ներքնակի փակ մտցնելով, որպէսզի սենեակի մշտական բնակիչ մժեղները զիս չբզկտէին: Թէեւ նախազգուշական բոլոր միջոցները ապահովեցի, սակայն առաջին օրն իսկ արթնցայ՝ ձեռքերս ամբողջութեամբ փայտոջիւներու խայթոցներով ծածկուած: Բարկացայ. այս գիշեր անելի լաւ պիտի հսկեմ ցանցերուն վրայ: Սակայն եւ յաջորդ եւ նաեւ միւս օրը կ'արթննայի ամբողջ ձեռքերս խայթոցներով ծածկուած: Չորրորդ օրը խայթոցի փեղերը բորբոքեցան:

Առփու ժամը հինգ ու կեսին կամաւորներու բազմութեան հետ միասին քոյրերու Մայր փունը հասանք: Մայր Թերեզան անմիջապէս զիս բոլորին մէջէն դուրս հրաւիրեց՝ հարցնելով.

- «Վարդապետ աւ ի՞նչ է»:

- «Հաւանաբար մժեղներու խայթոց»:

Աւելի մօտէն նայելով վերքերուս ըսաւ.

- «Աստուծոյ նուէրն է: Անմիջապէս բժիշկի գնա, իսկ ես հիմա քեզի համար կ'աղօթեմ»:

Յետագային հասկցայ, որ իրեն համար «Աստուծոյ նուէրը»՝ ամէն փոքրութիւնները, ցաւը, փառապանքն էր: «Ամենապզտիկ բանն անգամ, եթէ կամաւորաբար կ'ընդունիս կը փոխակերպուի՝ Աստուծոյ նուէրին»: Այդ օրը հասկցայ, թէ ան որքան ուշադիր էր շուրջիններուն նկատմամբ, ոչինչ կը վրիպէր անոր աջքէն: Կը զգար, թէ ով փխտուր է կամ փորձութենէ կ'անցնի: Եթէ իր կարողութեան սահմաններուն մէջ էր՝ կը փորձէր օգնել-գործով, խօսքով եւ եթէ այլ ընտրանք չունէր՝ աղօթքով:

Զիս խնամող քոյրը խորհուրդ փուլաւ որ երբ արթննամ, մէյ մը բարձիս փակ սպուգեմ: Խորհուրդին հետեւելով յաջորդ օրն իսկ անմիջապէս բարձս վերցուցի եւ փակը փեսայ ութ պարարտ փայտոջիւներ: Ութն ալ ճզմեցի սաւանով: Ութ արիւնոտ հետք մնաց սաւանի վրայ: (Կենդանիներու պաշտպանները անշուշտ ուրիշ կարծիք կ'ունենային): Փայտոջիւները ներքնակիս մէջ բոյն դրած էին եւ իմ արիւնովս կը սնուէին:

Չեմ կրնար մոռնալ Մայր փունի մաքուտին մէջ ըրած իմ առաջին պատարագներես մէկը: Երբ սկսանք առաջին երգը, ականջներուս չիտարացի. աւանդաբունէն խորան հասայ՝ «La paloma» նշանաւոր երգի հնչիւններուն փակ, սակայն հոգեւոր բովանդակութեամբ: Քոյրերէն մէկը երգին մեղեդին այնքան սիրած էր, որ հոգեւոր երգի վերածած էր՝ նոր բառեր գրելով: Այս նոր երգը փեղ գրաւած էր քոյրերու հոգեւոր երգացանկին մէջ:

Այդ օրերուն Մայր փունի մէջ կ'ապրէին երեք հարիւր մայրապետներ: Տունի երեւի կողմը բակին մէջ միայն մէկ լուացարան կար՝ մէկ ծորակով, որ կը գտնուէր առաջին յարկին վրայ, մաքուտին փակ: Երբ մաքուտի ելքի ճաղերէն վար նայիս կը տեսնես «մրջիւններու խումբ մը»: Երեք հարիւր քոյրեր ամէն օր ջուր կ'առնէին այդ ծորակէն իրենց սարիները լուալու համար՝ կատարեալ լուութեան մէջ եւ կամ հոգեւոր երգեր մըմնջալով:

Միշտ իւրայայտուկ ուրախութիւն կար հոն: Յաճախ երկար կը կենայի եւ ճաղերու արանքէն վար կը նայէի աղքատութեան մէջ ապրող քոյրերուն՝ փորձելով ներշնչուիլ փիրող մթնոլորտէն: Մայր Թերեզան յաճախ կը կրկնէր.

- «Աղքատներուն հասկնալու համար մենք ալ աղքատներու պէս պէտք է ապրինք»:

Ճաղերէն դէպի վար նայած ժամանակ կը սկսիս հասկնալ, թէ ի՞նչ է աղքատութիւնը: Քոյրերը ձայնասփիւռ, հե-

ռապրեսիլ, կամ air condition չունին: Քանի մը հովահար միայն իրենց հիւանդներուն եւ այցելուներուն համար կը գործածեն, սակայն երբեք՝ իրենց համար: Անոնք աղքատներուն կեանքով կ'ապրին, մէկ փարբերութեամբ միայն, որ անոնք իրենց սեփական կամքով եւ ի սեր Յիսուսի ընտրած են այդպէս աղքատ ապրիլ:

Ամբողջ աշխարհի համար Մայր Թերեզան դարձած է քրիստոնէական սիրոյ եւ գթութեան խոր- հրդանիշը: «Նուրբ հոգափարութիւն» ծայրայեղ աղքատներու հանդէպ եւ «Մայր Թերեզա» բառերը հոմանիշի վերածուած են մարդոց մտքին մէջ: Շատ շատերուն հեփա- քրքրած է, թէ ո՞րն է Մայր Թերեզայի յաջողութեան գաղտնիքը: Անոնք որոնք առիթ ունեցան զինք մօտէն ճանչնալու, կրնան հաստատել, թէ՛ պատարագը, հաղորդութիւնը եւ պաշտամունքի կեանքը յատուկ դեր կը խաղային անոր կեանքին մէջ:

Իրալիա կարարած ճամբորդութիւններէն մէկուն ընթացքին, երբ հազիւ վերջացուցած էինք երեկոյեան աղօթքն ու վարդարանը, երիտասարդ վարդապետ մը անակնկալ հարցում մը ուղղեց անոր.

- «Մայր Թերեզա, ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ ձեր գաղտնիքը»: Թարթիչներուն փակէն շեղակի նայելով հարցադրողին, պատասխանեց.

- «Շատ պարզ՝ աղօթքի»:

Նորընծայ վարդապետ էի եւ նոր սկսած էի հանդիպիլ Մայր Թերեզայի հետ եւ կ'ուզէի հասկնալ անոր հոգեւորութիւնը (spirituality):

Նիւ Եորքի մէջ, երեսուն օրուայ լռութեան վարժութեան ընթացքին Գթութեան Վարդապետներու փան մէջ էի, եւ անով պիտի կարենայի յարակացնել կոչումն՝ մտնել կամ չմտնել այդ միաբանութենէն ներս: Այդ միաբանու-

թիւնը «Գթութեան Միսիոնարներու» համապարասխան փղամարդոց բաժինն էր՝ միայն քահանաներու համար սահմանուած: Այդ ժամանակ Մայր Թերեզան յաճախ Նիւ Եորք կու գար՝ այնպեղ նոր փուն մը հիմնելու հարցերը քննարկելու համար:

Հոգեկրթութենէն (հոգեւոր վարժութիւն) յետոյ Մայր Թերեզային պարմեցի, թէ ինչպէս Քափուսիներն վարդապետ մը, քահանայական ձեռնադրութենէ շար չանցած զգուշացուցած էր զիս. - «Չհաւարաս թէ դուն կրնաս քահանայ ըլլալ, եթէ օրական առնուազն մէկ ու կէս ժամ չաղօթես»: Ճիշդ է որ ըսածովը շար փաւորուեցայ, բայց դեռ չէի կրնար հասկնալ, թէ ինչո՞ւ այդքան երկար պէտք է աղօթել: Կ'ուզէի հասկնալ, թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունի աղօթքը Մայր Թերեզային համար: Անոր պարասխանը շար պարզ ու յստակ էր.

- «Վարդապետ, առանց Աստուծոյ մենք այնքան աղքատ ենք, որ անկարող ենք նոյնիսկ մէկ աղքատի օգնել, բայց եթէ աղօթենք, Աստուած կը լեցնէ մեր սիրտը Իր սիրով: Կը փեսնես չէ՞, թէ քոյրերը որքան աղքատ են, գիտն'ս թէ որքան կ'աղօթեն: Մէրը աղօթքի պտուղն է: Իսկ սիրոյ պտուղը՝ ծառայութիւնն է: Միայն աղօթելով կրնաս աղքատներուն ճշմարտապէս ծառայել»:

Օր մը միասին կը ճամբորդէինք, կեցանք քարիւղի կայարանին առջեւ: Երկար կեցաւ ու սկսաւ դիպել, թէ ինչպէս քարիւղը ինքնաշարժի մէջ կը լեցուէր, ապա ըսաւ.

- «Տես, Հայր Լեօ, ճիշդ կը նմանի մեր մարմնին, առանց արիւնի կեանք չի կրնայ ըլլալ: Ինքնաշարժը առանց քարիւղի կրնա՛յ շարժիլ: Այդպէս ալ առանց աղօթքի՝ մեր հոգին մեռած է»:

Մայր Թերեզայի համար մնայուն չափանիշ էր. «Աղօթքը մեզի մաքուր սիրտ կու փայ: Իսկ մաքուր սիրտով կրնաս Աստուած փեսնել»: Անմիջապէս չհասկցայ, թէ ինչ կը նշանակէ Աստուած փեսնել: Սակայն յետոյ հասկցայ,

որ իրեն համար՝ «Աստուած փեսնելը» կարողութիւն մըն էր, այսինքն՝ ճանչնալ Աստուծոյ ներկայութիւնը, փեսնել Անոր գործերը մեր կեանքին մէջ, ամէն բանի մէջ՝ Անոր կամքը ընդունելով, ինչպէս նաեւ՝ սիրոյ պարասխան փայ Աստուծոյ ըրած գործերուն: Անգամ մը ըսաւ.

- «Եթէ մաքուր սիրտ ունենաս, կրնաս ամէն բանի եւ ամէն մարդու մէջ Աստուած փեսնել», ապա եզրակացուց՝ «Եթէ մենք Աստուած փեսնենք, ապա զիրար կը սիրենք այնպէս, ինչպէս Աստուած մեզ կը սիրէ», անոր համար ալ Մայր Թերեզայի գլխաւոր նշանբանն էր՝ «գործով սիրէ»:

Անգամ մը փեսայ Մայր Թերեզան՝ աղօթքի մէջ խորասուզուած, ձեռքերը դէմքին սեղմած, քիթը վար ծռած, այն արեւն յիշեցի Յիսուսի աշակերտներուն խնդրանքը, երբ փեսան թէ Յիսուս ինչպէս կ'աղօթէր. «Վարդապետ, մեզի աղօթել սորվեցուր»: Եւ Յիսուս անոնց «Հայր Մերը» սորվեցուց:

Այդ նոյն հարցումիս Մայր Թերեզան պարասխանեց.

- «Աստուած ինձի հետ կը խօսի, ես ալ՝ իրեն հետ: Այնքան պարզ բան է ասիկա: Այս է աղօթքը»: Աղօթքը սիրտ սիրտ հաղորդակցութիւն է. «Երբ Յիսուսին կ'աղօթեմ, իմ սրտէս Յիսուսի սրտին կը խօսիմ: Երբ Աստուածամօր կ'աղօթեմ իմ սրտէս Մարիամի սրտին կը խօսիմ: Երբ իմ պահապան հրեշտակներուս կ'աղօթեմ, նորէն՝ սիրտ սիրտ»: Մայր Թերեզայի համար աղօթքի հիմնական սահմանումը հետեւեալն էր. «Աստուած կը խօսի մեր սրտի լուծեան մէջ, իսկ մենք՝ կը լսենք զինք, ապա՝ մեր սրտի լուծեանէն մենք կը սկսինք խօսիլ, իսկ այս անգամ Ան մեզ կը լսէ: Ասիկա է աղօթքը»:

Յիսուսի, Աստուածամօր եւ որոշ սուրբերու հետ ունեցած անոր յարաբերութիւնը շար անձնական էր:

Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապը Ֆաթիմայի Աստուածամօր արձանիկ մը օրհնած էր եւ որպէս նուէր դրկած Մայր

Թերեզային: Ուրբանիա՝ Չերնոպիլի փուժած պզպիկներուն այցելութեան գացած արեւն արձանիկը հեպը առաւ: Երբ Չերնոպիլ կ'երթային, արձանիկը իր պատուհանին քով դրած էր եւ դէմքով իրեն ուղղուած էր: Յանկարծ ան շրջեց արձանիկին դէմքը պատուհանէն դուրս եւ ըսաւ.- «Թող նայի, եւ փեսնէ թէ ինք ո՛ր կ'երթայ: Ուրբան ուրախ է հոս գալուն համար»:

- «Աղօթքը ինքնաբերաբար չ'ըլլար»,- ըսաւ Մայր Թերեզան անգամ մը,- «պէտք է շանք թափենք աղօթելու համար»:

Ան աղօթքի դժուար միջոցներ չէր սորվեցներ մեզի, միշտ կը յիշեցներ թէ՛ «երբ աղօթենք պէտք է գիրակցինք, թէ ինչ կ'ընենք, պէտք է աղօթել ուշադիր եւ ոչ՝ ցրուած, այլ սրտի խորերուն մէջ»:

Մայր Թերեզայի համար աղօթքը մանկական հաղորդակցութիւն էր, ինչպէս պզպիկ մը իր հօր հետ կը հաղորդակցի, սակայն երբեք՝ մակերեսային, այլ միշտ ալ «սիրտէ սիրտ»:

Մայր Թերեզայի հոգեւորութեան մէջ «աղօթքը՝ մարդու փուժած պատասխանն է Աստուծոյ ունեցած կարօքին հանդէպ, այն կարօքին՝ որ Յիսուս աղաղակեց խաչին վրայէն. «Ծարաւ եմ»:

Ան իր միաբանութեան քոյրերու փունները շար գործնական ձեւով կ'ընտրէր եւ կը կահաւորէր: Առանց Խաչի անկարելի էր որեւէ փուն հիմնուէր: Երբ խօսէր իրենց միաբանութեան փուններու մասին, կ'ըսէր.

«Մենք Յիսուսին նոր “փապանակ” մը փուժած ենք»:

Ուրբան կ'ուզէր աշխարհի բոլոր մասերու մէջ գոնէ մէկ փապանակ շինել: Տուններու մէջ ինք կ'որոշէր թէ փապանակը ուր պիտի դրուէր, անձամբ գամը պատին կը գամէր, որուն վրայ Յիսուսի խաչը պիտի կախուէր, քովը թուղթի մը վրայ գրուած ըլլալով. «Ծարաւ եմ»: Համոզ-

ւած էր, ամէն մարդ կրնայ յագեցնել Աստուծոյ Որդիին ծարաւը, երբ անոր առջեւ գայ եւ լռութեան մէջ Անոր համար հոն կենայ:

Մայր Թերեզայի աղօթքները չէին սահմանափակուեր միայն աղօթքի մնայուն ժամերով: Պօղոս առաքեալի սորվեցուցած յորդորին կը հետեւէր. «ամէն արեւն աղօթք ըրէք»: Եփ. 5.18-ի «ամէն արեւն աղօթք ընելու» յորդորը իր մօտ կ'իրականացուէր Վարդարանի միջոցաւ: Անոր ձեռքին մնայուն վարդարան մը կար: Յաճախ կը դիպէի զինք, երբ մեծ արագութեամբ վարդարանի հարիկները կը սահեցնէր մարմններուն ընդմէջէն:

Անգամ մը միասին կը ճամբորդէինք Կեդրոնական Հնդկաստանի լեռնային շրջանները, ուր նոր համալսարան մը պիտի բացուէր: Նստած էինք քով քովի եւ կը փեսնէի վարդարանը անոր ձեռքերուն մէջ: Ժամերով կը նկատէի, թէ ինչպէս վարդարանի հարիկները «մէկ ողջոյն»ի մը համար շար աւելի արագութեամբ, առանց դադարի կը սահէինանոր մարմններու մէջէն: Մտածեցի հարցնել իրեն, թէ ի՞նչ աղօթք է, որ այդ արագութեամբ կը կատարէ: Սակայն այսօր ալ չեմ կրնար պատասխանը գիտնալ, որովհետեւ այն ժամանակ համարձակութիւնը չունէի հարցնելու: Կարծես բան մը զիս ետ կը մղէր հարցնել, այնպէս որ այսօր ես միայն ենթադրութիւններ մեկնած կրնամ ըսել՝ անոր արագընթաց աղօթքներուն մասին, կարծելով որ ամէն մէկ հարիկ շօշափելու ժամանակ հոգւոց-աղօթք մըն էր որ կը կատարէր, կարճ աղերսանք մը, ինչպէս «Յիսուս իմ ողորմութիւնը, Յիսուս, Աստուծոյ Որդի, ողորմէ»:

Արդէն վարդապետ ձեռնադրուած էի, սակայն դեռ Հռոմի մէջ «Միսիոններագիտութիւն» (Missiology) կ'ուսանէի, երբ օր մը հարցուցի Մայր Թերեզային.

- «Մայր Թերեզա, Օսլոյի մէջ Նոպէլեան մրցանակ ստացած ժամանակ քու խօսքդ շար շարերուն փապան-

րած է: Այսօր համալսարաններու մէջ անոր մասին նոյնիսկ փոկթորական աշխարանքներ կը գրուին: Ինչպէ՛ն պարտաւարած էիր քու խօսքդ, ի՞նչպիսի գրականութիւն գործածած էիր: Արդեօք մէկը օգնած էր քեզի»:

Մայր Թէրեզան բան մը չըսաւ, իր վարդարանը հանեց գօփիին մէջէն եւ դրօշակի պէս օդին մէջ պահելով սկսաւ եր ու առաջ ճօճելով աչքերուս նայիլ՝ աներեւակայելի խորաթափանց նայուածքով մը:

Աղօթքը, ամբողջ հոգեւոր կեանքը, յափկապէս Սուրբ Խորհուրդները Մայր Թէրեզայի համընդհանուր առաքելութեան հիմքը կը կազմէին: Այսօր համոզուած գիտեմ պարճառը, թէ ինչու Մայր Թէրեզան զիս միշտ իր հետ կը փանէր, որովհետեւ պէտք ունէր քահանայի մը, որ ամէն օր իր եւ քոյրերուն համար պարարագ մարուցանէր, եւ լսէր իրենց խոստովանանքները:

Քոյրերը ամէն օր մէկ ժամ պաշտամունք ունէին Սուրբ Նշխարին առջեւ: Երբ 1972 թուականին Պանկլարէշի մէջ փեղի ունեցաւ աներիչ ջրհեղեղ մը, Մայր Թէրեզան անմիջապէս իր քոյրերուն հոն դրկեց՝ օգնութեան: Կարիքը անասելի մեծ էր, աշխարանքը քոյրերէն կը պահանջէր գերմարդկային ջանքեր: Խնդրեցին, որ չարգիլեն իրենց աշխարանքը, խոստովանալով աղօթքները կարարել իրենց աշխարանքի ընթացքին:

Սակայն Մայր Թէրեզան որոշած էր ըսելով թէ «ո՛չ, պաշտամունքի եւ պարարագի համար քոյրերը փուն պիտի վերադառնան»: Շարքեր չհասկցան իր որոշումին իմաստը, սակայն Մայր Թէրեզայի համար յստակ էր, թէ քոյրերուն ուժերը շուտով կը սպառին, եթէ չսնուին պարարագով եւ պաշտամունքով:

Իր առօրեայ կեանքին մշտական վկայութիւնը՝ իր յարարեւ աղօթքի պտուղն էր: Մայր Թէրեզայի հետ ունեցած իմ բազմաթիւ ճամբորդութիւններուս եւ այցելութիւններուս ընթացքին, փեսած եմ որ բոլոր պարագանե-

րու մէջ ան միշտ կը մնար որպէս Յիսուսի սիրոյ վկան եւ նաեւ որպէս կուսակրօն մայրապետ: Ճամբորդութիւններէն կամ կարելոր հանդիպումներէն վերջ, երբ քահանայական ծառայութիւնս կ'ամբողջացնէի, սենեակս կը քաշուէի կամ քոյրերու հիւրասրահի մէջ կ'առանձնանայի՝ հանգստանալու: Այդ պահերը միայն ու միայն ինծի համար էին: Անշուշտ ես չէի դադար քահանայ ըլլալէ, սակայն իմ վկայելու պարտականութիւնս մէկ կողմ դրած էի՝ յոգնութեանս պարճառաւ, անձնական հանգիստիս եւ լարումէն հանգչելու պէտքը՝ ինծի համար առաջնահերթ էին: Սակայն, Մայր Թէրեզան իր վկայութեան կեանքը մէկ կողմ չէր դնէր, ինչ կացութեան մէջ ալ որ գտնուէր, հիւանդ, սայլակի վրայ նստած, օդակայանին մէջ կամ քոյրերուն հետ: Իր կեանքը ամբողջութեամբ վկայութիւն էր, լրիւ ներհիստուած էր այն փորձառութեան, թէ Աստուած ծարաւ է մեր սիրոյ, եւ այդ էր պարճառը, որ ան չէր կրնար այդ փորձառութեան վկայութիւնը այլ ծրագիրով մը փոխարինել՝ ինչ իրավիճակի մէջ ալ գտնուէր:

Կը համարձակիմ ըսել, որ ան հացը կերած արեւն՝ միշտ հաղորդութիւնը կը յիշէր: Ֆիզիքական անօթութիւնը եւ կամ կարիքը միայն արտաքին արտայայտութիւնն էին այն զօրաւոր քաղցին, որ իր հոգին ունէր Յիսուսի հանդէպ: Իր առօրեայ կեանքին մէջ ցոյց կու տար, որ աղօթքի շնորհիւ մեր ներկայ կեանքը կը միանայ յաւիտենական կեանքին հետ:

Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին նման միշտ առիթ կը գտնէր երիտասարդներուն խօսելու, երբեք անտարբեր չէր անոնց նկատմամբ, որովհետեւ Յիսուսի սէրը զինք կը մղէր այդ մօտեցումը ունենալու: Ան երիտասարդներուն պարզապէս կ'ըսէր.

- «Երիտասարդներ, մտիկ ըրէք, սրբութիւնը բարձրագոյն նպատակ մըն է եւ դուք պէտք է փափաքիք, ձգտիք ունենալ զայն: Իսկ Աստուած ձեզի շնորհք կու տայ սուրբ

դառնալու»:

Յարակօրէն կը զգար, թէ երբ է առիթը խօսելու, երբեք չէր զլանար վկայութիւն փալու, եթէ նոյնիսկ պահը այդքան ալ «յարմար» չլլար:

Անհաշիւ անգամներ Մայր Թէրեզան կը սիրէր մէջբերել.

- «Այն ընդամենը որ միասին կ'աղօթէ, միասին ալ կը մնայ»:

Շարեր կը կարծեն թէ այդ խօսքերը Մայր Թէրեզային են, սակայն անոնց հեղինակը ամերիկացի վարդապետ՝ հայր Բայթոնինն է, որ ընդամենական աղօթքներու մեծ առաքեալ էր: Մայր Թէրեզան այդ խօսքը ինք որդեգրած էր, որովհետեւ աղօթքը եւ ընդամենական սիրոյ միասնութիւնը իր սրտին մեծագոյն փափաքն էր: Իր գրուցակիցներուն յաճախ կը հարցնէր.- «Ուրկէ՞ կը սկսի սերը», եւ ինքն ալ կը պատասխանէր.

- «Սէրը փունեն, ընդամենը կը սկսի»:

Հայր Պրայն Քոլոդիէլուք այսպէս կը մէջբերէ Մայր Թէրեզային. «Ընդամենը Աստուծոյ ձեռքին մէջ գործիք մըն է, առաջին փեղը, որուն միջոցաւ Աստուած կ'ուզէ ըսել, թէ մենք ստեղծուած ենք մեծ գործեր կատարելու համար, առաւելաբար՝ սիրելու եւ սիրուելու: Ինչպէս ընդամենըներու մէջ ունեցած մեր փոխյարաբերութիւններն են, այնպէս ալ կ'ըլլան մեր յարաբերութիւնները մեր դրացիներուն հետ, հետեւաբար նաեւ՝ մեր գիւղերուն, քաղաքներու եւ ամբողջ երկրին մէջ: Երբ ընդամենը դառնայ սիրոյ, խաղաղութեան եւ սրբութեան փեղը, ապա մեր պատմութիւնները եւ մեր աշխարհը կը սկսի ապրիլ սիրոյ, հաշտութեան եւ խաղաղութեան մէջ՝ թէ՛ Աստուծոյ եւ թէ՛ իրարու հետ»:

Աշխարհի փարբեր քաղաքներուն մէջ գթութեան քոյրերը կը խնամեն ծեր ու անօգնական մարդիկ: Տուները,

որոնց մէջ կ'ապրին անոնք, շատ անշուք են, սակայն՝ շատ մաքուր, իսկ հոն պատասխարուած ծերերը ուրախ են, միշտ սիրով են թէ՛ իրարու եւ թէ՛ քոյրերուն հետ: Օր մը այս մասին կը խօսակցէինք Մայր Թէրեզայի հետ.

- «Վարդապետ, քու կարծիքովդ, ինչո՞ւ բոլոր ծերանոցներուն մէջ ծերերը կը սիրեն մուտքին նստիլ եւ միշտ դէպի դուռը նայիլ»:

Երբ պատասխան չունէի, ինք փուռ պատասխանը.

- «Հաւանաբար հոս բերած են զիրենք իրենց զաւակները, որ նիւթապէս ամէն բան ունին: Բայց իրականութեան մէջ մէյ մը որ ծերանոցի մէջ ըլլան, անոնք կը մոռցուին իրենց զաւակներուն կողմէ: Ծերանոցներու մէջ երբեք փեսած եւ ուրախ դէմքով մէկը: Յաճախ անոնք են աղքատէն ամենաաղքատը, որովհետեւ անօթի են, սիրոյ: Մենք մեզի միշտ պէտք է հարց փանք, այդպիսի աղքատներէն ամենաաղքատը չունի՞նք արդեօք մեր սեփական ընդամենըներուն մէջ: Պէտք է յիշենք, Սէրը փունեն կը սկսի»:

Այո, ընդամենը մէջ է որ կը գիտնանք թէ ինչ կը նշանակէ Յիսուսի խօսքը՝ «Ես եմ ճամբան, ճշմարտութիւնը եւ կեանքը»: Մայր Թէրեզայի բառերով ըսուած.

- «Այն ինչ որ իւրաքանչիւրին կը վերաբերի, կը վերաբերի նաեւ ընդամենըին: Երբ մենք անձնապէս Յիսուսի խօսքը լսենք՝ ամբողջ ընդամենըն ճշմարտութիւնը լսած կ'ըլլայ: Եթէ մենք պահենք Աստուծոյ պատուիրանները, ապա կը հետեւինք Յիսուսին: Եթէ մենք Իր խորհուրդները ընդունինք, ապա Յիսուս, որ Կեանքն է, կը սկսի ապրիլ մեր մէջ»:

Մայր Թերեզան մարդոց վրայ ազդելու մեծ կարողություն ուներ թե՛ իր բարեգթությունը և թե՛ իր կարգապահությամբ: Իր ներկայության ամեն մարդ ինքն ալ կարգ ու կանոնի կը մտնէր և չէր կրնար մակերեսային ըլլալ: Ուր որ մտնէր, մթնոլորտը անմիջապէս կը փոխէր՝ իր ողջոյնովն իսկ և մարդոց հանդէպ ցուցաբերած իր անկեղծ սիրով և ուշադրությամբ:

Չեմ կրնար մոռնալ, ամեն անգամ երբ տեղէն կ'ելլէր ու անձամբ բազկաթոռը կը փորձէր տեղաշարժել, որպէսզի սենեակին մէջ բոլորին տեղ ըլլար նստելու: Ով որ իրեն այցելէր, միշտ այն տպաւորութիւնը կ'ունենար, թէ արդէն իսկ յափուկ զի՛նք կը սպասէր, և ոչ ուրիշ մէկը:

Առաջին հանդիպումներուս ժամանակ այսպիսի վերաբերմունք կը վերագրէի իմ եպիսկոպոսիս, որուն կ'ուղեկցէի: Բայց իրականութեան մէջ, ան բոլոր այցելուները նոյն լուսաւոր ժպիտով կը դիմաւորէր, անկախ անոնց ընկերութեան մէջ ունեցած աստիճանէն և դիրքէն: Իր ներսէն բխած ուրախութեամբ կը համակէր բոլորը, և շուրջով բոլոր արգելքները կ'անհետանային: Այս մէկը գիտցայ տարբեր մարդոց հետ ունեցած հանդիպումներուս ընթացքին, երբ Մայր Թերեզային կը տանէի պատարագի կամ կարճ հանդիպումներու: Կը հանդիպէինք մարդոց, որոնք եկեղեցւոյ հետ այդքան ալ լաւ յարաբերութեան մէջ չէին: Սակայն անոր հետ ունեցած իրենց առաջին իսկ հանդիպումէն կը լեցուէին ու կը ջերմանային, այնքան որ եթէ անոնց մէջ սառոյց մը իսկ կար, արդէն անմիջապէս կը հալէր և տաք վայրկեան խօսակցութենէն ետք անոնք փոխակերպուած կը հեռանային:

Այո, Մայր Թերեզան մարդոց սրտերը շահելու մեծ կարողութիւն ունէր, թերեւս աւելի մեծ զօրութիւն նաեւ հոգեւոր գեղնի վրայ՝ այնքան բնական ձեւով: Շար շարտերը համոզուած էին, որ ան մարդոց «սրտերը տեսնելու» պարզեւն ունէր, կրնար ինքնաբերաբար մարդոց այնպիսի գաղտնիքները ըսել, որ բնական ձեւով երբեք չէր կրնար գիտնալ:

Իր ունեցած այս պարզեւին փորձառութիւնը ես անձամբ չեմ ապրած, սակայն շար հաւասարի վկայութիւն մը լսած եմ, որ պարահաձ է Իտալիոյ մէջ: Կին մը ամուսնոյն հետ միասին կը քալէր պարտեզին մէջ, ուր Մայր Թերեզան իր քոյրերու հետ միասին նստած փիքնիք կ'ընէին: Յանկարծ կինը անոնց նստած տեղէն իր վրայ ինկած լոյս եւ ջերմութիւն կը զգայ: Այդ լոյսին ընդմէջէն, որ զինք կը շրջապատէ ամպի մը պէս, կինը կը տեսնէր իր ամբողջ կեանքը եւ յանկարծ կը սկսի լալ: Այդ պահուն կարճահասակ մայրապետ մը կը մօտենայ իրեն ու այնպիսի ձեւով մը կը բարեւ, որ կարծես շարունց կը ճանչնայ զինք, հակառակ որ երբեք զայն չէ տեսած: Երկու կիները կը սկսին իրարու հետ խօսակցիլ եւ այդ խօսակցութիւնը ամբողջութեամբ կը փոխէ կնոջ կեանքը:

Յաճախ ես ինծի հարց կու տամ. «Արդեօք զի՛ս ալ փոխած է ան: Արդեօք ինչ հետք ձգած է իմ կեանքիս վրայ»: Յոյս ունիմ, որ ես իրմով արդէն շար փոխուած եմ: Թերեւս իմ վրաս ամենաշարք ազդած է անոր խօսելաձեւը, անոր կարճ, յարակ ու շար պարզ նախադասութիւնները: Իր արտայայտած միտքերէն շարքեր ինծի համար կեանքի նշանաբան դարձած են ու կեանքի համապարասխան իրավիճակներու մէջ իրենց ճիշդ տեղը կը գտնեն: Օրինակ, երբ սեղան մը մաքրելու ըլլամ, կը մտածեմ. «Պէտք չկայ սեղանը ներկելու եւ կարիք ալ չկայ նոր սեղան մը առնելու, այլ ես այնքան մեծ սիրով պիտի մաքրեմ այս սեղանը, որ իսկապէս մաքուր ըլլայ»: Այս մէկը՝ Մայր Թերեզայէն ստրված եմ:

Անոր քով գործնական, պզտիկ առարկաները՝ հոգեւոր մեծ նշանակութիւն ունէին: Սեփական դիտարկումներէս այն եզրակացութեան յանգած եմ, որ սուրբերու ներկայութեան եւ սրբատեղիներու մէջ՝ «պարահական» բաներ կը պարահին, այսինքն Աստուծոյ ներկայութիւնը՝ սրբակեաց մարդոց ներկայութեամբ կամ սուրբ վայրերու մէջ աւելի զգալի է, քան մեզի պէս սովորական մարդոց կեանքին մէջ: Այդ պարճառով ալ, կը թուի թէ Մայր Թերեզայի հետ միասին եղած ժամանակ ամէն բան շար աւելի արագ, ազդեցիկ եւ իմաստալից կը կատարուէր: Ինչ որ ընէր, ամէն բան մեծ իմաստ կ'ունենար, անիմաստ կամ աննշան բան չկար երբեք:

Անգամ մը Մայր Թերեզան Սպանիա եկաւ: Մարդ մը՝ Փասքալ անունով, յանձն առաւ վարորդի պաշտօնը՝ զինք ինքնաշարժով տանել բերելու: Այդ ժամանակ Փասքալը տակաւին քահանայ չէր, այլ ճամբորդական գրասենեակի մը պարասխանատու, երբ Մայր Թերեզան տուն մը կը փնտրէր իր սպանացի որբերուն համար, որոնք սիրտով կը տառապէին, եւ գտաւ զայն «պարահական» եւ շար կարճ ժամանակի մէջ: Մինչեւ այսօր Մայր Թերեզայի քոյրերը այդտեղ հոգ կը տանին որբուկներուն:

Փասքալը կենսուրախ ուղեկցող մըն էր, իր գործի բերումով աշխարհի բոլոր կողմերը պտտած էր: Երբ Մայր Թերեզային օրակայանէն տուն հասցուց, խնդրեց որ իր գիրքերէն մէկը մակագրէ: Մայր Թերեզան սիրով ընդառաջեց իր խնդրանքին եւ մակագրեց գիրքը: Այդ պահուն Փասքալը չէր կրցած նայիլ, թէ ինչ մաղթանք գրուած էր այնտեղ: Տուն հասնելէ ետքը գիրքը կը բանայ, ուր կը տեսնէ Մայր Թերեզայի կողմէ մակագրուած տողերը. «Միրելի Հայր Փասքալ...»: Մարտու մը կ'անցնի անոր մարմնէն. ըսեմ, որ ան յաճախ կը սխալէր, Փասքալին անուանելով Հայր Փասքալ: Փասքալը գիրքը տեղադրեց իր գրադարանին մէջ՝ այլ գիրքերու շարքին: Չէր ուզեր, որ յանկարծ ընկերները տեսնէին այդ մակագրութիւնը եւ

ծաղրելին զինք:

Եւ շուրով մոռցաւ այդ գիրքին պատմութիւնը: Տասր պարի ետք, երբ գիրքերը կը տեղաւորէր, ձեռքը անցաւ Մայր Թէրեզայի մակագրած գիրքը եւ դարձեալ կարդաց Մայր Թէրեզայի մակագրութիւնը: Այդ փաստարկներու ընթացքին ան դարձած էր քահանայ, ինչ որ այն ժամանակ անհնարինքան մըն էր իրեն համար:

Մայր Թէրեզան միշտ լաւ գիտէր, թէ ինչ կը նշանակէ հեղինակութիւն եւ լաւ գիտէր քահանայի, եպիսկոպոսի, Պապի հեղինակութիւնը, ինչպէս նաեւ լաւ գիտակցած էր իր իսկ հեղինակութեան մասին՝ որպէս գլխաւոր մայրապետ: Գիտէր, թէ երբ ինք անձամբ որոշում պիտի առնէր, լաւ գիտէր զանազանել «որոշում կայացնելու» եւ «որոշում առնելու» միջեւ, այսինքն կրնար բանաձեւել կարիքը, քննարկել եւ վերջնական որոշում փայլ անոր մասին: Որոշում առնելու համար փարբեր մարդոց հետ կը խորհրդակցէր եւ մեծ ուշադրութեամբ եւ կեդրոնացումով կ'ուսումնասիրէր հարցը: Երբ հարցի մը բոլոր բաժինները յստականար՝ կ'աղօթէր եւ ապա որոշում կը կայացնէր, որ ժայռի նման ամուր էր: Այդ ժամանակ ան «բարեգութ բռնակալ» էր, ինչպէս ունայ բնորոշած էին զինք:

Ինչ որ եկեղեցական հարցերուն կը վերաբերէր, յստակօրէն գիտէր, Պապին թէ՛ եպիսկոպոսին հետ լուծուելիք հարց է: Իւրաքանչիւր վարդապետի խորհուրդն անգամ լուրջի կ'առնէր: Կը յիշեմ, օր մը վարդապետ մը ըսաւ. «Ուշադիր պիտի ըլլանք, թէ ինչ խորհուրդ կու տանք իրեն, որովհետեւ այն ինչ որ ըսենք ան անմիջապէս կը կարարէ զայն»: Իրականութեան մէջ ան բանիմաց (competent) խորհուրդներուն կարեւորութիւն կու տար, յարկապէս երբ հոգեւորականի մը կողմէ ըլլար: Քահանան իրեն համար կարեւոր անձնաւորութիւն էր, ոչ թէ իր ունեցած կարողութիւններուն, այլեւ անոր սրտացած օժան

կարգին համար, մարդ մը՝ որ յարուկ յարաբերութիւն ունի Յիսուսին հետ: Բայց արդեօք այդ անձը ինքն իր մասին որեւէ լուր ունէր թէ՛ ոչ, բացարձակապէս էական չէր իրեն համար: Նոյնիսկ եթէ քահանան ինք իր կոչումին լրջութեամբ չէր մօտենար, միեւնոյնն էր Մայր Թէրեզային համար, ինք անոր փուռ պատասխանին կարեւորութիւն կու տար՝ Աստուծոյ կամքը գիտնալու համար:

Երբ Մայր Թէրեզան իր հերթական մէկ ճամբորդութենէն վերադառնար, անկասկած կ'ուզէինք գիտնալ, ոչ միայն իր յաջողութեան մասին, այլ բնականաբար անոր դիմագրաւած դժուարութիւններուն մասին, արդեօք ունէր բարձրաստիճան քաղաքական գործիչ կամ պաշտօնապար զգայուն հարցերու մէջ որեւէ անճշտութիւն մը թոյլ տուած է կամ որեւէ չար միտում մը ունեցած իրեն նկատմամբ, այլ խօսքով՝ կ'ուզէինք գաղտնի պատմութիւններն ալ լսել:

Սակայն Մայր Թէրեզան ընդհանրապէս ունէ մէկու մասին երբեք ժխտական ձեւով չէր արտայայտուեր: Մենք կը շարունակէինք իրեն հրահրող հարցումներ փայլ. «Ունէ մէկը այսպէղ կամ այնպէղ քեզ չէ՛ խաբած կամ փորձած՝ քու վրադ սպուեր նետել, քեզ քու հունէդ հանել կամ՝ ունէ չար վերաբերմունք ցուցաբերել քեզի հանդէպ»: Ան միշտ ալ կը պատասխանէր.

- «Այնքան լաւ վարուեցան մեզի հետ»: Մինչ մենք այլ նիւթեր կ'ուզէինք լսել, սակայն ընդհակառակը, ան կը պատմէր թէ որքան լաւ հիւրընկալած եւ օգնած են իրենց:

Երբեք ժխտական բառ մը չլսեցի, երբ անգամ մը հարցուցի. «Մայր Թէրեզա, կարելի՞ է այդքան լաւ ըլլայ ամէն ինչ»:

Առանց վարանելու պատասխանեց.

- «Վարդապետ, լաւ գիտես, որ աւելի լաւ է ներել, քան մեղադրել»: Այս նախադասութիւնը քանի մը անգամներ

լսած եմ իրմէ: Ուրիշ անգամ մը, երբ Մոսկուա էինք, այն-
քան ալ հաճելի փորձառութիւններ չէինք ունենար համայ-
նավար պաշտօնեաներուն հետ, նորէն մղեցինք զինք
որեւէ բան մը ըսելու անոնց մասին, սակայն այս անգամ
ալ նկատողութիւն ընելու փոխարէն՝ մեզի դաս մը փուռաւ:

- «Երբ դարձաւ մէկը, ապա ժամանակ չես ունենար
զայն սիրելու»:

Հնդիկ ընտանիք մը կար, որ Քալքուրայի արուար-
ձաններուն մէջ մեծ օգնութիւն ցոյց փուռած էր Մայր Թե-
րեզային իր գործունէութեան սկզբնական շրջանին, եւ
անոնց հանդէպ Մայր Թերեզան իր սրտին մէջ յարուկ
սէր ունէր: Ան յաճախ կը սիրէր այցելել անոնց: Կ'ըսուի,
թէ անգամ մը, երբ անոնց այցելած էր, իրենց չափահաս
աղջիկն ալ հոն ներկայ եղած է, որ սկսած է գանգափի
Քալքուրայի կառավարութեան փոփոխութեան մասին,
այն որ ամէն բան կաշառքով է, առանց դրամի փող չես
հասնիր, եւ այլն: Իրականութեան մէջ ան կ'ուզէր օգր-
ուիլ Մայր Թերեզայի հեղինակութենէն՝ Քալքուրայի կա-
ռավարութեան մօտ բարեխօսելու իր բարեկամին
համար: Երիտասարդ աղջիկը ըսաւ Մայր Թերեզային.

- «Մայր Թերեզա, չէք կրնար արդէօք մեզի օգնել: Քալ-
քուրայն այնքան փոփոխած է, բան մը չես կրնար ընել,
առանց կառավարութիւնը կաշառելու»:

Մայր Թերեզա ընդդիմացաւ, ինչպէս սովորաբար
կ'ընէր, երբ մարդիկ «մութ բաներու մասին կը խօսէին»,
կամ « մութ բաներ կը փարածէին»: «Այո, անոնք իրաշա-
լի մարդիկ են, մեր երեխաներուն համար մեծ օգնութիւն
ցուցաբերած են»: Երիտասարդ աղջիկը չգոհացաւ այդ
պատասխանով եւ ըսաւ.- «Մայր Թերեզա, Քալքուրայի
մեծ մասը դրամի երեսէն կը վազէ»:

Երկրորդ անգամ Մայր Թերեզան փորձեց լուսաւոր
յոյսի շող մը փարածել եւ հինարուներու սովորութենէն
պարսնց.

- «Գիտե՛ս, չէ, որ հոս սովորութիւն մը կայ՝ ափ մը
բրինձ դնել աղքատի դուռին առջեւ»:

Աղջիկը չդիմացաւ ու պոռթկաց.

- «Մայր Թերեզա, ե՛րբ պիտի արթննաս, Քալքուրայն
դրամաշորթներու որջ մըն է»:

Պահ մը լռութիւն փրեց, Մայր Թերեզան մնաց իր
հանդարտութեան մէջ, աչքերը ուղղեց երիտասարդուհի-
ին կողմը եւ ըսաւ.

- «Շատ լաւ գիտեմ Քալքուրայի կառավարութեան
փոփոխութեան մասին, բայց նաեւ գիտեմ որ հոս բարին
գոյութիւն ունի եւ ես որոշած եմ բարին փեսնել»:

Մայր Թերեզան միամիտ չէր, լաւ կը փեսնէր չարիքը,
սակայն գիտակցուած կերպով որոշում կ'առնէր՝ սիրոյ եւ
յոյսի մէջ ապրելու, նաեւ իրեն համար գիտակցուած որո-
շում էր՝ մարդոց մէջ եղած լաւին վստահիլը:

Քոյրերը կարակով կ'ըսէին. «Մայր Թերեզան բան մը
կը գտնէ նոյնիսկ սափանային ներելու համար»: Մայր
Թերեզան կը շեշտէր, որ պէտք չէ յաճախ մտիկ ընել երբ
որոշ մարդոց մասին ժխտական պատմութիւններ կը
խօսուին, այլ աւելի լաւ է անոնց համար աղօթել: Անգամ
մը ըսաւ.

- «Մեղք մը կայ, որուն համար ես երբեք առիթ չեմ ու-
նեցած խոստովանելու. ես երբեք մէկը չեմ դարձած»:

Սքոփօլէ եղած ժամանակ, մայրը իր երեք զաւակնե-
րուն դաս մը սորվեցուած էր եւ Մայր Թերեզան այդ դա-
սը լաւ սորված էր. «Ով որ մարդոց մասին վար խօսի,
անոր համար ելեկտրականութեան վարձք չեմ վճարեք»:

Մայր Թերեզան կ'ուզէր մարդոց օգնել, եւ ոչ թէ անոնց
մեղադրել կամ դատապարտել: Այս ձեւով ան կ'օգնէր աղ-
քափներուն, թմրամոլներուն, սիրայով հիւանդներուն:
Կ'օգնէր մեռնողներուն անխափր՝ հինարուին, իսլամին,

քրիստոնեային, աթեիստին: Իր սերը սահման չէր գիպեր, փարբերութիւն չէր դնէր ոչ կրօնքի, ոչ ցեղի, ոչ ալ մարդոց ունեցած դիրքին կամ կարողութիւններուն միջեւ, եւ ոչ իսկ անոնց ունեցած փարբեր գաղափարախօսութեան միջեւ: Եւ այսպիսով, մեզի ցոյց կու տար թէ ինչ կը նշանակէ քրիստոնեական պարելակերպ՝ սիրել մերձաւորը:

Ինծի համար հանելուկ էր, թէ ինչպէս մայր Թերեզան կրնար հանդուրժել իրեն ուղղուած բոլոր քննադատութիւններն ու մեղադրանքները, յարկապէս անգլիացի եւ որոշ գերմանացի հեղինակներու կողմէ: Անգամ մը, երբ հարցուցինք, թէ ի՞նչպէս կը փոխադարձէ երբ զինք վիրաւորեն, այսպէս պատասխանեց.

- «Երբ մէկը քեզ մեղադրէ, նախ դուն քեզի հարցուր՝ արդեօք ան իրաւացի՞ է: Եթէ այո, իրաւացի է, հետեւաբար գնա եւ ներողութիւն խնդրէ իրմէ, իսկ եթէ իրաւացի չէ, ուրեմն սրացած վիրաւորանքդ երկու ձեռքերուդ մէջ առնելով օգտագործէ առիթը զայն որպէս զոհ մատուցանելու Յիսուսին: Ուրախացի՛ր, որովհետեւ դուն արժէքաւոր բան մը ունիս Իրեն նուիրելու»:

Լաւ գիպէր, որ Աստուծոյ սէրն է, որ բոլոր մարդիկը կը շրջապատէ, եւ այն որ ինքը եւ բոլորս Աստուծոյ ձեռքին մէջ դիրաբեկ գործիքներ ենք: Այդ պարճառով ալ միշտ կը սիրէր ըսել. «Եկէք աղօթենք, որ յանկարծ Աստուծոյ գործը չփճացնենք»: Ան բացարձակապէս համոզուած էր, որ «Ամէն բարի արարք Աստուծոյ գործն է»:

Երբ սիրայի հիւանդութիւնը օրէ օր աւելի շար ցայտուն նիւթ կը դառնար եւ երբ կարծիքներ կը լսուէին, թէ այս համաճարակը մեղքի պատիժն է եւ կամ անոր հետեւանքը, անգամ մը հարցուցին Մայր Թերեզային.

- «Մայր Թերեզա, սիրտան մեղքի հետեւա՞նք է արդեօք»:

Ան նայեցաւ հարցնողին աչքերուն եւ ըսաւ.

- «Ես, Մայր Թերեզաս մեղաւոր մըն եմ, մենք բոլորս մեղաւոր ենք, եւ մենք բոլորս ալ Աստուծոյ ողորմութեան պէտքը ունինք»: Նորէն հոս կը յիշեմ Մայր Թերեզայի խօսքը.- «Մեղք մը որ չեմ խոստովանած՝ այն է, որ երբեք մէկը չեմ դատար»:

Անգամ մը երբ Փրակ էինք, Մայր Թերեզան կը պատմէր՝ 31 Հոկտեմբեր, 1984 թուականին, Նիւ Եորքի մէջ հասարակուած, փղամարդոց՝ «Գթութեան Միսիոնարներու» քահանաներու փունին հիմնադրման մասին: Միաբանութիւնը հինգերորդն էր՝ կազմուած հինգ քահանայ միսիոնարներէ: Եւ անոնք բոլորն ալ Մայր Թերեզային խոստում փուած էին բացարձակապէս վատ չիօսիլ ոչ ոքի մասին՝ ըլլայ համայնքէն ներս կամ անկէ դուրս:

«Որպէս քահանաներ միշտ պարտաստ պիտի ըլլաք միայն Յիսուսի համար, ոչ մէկ բան եւ ոչ մէկ անձ պիտի կենայ ձեր եւ Յիսուսին միջեւ»:

Եւ ինծի ալ դառնալով հովուական խրատ մը փուաւ.- «Ծուխդ նորոգելու համար լաւ կ'ըլլայ Յիսուսի օրինակին հետեւելով ունենաս ութ, փաս կամ փասներկու հոգիէ կազմուած մարդոց խումբ մը, որոնք իրապէս կը փափաքին Յիսուսը իրենց համայնքը բերելու»:

Որոշ ճամբորդութիւններ ծրագրելու եւ կամ ճամբորդութեան մասին փեղեկութիւններ փալու համար պէտք է որ Մայր Թերեզային հեռաձայնէի Քալքութա: Արդէն իսկ սկիզբէն նկատեցի, որ միշտ ինք անձամբ հեռաձայնին կը պատասխանէր: Երբեմն կը վարանէի հեռաձայնել՝ վախնալով թէ կը խլեմ իր թանկագին ժամանակը: Սակայն միշտ ալ Մայր Թերեզան իմ այս մտաւորութիւնս կը փարապէր՝ երեք կամ չորս բառ ըսելով՝ իր ձայնին ուրախ հնչեցնանգովը:

Քանի մը ամիս կրտսեր քոյրս կամաւոր ծառայութեան մտած էր Քալքութայի քոյրերուն մօտ: Ամէն անգամ երբ հեռաձայնէի, կ'ըսէր թէ քոյրս ինչ մեծ սիրով կը ծառայէ

աղբարներուն եւ թէ որքան կը սիրէ աղբարները: «Մպասենք փեսանք, թէ Աստուած ինչ կ'ուզէ իրմէ»: Արդեօ՞ք սրբին մէջ ծածուկ կը փափաքէր, որ քոյրս միանայ իր քոյրերու միաբանութեան: Սակայն ես միշտ ալ հպարտ կը զգայի, երբ Մայր Թերեզան քոյրս կը գովէր:

Ան մեծ ուշադրութեամբ եւ հոգաբարութեամբ կ'ընդունէր ռեւէ հիւր, այցելու կամ խօսակից, եւ նոյն ձեւով կը վարուէին նաեւ իր միաբան քոյրերը: Օրինակ մը փամ, որ շար փայտորած է զիս. Նյու Տելիիի օղակայանը ստիպուած եղայ շար երկար ժամեր սպասելու, Քալքութայի օղանաին ութ ժամ ուշանալուն պարճառաւ: Նկարեցի որ սպասողներուն մէջ նստած էր ճափոնցի մայրապետ մը՝ անօգնական, արցունքոտ աչքերով: Մօտեցայ, հարցուցի թէ ի՞նչ ունի: Ըսաւ որ զինք կէտորայ ժամը չորսին Քալքութա կը սպասէին՝ դիմաւորելու, եւ հիմա կը մտածէր, թէ այսքան ուշանալէն յետոյ ի՞նչ պիտի ընէր Քալքութայի օղակայանը՝ առանձին: Խոստացայ զինք հետս փանիլ՝ առանց արտայայտելու թէ ետքը ինչպէս պիտի օգնեմ իրեն:

Երբ Քալքութա հասանք, օգնեցի իրեն անցնելու հարիւրաւոր երեխաներու մէջէն, որոնք առփուայ երկուքէն հոս կը սպասեն՝ այցելուներէն բան մը փրցնելու համար: Ինքնաշարժի վարորդը մեզ վարահեցուց, թէ լաւ գիտէ ճափոնցի մայրապետին փնտրած վանքը: Սակայն հազիւ ինքնաշարժ նստեցանք, արդէն ան ոչ մէկ գաղափար ունէր թէ ուր է վանքը: Տարիներ առաջ ես գտնուած էի այդ վանքը, յիշեցի մօտաւորապէս, թէ Քալքութայի որ թաղամասին մէջ է: Գիշերուայ երկուքուկտէն մինչեւ ժամը չորս ու կէս, դեռ կը դառնայինք Քալքութայի փողոցներով, մինչեւ որ պարահաբար գտանք վանքին մուտքը: Զօրաւոր բախտեցինք վանքին դուռը, սակայն մէկը չբացաւ: Քսան վայրկեան ետք, լսեցինք ոտնաձայներ, որ դարպասին կը մօտենար: Սակայն, վերջինս ներսէն մեզի պարասխանեց, թէ հիմա չեն կրնար դուռը բանալ:

Ստիպուած էինք ցերեկով վերադառնալու, այսինքն երեք ժամէն:

Ի՞նչ պիտի ընէի այս փխտուր մայրապետին, ո՞ր պիտի փեղաւորէի: Անկարելի էր զինք փանիլ իմ բնակարանս՝ Յիսուսեաններուն մօտ: Ստիպուեցանք երթալ Շիշու Բիւրօնի մէջ գտնուող երեխաներուն յարկացուած փունը, որ Մայր Թերեզայի քոյրերը կը խնամէին: Այնքան յոգնած էի եւ հոն երթալու արեւն ես ինձի կը մտածէի, «եթէ անոնք ալ մեզ հոն չ'ընդունին, ապա իմ վստահութիւնս անոնց հանդէպ պիտի խախտի»:

Դարպասներուն մօտեցանք ու դուռը զարկինք: Անմիջապէս դուռը բացուեցաւ: Պարասխանաբար մայրապետը, որ արդէն սկսած էր առփուայ նախաճաշը պարտաստել՝ անօթի պզգիկներուն համար, մեզ սիրալիկ կերպով ողջունեց: Երբ պարմեցի պարահաճը, շուտով ըսաւ. «Հոս սպասեցէք, հիմա մեծաւորուհիին կը կանչեն»:

Փորձեցի զինք ետ կանչել.

- «Շար կանուխ է, դեռ քնացած կ'ըլլայ»:

- «Այո, այո, բայց սպասեցէք հիմա կը կանչեն», ու անմիջապէս հեռացաւ:

Երեք վայրկեան վերջ վերադարձաւ մեծաւորուհիին հետ, եւ ահաւասիկ, մեծաւորուհին ալ ճափոնցի էր: Կը սպասէի փեսանել քնոտ, քիչ մըն ալ դժգոհ մեծաւորուհի մը, սակայն ընդհակառակը՝ լուսաւոր ժպիտով այնպիսի ուրախութեամբ դիմաւորեց մեզ, որ կարծես արդէն մեզի կը սպասէր: Երկու վայրկեանի մէջ մեր հարցը լուծուած էր: Անչկոտ ճափոնցին արդէն վստահելի ձեռքերու մէջ էր, եւ կարճ ժամանակ անց արդէն կը քնանար իր անկողնին մէջ:

Սկիզբը ես պարմեցի, թէ Մայր Թերեզան որքան կը նմանի իմ մեծ մօրս՝ բազմաթիւ կնիքներով ծածկուած դէմքով, սակայն շար աւելի կը նմանէր մարդոց հանդէպ

ցուցաբերած իր ջերմութեամբ եւ անմիջականութեամբ: Երբ ոեւէ մէկուն դառնար անոր հետ խօսելու համար, ամբողջութեամբ իր բոլոր ուշադրութիւնը կը դարձնէր անոր, մոռնալով ամէն բան, կ'ըլլար միակ խօսակիցը՝ իր հարցերով ու հոգերով: Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին մօտ ալ գրեթէ նոյն բանը նկատած էի:

Այնպէս կ'ըլլար, որ այցելուները երբեք այն զգացումը չէին ունենար, թէ իրենք կը խանգարեն զինք: Թերեւս անցնէին վայրկեաններ, կամ թէկուզ ժամեր, կարելոր չէր, Մայր Թէրեզային համար կարելորը մարդ արարածն էր: Բազմաթիւ մարդիկ որոնք իր ներկայութեան մէջ կը գտնուէին կամ իրեն հետ հանդիպում կ'ունենային՝ կարելոր ըլլալու զգացում մը կ'ապրէին կամ կ'ունենային այն տպաւորութիւնը, թէ իրենք Մայր Թէրեզայի լաւագոյն բարեկամներն են: Միայն իր մահէն յետոյ լսած են, թէ հինգ հարիւրէն աւելի մարդիկ իրենք իրենց Մայր Թէրեզային ամենամտերիմ բարեկամը կը համարեն:

Փոնդիչերիի մէջ, ժամանակին ֆրանսական գաղութ մը եղած է, ուր ֆրանսացի միսիոնարներ փարիներով աշխատած են, կին մը ինծի ըսաւ.

- «Միսիոնարները մեզի նոր կրօնք մը բերին՝ Պուրփիզմի եւ Հինարուիզմի կողքին, իսկ Մայր Թէրեզան մեզի Զրիստոսի սէրը բերաւ»:

12 ԻՆՉՊԷՍ ՅՈՒԼԸ ԿՈՏՈՇՆԵՐԷՆ ԲՈՆԵԼ

Ես միշտ հիացած եմ Մայր Թէրեզայի ունեցած քաջութեան վրայ: Քաջութիւնը ոչ միայն անոր կարելոր առաքինութիւններէն մէկն էր, այլ նաեւ անոր բնաւորութեան կարելոր յարկանիշը: Ասոր լաւագոյն օրինակը հետեւեալ դէպքն էր. Քալքութայի Լորեթոյի վանքին մէջ ուսուցչուհի եղած ժամանակ, երբ իր աշակերտուհիներուն հետ միասին կ'երթայ պարտէզները զբօսնելու: Յանկարծ կատրած ցուլ մը կը յայտնուի: Աշակերտուհիները սարսափած կը փախչին, իսկ կենդանին ալ՝ անոնց ետեւէն: Մայր Թէրեզան անմիջապէս կ'առնէ իր կարմիր հովանոցը, կը բանայ եւ կը վագէ ցուլին ուղղութեամբ: Կենդանին յանկարծակիի եկած այնպէս կը շշմի, որ ետ կը դառնայ ու կը փախչի: Թերեւս ասիկա չափազանցուած պարմութիւն մը թուի, սակայն այդպէս չէ: Ի վերջոյ, ի՞նչ կրնաս ըսել եթէ ցուլը որոշեց այլ ուղղութեամբ փախչիլ:

Շատ փարիներ անց, Նիքարակուայի մէջ, ուր այդ ժամանակ սանտինիսթները կ'իշխէին, ես անձամբ հիացած եմ Մայր Թէրեզայի խիզախութեան վրայ: Վերջինս որոշած էր Նիքարակուայի մայրաքաղաք Մանակուայի մէջ քոյրերուն համար փուն մը բանալ: Ուրիշ բաժնի մէջ արդէն պատմած եմ, թէ ինչպէս սանտինիսթներու պարագլուխ Դանէիլ Օրթէկայի հետ ունեցած անմիջական բանակցութիւններուն միջոցաւ, յաջողեցաւ փուն մը բանալ համայնավար երկրին մէջ: Այն ժամանակ յարաբերութիւնները սանտինիսթական ռեժիմին հետ,

ներշնչում՝ Մարքսի, Լենինի եւ առաւել Ֆիլիպի Քասթրոյի գաղափարներով, կաթողիկէ եկեղեցւոյ հանդէպ այնքան լարուած էին, որ ոչ ոք կրնար մեր ապահովութիւնը երաշխաւորել:

Մանակուայէն քանի մը ժամ հեռաւորութեան վրայ գտնուող Քուպա կոչուած վայրին մէջ, ուր փեղի ունեցած էր Աստուածամօր երեսուները, եւ այդ ժամանակուայ եպիսկոպոս քարտինալ Միկուէլ Օպանսո Պրաւօն ընդունած էր անոնց հաւաստիութիւնը: Իսկ հիմա հոն մեծ փօնակափարութիւն նախապետուած էր: Ոստիկաններուն ուղեկցութեամբ ինքնաշարժներու շարասիւնը ճամբայ ելաւ՝ անցնելով խռովութիւններ փռոցներու եւ առուակներու քովէն դէպի վեր՝ Քուպայի լեռները: Վերջին քանի մը մղոններու երկայնքին նկատեցինք ճերմակ քարերով գծուած գիծեր՝ որոնք կը նշէին քաղաքացիական ապստամբութեան հետքերը:

Պերնարպոն՝ երեսուներուն փեսանողը, մեզ ողջունեց եւ պարմեց ամբողջ եղելութիւնը: Ապա մեծ մարզագետին մը մէջ մենք սկսանք մեր փիլքնիքը: Մեզի հետ էին մեծ թիւով եպիսկոպոսներ, ինչպէս նաեւ քարտինալ Տարիօ Քասթրիլլօ Հոյոսը, այդօրերու Կեդրոնական Ամերիկայի եպիսկոպոսական համագումարի նախագահը, ինչպէս նաեւ հրաւիրուած էր Մանակուայի արքեպիսկոպոսը: Յանկարծ մօտիկ անպառէն ներխուժեցին հարիւրի չափ խիստ սպառազինուած զինուորներ: Չէի գիտեր, թէ ովքեր էին այդ համազգեստաւորները, ինչ խմբակցութեան կը պարկանէին եւ կամ որո՞ւ համար կը կռուէին: Շար անհանգիստ զգացի:

Վերոյիշեալ պարմութեան նման, Մայր Թերեզան իր վրայ առաւ սրբեղծուած իրավիճակին պարասխանափութիւնն ու նախաձեռնութիւնը: Զինուորները մեզ շրջապատելով դիրք գրաւեցին: Յանկարծ Մայր Թերեզան ոտքի ելաւ եւ ուղղակի անոնց ուղղութեամբ գնաց,

կանգնեցաւ ճիշդ մեզի ուղղուած հրացաններուն առջեւը: Չեղքը փարաւ իր պայուսակը եւ սկսաւ մէկ մէկ հրաշագործ մեփալիոններ հանել եւ ամէն մէկ զինուորին մէկական հար փայլ: Մեփալիոնները առնելու համար անոնք զէնքերը պահ մը մէկ կողմ դրին: Բոլոր զինուորներուն մէկ առ մէկ մեփալիոններ բաժնելէ ետք՝ Մայր Թերեզան զանոնք ճաշի հրաւիրեց, սակայն անոնք մերժեցին, եւ մենք կրցանք հանգիստ մեր փիլքնիքը շարունակել:

Քանի մը օր անց Մայր Թերեզան իրաւունք սրացաւ քոյրերը Մանակուա բերելու: Քարտինալին օգնութեամբ ան կրցաւ հոն գտնուող ծխական եկեղեցւոյ մէջ փեղաւորել քոյրերը: Հայր Մօնթթակոն երկար փարիներ այդ եկեղեցւոյ մէջ կը ծառայէր եւ Մայր Թերեզայի մտերիմ բարեկամն էր:

Հայր Մօնթթակոն սկիզբէն ազապագրման աստուածաբանութեան կողմնակիցն էր եւ կոմունիստական սանտի-նիսթներու բարեխօսը, ինչպէս ինք ինծի պարմած է: Անգամ մը, իր բարեկամ վարդապետներէն մէկը զինք հարցուցած է, թէ արդեօք չէ՞ր փափաքեր իր հետ Հռոմ երթալ, ուր հազարաւոր վարդապետներ հաւաքուած են, եւ Մայր Թերեզան ալ հրաւիրուած է անոնց խօսելու: «Խենթ հողանրացի մըն ալ», որ մեծահարուստ կաթողիկէ մըն է, յանձն առած է գումար հայթայթել բոլոր այն քահանաներուն, որոնք չեն կրնար վճարել իրենց ճամբորդութեան ծախսերը: Հայր Մօնթթակոն յստակօրէն ըսած է իր բարեկամ վարդապետին, թէ ինք բնաւ նման «Պապական բաներով» հետաքրքրուած չէ: Հռոմի հանդէպ ան ժխտական փրամադրուած էր: Համաձայնած է բարեկամը, առաջարկելով որ իրեն հետ գայ եւ մի քանի օր հանգստանայ՝ Հռոմը փեսնէ ու վայելէ: Ի վերջոյ հայր Մօնթթակոն կը համաձայնի, մանաւանդ որ «խենթ հողանրացի մըն ալ» համաձայնած է վճարել իր ծախսերը:

Հռոմ հասնելով, մտքէն իսկ չէ անցուցած այդ համա-

գումարին մասնակցի: Մակայն համագումարի վերջին օրը՝ շաբաթ, ան մտածած է, առ ի հեփաքքրքրութիւն եւ քաղաքավարութեան համար՝ այք մը նետել թէ ինչ կը կարարուի հոն: «Գնա, մէկ հար տես թէ այդ Պապականները ինչ կ'ընեն հոն», մտածած է ինքնիրեն: Ինք ինծի այսպէս պարմեց: Երբ ներս մտած է Պօղոս Վեցերորդի անունը կրող սրահը, ճիշդ այդ պահուն սրահին մէջ կը դարձնէին Ֆաթիմայի մէջ երեւցած Աստուածամօր արձանը: Իր քովէն անցած պահուն իրօրինակ սեր զգացած է իր սրտին մէջ եւ լոյս մը, որմէ ան հասկցած է որ իր կեանքին մէջ ամէն բան սխալ ուղղութեամբ կ'ընթանայ: Եւ ինք ակամայ՝ ամբողջական, խորունկ դարձ մը ունեցած է հոն:

Թափօրը աւարտելէ ետք, Մայր Թերեզան խօսք կ'առնէ՝ ըսելով թէ ինչ մեծ եւ յարուկ սեր ունի Յիսուս իր քահանաներուն հանդէպ: Հայր Սօնթակոն ամբողջապէս փոխակերպուած Նիքարակուա կը վերադառնայ: Յաջորդող կիրակին, քարոզի ընթացքին, իր ծուխի անդամներուն կը պարմէ, թէ ինչ փորձառութիւն ունեցած է Հռոմի մէջ: «Կ'ուզեմ ձեզի միայն ըսել, թէ այն ինչ որ ես ձեզի մինչեւ հիմա կ'ըսէի, կարարելապէս յիմարութիւն էր: Ամէն բան նոր պիտի սկսինք, նամանաւանդ Սուրբ Նշխարին առջեւ երկրպագութեամբ»: Եւ անոնք իրենց ծուխը կը նուիրեն Աստուածամօրը:

Մայր Թերեզայի քոյրերը Նիքարակուայի մէջ արդէն անոր ծուխի եկեղեցիին շրջանին մէջ էր, որ բնակարան գրած էին, եւ ինքն ալ դարձած էր քոյրերու առաջին խոստովանահայրը եւ անոնց հովանաւորը:

Ամիսներ ետք, ես դարձեալ Նիքարակուա վերադարձայ, քոյրերուն Մեծ Պահքի հոգեկրթութիւնը փալու: Եկեղեցւոյ եւ կառավարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող լարուածութիւնը դեռ չէր նուազած, այլ ընդհակառակը՝ խորացած էր: Հայր Սօնթակոն ինձմէ խնդրեց որ իրեն

հետ միասին Աւագ Ուրբաթ օրուայ թափօրը սպասարկեմ, որովհետեւ մահուան սպառնալիքներ ստացած էր: Անոր իրաւունք փուած էին միայն եկեղեցւոյ մէջ արարողութիւններ ընելու, իսկ եթէ եկեղեցիէն դուրս կարարէ զանոնք՝ պիտի կրակեն. այսպէս սպառնացած էին: Երկաթեայ վարագոյրին ետեւէն ունեցած իմ անձնական փորձառութենէս գիտէի, թէ օտարերկրեայ անձնաւորութիւններուն ներկայութիւնը եկեղեցւոյ համար որոշ չափով ապահովութիւն էր: Նկարի ունենալով որ ինծի համար եպիսկոպոսի հետ սպասարկելը այնքան ալ հաճելի փորձառութիւն մը պիտի չըլլար, սակայն ես անկարող էի անոր առաջարկը մերժել:

Աւագ Ուրբաթ, եկեղեցւոյ առջեւէն սկսանք մեր թափօրը. նախ ծառայող դասը, ետեւէն կառք մը, որուն վրայ Յիսուսի արձանն էր՝ խաչը ուսին, երկար սեւ մազերով եւ վառ կարմիր շրթունքներով՝ կապոյտ պարմուճանով ծածկուած: Անոնց կը յաջորդէին Մայր Թերեզայի քոյրերը, իսկ ետքը քահանաները՝ այսինքն հայր Սօնթակոն եւ ես: Փողոցը լեցուն էր հեփաքքրքի բազմութեամբ:

Հազիւ թափօրը սկսած էր առաջ երթալ, նկարեցի որ միակ քահանան մնացեր եմ՝ փառապեալ Յիսուսին ետեւէն քալող. հայր Սօնթակոն անհետացած էր: Միայն բարձրախօսէն հասնող ձայնէն գիտցայ թէ ուր հասած էր ան: Բարձրախօսը ձեռքին ան իր աղօթքները կը կարդար հետեւելով թափօրին՝ յարուկ «Ֆոլկսվագենի մը» մէջ նստած: Հաւանաբար, ինք հոն աւելի ապահով էր, մարդասպաններու կրակոցէն քան ես: Սկսայ աղօթել, որ յանկարծ այդ «փօթենցիալ մարդասպանները» զիս չփոթեն հայր Սօնթակոյին հետ եւ զիս սպաննեն, որովհետեւ արտաքինէն ես եւ վարդապետը՝ մեր երկար հասակով իրարմէ շափ չէինք զանազանուեր:

Փողոցը կեցած ամէն մարդ, որուն ձեռքերը յստակ չէի կրնար փեսնել, ինծի համար կասկածելի կը թուէր: Բոյ-

րերն ալ ինձի մխիթարական որեւէ բառ մը չըսին: Միայն ծիծաղելով կ'ըսէին. «Հայր Լեօ եթէ քեզի վիճակուած է մեռնիլ, ապա արժանապարտութեամբ կը մեռնիս: Մենք քեզի համար կ'աղօթենք»: Ահա՛ քեզի մխիթարական խօսք:

Ասիկա իմ կեանքիս ամենաերկար թափօրն էր: Ի վերջոյ հասանք հոն, ուր պարարագը փեղի պիտի ունենար: Յանկարծ յայտնուեցան խումբ մը երիտասարդներ՝ իրեն ձեռքերուն մէջ ունենալով ձայնագրիչ մը, եւ սկսան բարձրաձայն յեղափոխական երգեր երգել: Այդ սարսափելի ձայնագրիչը դրին ճիշդ հսկայ ծառերուն քով շինուած խորանին փակ: Կարելի չէր ոչ իսկ բառ մը հասկնալ Հայր Մօնթակոյի խօսքերէն, պարարագէն եւ քարոզէն: Միակ կարճ պահը որ կարելի կ'ըլլար բառ մը լսել, այն պահն էր, երբ ձայներիզը կ'ընդհատուէր ու անոնք սքիպուած կ'ըլլային փոխելու զայն: Հայր Մօնթակոն այդ կարճ պահը օգտագործելով բացականչեց. «Երաժշտութեան համար ժամանակը ուրիշ է, աղօթքինը՝ ուրիշ»:

Դարձեալ բարձրաձայն հնչեց կոմունիստական-յեղափոխական երգերը: Վարդապետը ականջիս շշմջաց. «Բան մը չես կրնար ընել: Ասիկա ոստիկանութեան կողմէ սարքուած սաղարանք է: Անոնց նպատակը միայն մեզ ձերբակալելն է»: Փողոցին երկու կողմերը ոստիկանութեան ինքնաշարժները շրջապատած էին մեզ եւ լուռ կեցած կը դիտէին, թէ ինչ պիտի ըլլայ: Հաւատացեալները, սակայն, իրենք զիրենք չկորսնցուցին, այլ ուրախ-ուրախ եկեղեցի մտնան՝ պարարագը շարունակելու:

Նիքարակուա էի, երբ Մայր Թերեզան ինձմէ խնդրեց Քուպա երթալ, հոն գտնուող քոյրերուն հոգեկրթութիւն փայլու համար: Ան համոզուած էր, որ ես որպէս չէզոք երկրի մը՝ Աւստրիոյ քաղաքացի, աւելի դիրութեամբ կրնամ վիզա ստանալ: «Վարդապետ, դուն միայն դեսպանատուն գնա: Քեզի վիզա կու փան»: Բայց ես լուրջ կասկած-

ներ ունէի, որովհետեւ ընդհանրապէս վիզա ստանալու համար պէտք է որ դիմես քու սեփական երկրիդ կամ գոնէ որեւէ մեծ երկրի մը դեսպանատունը: Սակայն Նիքարակուայի փոքր դեսպանատան մէջ ո՛վ երոպացիի մը վիզա կու փայ՝ դրացի համայնավար երկիր մտնելու համար: Շար համոզուած չէի, սակայն ուղղուեցայ Մանակուայի Քուպայի դեսպանատունը՝ անցնելով բարձր պարիսպներու քովէն եւ մտնելով դարպասներէն ներս, որ մեծ հսկողութեամբ կը պահպանուէր: Քուպա մտնելու վիզա խնդրեցի ու ստիպուած եղայ երկար ժամեր սպասելու: Պարասխանը. չեն կրնար ինձի վիզա փայ: Սակայն յաջորդ օրը պէտք էր դարձեալ փորձելի: Յաջորդ օրը նորէն դեսպանատուն գացի: Պարասխանը կրկին՝ «ոչ» էր: Միւս օրը ինձի պարասխանեցին, թէ միայն Ուաշինկթօնէն կամ Նիւ Եորքէն կրնամ ստանալ: Պարտուած դուրս ելայ դեսպանատունէն:

Պարիսպներուն քով կեցած ծերուկ կին մը՝ ձեռքէս քաշեց. «Ետքս եկուր»: Ջիս փարաւ քովի շէնքին մուտքը, փոքր երկտող մը փուռ ինձի, որուն վրայ միայն թիւ մը գրուած էր. C 16, եւ ըսաւ. «Այսօր ժամը 4:00-ին օդակայան եղէք: Կրնաք մեր հետ ճամբորդել»: Ընտրիակալութիւն յայտնեցի ու փուն վերադարձայ, սակայն ոչինչ հասկցայ պարտաւարձէն: Ռ՛վ էր այդ կինը: Ի՞նչ կ'ուզէր արդեօք: Ըի՛շդ էր որ ինձի կ'ուզէր օգնել, թէ՛ զիս ուրիշ մէկու մը հետ շփոթած էր: Չորեքշաբթի էր եւ այդ օր սովորաբար դէպի Հաւանա թռիչք չկար:

Այնուամենայնիւ ես ճիշդ ժամը չորսին օդակայան գացի՝ ձեռքս պզփիկ ճամբորդական պայուսակ մը: Հոն կեցած էին երկու պզփիկ օդանաւեր եւ մէկ հապ ալ *ռեսկիթիֆ* օդանաւ: Ուղղուեցայ ստուգման կէտը, ցոյց փութի անցագիրս եւ թուղթը՝ վրան գրուած թիւով: Այդ թուղթը փեսնելով՝ ուղեկցորդուհին զիս դրկեց այլ կայան մը, ուր դարձեալ փոմները կը սփուզէին: Դարձեալ, հոն ալ ցոյց փութի իմ երկտողս ու յանկարծ փեսայ որ ծերուկ

կիներու շարքին մէջ կը գտնուիմ: Անոնք շար կը նմանէին համայնավար «պապուշկաներուն» (մեծ մայրիկ), որոնք իրենց ձեռքը բերնէ բերան լեցուած փոպրակներով ու պայուսակներով՝ դէպի օդանաւ կը շփալէին: Ինծի ալ ըսին, որ իրենց հետեւիմ: Եւ ահա օդանաւ ելայ, նապեցայ ուր որ կրցայ, պապուշկաներու կողքին, բայց կրնամ ենթադրել, որ փեղիս թիւն ալ 16 էր, Շ շարքին վրայ: Հազիւ վերջին ուղեւորը նստաւ, օդանաւը անմիջապէս շարժեցաւ:

Շուրով վայրէջք կատարեցինք Քուպայի մայրաքաղաք՝ Հաւանա: Դարձեալ հետեւեցայ պապուշկաներուն, սրբի վախով որովհետեւ վիզա չունէի: Շուրով բոլոր կիները ցրուեցան՝ օդակայանի երեսի մուտքէն անցնելով: Մուտքին ոստիկան մը կանգնած էր. ոչ ոք անցագիրս ստուգեց, եւ այսպէս՝ առանց վիզայի, շուրով յայտնուեցայ Ֆիլիդէ Քասթրոյի թագաւորութեան մէջ: Մէկը չկար զիս դիմաւորող, որովհետեւ գալուս մասին ոչինչ ըսած էի քոյրերուն: Ես ինծի չէի հաւաքար, պիտի կրնայի հասնիլ թէ՞ ոչ: Յերագային, Պապական մնայուն ներկայացուցիչը ինծի փեղեկացուց, թէ անկանոն թռիչքներ կան, որոնք Քուպայի քաղաքական գործիչ կիները՝ Նիքարակուսա առեւտրի կը փանին:

Մայր Թէրեզան ամիսներ առաջ Ֆիլիդէ Քասթրոյին հանդիպած եւ խնդրած էր փուն մը՝ իր քոյրերուն համար, ծառայելու ծայրայեղ աղքատներուն եւ մահամերձներուն: Չարմանալիօրէն, ան համաձայնած էր գոհացնել անոր խնդրանքը: Երբ հոգեկրթութիւն կը դասաւանդէի քոյրերուն, պարզուեցաւ որ անոնց իրաւունք փուն անոնց ծառայելու միայն մէկ հիւանդանոցի, միայն մէկ բաժնի մէջ, եւ միայն մէկ մահամերձի:

Այսինքն չորս քոյրերը իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էին միայն այդ մէկ մեռնողին վրայ: Այս խստագոյն սահմանափակումը ոչ թէ Ֆիլիդէ Քասթրոն

հաստատած էր, այլ հիւանդանոցի փնօրէնուիին: Գթութեան քոյրերը քիչ մը յուսախաբ էին: Սակայն անոնց մեծաւորուիին կը մխիթարէր.- «Եթէ Յիսուս ուզէ որ մենք այսքան մեծ սէր միայն մէկ մահամերձ մարդու վրայ կեդրոնացնենք, ուրեմն վերջինս ավոր պէտքը շար ունի»: Այդպիսով անոնք կրցան երկար ժամանակ դիմանալ՝ միայն մէկ հոգիի ծառայելով: Յերագային քոյրերու իրաւունքները ընդարձակուեցան եւ անոնք շէնք մը գնեցին, ուր քանի մը երկարակեաց ծերեր կը բնակէին: Բնական է, քոյրերը զանոնք դուրս պիտի չհանէին՝ ներս մտնելու համար: Դժուար կացութիւն մը ստեղծուեցաւ. քոյրերը իրենց հին փունը ձգելով՝ չէին կրնար նոր փուն մտնել, այնքան արեւն որ ծերերը փակաւին հոն էին: Դեռ աւելին, քոյրերուն անհնար դարձաւ իրագործել իրենց ուխտին կարեւոր սկզբունքը, հիւանդանոցէն դուրս այցելելու միայնակեանցներուն եւ հիւանդներուն, որովհետեւ «օտարերկրեայ» քոյրերու այցելութիւնները վրանգաւոր կը սեպուէին ընդհանրութեամբ համար: Երեխաները այս օրէնքին կարեւորութիւն չէին փար եւ խումբ խումբ այցելութեան կու գային քոյրերուն: Օտար երկրացիներու հետ ունէ կապ հաստատելը՝ վրանգաւոր հետեւանքներ ունէր համայնավար բռնապիւղակական հասարակարգերուն մէջ: Երբ Մայր Թէրեզային պարմեցի ստեղծուած իրավիճակին մասին, ակամայ ըսաւ.- «Ուրեմն, քոյրերը որքան կարելի է շար աւելի մեծ թիւով ընդհանրութեամբ պէտք է այցելեն: Հոն չեն կրնար բոլոր ընդհանրութեամբ բանք դնել»:

Սկիզբն ի վեր Մայր Թերեզայի միաբանությունը չափազանց մեծ ան արձանագրած էր: Իր գոյության առաջին տարիներուն, աղքատն ամենաաղքատները, որոնց «Գթութեան Միսիոնարները» հոգ կը փրակէին, գլխաւորաբար նիւթապէս աղքատներն էին: 1947 թուականին, Հնդկաստանի անկախութենէն եւ բաժանումէն ետք, միլիոնաւոր փախստականներ՝ Քալքութան վերածած էին մարդկային թշուառութեան քաղաքի:

Մօտաւորապէս փաս միլիոն հինգուներ եւ սինկիւեր բշուեցան այդ տարիներուն նոր հիմնադրուած Փաքիստանի Իսլամական հանրապետութիւն: Անոնց միացան եօթ միլիոն հնդիկ իսլամներ: Այդ իրարանցումին մէջ մօտաւորապէս մէկ միլիոն մարդ մեռաւ: 1947 թուականին սկսաւ Հնդկական-փաքիստանեան պայտերագմը: Հնդկաստանը յայտնուեցաւ սովի եւ մարդկային անասելի թշուառութեան մէջ:

Սակայն Մայր Թերեզան շուրջով նկատեց, որ բարեկեցիկ երկիրներուն մէջ նիւթական կարիքի կողքին ուրիշ տեսակի կարիք մըն ալ կայ, որ մարդիկ չեն տեսներ: Աղքատութիւն, որ պնակ մը բրինձով չես կրնար գոհացնել: «Երբ մէկը առանձին է կամ լքուած, անգործ կամ չսիրուած, ընկերութեան կողմէ մերժուած ու արհամարհուած, ապա այս մէկը այլ տեսակի աղքատութիւն մըն է, որը շատ աւելի դժուար է յաղթահարելը, քան ֆիզիքական անօթութիւնը: Այսպիսի անօթութիւն կը գրնես աշխարհի ամենահարուստ երկիրներու մէջ նոյնիսկ», կ'ըսէր յաճախ Մայր Թերեզան:

Այս էր պատճառը որ Մայր Թերեզան իր առաքելութիւնը հիմնեց նաեւ արեւմտեան մեծ քաղաքներու մէջ, ինչպէս օրինակ՝ Հռոմ, Լոնտոն, Նիւ Եորք եւ Վիեննա: Այս երկու փեսակի աղքատութիւններու կողքին, աչքէն չվրիպեցաւ նաեւ երրորդ փեսակի աղքատութիւն մը՝ հոգեւոր աղքատութիւնը, որ շար աւելի ծանր էր, քան ֆիզիքական անօթութիւնն ու առանձնութիւնը: Այս փեսակի հոգեւոր աղքատութիւնը կը գրնուի այն մարդոց սրտերուն մէջ, որոնք Աստուած չունին, որոնք առանց հաւաքի կ'ապրին, եւ կամ երբեք առիթ չեն ունեցած հաւաքի մասին լսելու եւ կամ չեն կրնար ազատօրէն իրենց հաւաքը դաւանիլ:

Այո, մարդոց մէջ ծարաւ կայ հասնելու վերին խորհուրդին՝ Աստուծոյ: Հնդկաստանէն աւելի, Արեւմուտքի մէջ առաւել շօշափելի է, թէ մեր ներկայ սպառողական ընկերութիւնը անկարող է յագեցնել այդ ծարաւը: Կը յիշեմ, Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ կատարուած դէպք մը. Մայր Թերեզայէն խնդրած էին խօսիլ հաւաքի մասին, ուր 10,000 երիտասարդ հաւաքուած էր: Ես իրեն կ'ընկերակցելի եւ պէտք է թարգմանէի իր խօսքը: Սակայն պարզուեցաւ որ հաւաքի կազմակերպիչները մասնագէտ թարգմանիչ մը հրաւիրած էին: Մայր Թերեզան իր մայրական սիրով եւ ուշադրութեամբ, նկատեց որ անյարմար կացութեան մարմնուեցայ՝ ինքզինքս աւելորդ զգալով, եւ զիս իրեն հետ միասին բեմ հրաւիրեց եւ քովը նստեցուց:

Արդէն իսկ սկիզբէն յստակ էր, որ երիտասարդ թարգմանչուհին յուզուած էր: Երբ մայր Թերեզան իր առաջին նախադասութիւնը ըսաւ. «Աւերարանի մէջ կը կարդանք...» (we read in the Gospel), թարգմանչուհին շփոթեցաւ, որովհետեւ «Աւերարան», «Gospel» բառը իրեն բռնորովին անձանօթ էր: Քիչ ետք պարզուեցաւ որ ուրիշ բառ մը՝ «Հաղորդութիւն», «Eucharist» բառը դարձեալ չէր գիտեր ինչ կը նշանակէ: Թէեւ սահուն անգլերէն եւ իրաւերէն կը խօսէր, սակայն ոչ մէկ կապ ուներ այն աշխար-

հին հետ, որ Մայր Թերեզան կ'ապրէր եւ կը փորձէր երիտասարդներուն խօսիլ: Հաւաքի իրականութիւնը իրեն համար օտար նիւթ էր: Մայր Թերեզան իր գրոյթ ձեռքը դրաւ արտասուող թարգմանչուհիին ուսին, ուղղեց զինք նստելու՝ քանի մը մխիթարական խօսքեր ըսելով անոր: Ուրքի ելայ, որպէսզի շարունակեմ թարգմանչութիւնը, որովհետեւ գրեթէ միշտ եղած էի Մայր Թերեզայի թարգմանիչը, սակայն այս անգամուայ թարգմանութեամբ հասկցայ, որ ան շար իւրօրինակ բառապաշար կը գործածէր: Շար պարզ արտայայտութիւններ, որոնց ան իւրայարուկ իմաստաւորում կու փար: Անկասկած, չէի կրնար այնպէս լաւ թարգմանել, ինչպէս որ այս մասնագէտ թարգմանչուհին պիտի թարգմանէր, սակայն ինծի համար յստակ դարձաւ, որ Մայր Թերեզայի կեանքի վկայութեան զօրութիւնն էր, որ մարդոց սրտերուն կը դպնար, եւ ոչ թէ թարգմանութեան որակը:

* * *

Քալքութայի «Նիրմալ Հրիդայի»՝ մեռնողներու փան մէջ, նիւթական աղքատութիւնը շար մեծ էր: Կամաւորաբար անոնց ծառայողներու գործն ալ բնաւ դիւրին գործ չէր: Մեռնողներուն խնամք փանիլը ինքնին ծանր գործ էր, իսկ փունի յատակը եւ անոնց բաղնիքները մաքրելը՝ չափազանց փհաճ աշխատանք էր: Երբեմն կամաւորները խոյս կու փային այդ գործէն, այնպէս որ, գրեթէ միշտ Մայր Թերեզայի քոյրերուն եւ Մայր Թերեզային կը մնար այդ գործը ամբողջացնելը:

Օր մը վայելուչ հագուածքով մարդ մը կ'այցելէ մեռնողներու փուն եւ կը խնդրէ փեսնել Մայր Թերեզան: Քոյրերը կ'ըսեն, թէ Մայր Թերեզան փունի ետեւի կողմն է եւ բաղնիքները կը լուայ: Մարդը հոն կ'երթայ եւ կը կը գրնէ Մայր Թերեզան այդ գործով զբաղ: Վերջինս մարդուն

տեսնելով, կամաւոր օգնողներէն մէկը կը կարծէ, եւ ան-միջապէս կը սկսի բացատրել թէ ինչպէս բաղնիք լուալու խոզանակը շիբակ կը բռնեն ու կը մաքրեն՝ ջուրը խնա-յելով: Ապա խոզանակը մարդուն ձեռքը կու տայ ու կ'եր-թայ: Քսան վայրկեան վերջ մարդը դուրս կու գայ բաղնիքէն, ուղղակի կ'երթայ Մայր Թէրեզային քով եւ կ'ըսէ.

- «Հիմա կրնա՞մ ձեզի հետ խօսիլ»:

- «Անշուշտ, հաճոյքով», - կը պատասխանէ Մայր Թէ-րեզան:

Ապա այցելուն պայուսակէն կը հանէ ծրար մը՝ ըսելով.

- «Մայր Թէրեզա, ես օդանաւային ընկերութեան փնօ-րէնն եմ, այս ծրարին մէջ ձեր փոմսերն են, ես միայն եկած էի փոմսերը ձեզի անձամբ յանձնելու»:

Յեքագային փնօրէնը յաճախ կը պարմէր այս դէպքը, ըսելով. - «Կեանքիս ամենակարեւոր քսան վայրկեան-ներն էին անոնք»: Երբեք այդպիսի ուրախութիւն չէր ապ-րած այդ մարդը՝ որքան այդ օրը:

Ուրիշ չորս հոգիներ, որոնց Մայր Թէրեզան «ակա-մայ» ընդունած էր աշխարհանքի, կը վկայեն այն ուրա-խութեան մասին, որ իրենք ապրած են՝ օգտակար դառ-նալով մարդոց: Անգամ մը, երբ աղքատներու համար սնունդ բաժնելու համար ճաշարան մը կը շինուէր, Մայր Թէրեզան, որ հոն միշտ ներկայ էր, տեսնելով որ անկա-րող է ծանր փութերը փեղէն շարժել, դուրս կու գայ փո-ղոց եւ այս չորս անցորդները տեսնելով՝ կը խնդրէ որ ներս գան իրեն օգնելու: Գործը վերջացնելէն յետոյ կը պարզուի որ անոնցմէ երկուքը գերեզմանափոր էին, իսկ երկուքն ալ փողոցի մէջ աշխատող: Չորսն ալ գործէն յե-տոյ դուրս կու գան փայլող դէմքերով եւ մէկական հրա-շագործ մեքայիտն նուէր ստացած:

Վիեննայի մէջ քոյրերու բնակութեան առաջին փունը

կը գտնուէր այն նոյն թաղամասին մէջ, ուր մեծ թիւով աղ-քար մարդիկ կ'ապրէին: Կարճ ժամանակ անց, անոնց փունը սկսան խուժել մեծ թիւով թափառաշրջիկներ եւ կարիքաւորներ, այնպէս որ քոյրերը ստիպուած եղան ատելի մեծ փունի մը մասին մտածել: Վիեննա հասնելուն պէս Մայր Թէրեզան խնդրեց որ քանի մը մարդոց անուն-ներ փանք իրեն, որոնք կրնան իրեն օգնել փուն մը գտնե-լու: Ինք անձամբ սկսաւ անոնց հեռաձայնել: Երկար չտեսնեց, երկու գործարար մարդիկ պարտաստակամու-թիւն յայտնեցին Մայր Թէրեզայի համար փուն գնելու եւ փարեկան մէկ փոլար խորհրդանշական վարձքով այդ փունը իրեն փրամադրելու:

Այդ փունը կը գտնուէր կարմիր գոնին մէջ, եւ մինչեւ ծախուիլը որպէս անառակափուն կը գործածուէր: Որո-շելու համար, թէ փունը քոյրերու համար գործածելի է թէ ոչ, Մայր Թէրեզան փափաքեցաւ անմիջապէս զայն տես-նել: Այսպէս, Մայր Թէրեզան եւ ես եկանք՝ լման որպէս անառակափուն կահաւորուած այդ փունը տեսնելու: Մտքիս մէջ կը մտածէի. - «Հեքաքրքրական է, Մայր Թէ-րեզան արդէօք պիտի վարանի՞ ներս մտնել այս փունը, թէ ոչ: Եթէ մտնէ, ի՞նչ կը զգայ կամ ինքզինք ինչպէ՞ս կը պահէ հոն»:

Չարմացայ, երբ տեսայ թէ ան մտաւ այնպէս ինչպէս ոեւէ սովորական փուն պիտի մտնէր, եւ պահ մը շուրջը նայեցաւ: Պարէն կախուած *էրոթիք* նկարներէն ու ներ-սէն բուրդոյ հոտէն եւ շար վար կը զգայի, կ'ամչնայի որ Մայր Թէրեզան ստիպուած էր այդ բուրդ բաները տես-նել: Սակայն առանց նկարներուն կամ կահաւորումի վրայ ուշադրութիւն դարձնելու, ան սենեակէ սենեակ կ'անցնէր՝ քննելով, եւ ապա ըսաւ ինծի. - «Ուրեմն, այս սենեակին մէջ մենք կը փեղադրենք մեր մարտուը, հոս խորանը, հոս՝ խաչը, իսկ այս սենեակին մէջ սեղանափու-նը, քովի սենեակն ալ՝ խոհանոցը»: Քանի մը վայրկեա-նէն Մայր Թէրեզան արդէն իր դասաւորումները կարա-

րած էր: Երբ դուրս կ'ելլէինք, դարձաւ ինծի ըսելով.- «Վարդապետ, այս փունը լաւ մը օրինէ»:

Մինչեւ այսօր այդ փունը օրինաշար բնակարան մըն է կարիքաւոր մայրերու եւ աղքատ մարդոց համար: Ամէն օր հարիւրաւոր կարիքաւոր մարդիկ հոս կը կերակրուին փաք ապուրով մը:

Մայր Թերեզան մեզի յաճախ կ'ըսէր.

- «Մենք խողովակի պէս պիտի ըլլանք: Կարելոր չէ թէ խողովակը ինչէ շինուած է՝ ոսկիէ, արծաթէ, փլաստիկէ, կարելորը խցանուած ջրլալն է, այլ՝ բաց»: Անգամ մը իր քոյրերուն ըսաւ.- «Ես եւ դուք ոչինչ ենք: Այս է Աստուծոյ անբացափակ խոնարհութիւնը: Ան այնքան մեծ է, այնքան հրաշալի, որ «ոչնչութիւնը» կրնայ օգտագործել իր «մեծութիւնը» ցոյց փալու համար: Եւ արոր համար ալ՝ ան մեզ կ'օգտագործէ: Մենք պէտք է միայն խողովակի նման ըլլանք, որ մեր միջոցաւ Աստուծոյ շնորհքը հոսի»:

Այս «ոչնչութիւն» ըլլալու փափաքը իր էութեան կարելոր մասն էր: Ան կ'ուզէր միայն «Աստուծոյ ձեռքին մափիպ մը ըլլալ»՝ ցուցամատ մը, որ Յիսուսը ցոյց կու փար: Սեփական ոչնչութեան գիտակցումը՝ Մայր Թերեզայի համար սրբութեան փանող առաջին քայլն էր:

Թէ ինչ զօրաւոր ազդեցութիւն ձգած էր եւ մինչեւ այսօր ձգած է Մայր Թերեզան մարդոց վրայ, լաւագոյնս ցոյց կու փայ իր միաբանութեան վարդապետներէն մէկուն պատմութիւնը: Նոպէեան մրցանակ ստանալէն կարճ ժամանակ ետք, զինք կը հրաւիրեն Սան Ֆրանսիսքօ եւ կը պատուեն՝ նուիրելով քաղաքի խորհրդանշական ոսկեայ բանալին: Այս արարողութիւնը քաղաքի բոլոր ձայնասփիւռները կը հեռարձակեն: Զէնքերու եւ թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեամբ զբաղող երիտասարդ մը իր ինքնաշարժով փեղ մը կ'երթար՝ երաժշտութիւնը բարձրացուցած: Յանկարծ երաժշտութիւնը կ'ընդհատուի ու կը սկսին հաղորդել Մայր Թերեզայի պատմելու

արարողութիւնը: Դժգոհ այս փոփոխութենէն կը սկսի ձայնասփիւռի ալիքները փոխել, սակայն բոլոր կայանները կը հեռարձակէին Մայր Թերեզային խօսքը: Քիչ մը բարկացած, որովհետեւ չէր ուզեր երաժշտութեան փեղը ճառ մը լսել, ստիպուած կ'որոշէ քիչ մը համբերել: Երբ քանի մը վայրկեան ակամայ կը լսէ Մայր Թերեզային, յանկարծ կը սկսի լալ եւ այնքան զօրաւոր, որ կը ստիպուի ինքնաշարժը կեցնել փողոցին ծայրը:

Միայն Մայր Թերեզայի ելոյթը աւարտելէն յետոյ շարունակեց իր ճամբան: Մտաւ մօտակայ հեռախօսակցիկը՝ ձայնասփիւռի կայաններէն մէկուն հարցնելու համար թէ ո՛վ էր խօսողը: Պատասխանեցին. «Մայր Թերեզան»: Ան շուրով փնտրեց ու գտաւ Մայր Թերեզային հիմնած Սան Ֆրանսիսքոյի քոյրերու փան հասցէն, զիտցաւ թէ Նիւ Եորքի մէջ հիմնուած է փղամարդոց համար նոյնպիսի միաբանութիւն մը: Ժամանակ մը ետք, գնաց Նիւ Եորք, գտաւ միաբանութիւնը՝ հոն հոգեկրթութեան մը մասնակցելու համար: Իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով՝ խոստովանեցաւ եւ սկսաւ նոր կեանք մը ապրիլ:

Մայր Թերեզան գիտեր, թե մարդիկ ունին ոչ միայն հացի անօթություն, այլ՝ արժանապատուության եւ սիրուած ըլլալու: «Միայն ջուրի ծարաւ չկայ, այլ Աստուծոյ Խօսքի ծարաւ», յաճախ կը սիրէր կրկնել: Այդպիսի ծարաւ կար եւ Արեւմուտքի ազապ փնտեսութեան երկիրներուն, եւ համայնավար Արեւելեան Պլոքի երկիրներուն մէջ: Անոնց անօթութիւնը կարելի չէր հագեցնել ազապ առելուրով կամ *մարքս-լենինեան* կամ *մաօ-իստրական* գաղափարախօսութեամբ:

Աթէիաբական պետութիւններու մեծ գօտին, կը փարածուէր կեդրոնական Եւրոպայի երկաթեայ վարագոյրէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոսի երկիրները, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի կողմէ իշխուող Արեւելեան Պլոքի երկիրներէն մինչեւ Չինաստան: Այդ ժամանակ, այս գօտիէն ներս արգիլուած էր կրօնական համայնքներուն մուտքը, նամանաւանդ կաթողիկէ միսիոնարներուն: Հաւաքքի որբել դրսեւորում կամ գործունէութիւն՝ նոյնիսկ մարդոց անձնական կեանքին մէջ, կը հալածուէր եւ դաժանօրէն կը ճնշուէր:

Աքսորուած Սլովենացի եպիսկոպոս Փաուլ Հնիլիքան, որուն համար եւ կ'աշխատէի Հռոմի մէջ, Մայր Թերեզայէն շարունակ կը խնդրէր իր միսիոնար քոյրերը Ռուսիա դրկել: Ան շար պարմած էր Մայր Թերեզային՝ համայնավարութեան հետ իր ունեցած փորձառութիւններուն մասին: 1984 թուականին, ան յաբուկ կերպով մեկնած էր Հնդկաստան՝ Մայր Թերեզային փեսնելու եւ զինք համո-

գելու որ քոյրերը Սովետական Միութիւն դրկէ: Սկիզբը ան կը վարանէր, որովհետեւ չէր ուզեր ռեւէ կերպով՝ իր քոյրերը քաղաքականութեան զոհ դառնային: Սակայն Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին կողմէ կանաչ լոյս եւ հայրական օրհնութիւն ստանալէն ետք, սկիզբ առին Մայր Թերեզայի Սովետական Միութեան «արկածները»:

- «Դուն պիտի երթաս հոն, ուր որ ես չեմ կրնար երթալ», - այսպէս ըսած էր իրեն Պապը: Այս խօսքը յստակօրէն կը նշանակէր. Գնա՛:

1984 թուականին, երբ Քալքութայէն Մոսկուայով Հռոմ պիտի անցնէի, Մայր Թերեզան հրաշագործ մեղալիոններով լեցուն փուփ մը փուռ, խնդրելով զանոնք Մոսկուայի մէջ «ցանել»: Իսկ ինք եւ իր քոյրերը երկինքի դռները պիտի բխէին, որպէսզի Աստուածամայրը զիրենք Մոսկուա կանչէ եւ հնարաւորութիւն փայ՝ Սովետական Միութենէն ներս իրենց առաջին փունը հաստատելու:

Բազմաթիւ անգամներ եւ փարբեր առիթներով Մայր Թերեզան այդ հրաշագործ մեղալիոնները ինք անձամբ «ցանած» է: Մեղալիոնները, կը հաւաքամ, աղօթքի յափուկ ձեւ մըն էր իրեն համար եւ հաւաքքի քայլ մը՝ աւելի յառաջ երթալու: «Մեղալիոնները հաւաքքով եւ աղօթքով գեղին պէտք է իյնան, իսկ յետոյ պէտք է կատարեալ հաւաքքով սպասել անոնց փալիք արդիւնքին»:

Քոյրերը շար մեծ փութաջանութեամբ խնդրեցին Աստուածամօրմէն այս առնչութեամբ: Եւ իրենք դարձան կաթողիկէ առաջին միաբանութիւնը, որ պաշտօնապէս կրցաւ հաստատուիլ համայնավար Սովետական Միութեան մէջ:

Այսպէս ուրեմն, Մայր Թերեզան ինծի հարիւրաւոր այդպիսի մեղալիոններ փուռ էր Մոսկուա փանելու:

Մոսկուայէն Հռոմ պիտի անցնէիք, եւ որովհետեւ «թրանզիթ» վիզա ունէինք կրնայինք ութ օր Մոսկուա

մնալ: Եպիսկոպոս Հնիլիքան եւ ես որոշեցինք ժամանակը ամբողջութեամբ օգտագործել՝ Մոսկուան փեսնելու եւ Մայր Թերեզայի յանձնարարութիւնը իրագործելու համար: Բայց ստիպուած էինք կարգ մը դժուարութիւններ յաղթահարել: Մինչեւ այսօր ալ լաւ կը յիշեմ, թէ ինչ կրնար մեզի համար նշանակել Մայր Թերեզայի այդ յանձնարարութիւնը. ութ օր Մոսկուա, քսան փարի՝ Սիպերիա: Սակայն աւելի լաւ կ'ըլլայ կարգով պատմեմ:

Հարաւային Հնդկաստանի քոյրերու փունէն բաւական ուշացած Մայր Թերեզայի հետ միասին հասանք Քալքութա, եւ այդ պարճառով ալ ստիպուած եղանք Մոսկուա մեր ճամբորդութիւնը մէկ շաբաթով յետաձգել: Քալքութայի օդակայանը մերժեց մեզի նոր փուն մը փալ, որովհետեւ մեր վիզաներուն ժամկէտը վերջանալիք էր: Իսկ Քալքութայի Սովետական դեսպանատունն ալ մերժեց մեզի նոր վիզա մը փալ, պարճառաբանելով՝ թէ առանց նոր փունսի չեն կրնար վիզա փալ: Ոչ մէկ օգուտ՝ իմ փուռ բացաբարութիւններէս. անոնք անդրդուելի մնացին: Յուսահատեցայ: Ոչ մէկ լուծում կը փեսնէի:

Յանկարծ յիշեցի, Մայր Թերեզայի փուռ մեղալիոնները, որ Մոսկուա պիտի փանէի: Որոշեցի առաջին «փորձը» կատարել Քալքութայի Այրոֆլոթի պաշտօնէտային վրայ, եւ ահա փաստօրէն առաջին հրաշքը իրականացաւ: Երիտասարդ փիկնոջ նուիրեցի մեղալիոնը եւ ըսի. «Մէկ անգամ ալ պիտի փորձեմ դեսպանատուն երթալ, թերեւս կարենամ վիզայիս ժամկէտը փոխել, բայց իրականութեան մէջ յոյս չունիմ»:

Արդէն դուռին մօտեցած էի դուրս ելլելու, երբ կանչեց. «Տոմսիդ վրայ՝ փոխուած ժամանակով *սթիքըրը* կը փակցնեմ, թէեւ օրէնքով իրաւունք չունիմ: Սակայն հիմա անմիջապէս դեսպանատուն գացէք, եւ երբ վիզան ստանաք, *սթիքըրները* վերցուցէք եւ կրկին մօտս եկէք՝ որ նոր փունս փամ ձեզի»:

Եւ այսպէս, ուրեմն կրցանք մեր վիզան յեփաձգել: Այս ընթացքին ինացանք, որ հեղեղելով Ֆաթիմային Ասորուածամօր պատգամին, Պապը կ'ուզէ Մարիամի անարար սրտին ընծայել Ռուսիան եւ ամբողջ աշխարհը՝ 25 մարտին, որ կը զուգահիշի Ասորուածամօր Աւերման Տօնին: Պապը խնդրեց բոլոր եպիսկոպոսներէն, որ իւրաքանչիւրը իր ծովսին մէջ կատարէ այդ նուիրաբերումը: Իսկ մենք ինչ կրնանք ընել, հիմա որ նոյնինքն Ռուսիոյ մէջ կը գտնուինք, ուր չկայ կաթողիկէ եպիսկոպոս մը որ իրականացնէ Ասորուածամօր փափաքը Ռուսիոյ համար:

Մենք Պանքոքէն թոհիք առինք դէպի Մոսկուա եւ կէս գիշերին հասանք Սովետական Միութեան մայրաքաղաքը: Եպիսկոպոսը եւ ես միակ ճամբորդներն էինք, որ անմիջապէս պիտի չշարունակէինք մեր ճամբորդութիւնը, այլ թրանզիթ վիզայի ընծայած ժամանակէն պիտի օգտուէինք՝ Մոսկուա մնալու: Սակայն նախ պէտք է որ անցնէինք Սովետական Միութեան խստագոյն մաքսատունէն, եւ ըսեմ՝ բան մը որ այնքան ալ հաճելի չէր: Մեր պայուսակները փակնուվրայ ըրին: Գտան ոչ միայն եպիսկոպոսի աքառու լանջախաչը, վարիկանեան քանի՜ մը դրամներ, այլ նաեւ փոսակը՝ լեցուն հարիւրաւոր մեքալիոններով: Այդ ժամանակ խիստ կերպով արգիլուած էր կրօնական առարկաներ Սովետական Միութիւն մտնել: Ծանր կացութեան մարտուեցանք: Արդէն աքսորեալ եպիսկոպոսին համար Սովետական Միութիւն մտնելը մեծ *ռիսք* մըն էր:

Բայց հոս ալ հրաշագործ մեքալիոնը իր զօրութիւնը ցոյց տուաւ: Եպիսկոպոս Հնիլիքեան ծառայող պաշտօնէային հարցուց, թէ մեքալիոնները սիրե՞ց, եւ արդեօք չի՞ փափաքիր անոնցմէ հար մը ունենալ: Վերջինս կտրուկ կերպով շուրջը նայեցաւ, գլուխը շարժեց եւ առաւ հար մը: Եւ մենք յաջողութեամբ անցանք մաքսատան փորձութենէն:

Քանի մը օր անց կրկին ականապետ եղանք նման հրաշքի: Ծիշդ 24 մարտին, «Կոյս Մարիամի Աւերման» փօնի նախօրեակին, որ Պապը պիտի կատարէր աշխարհի նուիրաբերումը՝ Կոյս Մարիամի անարար սրտին, դեսպանարան պաշտօնէայի հրաւերով մենք «պատահաբար» Քրեմլի քանի մը դիւանագիտական պաշտօնաւարներու հետ միասին իրաւունք ստացանք Քրեմլէն ներս գտնուող եկեղեցիները այցելելու: Մուտքին կանգնած հսկիչը փնտրելով եպիսկոպոսի վիզէն կախուած պզտիկ պայուսակը, կասկածեցաւ եւ արգիլեց ներս մտնել: Դարձեալ մեքալիոնը մեզի օգնութեան հասաւ, հսկիչը արագօրէն շուրջը նայեցաւ, առաւ մեքալիոնը եւ մենք կրցանք եպիսկոպոսի պզտիկ պայուսակով մտնել Քրեմլ եւ վայելել Միքայէլ հրեշտակապետի եւ Աւերման եկեղեցիներուն գեղեցկութիւնը: Մեր հետագայ ծրագրին համար այդ պայուսակը մեծ նշանակութիւն ունէր: Մենք կ'ուզէինք պատարագ ընել այն եկեղեցւոյ մէջ, որ Քրեմլ՝ Սովետական Միութեան կեդրոնը կը գտնուէր, եւ նուիրուած էր Ասորուածամօր Աւերման խորհուրդին:

Բազմաթիւ այցելումներու աչքերէն հեռու, Աւերման եկեղեցւոյ մէջ յենելով Պատրիարքներու աթոռին, մենք մեր պատարագը ըրինք: Համայնավար կուսակցութեան «Պրաւդա» (ռուսերէն՝ ճշմարտութիւն) թերթը իր մեծ չափերով մեզի համար որպէս վահան ծառայեց: Պետութեան պաշտօնական թերթի հովանիին ներքեւ, որ կառավարութեան գլխաւոր փրոփականալը կ'իրականացնէ, մենք կրցանք հանգիստ կերպով կարդալ պատարագի, ինչպէս նաեւ Կոյս Մարիամի անարար սրտին ուղղուած աշխարհի նուիրաբերումի բոլոր աղօթքները:

Երբ աւարտեցինք այդ աղօթքները, յիշեցի Մայր Թերեզայի յանձնարարութիւնը՝ «ցանելու» մեքալիոնները Մոսկուայի սրտին մէջ: Աւերման եկեղեցւոյ մէջ կը գտնուէին փարբեր ցարերու սարկոֆագներ, պատէն փոքր հեռաւորութեան վրայ: Նախազգացումս կ'ըսէր.

«մէկ մեքայլոն՝ այսպիսի սարկոֆագի մը երեւը նեքաւա՞ծ, կրնայ հարիւրաւոր քարիներ անտեսանելի մնալ, բայց եւ այնպէս կրնայ պարզաբերել»: Երբ մարդոց ուշադրութենէն հեռացայ, մեքայլոնը սարկոֆագին երեւը նեքայեցի:

Սակայն, աւա՛ղ, եկեղեցոյ մէջ իրարանցում մը սկսաւ, որովհետեւ մեքայլոնը ինկած արեւն ձայն հանեց. «թըք, թըք, թըք»: Իսկոյն հինգ ոսփիկաններ յայտնուեցան եւ փորձեցին պարզել, թէ ինչ է այդ ձայնը: Անմիջապէս ես ինքզինքիս հեքաքըքիթ *թուրիսթի* կերպարանք մը փռուի, սակայն այնքան յարակ կրնայի լսել սրփիս զարկերը: Հինգ վայրկեան երկար փնտրութիւններէն յետոյ, անոնք անյոյս՝ ընդհատեցին իրենց գործը: Հաւանաբար այդ մեքայլոնը մինչեւ հիմա հոն է՝ Աստուածամօր Աւետման եկեղեցոյ մէջ, *սարկոֆագին* երեւը, եւ հաւանաբար հոն կը մնայ հարիւր քարի մը եւս:

Մայր Թերեզայի աղօթքն ու անոր հաւատքն էր, որ մեծ պտուղ փուսաւ: Այսօր՝ նախկին Սովետական Միութեան մէջ Մայր Թերեզայի «Գթութեան Միսիոնարներու» աւելի քան քսան փուններ հաստատուած են:

Յաջորդ օրը մենք արդէն փուն՝ Հռոմ պիտի վերադառնայինք: Երբ հիւրանոցէն կ'ելլէինք, մեր անունները փալով ընդունարանի քնաթաթախ պաշտօնեային, հարցուցի՝ թէ ի՞նչ ունինք հիւրանոցին վճարելիք, հեզնանքով պարասխանեց մեզի՝ «նյեթ», այսինքն՝ ոչ: Նորէն մեր անունները կրկնեցի, նորէն նոյն պարասխանը՝ «նյեթ»: Երբ եպիսկոպոսը դարձեալ հարցուց ռուսերէնով, թէ որքան պիտի վճարենք հիւրանոցին, նոյն պարասխանը ստացանք՝ «նյեթ»: «Լաւ, ուրեմն, մենք Աստուածամօր հիւրերն էինք», - ըսաւ եպիսկոպոսը եւ մենք անարգել հեռացանք հիւրանոցէն:

Պարահականութիւն էր, որ մենք հակառակ ժամերու քարբերութեան (երկու ժամ), առփուան ժամը փասին

Հռոմ հասանք: Մրածեցինք մասնակցիլ այդ պահերուն Սուրբ Պետրոսի Հրապարակին վրայ Պապի ձեռքով կապարուող՝ աշխարհը Աստուածամօր անարապ սրփին նուիրաբերման հանդիսաւոր արարողութեան: Թէեւ յոյս չունէի, որ կարենանք ճիշդ ժամանակին հասնիլ օղակալանէն Վարիկան՝ նկարի ունենալով ճամբաներուն խճողումը: Սակայն այսպէղ ալ դէպք մը պարահեցաւ:

Հասանք Վարիկան: Պապի զուիցերիացի պահակը եպիսկոպոսը եւ զիս պարապ պագիլիքայի մէջէն առաջնորդեց դէպի մեծ նախամուքը: Սուրբ Պետրոսի հրապարակը կիրակնօրեայ այդ առաւօտուն ողողուած էր արեւի փայլող ճառագայթներով: Հասանք ճիշդ այն պահուն, երբ Պապը սկսաւ նուիրաբերումի իր աղօթքը. «Քու պաշտպանութեանդ եւ հովանիիդ փակ կը մտնենք, ով սուրբ Աստուածամայր...»:

Տօնական արարողութենէն ետք եպիսկոպոս Հնիլիքան սուրբ քահանայապետին պարմեց մեր ծածուկ նուիրաբերումին մասին՝ Քրեմլէնի մէջ, եւ անոր խնձոր մը փուսաւ, որ Մոսկուայի շուկայէն գնած էինք, եւ վերջին մէկ հատ մնացած մեքայլոնը: Պապը խորապէս ազդուեցաւ աստուածային նախախնամութենէն, եւ զայն համարեց Աստուածամօր հաստատումը՝ Ֆաթիմայի պարգամին եւ նուիրաբերումի ընդունման:

* * *

Մէկ քարի անց, 1985 թուականին, Միխայել Կորպաչովը Մոսկուայի մէջ իշխանութեան գլուխը անցաւ: Եւ Մայր Թերեզայի համար սկսաւ հրաշքներու շարանը:

1980-ականներուն, Սովետական Միութեան մէջ չորս քոյրերով փուն մը հաստատուելը՝ անկասկած միայն «Անոր գործն» էր, հիանալի հրաշք մը:

Սահմանադրության մէջ, առաւել եւս՝ քաղաքական *փոքրթիկնիկ* մէջ, կաթողիկէ միաբանութեան որեւէ հիմնում մը սկիզբէն ի վեր բացառուած էր: Օրէնքով արգիւ-ւած էր Սովետական Միութեան մէջ բարեսիրական որեւէ հասարակութիւն հիմնելը: Արդեօք ի՞նչ պիտի փան բարեսիրական հասարակութիւնները, եթէ, ըստ իրենց գաղափարախօսութեան, համայնավար կուսակցութիւնն ու պետութիւնը կը հոգան երկրին բոլոր մարդոց պէտքե-րը:

Սովետական Միութեան «աշխարհաւորական դրախ-տի» մէջ ոչ ոք կրնայ առանց հոգաբարութեան մնալ: Այս էր կոմունիստական *փոկման*: Կուսակցութեան բարձրաստիճան քարտուղարներէն մէկը՝ Մայր Թերեզա-յի առաջարկին հետեւեալ պարասխանը փուած է. «Մեր երկրին մէջ աղքատներ չկան: Ձեր քոյրերը հոս ընելիք չունին: Ի փարբերութիւն արեւմուտքի՝ այսպէղ պետու-թիւնը ամէն մարդու համար հոգ կը փանի»:

Մայր Թերեզան այս խօսքին հանգիստ բայց եւ գործ-նական պարասխան մը փուած է. «Իմ քոյրերս հոս պի-տի ծառայեն անոնց, որոնք իրենց կեանքին մէջ ոչ ոք ունին՝ իրենց սէր ու հոգաբարութիւն փուող: Պետու-թիւնը ասիկա չի կրնար փալ»:

Չենք գիտեր թէ ինչի հիման վրայ, 1988 թուականին, բարեսիրական հասարակութիւններու մասին օրէնքը փոխուեցաւ: Առաջին անգամ հնարաւորութիւն բացուե-ցաւ քոյրերուն համար Սովետական Միութիւն գալու: Ասիկա «Իր գործն» էր. այսպէս համոզուած էր Մայր Թե-րեզան: «Հրաշքներու պարաստուելու համար» երկար ճամբայ կար կտրելիք, որպէսզի քոյրերը հնարաւորու-թիւն ունենային՝ աղքատն ամենաաղքատներուն իրենց սէրն ու խնամքը հասցնելու:

1987 թուականի յուլիսին, երկու ամերիկացի քոյրեր՝ Անն եւ Ժանէթ Փէթրիները իրենց նկարահանած «Մայր

Թերեզա» փաստագրական ֆիլմը ցուցադրեցին Մոսկո-վեան ֆիլմերու փառափօնին՝ արժանանալով հանդիսա-տեսի մեծ ծափահարութիւններուն եւ համայնավար «Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Կոմիտէի» կողմէ սահմանուած մրցանակին: Մինչ այդ Սովետական Միու-թեան մէջ գրեթէ չէին լսած Մայր Թերեզայի մասին, եւ իրարու հարց կու փային, թէ ինչպէ՛ս պարահա՞ծ է, որ այդ կարճահասակ կինը որ ամբողջ աշխարհ շրջած է՝ այդպիսի մեծ ու արփասովոր գործեր ընելով, մինչեւ հի-մա իրենց երկիրը չէ այցելած: Պարասխանը շար պարզ էր, որովհետեւ զինք ոչ ոք հրաւիրած էր:

Մրցանակի արժանացած փաստագրական ֆիլմը կրցած էր շահիլ նաեւ կուսակցական բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն սրտերը: Մայր Թերեզային պիտի յանձնէին մրցանակ մը՝ «Խաղաղութեան Պաշտպանու-թեան Կոմիտէին» կողմէ, որուն նախագահը այդ ժամա-նակ Հէրի Պորովիքն էր, եւ այս առիթով ալ Մայր Թերեզան հրաւիրեցին Մոսկուա: Ուրախութեամբ ընդու-նեց հրաւերը: Շար արագ ձեւով վիզա փուին եւ ճամբոր-դութեան համար անհրաժեշտ բոլոր փաստաթուղթերը պարրաստուեցաւ՝ աշխարհի համայնավարութեան կեդրոնին մէջ (Մոսկուա):

Ժանէթ Պէթրին, որ ֆիլմի հեղինակն էր եւ նաեւ միա-բան քոյրերու օգնականը, կազմակերպեցին ճամբորդու-թիւնը: Մոսկուա մեկնելու նախորդող երեկոյեան Մայր Թերեզան անոր անակնկալի բերաւ. «Պիտի զարմանաս, եթէ գիտնաս թէ ինձի հետ ուրիշ ով պիտի գայ»: Տիկին Պէթրին իրար անցաւ. «Մայր, ուրիշ ոչ մէկուն համար վի-զա չենք կրնար ստանալ»:

- «Այդ անձը վիզայի պէտք չունի», քիթին փակէն խնդալով պարասխանած է Մայր Թերեզան, եւ ցոյց փուած է եօթանասուն սանթիմէթրանոց Աստուածամօր արձանիկ մը: «Ան շար կը փափաքի մեզի հետ ճամբոր-

ղել: Իրարու հետ դաշինք կնքած ենք, ան ինծի պիտի օգնե՞նք ճամբորդելու դժուար երկիր մը եւ փոխարէնը՝ ես ալ զինք հետս պիտի փանհիմ: Միշտ այսպէս կ'ընենք»:

Արձանիկը ձեռքին, 19 օգոստոս, 1987-ին, Մայր Թերեզան իր կեանքին առաջին ճամբորդութիւնը ըրաւ Մոսկուա:

Մեծ շուքով իրեն յանձնուեցաւ իր մրցանակը «Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Կոմիտէի» աշխատակիցներուն կողմէ եւ բազմաթիւ լրագրողներու ներկայութեամբ: Ինք լաւ գիտէր, որ համայնավար որոշ գործիչներ պիտի փորձէին այս այցելութեան քաղաքական երանգաւորում փայլ, սակայն ան երբեք քաղաքական հարցերուն չէր խառնուեր: Հոս ալ՝ մրցանակը ստանալու ժամանակ իր երախտագիտութեան խօսքը արտասանեց, Երուսաղէմի շքեղ փաճարի Գեղեցիկ կոչուող դուռին առջեւ նստած անդամալոյծ մուրացկանին ուղղուած Մուրբ Պետրոս առաքեալի հետեւեալ խօսքով. «Ոսկի եւ արծաթ չունիմ, սակայն իմ նուէրս Սովետական Միութեան բոլոր ժողովուրդներուն, իմ քոյրերս են, որոնք ձեզի կը նուիրեն»:

Այսպիսով, առաջին անգամ կրցաւ սկսիլ աշխատանք մը, որ մինչեւ այդ օրը անկարելի կը համարուէր Սովետական Միութեան մէջ: Յիսուսը փանհիւ Ռուսիոյ մէջ գրնուող աղքատէն ամենաաղքատին, ճիշդ համայնավարութեան սրտին մէջ, իր միաբանութեան քոյրերու սիրոյ անձնագոհ ծառայութեամբ: 1917 թուականէն, Լենինի իշխանութեան օրերէնի վեր, քրիստոնեաներու հանդէպ սկսած հալածանքէն եւ անոնց հաւատքը ճնշելէն ետք այս կայսրութեան մէջ, որ ԱՄՆ-ի նախագահ Ռոնալդ Ռեյկըն կը կոչէր «չարի կայսրութիւն», այս դէպքը իրապէս կարելի էր հրաշք համարել:

* * *

Սակայն մէկ փարի փետեց մինչեւ որ քոյրերը իրենց վիզաները ստանան: Եկաւ սպասուած օրը: 15 դեկտեմբեր, 1988-ին, Հռոմի օդակայանէն դէպի Մոսկուա ճամբեցի Մայր Թերեզան, քոյրերու շրջանային մայրապետ՝ քոյր Մալան, փիկին Փէթրին եւ չորս գթութեան քոյրեր:

Հոն կաթողիկէ միայն մէկ վարդապետ կար, Հայր Նորմանը, որ ֆրանսական դեսպանապարան մէջ կ'աշխատէր որպէս դիւանագետ: Իսկ Մայր Թերեզան իր քոյրերուն համար մնայուն քահանայի մը պէտք ունէր: Հռոմի եպիսկոպոսէն արքայութիւն ստացալ՝ Մայր Թերեզային փրամադրութեան փակ գրնուիլ, երբոր ան փափաքէր: Դիմեցի Սովետական Միութեան վիզայի, սակայն յոյս չունէի, թէ նոր փարիէն առաջ կրնայի ստանալ:

Մայր Թերեզայի հետ միասին այցելեցինք քարտինալ Անգելօ Սոփանոյին, որ Պապին պետական քարտուղարն էր, արքայութիւն խնդրելու Սովետական Միութեան մէջ յարուկ պարագաներուն մէջ կարենալ հետեւեալները կատարել. օրինակ, ա) միայն յարուկ իրավիճակներու մէջ մկրտելու եւ իւղով օծելու, բ) լիիրաւ իրաւունք՝ վաւերացնելու կաթողիկէ ամուսնութիւններ, որոնք գաղտնի կամ առանց քահանայի կատարուած էին Սովետական Միութեան շրջանին:

Թէեւ արդէն իսկ վիզա ունէի, սակայն կը կարծէի թէ հաւանաբար միայն Ծննդեան փօսէն ետք Մոսկուա պիտի կանչուէի Մայր Թերեզային կողմէ:

Տօնէն չորս օր առաջ, Հռոմէն Վիեննա մեկնեցալ, այնպէտէն ալ Միւնիխ՝ Մուրբ Ծննդեան փօսը եղբօրս եւ քոյրերուս հետ միասին անցընելու: Վիեննայի մէջ ֆաքս ստացալ Մոսկուայէն. «Միտիլ Հայր Լեօ, անմիջապէս եկուր, ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է հետդ բեր: Աստուած օրհնէ: Մայր Թերեզա, MC»: Հարազատներս կասկածեցան, թէ ես Ծննդեան փօսի երեկոյեան ետ պիտի կարենամ վերադառնալ»: Այո, ճիշդ էր անոնց կասկածը. ես

մինչև յուլիս հոն մնացի:

Ուրիշ երկու գթութեան քոյրերու հետ միասին, նոյն օրը երեկոյեան օդանաւ բարձրացայ՝ Մոսկուա երթալու: Մոսկուայի օդակայանին մէջ Մայր Թերեզան ոգեւորւած՝ հետեւեալ մարգարեական բառերով մեզ դիմաւորեց. «Աստուածամօր աղօթեցի, խնդրելով՝ վարդարանի փասնհինգ աղօթքներուն համաձայն Սովետական Միութեան մէջ փասնհինգ փուն ունենալ» (այդ ժամանակ 15 փուն էին, իսկ այսօր՝ 20): Կասկածով ժպտացի, քանի-փակաւին այն փալաւորութեան փակ էի, թէ ինչքան դժուարութիւններ ունեցանք մինչև մեր վիզա ստանալը, կամ ինչ դժուարութիւններ ունեցան քոյրերուն առաջին խումբը եւ ես անձամբ: Թերեւս քիչ մըն ալ անյարգալից մտածում մըն ալ ունեցայ. «Օ՛, արդէն կը ծերանայ եւ սկսած է զգայախաբութիւններ ունենալ»:

Տաս փարի անց, 25 օգոստոս, 1997-ին, Մայր Թերեզայի մահուրնէ երկու շաբաթ առաջ, ես հոգեկրթութիւն մը կու փայի Մոսկուայի մէջ գրնուող փուներու բոլոր գլխաւոր մայրապետներուն: Այդ ժամանակ, Սովետական Միութիւնը արդէն փլուզուած էր: Խմբային նկար մը նկարուած էինք եւ այդ նկարը հրաշալիօրէն կը վկայէր Մայր Թերեզայի մարգարեութեան իրականացումը: Տասնհինգ գլխաւոր մայրապետներ իրենց օգնականներով եկած՝ փասնհինգ փուներէ: Այդ փասնհինգ փուներէն իւրաքանչիւրը մինչև այսօր՝ կը կրէ Վարդարանի փասնհինգ կայաններէն իւրաքանչիւրին անունը:

* * *

Ես Սովետական Միութիւնը ճանչցած էի աւելի վաղ այցելութիւններէս, եւ լաւ գիտէի, թէ անգորութեան ինչ զգացում կ'ունենայ մարդ, անցագիրերու ստուգման կամ

հիւրանոցին մէջ գրանցուելու ժամանակ, երբ դէմ յանդիման կը կենայ ամենակարող թուացող ոստիկանին կամ գաղտնի սպասարկութեան մէկ պաշտօնեային առջեւ: Ուրախ-գուարթ քոյրերուն համար ինչքան դժուար պիտի ըլլայ, կը մտածէի: Անոնք վարժ չեն կոպիտ վերաբերմունքի, նամանաւանդ երբ իրենց ըսեն. «Լո՛ւռ կեցէք, կը խօսիք միայն այն ժամանակ, երբ ձեզ հարցնեն»:

Եւ փակաւին, մենք արտօնեալ օտարերկրացիներ էինք: Դանդաղ, սակայն անդիմադրելի կերպով մէջս կ'արթննար ճնշող, վախի ոչ-հաճելի զգացում մը: Կոկորդս կը խեղդուէր, սիրտս կ'ըսէր՝ փախի՛ր: Սակայն բանուորներու դրախտէն՝ Սովետական Միութեան անցագրային ստուգման կէտէն փախչիլը անհնար է, եւ ինքզինքս կը զգայի՝ «հերմէթիկ» կերպով փակուած հսկայ բանրի մը մէջ:

Սակայն այս կացութեան մէջ դրական բան մը կար. Աղօթքը. «Քու պաշտպանութեանդ կ'ապաւինինք ով սուրբ Աստուածամայր...», որ յանկարծ այնքան իրական ու շօշափելի դարձաւ մեզի համար: Աստուածամօր նուիրուած այս աղօթքը, որ շատ հին ժամանակներէն՝ երրորդ դարու եգիպտական ձեռագիրէ մը կու գայ, մէջս արթնցուց մեծ վստահութիւն մը Աստուծոյ հանդէպ, հաւատալով թէ հրեշտակներն ու սուրբերը մեզ պաշտպանող մեր մնայուն ուղեկիցներն են:

Մոսկուայի կեդրոնը գրնուող հիւանդանոցի մը երեք սենեակները յարկացուցած էին քոյրերուն: Հոն հասնելու համար պէտք է որ անցնէինք պաղ ու միագոյն շէնքերու եւ անգոյն հագուածքով մարդոց քովէն, որոնց լուրջ եւ անուրախ դէմքերը կը վկայէին անոնց խորունկ հոգեկան կարիքը, փառապանքն ու ցաւը: Քրեմլը եւ անոր մօտակայքը գրնուող եօթ յարկանի Լիպլինեան Բանարը, որուն մութ խուցերուն մէջ չարչարուած ու խոշտանգուած էին համայնավար *ռեժիմի* հակառակող հազարաւոր հա-

ւարացեալներ, նոյնպէս մեր վրայ ճնշող ազդեցութիւն գործեց:

Այցելեցինք քանի մը միլիոն բնակիչ ունեցող քաղաքի միակ կաթողիկէ Ս. Լուսովիկ եկեղեցին, որ շար յարկանշական ձեւով կը գտնուէր սովետական գաղտնի սպասարկութեան՝ KGB-ի երկու շէնքերուն միջեւ: Ոմանք կ'ըսեն, թէ KGB-ի նկուղային սենեակները կը հասնէին մինչեւ եկեղեցոյ տակը:

Եկեղեցոյ հաւարացեալները թիով շար չէին, առաւելաբար ծեր կիներ՝ «պապուշկաներ»: Յստակ էր, անոնք իւրաքանչիւր անձանօթ այցելու կ'ընդունէին կասկածանքով եւ անվստահութեամբ: Եւ ասիկա հասկնալի էր, որովհետեւ անոնց յիշողութենէն դեռ չէր ջնջուած, թէ ինչպէս յեղափոխութեան ամենածանր օրերուն, գաղտնի ոստիկանութիւնը կը ստուգէր Ս. Լուսովիկ եկեղեցոյ փարեգիւղը, եւ դուրս կը հանէր բոլոր մկրտուածներուն անունները, եւ անոնք կը գնդակահարուէին:

Եկեղեցոյ գառամեալ քահանան, որ գրեթէ կուրցած էր, ամբողջ փարին, գրեթէ միայն հոգեհանգիստ կը կատարէր:

Այս իրողութեան համար Մայր Թէրեզան պարզ, բայց միաժամանակ մխիթարող բացատրութիւն մը տուաւ.

- «Ան կոյր է, եւ հաւանաբար պարարագի միակ աղօթքները, որ ան գոց գիտէ՝ ննջեցեալներուն կը վերաբերին»:

Ինչպէս իր հիմնած բոլոր տուներու մէջ, հոս ալ՝ Ռուսիոյ Բոլշեվիսկ անունը կրող եօթ յարկանի հիւանդանոցին՝ իրենց յարկացուած երեք սենեակներէն մէկուն մէջ, Մայր Թէրեզան մատուց մը հաստատեց՝ պզտիկ խորանով մը, ուր կը դրուէր Սուրբ Նշխարը, իսկ պարէն կախեց Յիսուսի խաչը՝ ձախ կողմի գրութեամբ՝ «Ծարաւ եմ»: Բոյրերը կը բացատրէին թէ ինչու Մայր Թէրեզան

այս ամէնը աթէիզմի կեդրոնին մէջ կ'ուզէր հաստատել. «Աստուծոյ սիրառար կարօքը, իր «ծարաւը» սիրելու եւ սիրուելու, չի սահմանափակուիր ո՛չ քաղաքական, ո՛չ մշակութային եւ ո՛չ ալ պետական սահմաններով»:

Սուրբ Ծննդեան գիշերն էր: Այս քաղաքի հոգեւոր ծարաւին մէջ, Բոլշեվիսկայա հիւանդանոցի փառապող մարդոցմով շրջապատուած, կէսգիշերուայ մեր պարարագը ըրինք՝ Մայր Թէրեզայի քով գտնուող փոքր խումբով մը: Եօթներորդ յարկին վրայ գտնուող մեր սենեակը չէր միակ պարճառը, որ մենք երկնքին այդքան մօտ կը գգայինք մենք մեզ: 1917 թ. Հոկտեմբերեան Յեղափոխութենէն ետք, մենք առաջին անգամ իրաւունք ստացած էինք, Սովետական Միութեան սրտին՝ Մոսկուայի մէջ, պաշտօնապէս տօնելու Յիսուսի Ծնունդը՝ կաթողիկէ փոքր խումբ մը միսիոնարներով: Յորենի փոքր հատիկ մը, որ մեծ պտուղ պիտի բերէր:

Հիւանդապահներուն, բժիշկներուն եւ հիւանդներուն մէջ կարծես կրակ մը բռնկեցաւ, երբ գիտցան թէ այդ գիշեր հիւանդանոցին մէջ պարարագ պիտի ըլլայ: Մեր հիւանդասենեակ-մատուռը բերնէ բերան լեցուցաւ մեր առաջին այցելուներով, որոնք՝ ինչպէս անշուք ներս մտան, այնպէս ալ անշուք դուրս ելան:

15 ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԸ

Ամենուրեք կարելի էր փեսնել Սովետական Միության «ծով թշուառությունը»: 7 դեկտեմբեր, 1988 թուականին, Հայաստանի մեջ երկրաշարժ փռելի ունեցաւ, եւ այդ զօրաւոր ցնցումէն բազմաթիւ բարձրայարկ շէնքեր քարթոնէ փուներու նման փուլ եկան, աւելի ծաւալելով երկրին թշուառութիւնը: Առաւել մեծ վնասներ կրեցին Սպիտակ եւ Լենինական (այսօրուայ Կիւմրի) քաղաքները: Աւելի քան 30.000 մարդ զոհուեցան, որոնց շարքին նաեւ հազարաւոր մանուկներ:

Գթութեան քոյրերը Մոսկուայի մէջ փակաւին հիմնովին չէին հաստատուած, երբ Մայր Թերեզան հրաւիրուեցաւ Հայաստան, Հայաստանի Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Կոմիտէին կողմէ: Կարճ ժամանակ անց չորս քոյրերու եւ վարդապետի մը հետ միասին անոնք ժամանեցին Հայաստանի մայրաքաղաք՝ Երեւան: Հաստատուեցան Մանկական հիւանդանոցի մը մէջ: Երկրի այդ ծանր ժամանակներուն, անոնք հիւանդանոցի մէջ պէտք է նուիրէին «խոնարհ սէր եւ ծառայութիւն», իսկ վիրաւոր մանուկներուն եւ անոնց հարազատներուն՝ մխիթարութիւն եւ յոյս: Հիւանդանոցը մի քանի փարի առաջ միայն կառուցուած էր, եւ նախատեսուած էր 120 երեխաներու համար: Իսկ հիմա հիւանդանոցը շար լեցուն էր՝ 600 երեխաներով, մեծ մասամբ՝ երկրաշարժէն փութած վիրաւորներ:

Առանց նախապայտրաստուելու՝ Մոսկուայէն հապճեպ Երեւան եկած էինք: Ինչպէս միշտ, Մայր Թերեզան երկար

սպասելու եւ պարտաւորելու վարժ չէր, այս անգամ ալ նոյնը ըրաւ: Սուրբ Ծննդեան Տօնը, Յիսուսի Ծնունդը, իր աչքին լաւագոյն օրն էր օգնութեան շրջապելու Հայաստանի փառապող ժողովուրդին՝ չորս քոյրերով եւ անոնց վարդապետով: Մոսկուայէն Երեւան թռիչքը նախադետուած էր Ծննդեան Տօնին օրը, կէսօրէն ետք: Ոչ մէկ բան կրնար զինք ետ պահել. ո՛չ մեր լուռ զարմանքը, թէ ինչու այսքան անապարանքով, եւ ո՛չ ալ դուրսի աղմկող ձիւնամրրիկը: Ըհշտ ժամանակին հասանք Մոսկուայի Շէրմեթեւօ օդակայանը:

Ոչ միայն Մոսկուան թաղուած էր ձիւներու մէջ, այլ նաեւ Երեւանի մէջ առաւ ձիւն կը փեղար: Ուստի, մենք ստիպուած էինք ժամեր սպասել Մոսկուայի օդակայանին մէջ: Մայր Թէրեզան Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Կոմիտէին պարուարող հիւրն էր, մենք ալ անոր հետ միասին «VIP ընդունելիութիւն կը վայելէինք: Ամբողջ ժամանակը անցուցինք օդակայանի բարձրաստիճան կուսակցականներուն եւ KGB-ին յարկացուած Lounge-ին մէջ: Բարձրաստիճան կուսակցականներու եւ փարբեր ձեռնարկներու համար յարկացուած այդ սրահին՝ մռայլ, վախազդու, մեռելային լռութիւնը, մէկէն փոխուեցաւ, երբ ձիւնաճերմակ-կապոյտ սարիներով, սրճագոյն մորթով՝ երիտասարդ հնդիկ քոյրերու աշխոյժ եւ կենսուրախ ներկայութիւնը ամբողջութեամբ լեցուց սպասասրահը:

Մոսկովեան ձիւնամրրիկը եւ հնդկական սարիները, ցրտաշունչ հովը՝ զերոյէն նուազ ջերմաստիճանով, եւ Մայր Թէրեզան, ինչպէս միշտ՝ առանց գուլպայի եւ կաշիէ սանփալներով: Ահաւասիկ խորհրդանշական հակապարկերը՝ Համայնավար իշխանութեան եւ աւերարանական աղքատութեան: KGB-ի սալոնը, իր ցեմենթապար պարերով, անճաշակ կահոյքով եւ անխնամ, փոշոտ գորգերով, կարծես ոչ ոքի կը սպասէր:

Երկար պիտի սպասէինք: Մայր Թէրեզայի համար

օրէնք էր. սպասման ժամերը ան միշտ կը լեցնէր իր քոյրերուն հոգեւոր պարգամ փոխանցելով, աղօթելով, ուրախ գրոյցներով եւ կարակներով: Այնպէս որ Ծննդեան այդ գիշերը, Մայր Թէրեզան VIP-ի մէջ սպասող բոլոր հիւրերը ընդունեց ջերմ եւ ուրախ ողջոյններով: Առաջին երկչոտ ժպիտը գծագրուեցաւ հիւրերէն մէկուն դէմքին, որ վարձաբրուեցաւ Մայր Թէրեզայի պայուսակէն ելած հրաշագործ մետալիոնով մը: Թէ՛ ինքը եւ թէ՛ իր քոյրերը իրենց նայող իւրաքանչիւր հետաքրքիր, հարցական նայուածքը օգրագործեցին որպէս սպասուած առիթ մը՝ անոնց սիրալիի ժպիտ մը կամ բարեկամական խօսք մը փոխանցելու: Շուրով ներկայ գտնուողներէն իւրաքանչիւրը Մայր Թէրեզայի կողմէ «Պոկառոփիցա»՝ Աստուածամօր (այս ռուսերէն բառը արդէն Մայր Թէրեզան ստրված էր ու յաճախ կը գործածէր), մէկական մետալիոն սրացած էր, որ շղթայի կամ թելի մը վրայ անցընելով վիզէն կախած էր, կամ պայուսակին մէջ պահած: Քիչ մը Անգլերէն գիպցողներուն, Մայր Թէրեզան աղօթք մը ստրվեցուց, մետալիոնին հետ կապուած.- «Մարիամ, Յիսուսի մայրը, ինձի ալ մայր եղիր» (Mary, Mother of Jesus, be a mother to me):

Միտոյ այս պարզ ու փոքր արտայայտութենէն մարդիկ ուրախ էին ու շար գարմացած: Աւելի մեծ եղաւ բոլորին զարմանքը, երբ քոյրերը իրարու մօտեցնելով իրենց աթոռները, Սովետական իշխանութեան VIP սրահին մէջ սկսան ցած ձայնով, որպէսզի ներկաներուն չխանգարեն, իրենց կէսօրուան աղօթքն ու երգեցողութիւնը: Ընդարձակ սպասասրահի մէջ լռութիւն փրեց, կարծես Մայր Տաճարի մէջ Սուրբ Ծննդեան փօսին պարարագը կը կարարուէր: Մէջէս վախ մը անցաւ, յանկարծ մուտքին կանգնած հսկիչները ներս մտնելով չխանգարեն պաշտամունքի այդ պահը, իրենց «նորմալ աթէիստական» մթնոլորտը բերելով:

Սակայն նման բան չեղաւ: Հազիւ քոյրերը աւարտե-

ցին իրենց վերջին «Ողջոյն քեզ Մարիամը», սկսան պա-
յուսակները բացուիլ, պզտիկ փուփերը մէջտեղ ելան. մոս-
կովեան թարմ սեւ հաց, հալած պանիր եւ զարկական
պզտիկ շոգուաներ: Զարկուայ շոգուայ՝ Ծննդեան փո-
նին:

Բոլոր ներկաները հրաւիրուեցան ընթրիքի, սակայն
միայն մի քանի համարձակներ մօտեցան՝ փլաստիք գա-
ւաթներու մէջ լեցուած կանաչ գոյնի լեմոնափր խմելու:
Երբ կէս ժամ փետոյ այս ուրախ ճաշկերոյթը աւարտեցաւ
եւ փլաստիք պնակներն ու գաւաթները լուացուեցան, հա-
սաւ երկար սպասուած հանգիստի պահը: Մայր Թէրե-
զան նստաւ կեղծ պարոքեան ոճով շինուած բազկաթոռի
մը վրայ, որ դրուած էր պարէն կախուած հսկայ նկարի
մը փակ, օրուայ թերթը ձեռքը առաւ եւ սկսաւ վերծանել
քիրիլեան փառերը, որ իր մանկութեան փարիներուն
Սկոփժէի մէջ եղած ժամանակ սորված էր: Զիչ անց, գլու-
խը վար ծռեց: Բունի անցած էր: Թերթը գրեթէ ծածկած
էր զինք: Այս պարկերը ես երբեք չեմ կրնար մոռնալ. 1988
թ. Ծննդեան գիշերը, Մայր Թէրեզան Մովսէրական կայս-
րութեան մայրաքաղաք՝ Մոսկուայի մէջ, Լենինի մեծա-
դիր նկարին փակ, պարոքեան գահին վրայ նստած,
համայնավար կուսակցութեան «Փրաւփա» պաշտօնա-
թերթով ծածկուած: Այդ օրը հանգիստ, լաւ քուն մը քա-
շեց:

* * *

Ժամեր անցած էին, սակայն դեռ օդանաւերուն թռիչ-
քաղաշարին մէջ կը շարունակուէր առաք ձիւն փեղալ՝
ճերմակ, մեծ փաթիլներով: Միայն երեկոյեան, երբ ար-
դէն սրճեցած էր, մեր օդանաւը ճամբայ ելաւ Մոսկուայէն,
անցնելով յեփաձգուած օդանաւերու երկար շարքերուն
քովէն: Մինչեւ վերջին վայրկեանը վստահ չէինք, թէ

արդեօք պիտի յաջողէր մեզի վայրէջք կատարել՝ երկրաշար-
ժէն ցնցուած մայրաքաղաք Երեւանի օդակայանին մէջ,
որովհետեւ երկրաշարժէն քանի մը օր յետոյ, արդէն օգ-
նութեան շրապող բազմաթիւ մարդասիրական-ռազմա-
կան օդանաւեր՝ բեռնաւորուած կենսական անհրաժեշտ
ապրանքներով, ինչպէս նաեւ փրկարար մարդոց խումբե-
րով, երեւ երեւի վայրէջք կը կատարէին Երեւան, եւ բնա-
կանաբար, առաջնահերթութիւնը անոնց կը փրուէր եւ ոչ
թէ մարդաբար օդանաւերուն: Մայր Թէրեզայի քանի մը
շարք «արագ իննօրեաններով», այդ ձիւնամրրիկով հան-
դերձ, այնուամենայնիւ մենք վայրէջք կատարեցինք Երե-
ւանի մէջ: Օդանաւը սարսափելի կերպով կը ճօճուէր ու
կը հառաչէր՝ բոլորս սարսափի մարմնելով:

Այդ պահուն կը մրածէի ինքզինքս միտթարելով, թէ՛
ոչինչ, Մայր Թէրեզային հետ կը մեռնիս: Սակայն քիչ
անց, ուրիշ աւելի զօրաւոր զգացում մը սկսաւ զիս պա-
փել, որ հաւանաբար ուրիշներ եւս ապրած են, նման ճա-
կապագրական պահերուն Մայր Թէրեզայի հետ եղած
ժամանակ, այն որ, իր ներկայութեան մէջ հազուադէպ
վախ կամ փազնապ կայ: Կարծես այն ձեռքը, որ այնքան
բացայայտօրէն կ'առաջնորդէր եւ կը շրջապարէր Մայր
Թէրեզան, եւ այնքան արեւն որ մենք իր հետ էինք՝ մեզ
ալ կը պաշտպանէր:

Հազիւ իջանք Երեւան, աւելի ծանր իրավիճակ մը
յայտնուեցաւ: Կէս գիշեր էր եւ հազիւ որ անցանք օդա-
կայանի կեդրոնական սրահէն, մեր երեւէն բոլոր լոյսե-
րը մարեցան եւ դուռերը փակուեցան: Անկասկած, երկար
ուշացումին պարճառով, մեզ ոչ ոք կը սպասէր Երեւանի
մէջ, որովհետեւ դիմաւորող չունէինք:

Եւ այսպէս Ս. Ծննդեան գիշերը մենք մնացինք առան-
ձին, մութ, ձիւնածածկ փողոցը, ցուրտէն դողալով: Երե-
ւանը գրեթէ քսան քիլոմէթր հեռու էր օդակայանէն: Այս
անգամ ոչ թէ «արագ իննօրեան սկսանք», այլ Մայր Թէ-

րեզայի առաջնորդութեամբ Վարդարանի երրորդ խորհուրդը՝ Բեթղեհեմի մէջ մեր Տիրոջ Յիսուսի ծննդեան խորհուրդին աղօթքը: Դեռ չէինք աւարտած փասնորոգ «Ողջոյն Քեզ»ը, երբ Մայր Թերեզան բացականչեց.- «Տեսէ՛ք, թէ որքան բարի է Յիսուսը», մաքնանշելով թէ Աստուած արդէն իսկ օգնութեան հասաւ, այս անգամ ոստիկաններուն միջոցաւ: Յանկարծ, ձիւնի եւ մշուշի մէջէն մեծ ինքնաշարժի մը առջեւի լոյսերը օգնեցին նշարելու մեզի մօտեցող ոստիկանութեան մարդաբար մեծ հանրակառքը:

Ինքնաշարժի մեծութենէն յստակ էր, որ զինուորներ եւ կամ բանտարկեալներ փոխադրելու համար կը գործածուէր: Չէի զարմանար, եթէ անոնք օդակայանի ձիւնապար ճամբուն վրայ կեցած՝ փարօրինակ սարիներով եւ սանտալներով այս գիշերային թափառականները, ուղիղ համապատասխան փեղը՝ ոստիկանատուն փանէին: Մակայն անոնք մեզ ոստիկանատուն փանելու փոխարէն, որ իրենց իրաւունքն էր, շիտակ քաղաքի մանկական հիւանդանոցը փարին, որ յետագայ քանի մը ամիսներու ընթացքին պիտի դառնար քոյրերուն եւ իմ բնակարանս:

Պարզ էր, որ ոստիկանները շուրջով պէտք էր լուր փութած ըլլային հիւանդանոցի փնտրէնութեան, թէ իրենց հիւրերը հակառակ այս վայր եղանակին շուրջով պիտի ժամանեն, քանի որ հիւանդանոցի մուտքին մեծ պատուհանակութիւն մը մեզ կը սպասէր. հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկը, փարբեր բժիշկներ, քանի մը փիկիներ, որ գլխաւոր բժշկուհիին բարեկամուհիներն էին, եւ ի հարկէ քանի մը ապահովութեան ծառայողներ, որոնց անմիջապէս ենթադրեցի KGB-ի աշխատողներ կ'ըլլային: Բոլորը կը ջանային այն փայտորութիւնը սրտեղծել, թէ անոնք ամէն բան պատրաստած էին մեզ դիմաւորելու համար:

* * *

Հազիւ մտանք մեզի յարկացուած սենեակներէն ներս, Մայր Թերեզան ուրախ կատակելով, բայց նաեւ նպատակադրուած՝ շուրջով սկսաւ սենեակներու բաժանումին: Միայն երկու սենեակ կար մեր փրամադրութեան փակ: Ինչպէս արդէն ըսած էի, հիւանդանոցը նախապես տուած էր միայն 120 երեխաներու համար, իսկ հիմա երկրաշարժէն յետոյ՝ հիւանդանոցը ողողուած էր 600 ծանր վիրաւոր պզտիկներով: Մահճակալները փեղադրուած էին մուտքին, նոյնիսկ աստիճանալանդակներուն վրայ:

Մայր Թերեզայի չորս քոյրերուն համար յարկացուած էին երկու սենեակ: Անմիջապէս Մայր Թերեզան սկսաւ սենեակներէն մէկը մաքուրի վերածել, անմիջապէս մեր հետ բերած խաչը պատէն կախուեցաւ՝ կողքին գրութեամբ՝ «Ծարաւ եմ», կեղդոնը դրուեցաւ սեղան մը՝ որպէս խորան, վրան մասնատուփը, գեպնին ալ բարակ ներքնակ մը փռուեցաւ: Արդէն կարելի էր երեկոյեան առաջին գոհաբանական աղօթքը ընել:

Մայր Թերեզան զիս առաջնորդեց նոյն յարկին միւս ծայրը գտնուող եօթ քառակուսի մեթրանոց սենեակ մը, որուն դուռը վերէն պզտիկ բացուածք մը ունէր: Կարծես ասիկա իմ սենեակս պիտի ըլլար: Զարմացայ, հաւանաբար դէմքս ալ յայտնի եղաւ յուսախաբութիւնս: Մայր Թերեզան գլուխը դէպի ներս ուղղելով ըսաւ.

- «Հայր Լեօ, հիմա դուն իսկական միսիոնար ես»:

Իր բառերուն մէջ յաղթանակի գոհութեան հնչերանց կար, որ դժուար չէր լսելը:

Ապա, քանի մը փեղէ կարկտած իր փոստակ-պայտուակէն հանեց փոքր փոստակ մը սալորացի, ինծի փալով ըսաւ.- «Բարի գիշեր» ու... հեռացաւ: Մնացի առանձին, սալորացիքը ձեռքս՝ սենեակիս մէջ, ուր միայն մէկ մահճակալ կար, կամ աւելի՝ կարելի է կոչել փայտակէ շինուած բան մը, իրարու վրայ դրուած երկու բարակ ներքնակներով, որ չեմ գիտեր թէ ինչով, հաւանաբար

ծղոպով լեցուած էին:

Ինչպէ՛ս պիտի ապրիմ այս սենեակին մէջ: Վրայի հագուսպէս գապ, հեքս ոչինչ ունէի: Ճամպուկս արդէն կորսուած էր օղակայանին մէջ Հռոմէն Մոսկուա գալու ժամանակ եւ ոչ ալ գտնուեցաւ: Ինքզինքս կը մխիթարէի մրաձեղով՝ երեւի միայն այս գիշերուան համար է այս սենեակը:

Հայաստանի մէջ ունեցած արկածախնդրութիւններս արդէն սկսած էին: Հեռաւոր Երեւանի մէջ, Ս. Ծննդեան այդ իւրօրինակ գիշերը ճոխ ընթրիք մը ըրի, Մայր Թէրեզային փուած այդ սալորաչիրով: Կերած աքենս կուրերը հանեցի, բայց մրաձեցի, թերեւս կուրերը յեփոյ պէքք ըլլան: Եւ այդպէս ալ եղաւ. յաջորդ երկու շաբաթներու ընթացքին, ծառայեցին ինձի որպէս ակոռայի վրձին:

Յոգնած քնացայ, բայց միայն մի քանի ժամ: Առփու կանուխ պաքարագ պիտի ընէինք: Անշուշտ վերջն ալ լաւ չկրցայ քնանալ, երբ հասկցայ, թէ վերէն միայն պզգիկ բացուածքով այդ սենեակը, ոչ թէ մէկ գիշերուայ, այլ եկող վեց ամիսներուն իմ սենեակս պիտի ըլլար:

16

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԱՐԿԱԾԱՆՆԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յաջորդ քանի մը շաբաթներու ընթացքին, որոնք նաեւ ամիսներու վերածուեցան, անձնական կեանքիս եւ ապրուստիս պայմանները ամենախղճալին էին. ելեկտրականութիւն չկար, եւ բնականաբար լոյսի երես չէի փեսներ՝ պարուհան չունեցող սենեակի մը մէջ: Միայն սենեակի դուռիս վրայի պզգիկ ապակին էր, որ դէպի դիմացի աշխարհասենեակը կը նայէր: Սենեակիս մէջ լուացուելու յարմարութիւն չկար, իսկ քովը գտնուող ընդհանուր լուացարանին մէջ բնականաբար՝ փաք ջուր ալ չկար: Սակայն, այսօր յերադարձ հայեացք մը նեպելով այդ օրերուն վրայ՝ կրնամ ըսել, որ այդ ամիսները եղած են կեանքիս ամենագեղեցիկ ամիսները:

Ասոր պարճառը իրապէս այն «ծառայութիւններն էին», որ Մայր Թէրեզան փուաւ արդէն յաջորդ օրն իսկ՝ պարարագէն եպր:

«Ինչո՛ւ համար հոս եկած ենք: Եկած ենք աղքատէն ամենաաղքատին Քրիստոսի բարի լուրը փալու, մեր խոնարհ սէրն ու ծառայութիւնը նուիրելով, եւ այս ամէնը՝ ժպիտով կարարելու համար»:

Արդէն իսկ առաջին օրը առաւօտեան ես հասկցայ, թէ ինչ կը նշանակէ՝ «խոնարհ սիրով եւ ծառայութեամբ»: Սենեակէս դուրս ելայ եւ թեքուեցայ աստիճաններէն իջնելու, երբ փեսայ խումբ մը մարդիկ, որ զարմացած մէկ ուղղութեամբ կը նայէին: Երեք վայրկեան անց անոնք իրենց փողէն շարժեցան: Յեփոյ հասկցայ թէ ինչն էր զանոնք այդքան զարմացնողը. Մայր Թէրեզան եւ իր երկու

քոյրերը ծռած գեպինը կը լուային:

Թէեւ հիւանդանոցին շինուելուն միայն երեք փարի անցած էր, սակայն բաղնիքները, ինչպէս նաեւ երկար միջանցքներն ու ասփիճանները գրեթէ մաշած էին, եւ կրնամ անվարան ըսել, թէ ամիսներով մաքրութեան երես չէին րեսած: Մայր Թէրեզայի գլխաւորութեամբ եւ իր օգնութեամբ քոյրերը արդէն նոյն օրը սկսան Մայր Թէրեզայի ցուցմունքները գործադրել: Վերի յարկերէն սկսելով, գրեթէ բոլոր բաժիններն ու միջանցքները քանի մը օրուայ ընթացքին հիմնովին մաքրուեցան:

Միաժամանակ, վիրաւոր եւ վիրահարուած երեխաները խնամք կը ստանային քոյրերուն կողմէ: Անոնք կը խնամուէին, կը շոյուէին, իրենց վերքերը կը մաքրուէին եւ մեքսիկոներ կը ստանային: Գթութեան քոյրերը մնայուն օգնականներն էին հիւանդանոցի բոլոր բուժ-անձնակազմին ուր որ անհրաժեշտութիւն ըլլար, ինչպէս նաեւ մնայուն քաջալերողներն ու յուսադրողները՝ հիւանդապահներուն: Ասիկա այնքան անհրաժեշտ էր անոնց համար, որովհետեւ բժիշկներն ու բոյժքոյրերը շարունակ կը կանչուէին հիւանդանոց բերուող փարբեր հիւանդներուն հասնելու, առաւելաբար ծանր վնասուածք ստացածներուն օգնութեան:

Ս. Ծննդեան փօսէն քանի մը շաբաթ առաջ փեղի ունեցած երկրաշարժը խլած էր երեսուն հազար մարդու կեանք: Այդ շրջաններուն մէջ էր, որ կը բնակէին արդէն սակաւաթիւ կաթողիկէներ: Աւելի քան վաթսուն փարի շարունակ անոնցմէ շաբեր, յաճախ գաղտնի եւ ծանր պայմաններու փակ, պահած էին իրենց հաւաքը:

Սովետական Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի մանկական 6-րդ հիւանդանոցը լեցուած էր: Թէ Աստուած ինչ ծրագիր ունէր երկրաշարժով՝ մենք միայն յաւիտենականութեան մէջ պիտի գիտնանք:

* * *

28 դեկտեմբեր, 1988-ին, Մայր Թէրեզան պայմանագիր ստորագրեց Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Կոմիտէին հետ, որը Սովետական Միութեան մէջ պետական պաշտօնական կազմակերպութիւն էր, եւ կը զբաղէր օտարերկրեայ այն քաղաքացիներուն հսկողութեամբ, որոնք եկած էին աշխարհաբային առաքելութեամբ: Մայր Թէրեզան պարտաւորուեցաւ, աւելի ճիշդը զիս պարտաւորեցուց, օգնել միայն գթութեան քոյրերուն, եւ հիւանդանոցէն դուրս չմասնակցիլ որեւէ պաշտօնական հաւաքի կամ որեւէ կրօնական ձեռնարկի, եւ ոչ ալ զբաղիլ քաղաքականութեամբ:

Անշուշտ ասիկա անկարելի էր կատարելը. որպէս քահանայ եւ չէի կրնար միայն չորս քոյրերու հոգեւոր փրկութեամբ զբաղիլ:

Երբ հիւանդանոցին մէջ երեխայ մը մահուան կը մօտենար, վերակենդանացման բաժնի երիտասարդ բժշկուհիները ինծի լուր կու տային՝ սենեակիս դուռը կօշիկի կրունկով երեք անգամ թակելով: Ես արագ դուրս կու գայի եւ կ'ուղղուէի առաջին յարկ եւ կը փեղեկանայի՝ 8Գ: Այսպիսով ես կը հասկնայի որ 8-րդ շարքի 3-րդ երեխան մահամերձ է, եւ կրնամ իմ քահանայական պարտականութիւնս կատարել: Այսպէս շատ պզտիկներ մկրտած եմ իրենց մահուան վերջին շունչին հասած պահին: Եւ բնականաբար ասիկա մեծ քաջութիւն կը պահանջէր: Լեհ քահանայ մը, որ Հայաստան եկած էր օգնութեան, պզտիկ մը մկրտած էր՝ անոր մօր խնդրանքով: Երբ այս մասին զիպցած էին պարասխանապտուները՝ յաջորդ օրն իսկ զինք փուն դրկած էին:

Կարգ մը պարագաներու մէջ՝ ես ինծի հարց կու տայի. ինչպիսի՞ պարագաներու մէջ ես իրաւունք ունիմ չմկրտուած մեծահասակ մը մկրտելու մահուան անկողնին մէջ: Յիշեցի, որ Մայր Թէրեզան ինծի բացատրած էր,

թէ մահամերձի մը համար կարելոր չէ քրիստոնէական ամբողջ վարդապետութիւնը գիտնալը՝ զինք մկրտելու համար: Մահուան պահուն կը բաւէ միայն, որ ան ըմբռնէ այս վարդապետութեան բուն կորիզը, այսինքն Աստուծոյ սէրը: Կը բաւէ մեռնողին միայն հարցնել. ինք կ'ուզէ՞ այդ սիրող Աստուծոյ քով երթալ:

Քոյրերու անձնուրաց սէրն ու ծառայութիւնը զարմանահրաշ ազդեցութիւն կ'ունենար հիւանդ երեխաներուն վրայ: Անբացաբերելի բժշկութիւններ կը կատարուէին: Մայր Թերեզայի քոյրերէն մէկը, իմ կարծիքով, ունէր բժշկութեան պարգեւ: Երբ երեխաներուն համար կ'աղօթէր՝ սիրով իր ձեռքը անոնց վրայ դնելով ու օրհնելով, անոնք շար շուր կ'ապաքինուէին: Այդպէս պարահեցաւ պզտիկ աղջնակի մը հետ, որուն մարմնի անդամները ծռած էին եւ շնչարգելութենէ կը փառապէր: Վիճակը երթալով կը վարթարանար: Բժիշկները ըսած էին, որ այլևս պիտի չապրի եւ հաւանաբար այդ գիշեր իսկ մեռնի: Նոյն օրը գիշերը սենեակիս դուռը երեք անգամ կօշիկի կրունկով զարկին: Քովը զացի ու պզտիկը մկրտեցի: Նշեալ քոյրը ինծի հետ էր եւ եռանդով կ'աղօթէր աղջկան համար: Բոլորս ալ վարահ էինք, որ յաջորդ օրը պզտիկին դիակը պիտի հանեն:

Մակայն յաջորդ օրը շնչարգելութիւնը կարգաւորուեցաւ: Պզտիկը կրնար հանգիստ շնչել: Երեք շաբաթ վերջ եկաւ մարտի քոյրերուն քով՝ իր երախտագիտութիւնը յայտնելու՝ աղօթքին համար: Կատարուած բժշկութիւնը այնքան արտասովոր բան մըն էր, որ հիւանդանոցի բժիշկները՝ կատարուածը գլխաւոր բժշկին փոխանցած էին, իսկ ան ալ Հայաստանի բժիշկներու ընդհանուր համաժողովին: Շուրջով լուրը արդէն հասած էր Մոսկուա՝ առողջապահութեան նախարարութիւն:

Մոսկուան անմիջապէս պարուիրակութիւն դրկած էր Երեւան՝ բժիշկներէ եւ հոգեբուժներէ կազմուած, հարցը

քննելու եւ բացայայտելու թէ ի՞նչ «մեթոքներ» գործածած էին Մայր Թերեզայի քոյրերը՝ երեխան բուժելու համար: Գրեթէ ամբողջ մէկ օր հարցաքննուեցանք երեք բժիշկներու, հոգեբուժներու եւ օգնական երիտասարդ բժշկուհիի մը կողմէ: Քոյրերը ցոյց փուին մեքալիոնը եւ թէ ինչ աղօթքներ ըրած են: Հակառակ խիստ ընդգծուած պետական գաղափարախօսութեան, զարմանալի էր որ քննող յանձնախումբը բաւարարուեցաւ այդ բացատրութեամբ: Անոնք առին մեքալիոնը, փակցուցին իրենց պարաստած փաստաթուղթերուն վրայ, եւ ինքնագոհ վերադարձան Մոսկուա:

Երկու փարի անց, Մոսկուայի փողոցներէն մէկուն անկիւնը կեցած էի, երբ յանկարծ փողոցին միւս կողմէն մէկը զիս կանչեց.- «Հայր Լեօ, հայր Լեօ»: Դարձայ ձայնի ուղղութեամբ եւ ճանչցայ այդ յանձնախումբի երիտասարդ օգնականը: «Հայր Լեօ, այս ի՞նչ պարահականութիւն, որ ես հիմա, այս պահուս քեզի կը հանդիպիմ», այսպէս սկսաւ իր ողջոյնը: Ես երէկ մկրտուեցայ մեր ուղղափառ եկեղեցւոյ մէջ: Ես ասիկա այդ ձեր փուած հրաշագործ մեքալիոնին փուած արդիւնքն է»:

* * *

«Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Կոմիտէն» պետական բարձրագոյն հաստատութիւն մըն էր, որմէ ես այն փաւորութիւնը ստացած էի, որ անոր բոլոր անդամները համայնավար կուսակցութեան անդամներ էին կամ KGB-ի գործակալները: Չեմ գիտեր ճիշդ է կամ սխալ, փեղական պաշտօնեաները՝ ընդհանրապէս ոստիկանէն սկսեալ մինչեւ հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկը, կ'առաջնորդուէին կոմիտէի ցուցմունքներով:

Մայր Թերեզան իր կողմէ ոչ միայն յարակօրէն գիտցած էր թէ Պաշտպանութեան Կոմիտէն ով պիտի ըլլայ

քոյրերուն եւ իմ վրաս հսկողը, այլ նաեւ Մոսկուայի մէջ այդ կարճ ժամանակամիջոցին կրցած էր գտնել թէ Երեւանի կոմիտէին մէջ՝ ով կրնար առաւելաբար ինծի բարեկամ ըլլալ: Մեծաւ մասամբ կանայք, որոնց սրտերը ան կրցած էր գրաւել եւ թափանցել՝ իր սիրառատ խօսքերով եւ հրաշագործ մեղալիտներով. «Աստուած քեզ կը սիրէ: Ան քու անունդ իր ասիւրուն մէջ գրած է: Դուն իրենն ես: Ան քեզ սրելո՞ծած է սիրելու եւ սիրուելու համար»:

Այդ կիներէն շարեր՝ Մայր Թերեզային սրտին մէջ յափուկ փեղ ունէին: Այնքան կը ցաւեր իր սիրտը երբ գիտնար թէ անոնցմէ քանիներ ամուսնալուծուած էին եւ քանիներ վիժումներ ըրած էին, որ Մովսէսական Միութեան մէջ ընդունուած բան մըն էր: «Խեղճ աղջիկս» յաճախ կ'ըսէր անոնց Մայր Թերեզան, առանց դարապարտելու: Այնպէս կը խօսէր անոնց՝ կարծես անոնք ծանր վիրաւորուած ըլլային, եւ անոնք անմիջապէս յոյս կը ստանային միսիթարուելու եւ նոր կեանք սկսելու, նորէն սիրելու եւ սիրուելու:

«Աստուած աշխարհը մեր միջոցաւ կը սիրէ»,- կ'ըսէր Մայր Թերեզան: Եւ ինք առաջինն էր, որ շօշափելի կերպով կը սիրէր աշխարհը: Տարիներ անց, երբ քաղաքական իրավիճակը փոխուեցաւ եւ Գթութեան Քոյրերը այլեւս ազատօրէն կրնային գործել առանց ոեւէ մէկուն հովանաւորութեան, ապա՝ այդ կոմիտէի փարբեր անդամները, ինչպէս քարտուղարը՝ Նաթաշան, կամ Իկորը, Նինան, Մայր Թերեզայի կողմէ կը ստանային կարճ նամակներ կամ օրհնութեան քարտեր: Այդ նամակները կու գային աշխարհի փարբեր ծայրերէն, ուր որ ալ գտնուէր Մայր Թերեզան: Այդ նամակները Մայր Թերեզայի անկեղծ երախտագիտութիւն էր անոնց՝ ովքեր այդ դժուար փարիներուն օգնած էին իրենց: Այդ մարդիկը Մայր Թերեզան կը յիշէր իր փայլուն յիշողութեան շնորհիւ:

Վերը նշուած պայմանագրի ստորագրումով մէջս

յստակ համոզում մը հաստատուած էր. գեղեցիկ Հայաստանի մէջ ներկայութիւնս Ծննդեան փօսին առթիւ կատարուած սովորական ճամբորդութիւն մը չէր, ինչպէս որ սկիզբը կը կարծէի: Մայր Թերեզան կ'ուզէր զիս «իսկական միսիտնար» դարձնել: Աստուծոյ ծրագիրն ալ ամբողջութեամբ անոր կողմն էր:

Պայմանագիրը, որ Մայր Թերեզան ստորագրած էր Հայաստանի մէջ հեղեղեալն էր. Վարդապետը, որուն ներկայութիւնը պայմանաւորուած էր միայն քոյրերուն հոգեւոր խնամք փանելու համար, իրաւունք չունի ընկերութեան մէջ երեւալու եւ գործելու, ան միայն քոյրերուն պիտի ծառայէ: Սակայն ամէն օր հարիւրաւոր մարդիկ քոյրերը իրենց փունները կը հրաւիրէին: Ասիկա հայկական ընդգծուած հիւրասիրութեան արտայայտութիւնն էր: Ինչպէս արդէն պատմած եմ, քոյրերը ըստ իրենց միաբանութեան կանոնադրութեան՝ իրենց փուններէն դուրս գալու իրաւունք չունէին: Այս օրէնքը Մայր Թերեզան Քալքութայի մէջ հաստատուած էր, որպէսզի աղքատները իրենց վերջին ունեցածն ալ անոնց հետ չբաժնեն, որովհետեւ Հնդկաստանի մէջ ընդունուած էր, որ հիւրերուն անպայման պէտք է հիւրասիրել: Ինչ որ ունենային, պէտք բաժնեկցէին հիւրին հետ: Որպէսզի քոյրերը անոնցմէ ակամայ ետ չառնէին ինչ որ իրենք անոնց կու տային, Մայր Թերեզան այդ օրէնքը սահմանած էր իր միաբանութեան բոլոր քոյրերուն համար: Անոնք իրենց փուններէն զար ուրիշ ոչ մէկ փեղ իրաւունք ունէին որեւէ բան ուրեւելու, եւ որովհետեւ քոյրերը այս օրէնքը խախտուած կը պաշտպանէին, աղքատներն ալ ընդունած էին այս փաստը, թէ քոյրերը իրենց հետ չեն ուրեր, ոչ թէ անքաղաքավարութեան պարճառաւ, այլ պարզապէս որովհետեւ արիկա իրենց օրէնքն էր:

Հայաստանի մէջ մենք ստիպուած եղանք այս օրէնքը ձեւափոխել: Մայր Թերեզան ստիպուած եղաւ զիջումի երթալ, չվիրաւորելու համար հայկական հիւրասիրու-

թիւնը, սակայն միաժամանակ չխախտելով միաբանութեան օրէնքը: Մայր Թերեզան ինձի արօժենք ընդունիլ քոյրերուն առաջարկուած հարիւրաւոր հրաւերները եւ որովհետեւ ես անձնապէս կապուած չէի այդ կանոնադրութեան, ստիպուեցայ այդ վեց ամսուայ ընթացքին գրեթէ ամէն օր ընթրիքի մը երթալ: Եւ ասիկա առողջութեանս համար ծանր փորձութիւն մըն էր, քանի որ, ըստ հայկական սովորութեան, երբ փանտերը ճաշի ընթացքին բաժակաճառ մը արտասանէր, փանտիքոջ որդին հիւրի մեծ բաժակը պէտք է լեցնէր հայկական անգերազանցելի քոնեակով: Եւ եթէ չխմես, դուն վիրաւորած կ'ըլլաս փանտերը:

Երբեմն ճաշին մեզ կը միանային ոչ միայն ընտանիքի բարեկամները, այլ բարեկամներուն բարեկամները, եւ սեղանի շուրջ հիւրերու թիւը կրնար հասնիլ 40-50 հոգիի: Մայր Թերեզան իր պայմանագրին մէջ ստորագրած էր, որ ես իրաւունք չունիի հիւանդանոցէն դուրս որեւէ գործունէութիւն ընելու եւ կամ քարոզելու, որովհետեւ ինձի համար կրնար շարք վտանգաւոր ըլլալ: Սակայն յաճախ, ճաշի սեղանի շուրջ նստած՝ այդ երեկոնները կը վերածուէին իսկական «քաթեքիզմ»ի դասերու: Հարցերու հեղեղ մը կը թափուէր վրաս՝ հաւաքքի եւ Աստուծոյ մասին: Քրիստոնէական հաւաքքի հանդէպ անոնց հետաքրքրութիւնը այնքան մեծ էր, որ չեմ կրնար նկարագրել: Երբեմն կաթողիկէներու ալ կը հանդիպէի: Սովետական պաշտօնեաներու ուշադրութիւնը մեր վրայ չհրաւիրելու համար, եւ ոչ ալ ոեւէ կերպով վտանգի փակ դնելու փանտերն ու գթութեան քոյրերը, ստիպուեցայ պահանջել, որ քսան հոգիէ աւելի մարդ չհրաւիրեն ընթրիքին:

Այդ օրերուն սկսած էին Ղարաբաղեան շարժման ցոյցերը: Բանակը ստիպուած էր պարտաւային ժամ (curfew) հաստատել, ամէնուրեք անցարգելներ դնելով: Ամէն մարդ երեկոյեան ժամը փասին փունը պիտի ըլլար: Ով որ քանի մը վայրկեան աքկէ ուշ փողոցը գտնուէր, կը

ձերբակալուէր եւ քսանչորս ժամ մարզադաշտին մէջ կը պահուէր՝ ճմրան սառնամանիքին: Միայն յաջորդ օրը առաւօտեան կը հարցաքննուէր: Հրասայլերը գիշերները կը շրջափակէին Երեւանի փողոցները: Եկող ամառուան ամիսներուն ժամը փասը՝ փոխարինուեցաւ փասնմէկով:

Ինձի համար այդ ժամերու սահմանափակումը օգտակար եղաւ, իրաւացի պատճառով: Ծանր կերակուրներով եւ խմիչքներով յագեցուած ընթրիքները ստիպուած էին աւարտելու ժամը փասէն առաջ, այլապէս ես անկարող պիտի ըլլայի կէս գիշերուայ սառնամանիքին փուն վերադառնալ եւ առօրու ժամը հինգին պատարագ ընել քոյրերուն հետ:

Երբ ամառ եկաւ, քոյրերը մտածեցին լաւ կ'ըլլայ, եթէ իրենք փոխադրուին երկրաշարժի կեդրոնը, ուր իտալացի «Protezione Civile» կազմակերպութիւնը փուն մը շինած էր իրենց համար: Այսպիսով, անոնք հնարաւորութիւն կ'ունենային փեղոյն վրայ օգնելու երկրաշարժէն փութածներուն: Ստիպուած էի յաճախ 110 քմ դէպի հիւսիս՝ Սպիտակ քաղաքը քշել քոյրերուն ծառայելու համար, եւ միայն երեկոյեան ժամը փասնմէկէն առաջ սենեակս վերադառնալ: Պարտաւային ժամը մինչեւ փասնմէկն էր: Անգամ մը ուշին մնացի եւ ինքնաշարժովս, որ «Protezione Civile»-ն ինձի փութած էր գործածելու, ստիպուած եղայ՝ մայրուղիի այդ հարուածին վրայ սահմանուած ժամական 30 քմ արագութիւնը գերազանցել 130-ի, որպէսզի կարենամ ժամանակին փեղ հասնիլ: Շարք արագ անցայ կամուրջի վրայով եւ փեսայ որ հարսայլերը արդէն իսկ ճամբան կը փակէին: Արագացուցի որ լման փակելէն առաջ անցնիմ, սակայն մութի մէջ չտեսայ, որ քսան սանթիմէթը հաստութեամբ շղթայով մը ճամբան արդէն փակուած է: Մեծ աղմուկով՝ ինքնաշարժս արգելակեցի: Շղթային դպայ:

Միրփս սկսաւ արագ-արագ զարնել: Սովետական զի-

նուորները ի՞նչ պիտի ընէին ինծի: Ըստ ժամացոյցիս փակաին քանի մը վայրկեաններ կային մինչեւ փասնմէկը: Զինուորները յուզուած վրայ հասան, փեսան ինքնաշարժիս վերեւի կապոյտ լոյսը եւ իմ ճերմակ քոլարով սեւ շապիկս: Հիմա հաւանաբար կը մտածեն, «այս են օտար երկրացիները»: Միրալիր բարեւեցի անոնց եւ որոշեցի նաեւ Մայր Թէրեզայի մեթօնը փորձել.- «Ձեզի համար փոքր նուէր մը ունիմ»: Եւ ամէն մէկուն մէկական մեփայլիւն նուիրեցի: Եւ յաջողութիւն. զինուորները շղթան քակեցին եւ ես հանգիստ փուն վերադարձայ, առանց գիշերը մարգարաշարին մէջ անցնելու:

Օր մըն ալ կէսօրէ ետք, Երեւանի հիւանդանոցին մէջ, քոյրերը իրենց ամէնօրեայ կէսօրուան աղօթքը կ'ընէին: Հիւանդանոցին առջեւ կանգնեցաւ ռուսական գրահամեքենայ մը: Քոյրերը ծունկի կ'աղօթէին: Յանկարծ զինուորական կօշիկներու աղմուկ լսուեցաւ միջանցքէն: Վախցանք: Զինուորները ի՞նչ կ'ընեն հոս, հիւանդանոցի առաջին յարկի մէջ: Քայլերը կանգ առին մեր մատուցին բաց դռան առջեւ: Քովս կեցած զինուորական երկար վերարկուն փեսայ միայն: Զինուորը ինծի երկտող մը երկարեց: Ես ռուսերէն կարդալ չէի գիտեր, եւ մտաբերեցի ցոյց փուլի այն քրոջը, որ ռուսերէն կը հասկնար: Երկար վերարկու եւ զինուորական ծանր կօշիկներ հագած մարդը մօտեցաւ մարնանշած քրոջ: Հազիւ ան կարդաց գրուած բառերը, զինուորը պարտեց երկտողը: Ետքը քոյրը մեզի ըսաւ թէ թուղթին վրայ գրուած էր.- «Ես ալ ձեզի պէս քրիստոնեայ եմ»:

* * *

Հայերու մեծագոյն հպարտութիւնը եւ միաժամանակ մեծագոյն ցաւը՝ իրենց երկրի խորհրդանիշը համարուող Արարապ լեռն է: Հսկայ երկու լեռներ, որ հրաբխային ծագում ունին, եւ անոնց իրական բարձրութիւնը փեսանելի կը դառնայ, եթէ Երեւանէն չորս քիլոմէթր դէպի հարաւ

ուղղուիս: Հայերուն համար մեծ ցաւ է, որ իրենց համար մեծ խորհրդանիշ եղող Արարապ լեռը, որ այժմ իրենց երկրի փարածքի մէջ չէ, այլ Թուրքիոյ: Առաջին համաշխարհային պատերազմէն յետոյ լեռը բաժնուեցաւ իրենցմէ՝ սահման դառնալով Թուրքիոյ հետ:

Սահմանամերձ քաղաքներէն մէկուն մէջ կը գտնուէր Մուրթ Գրիգոր Լուսաւորչի վանքը, որուն բարձունքէն յարակօրէն կ'երեւէր Արարապ լեռը: Հոն վանքի բակին մէջ նստած էր ծերուկ, անդամալոյծ կին մը: Քոյրերու ուշադրութիւնը, Արարապի գեղեցիկ պարկերէն աւելի կեդրոնացաւ այդ ալեհեր, զգագուած մազերով հայ մուրացկան կնոջ վրայ: Ան նստած էր՝ արեւի երես գրէթէ չրեսնող, խոնաւ ու պաղ քարին վրայ, պարտաբար գնցութիւններու մէջ, եւ յստակ էր, որ անկարող էր առանձինը քալելու:

Մայր Թէրեզան առաջարկեց կնոջ որ իրենց հետ երթայ, սակայն վերջինս մերժեց, որովհետեւ ինչ-որ մէկը ամէն օր զինք հոս կը բերէր մուրալու եւ երեկոյեան կու գար ետ փուն փանելու: Ինչպէս յետոյ իմացանք, այդ փանող-բերողը իր աշխատանքին համար կը ստանար կնոջ մուրացած դրամին երկու երրորդը: Սովետական Միութեան մէջ մուրալն արգիլուած էր, այդ պարտաբար ալ այդպիսի «վրանգաւոր» ծառայութեան համար այդպիսի բարձր գին կը պահանջուէր: Մայր Թէրեզան եւ մեր թարգմանչուին՝ Անահիտը, Իրնային խոստացան (այսպէս էր այդ կնոջ անունը), որ քոյրերը իրեն պիտի այցելեն եկող քանի մը օրերու ընթացքին:

Երբ քանի մը օր յետոյ մենք զինուած վերմակներով, ուփելիքով, ինչպէս նաեւ մաքրութեան ապրանքներով Իրնայի փունը այցելութեան գացինք, արդէն հեռուէն հասկցանք, թէ ինչ պիտի փեսանենք փան մէջ: Տունը արդէն կիսաքանդ խրճիթ մըն էր, հովերէն հազիւ դիմացած, մեծ հողամասի վրայ, անասուններու համար շինուած

ծղոյրէ մտորի մը հարեւանութեամբ: Ներսը սարսափելի գարշահոյ էր, այնպէս որ ես շնորհակալ եղայ քոյրերէն, որ ինծի դուրսէն ջուր բերելու գործը յանձնեցին, որովհետեւ կինը անկարող էր տեղէն շարժելու: Կրնամ ըսել, որ փունը փարիներով չէր մաքրուած եւ սարսափելի աղոտ էր, եւ դարձած կաչուն, փոշիի ու աղփի հասար շերտով ծածկուած: Այն ինչ բանի որ պէտքը կրնար ունենալ Իրնան՝ իր անկողինն քով դրուած էր: Իրնան պառկած էր մաշելէն գրեթէ բարակցած, իրարու վրայ դրուած երեք բարալիկ ներքնակներու վրայ, իսկ մահճակալը այնքան մաշած էր, որ մասերը արդէն իրարմէ կը քակուէին: Միակ կազօճախը նաեւ որպէս վառարան կը ծառայէր: Երեք շարք, վրայ վրայի շարուած էին կոտորած, աղոտ գաւաթներ եւ պնակներ, ամենավերը դեռ ամբողջական մնացած գաւաթին սրճագոյն պարունակութիւնը դժուար էր կռահել թէ ինչ էր: Քոյրերը, թարգմանչուհին եւ ես ամբողջ օրը աշխատեցանք: Մահճակալի տակէն սարկած առնէր եւ ձուկի ոսկորներ յայտնաբերեցինք: Արդէն կը մթննար, հաւաքեցինք ու թափեցինք դոյլերու մէջ հաւաքուած ամբողջ աղոտութիւնը: Արդէն կը պատրաստուէինք փուն վերադառնալ, երբ Անահիտի միտքէն անցաւ հարցնել Իրնային, թէ արդեօք չէ՞ր ուզեր խոստովանիլ: Ոչ մէկ նպատակ ունէի խոստովանեցնելու, որովհետեւ Իրնան հայ օրթոյրքս էր, եւ նաեւ ես հայերէն չէի գիտեր: Անահիտը ըսաւ թէ արդեօք հնարաւոր չէ՞ յարուկ պարագաներու մէջ խոստովանութիւնը թարգմանութեամբ ընելու, եւ եթէ այո, ինքը պատրաստ է թարգմանելու: «Հայր Լեօ, դուն իսկական միսիոնար պիտի ըլլաս», յիշեցի Մայր Թերեզային խօսքերը:

Ստիպուած եղանք նորէն մտնել գարշահոյ սենեակը:

«Միտով կ'ուզեմ խոստովանիլ», - ըսաւ Իրնան եւ խաչակնքելով յանկարծ սկսաւ կոտորուած անգլերէնով խօսիլ: Առաջին նախադասութենէն ցնցուեցայ. - ես կաթողիկէ եմ... Երբ արձակումը փութի, Իրնան պատմեց իր

կեանքը. ինք սուրիահայ է, երիտասարդութեանը կաթողիկէ մայրապետ եղած է: Տասնութ փարեկանին Մուրիոյ մէջ վանք մտնած է: Ծնողները դէմ եղած են այս կոչումին, եւ քանի մը փարի անց պարտադրած են զինք դուրս ելլել վանքէն եւ ամուսնանալ: Ամուսնոյն հետ միասին Հայաստան գաղթած են: Ամուսինը եւ երկու տղաները երբ չափահաս կը դառնան, կը վերադառնան Մուրիա, Իրնային Հայաստան ձգելով, որովհետեւ անդամալոյծ դարձած էր: Ան կը մնայ առանձին: Քսան փարի ոչ մէկ լուր կ'ունենայ ամուսինէն եւ զաւակներէն: Ստիպուած կը սկսի մուրալ՝ ապրելու համար: «Կը մուրայի եւ կ'աղօթէի»: Ամէն օր կը խնդրէր Աստուծմէ, որ ներէ իր մեղքը՝ վանքը եւ իր կոչումը ձգելուն համար եւ կեանքի մէջ գոնէ վերջին առիթ մը շնորհէ խոստովանելու իր մեղքը կաթողիկէ քահանայի մը եւ հաղորդութիւն ստանալու:

Հիմա կը հասկնայ թէ ինչու այդպէս կը փայլէին անոր աչքերը, երբ արձակում ստացաւ: Իր սենեակը վերածուած էր իսկական դրախտի: Այլեւս անիկա ինծի համար խեղճուկ խրճիթ մը չէր, գարշահոտութեամբ լեցուած, այլ Աստուծոյ սիրոյ եւ նախասահամանութեան խորհուրդին բացայայտման վայրը:

Երեք փարի անց, երբ Հայաստան էի, Մայր Թերեզային հեռաձայնեցի.

«Իրնան ինչպէս է», - եղաւ իր առաջին հարցումը: -

«Աստուած զինք փուն կանչեց, պատրաստանեցի, մենա լուսաւոր ժպիտը երեսին»:

«Հասկցար թէ ինչ կը նշանակէ իսկական միսիոնար ըլլալ», յիշեցուց ինծի Մայր Թերեզան առաջին օրերու իր յանձնարարութիւնը. «Աստուծոյ ձեռքերու մէջ մարիտ մը ըլլալ»:

Հայաստանի մէջ այն օրերուն շատ հանդիպեցանք աղքատն ամենաաղքատներուն: Բոլորին հնարաւորու-

թիւն չունէինք օգնելու, սակայն կու փայինք, այն ինչ որ կարենայինք. ոմանց սէր, ոմանց մխիթարութիւն, երբեմն ոմանց քով կը նստէինք՝ իրենց հետ ըլլալով իրենց կեանքի վերջին պահերուն: Երբ այսօր ես կը նայիմ կեանքիս այդ օրերուն, կը յիշեմ, որ ես արցունքներով հրաժեշտ փուխ Հայաստանին: Անշուշտ այդ ամիսները կեանքիս ամենա-
ծանր օրերը եղած են, սակայն միաժամանակ ամենա-
քանջելի օրերը, ուր ես գրեթէ ամէն օր Յիսուսին կը հանդիպէի եւ կարող կ'ըլլայի անոր ծարաւը յագեցնել:

Մայր Թերեզան, իր քոյրերու միջոցաւ եւ անձամբ իր օրինակով, օգնած էր շաբերուն՝ զգալու Յիսուսի ներկա-
յութիւնը: Հայաստանի մէջ անցուցած այդ կէս փարին, որ ինծի համար բարձրագոյն դպրոց մը եղաւ՝ սորվելու մարդկային կարողութիւններու, արժէքներու մասին եւ լաւ դաս մը ստանալու, թէ ինչպէս Աստուծոյ շնորհքը կրնայ գործել ամէն տեղ:

Երբ վերջացաւ ծառայութեանս վեց ամիսները, հաս-
տատու համոզուած էի, քոյրերը սքանջելի փոխարարութե-
թիւն մշակած էին ինչպէս իրարու այնպէս ալ ինծի հետ, նկատի ունենալով՝ որ չորսն ալ փարբեր բնատրոյթեան փէր անձեր էին: Կատարեալ ներդաշնակութիւն եւ միա-
բանութիւն կար: Հակառակ որ նիւթական մեծ դժուարու-
թիւններ ունեցանք, հոգեպէս շատ դժուար օրեր անցուցինք, սակայն երբ կը մեկնէի Հայաստանէն, ինծի թուեցաւ թէ զիս դրախտէն դուրս կը վարէին:

Մայր Թերեզան անկասկած պիտի ըսէր ինծի, «Հայր Լէօ, պէտքը չունիս անպայման Հայաստան մնալու՝ Յի-
սուսը յայտնաբերելու համար», ինչպէս որ յաճախ կ'ըսէր, «Պէտք չունիք Քալքութա գալու, Յիսուսը աղքատէն ամե-
նաաղքատին մէջ յայտնաբերելու: Աղքատները ճիշդ հոն են, ուր որ դուք էք, շատ յաճախ ձեր ընտանիքին մէջ: Փնտրեցէք, գտէք եւ սիրեցէք զանոնք, Յիսուսի հանդէպ ունեցած ձեր սէրը գործնականօրէն եւ տեսանելի ձեւով ցոյց տալով անոնց»:

ՈՒՆՏԱԳՆԱՅՆԵՐՈՒ, ՊՈՌՆԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՏ

Արեւմտեան Եւրոպայէն կամ Ամերիկայէն Քալքու-
թա ժամանած բոլոր այցելուներուն Մայր Թերե-
զան խորհուրդ կու փար, որ իրենց սեփական երկիրներու
մէջ նաեւ հոգ փանին աղքատներուն եւ փառապաշտու-
նուն: Իր ճամբորդութիւններուն ընթացքին, անոնց ու-
շաղրութիւնը կը հրաւիրէր նկատելու բարեկեցութեան
ստուերներու փակ ծածկուած աղքատէն ամենաաղքատ-
ները: Այդ պատճառով ալ՝ Նիւ Եորք Մանհաթընը
Պրոնքսին կապող երկար կամուրջը ան կը կոչէր «Իրա-
կանութեան կամուրջ»՝ «Reality Bridge», «որովիեպէս դուն
մէկ իրականութենէ դէպի այլ իրականութիւն մը կ'ուղ-
ուիս»: Այսինքն, հարուստ Մանհաթընէն՝ իր բարձրա-
յարկ շէնքերով եւ պանդոկներով, դէպի Բրոնքսի աղքատ
թաղամասերը:

1986-իամբան, Էմմանուէլ քրիստոնէական Համայնքը
հրաւիրած էր Մայր Թերեզան մասնակցելու ընտանիքնե-
րու համար կազմակերպուած մեծ հաւաքի մը, որ տեղի
կ'ունենար Փարէ Լէ Մոնիալի կեդրոնին մէջ, Պուրկուն-
փիա: Ֆրանսայի արեւելեան մասին մէջ գտնուող այս
վայրին մէջ՝ Մարկարիթ-Մարի Ալաքօքը (1647-1690) տե-
սած էր Յիսուսի Սուրբ Սրտին վերաբերող տեսիլքները:

Քիչ մը վարանելէ ետք Մայր Թերեզան համաձայնե-
ցաւ մեկնիլ Փարէ Լէ Մոնիալ, միաժամանակ Փարիզ այ-

ցելելու յոյսով: Այդ այցելութիւնը կարեւոր էր իրեն համար, որովհետեւ մանկութենէն ի վեր մեծ ջերմեռանդութիւն ունէր Յիսուսի Սուրբ Սրբին հանդէպ, սակայն երկու ուրիշ գործնական պատճառներ եւս ունէր 1986 թուականի յուլիսեան այդ այցելութիւնը: Առաջին, Փարիզի իր քոյրերը շտապ պէտք ունէին նոր, անելի մեծ փունի մը՝ իրենց մօտ պատասպարուած աղքատներուն համար: Ան յոյսը դրած էր Պեռնապէթ Շիրաքի օգնութեան վրայ, որ այդ օրերուն նոր նշանակուած Ֆրանսայի վարչապետ էր Փարիզի երկար փարիներու քաղաքապետ Ժաք Շիրաքին կինն էր, եւ որպէս նուիրեալ կաթողիկէ՝ լաւ փրամադրուած էր քոյրերուն հանդէպ: Երկրորդ, Փարիզի արքեպիսկոպոս, քարտինալ Ժան-Մարի Լուսթիժերի հետ՝ իր քոյրերուն բժշկական ապահովագրութեան հարցին շուրջ անհամաձայնութիւն մը կար, որ կ'ուզէր հարթել:

Հասանք Փարիզ եւ անմիջապէս ճեպընթացով Փարէ-Լէ Մոնիալ մեկնեցանք: Լաւ գիպէի, թէ Գթութեան քոյրերուն համար ինչ մեծ ուրախութիւն պիտի ըլլար Մայր Թերեզեան անձամբ փեսնելը, որովհետեւ Եւրոպայի մէջ ապրող քոյրերը հագուադէպ կ'ունենային այս հնարաւորութիւնը: Առաջարկեցի անոր հեռաձայնել Մարտէ՝ քոյրերուն եւ զանոնք Փարէ Լէ Մոնիալ հրաւիրել: Կարճ ակնթարթ մը մտածելէն ետք, պատասխանեց.

- «Ո՛հ, վարդապետ, կարծեմ պէտք չկայ: Անելի լաւ է, երկու հոգեւորութիւնները իրար յխառնել»:

Կէսօրէ ետք, ուշ երեկոյեան, երկու հազար ընդհանրներու հետ միասին սուրբ պատարագ ըրինք մեծ վրանի մը մէջ: Անոնք հոս հաւաքուած էին հոգեւոր համագումարի մը համար: Պատարագը, ինչպէս միշտ կը պատահի Էմմանուէլ Համայնքին մէջ, իւրօրինակ գեղեցկութիւն եւ փօնական խանդավառութիւն ունէր, աշխոյժ երաժշտութեան ընկերակցութեամբ եւ խորունկ երկիրաձուրթեամբ: Մայր Թերեզեան այնքան փայաւորուեցաւ պատար-

ագի գեղեցկութեամբ, որ հագիւ վերջացած ինծի դառնալով ըսաւ.

- «Վարդապետ, հիմա Մարտէյ հեռաձայնէ քոյրերուն: Թող անմիջապէս զան: Պատարագը սքանչելի էր»:

Յաջորդ օրը քոյրերը ժամանեցին: Չեմ կրնար մոռնալ, թէ ինչքան ուրախ էին քոյրերը՝ Մայր Թերեզեան անձամբ փեսնելու եւ ընդհանրներուն ուղղուած անոր խօսքը լսելու պատիւն ունենալուն համար: Մայր Թերեզայի հիմնական պատգամը շատ պարզ էր. «Այն ընդհանրը որ միասին կ'աղօթէ, միասին ալ կը մնայ»: Իմ գործս հոս դիւրին էր. Մայր Թերեզային ելոյթը եւ պիտի չթարգմանէի, այլ Տոմինիքեան միաբան՝ հայր Ալպէր Մարի փէ Սօնլէօն: Վերջինս Միոյի այսօրուան եպիսկոպոսն է: Թէ-եւ համագումարին բազմաթիւ երեխաներ կը մասնակցէին իրենց ընդհանրներուն հետ, սակայն Մայր Թերեզայի խօսքին ժամանակ քար լռութիւն կը փիրէր սրահէն ներս:

Կը հիանայի Հայր Ալպէրի սքանչելի թարգմանութեան վրայ, որ Մայր Թերեզայի լեզուն՝ պարզ, սակայն մշակուած ընդիր ֆրանսերէնի կը վերածէր: Շատ քիչ լսած եմ այսպէս գեղեցիկ թարգմանութիւն: Սակայն զարմացայ երբ ելոյթէն վերջ հայր Ալպէրը մօտեցաւ ինծի ըսելով. «Ինչ սքանչելի խօսեցաւ, բայց շատ վաղ կը զգամ, որ այնքան անյաջող թարգմանեցի իր խօսքը: Չկրցայ ճիշդ փոխանցել պատգամը, որ Մայր Թերեզեան կ'ուզէր հասցնել»:

Ինծի համար անոր այս մտածումը իրական միսիթաութիւն էր, քանի որ յաճախ նոյն փայաւորութեան փակ կ'իյնամ՝ Մայր Թերեզային խօսքը թարգմանելու ետք: Մայր Թերեզային խօսքը թարգմանած արեւն, երբեք չեմ կրնար նախադասութիւն առ նախադասութիւն թարգմանել: Այդ պատճառով իսկ՝ ինծի կը թուի թէ իր ըսածներէն շատ բան կը կորսուի: Անզամ մը Վիեննայի մէջ կը թարգմանէի անոր դասախօսութիւնը: Նոյն բանը զգացի՝

այս ինչ սարսափելի թարգմանություն ըրի: Դասախօսութենէն վերջ ինծի մօտեցաւ ամերիկացի մը, որ երեսուն փարիէ ի վեր Վիեննա կ'ապրէր.

- «Հայր Լէօ, գերազանց թարգմանություն էր», ըսաւ:

Այսօր համոզուած եմ, որ թարգմանիչը իր լաւագոյնը միայն կրնայ փալ- մնացածը Սուրբ Հոգին ինքը կ'ամբողջացնէ: Յաճախ մտածած եմ. ինչ որ Մայր Թերեզան կը խօսի իր կատարած գործերուն մասին եւ ես կը թարգմանեմ, եթէ պարտաւոր որ անձամբ նոյնը ես ինձմէ ըսեմ եւ ինք քովս չըլլայ, ապա իմ խօսքս ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնայ գործել մարդոց վրայ: Իր արտայայտած միտքերն ու խօսքերը, որ իմ թարգմանութեամբս կը հասնին ունկնդիրներուն՝ արոնք չեն որ ազդեցութիւն կը գործեն մարդոց վրայ, այլ իր ներկայութիւնը, սրբութիւնը եւ իր անձէն բխող զօրութիւնը: Այս է որ ամէն մարդ ապրած է՝ ոչ թէ սոսկ բառերն են որ կ'ազդեն մարդոց, այլ խօսողի սրբութիւնը, որմէ կ'ելլեն բառերը:

Երբ քարտինալ Լուսթիժերը ժամանեց Փարիզ Լէ Մոն-իալ դասախօսութեան՝ պարտաւորաբար ներկայ գտնուեցայ իր եւ Մայր Թերեզայի միջեւ փոփոխութեան ունեցող խօսակցութեան: Անոնք երկուքն ալ հզօր մեծութիւններ էին, երկուքն ալ մեծ կարողութիւն ունէին իրենց փոփոխութեանը պաշտպանելու եւ առաջ փանելու: Անոնց միջեւ լարուածութեան բուն պարտաւոր հետեւեալն էր. Փարիզի իր թեմի մէջ գտնուող քոյրերը պէ՛տք է բժշկական ապահովագրութիւն ունենան թէ՛ ոչ, ինչպէս որ ամէն մէկ միաբանութեան անդամ կամ քահանայ ունի: Իսկ Մայր Թերեզան այսպէս կը մտածէր. քանի որ աշխարհի բոլոր ծայրերը ապրող իր քոյրերը, իրենց խնամքի փակ եղող աղքատներու նման բժշկական ապահովագրութիւն չունէին, այնպէս ալ հոս՝ Փարիզի մէջ ապրողները նոյնպէս պէ՛տք չունին ապահովագրութեան:

Իսկ քարտինալը կը պնդէր. «Իմ թեմիս մէջ բոլոր

միաբաններն ու վարդապետները ապահովագրուած են: Եթէ քոյրերը իմ թեմիս մէջ պիտի հաստատուին, պէ՛տք է որ անոնք ալ բժշկական ապահովագրութիւն ունենան»:

- «Ուրեմն իմ քոյրերս այլեւս քու թեմդ գալով չեն ծառայեր», - պարտախանեց Մայր Թերեզան:

Եւ ամէն մէկը սկսաւ իր փաստարկը բերել: Երկար պայքարելէ յետոյ անոնք ընդհանուր յայտարարի մը յանգեցան. քոյրերը անձնական ապահովագրութիւն պէ՛տք չէ ունենան, այլ որպէս համայնք, թեմի ընդհանուր ապահովագրութեան մէջ պիտի գրանցուին: Մայր Թերեզան հանգիստ շունչ մը քաշեց:

Ինծի համար ասիկա հետաքրքրական փորձառութիւն մըն էր՝ փեսնել թէ ինչպէս երկու սուրբեր (եւ վերջերս վախճանած քարտինալը սուրբ կը համարեմ), իրարու հետ կը վիճին: Անոնցմէ ոչ մէկը փոփոխութեան, սակայն իրենց վիճելի հարցը ի վերջոյ լուծեցին՝ ճշմարտութեան եւ իրարու հանդէպ ունեցած փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի հիման վրայ:

Երեկոյեան շաբ ուշ Փարիզ հասանք: Քոյրերու փոփոխութեանը շաբ հեռու չէր Կարմիր Չոնէն (ուր սովորաբար անառակապուները կը գտնուէին): Հոս կ'ուզեմ հետեւեալ պատմութիւնը պատմել.

Երբ Մայր Թերեզային հետ քոյրերուն փոփոխութեանը կը վերադառնայինք, փողոցին ծայրը կեցած էին «գիշերային կիները»: Յանկարծ Մայր Թերեզան վարորդին խնդրեց կենալ, պարուհանի ապակին վար իջեցուց եւ հոն կեցած կիներէն մէկուն ըսաւ. - «Օր մը մեզի եկէք, մեր փոփոխութեանը շաբ հեռու չենք»: Յաջորդ օրը այս կինը եկաւ: Եւ այսօր ան կաթողիկէ քոյրերու միաբանութեան անդամ է:

* * *

Նորընտիր վարչապետ Ժաք Շիրաքը մեզ իր մօտ ընդունելության կանչած էր: Առաջօրեան ժամը փասին, պարարագէն եւ նախաճաշէն անմիջապէս յետոյ, մեր ինքնաշարժը շարժեցաւ Օթել Մաթինիոնի ուղղութեամբ, ուր կը գտնուէր վարչապետին նստավայրը: Ան մեզ ընդունեց իր աշխատասենեակին մէջ: 1977-էն սկսեալ պարոն Շիրաք Փարիզի քաղաքապետն էր եւ սոցիալիստ նախագահ Միթերանի կառավարութեան ընդդիմութեան առաջնորդը: Վերջին ընտրութիւններուն արդիւնքները սքիպեցին պարոն Միթերանին համագործակցիլ իր մեծ հակառակորդ պարոն Շիրաքի հետ, որուն ինք յաջորդեց, 1995-ին Ֆրանսայի նախագահ ընտրուելով: Նախագահական պալատը հասնելու համար պէտք է անցնէինք Տէպաք փողոցով: Այդ փողոցին վրայ կը գտնուէր Մուրբ Կապարինէ Լապուռի (1806-1876թթ) եկեղեցին: Այս սրբուհիին՝ Կոյս Մարիամի երեսուններուն հիման վրայ էր, որ հրաշագործ մեքալիոնները կը շինուէին: Երբ Մայր Թէրեզան գիտցաւ այդ մասին, խնդրեց որ ինքնաշարժը կանգնի որպէսզի եկեղեցւոյ մէջ աղօթէ:

Մայր Թէրեզան միշտ այդ մեքալիոններու ամբողջ «զինամթերք» մը ունէր պարտաստ պահած իր բոլոր պալուսակներուն մէջ: Ան յարուկ սէր ու անձնական մտերմութիւն ունէր Աստուածամօր հետ: Եւ կ'ուզէր իր ունեցած սիրոյ այդ յարաբերութիւնը ուրիշներուն ալ փոխանցել՝ մեքալիոնները փարածելով: Մտանք եկեղեցի եւ հոն աղօթեցինք: Վանքի միաբան քոյրերը լսելով, թէ Մայր Թէրեզան հոս է, հապճեպ եկան, երբ մենք հագիւ վերջացուցած էինք մեր աղօթքը: Մեծաւորուհին մեծ սիրով ու սրտանց ողջունեց մեզ:

Անմիջապէս սկսաւ խօսակցութիւն ծաւալիլ հրաշագործ մեքալիոններու մասին, թէ ինչպէս ինք՝ Մայր Թէրեզան անձամբ կը բաժնէ զանոնք: Կրնանք ըսել որ մեքալիոն բաժնելը Մայր Թէրեզայի համար կարեւոր «հովուական միջոց» մըն էր: Որուն որ հանդիպէր մե-

քալիոն մը կու փար, յաճախ համբուրելով մեքալիոնը եւ ցոյց փալով թէ ինչպէս պէտք է վիզէն կախել: Երբեմն ալ ոմանց կը բացապրէր թէ պէտք է միշտ Աստուածամօր վստահիլ, որովհետեւ ան մօր մը նման մեզ կը հոգայ, եւ եթէ անհրաժեշտ ըլլայ՝ իր Որդիէն հրաշք կը խնդրէ մեզի համար: Հոն Մայր Թէրեզան ըսաւ, թէ ինքը հազարաւոր մեքալիոններ բաժնած է մարդոց:

Գլխաւոր մայրապետը այդ մէկը լսելով, ըսաւ.- «Հրաշալի է: Եթէ կ'ուզէք մենք ձեզի կրնանք մեքալիոններ նուիրել, գոնէ դրամ չէք փար գնելու համար»:

- «Այո, մեծ հաճոյքով կ'առնենք», պարասխանեց Մայր Թէրեզան:

- «Որքա՞ն կ'ուզէք, հինգ հարիւր, հազար հար»:

Մայր Թէրեզան պարասխանեց.- «40.000 հար, այսինքն այնքան, որքան մինչեւ օրս բաժնած եմ»:

Անշուշտ 40.000 մեքալիոն չսրացանք, սակայն մեր ճամպրուկը ամբողջութեամբ լեցուեցաւ փոքր փոպրակներով:

* * *

Ապա հասանք Օթել Մաթինիոն: Այնքան փալաւորիչ էր պալատի մեծութիւնն ու գեղեցկութիւնը: Առաջին մեծ ընդունարան-սրահին աջ կողմը դրուած էր երկկողմանի ապակիով հսկայ սեղան մը, մօտաւորապէս՝ չորսով ութ մեթրի չափ: Ապակիի երկու կողմերուն միջեւ փեղաղըրւած էին ոսկեգօծ փերեսներով զարդապարկերներ՝ մեծ վարպետութեամբ շինուած: Անկասակած, մեծանուն ֆրանսացի արուեստագետի մը գործը պիտի ըլլար արիկա: Բայց ինչ մեղքս պահեմ, ինձմէ անկախ այդ ոսկին նմանցուցի ալիւմինէ արծաթագոյն թուղթերու, որով շո-

գոլան կը փաթթեն: Մայր Թերեզան ալ ճիշդ նոյն մտա-
ծումներն ունէր կարծես: Կարճ պահ մը սեղանին նայե-
լէն ետք ըսաւ.

- «Օ՛, ասոնք որքան շոգոլայ կերած պիտի ըլլան»:

Ապա աստիճաններէն բարձրացանք վեր՝ վարչապե-
տին սենեակը, որ շուտով ընդառաջ եկամեզ դիմաւորե-
լու: Շիրաքն ու Մայր Թերեզան սկսան խօսակցիլ,
որովհետեւ Մայր Թերեզան բոլորին մէջ անխփիր, նոյ-
նիսկ քաղաքապետերու, նախարարներու, եւ նախագահ-
ներու մէջ առաջին հերթին միշտ Աստուծոյ Որդիին՝
Յիսուսին կը տեսնէր, ապա ուղղակի, առանց ժամանակ
կորսնցնելու կը սկսէր իր հովուական գործը: Մայր Թե-
րեզան, փակաւին Փարէ Լէ Մոնիալի գիշերուայ գեղեցիկ
պարարագին ազդեցութեան փակ, հարցուց Շիրաքին.-
«Փարէ Լէ Մոնիալի եղած էք»:

Շիրաք անակնկալի եկաւ հարցումէն.

- «Ոչ դեռ»:

- «Օ, անպայման, անպայման պիտի երթաք»:

Վարչապետը ջանաց քաղաքավար մնալ.

- «Օ, այո, ի հարկէ»:

Մայր Թերեզան պնդեց.

- «Օ, ուրեմն պիտի երթա՞ք, այդպէս չէ՞»:

Շիրաքը փորձեց խուսափիլ պարասխանէն.

- «Ուրեմն, այսպէս...»:

Բայց Մայր Թերեզան պարզապէս հանգիստ չձգեց, եւ
շարունակեց.

- «Այո՛, ե՛րբ պիտի երթաք: Բայց միայն դուք եւ Յիսուս
առանձին գացէք, դուք եւ Յիսուս առանձին: Առանց մար-
դոց ուղեկցութեան»:

Եւ որովհետեւ պարոն Շիրաքը անմիջապէս «ոչ» չը-
սաւ, Մայր Թերեզան առիթն օգտագործեց եւ շարունա-
կեց.

- «Ուրեմն կ'երթաք»:

Եւ դառնալով քովը կեցած Էմմանուէլ համայնքի վար-
դապետ Ֆրանսիս Բոնին ըսաւ.

- «Վարդապետ, ուրեմն Դուք ալ կազմակերպեցէք
ճամբորդութիւնը պարոն...: Դուք կազմակերպեցէք ...»:

Ապա ծոցաւ դէպի վարդապետը եւ կամացուկ հար-
ցուց.

- «Ո՛վ է այս մարդը»:

Վարդապետը պարասխանեց.

- «Վարչապետը»:

Եւ արոր վրայ Մայր Թերեզան բարձրածայն ըսաւ.

- «Ուրեմն, վարդապետ դուք կազմակերպեցէք այդ
ճամբորդութիւնը մեր սիրելի վարչապետին համար»:

Յետագային տեղեկացանք, որ Շիրաքը իրապէս այ-
ցելած է Փարէ Լէ Մոնիալ: Սակայն ոչ թէ Յիսուսի հետ
առանձին, այլ իր ամբողջ շքախումբով: Անկասկած Մայր
Թերեզայի խնդրանքը սրտին դպած էր: Ճիշդ է որ Մայր
Թերեզան յաջողեցաւ Շիրաքին Փարէ Լէ Մոնիալ դրկել,
բայց յաջողութիւն չունեցաւ իր քոյրերու համար փափա-
քած փունը ունենալ՝ աղքատներուն խնամելու համար:
Երկար ամիսներ անցան, մինչեւ որ քոյրերը կրցան այդ
փունը ունենալ:

18 ՆԻՆՏՈՒՆԵՐՈՒ ԵՒ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Երբ Մայր Թերեզան փողոցը լքուած մէկը իր քով առնէր, կամ աղքատի մը ուրելու բան մը փար, կամ ալ՝ մեռնողներուն իր քնքուշ սերը արփայայտէր, ան երբեք խարոյթին չէր դներ անոնց կրօնական պարկանելիութեան միջեւ: Իր սերը հաւասարապէս բոլորին համար էր՝ հինգրորդին, իսլամին, քրիստոնեային եւ կամ անաստուածին:

Այս է քրիստոնէութեան ներքին փրամաքանութեան հիմքը: Ինչո՞ւ է քրիստոնէութիւնը, եթէ միայն քրիստոնեաներուն հանդէպ քրիստոնէական վերաբերմունք ցոյց պիտի փայ: Ոչ միայն ասիկա. Մայր Թերեզային համար այլ խորունկ հիմք մը ունէր այս մէկը. իրեն հանդիպած իւրաքանչիւր աղքատի, մահամերձի, փառապողի եւ կարիքաւորի մէջ ան կը տեսնէր Աստուծոյ զաւակ մը: Աւելին, ան կը տեսնէր փառապող Յիսուսը՝ ծածկուած աղքատէն ամենաաղքատին մէջ:

Իր գործը Քալքութայի մէջ առաւելաբար հինգրօններու, ինչպէս նաեւ իսլամներու հետ էր: Այս հանդիպումները ձեւաւորեցին իր յարաբերութիւնը միւս կրօնքերուն հետ: Յաճախ կ'ըսէր, որ ամէն մարդ եթէ իր կրօնքը լաւ ապրի եւ անկեղծ սրտով ճշմարտութիւնը փնտռէ, կրնայ Աստուծոյ մօտենալ: Եւ եթէ մէկը փափաքի Աստուծոյ մօտենալ, ապա՝ Աստուած կրնայ անոր կեանքին մէջ գործել եւ զինք աւելի հեռուն առաջնորդել: Ան յաճախ կ'ըսէր. «Ազգութիւն, կրօնք, քրիստոնէայ, կոմունիստ, հոս ոչ մէկ դեր ունին: Մենք բոլորս ալ Աստուծոյ կողմէ սպեղծուած

ենք՝ սիրելու եւ սիրուելու համար»:

Ուրիշի ունեցած կրօնքին հանդէպ յարգանք ունէր, ոչ որ կ'անպետեր: Ընդհակառակը, եթէ մէկը փողոցէն մահամերձներու փուն փոխադրուէր եւ եթէ փակաւին ընդունակ էր խօսելու, քոյրերը անմիջապէս անոր անունը եւ կրօնական պարկանելիութիւնը կը հարցնէին: Ասիկա կրօնքներուն միջեւ խտրականութեան արտայայտութիւն մը չէր, այլ իւրաքանչիւրին կրօնքը նկատի կ'առնուէր, որպէսզի յստակ ըլլար թէ կրօնական ինչ ծեսով պէտք էր թաղել զայն:

Գթութեան քոյրերը հոգ կը փանէին, որ իւրաքանչիւր մահացող իր կրօնքին համապատասխան թաղման կարգ ստանար, եւ քանի որ մահամերձներէն ոչ մէկը նիւթական կարողութիւն ունէր, հետեւաբար քոյրերը իրենք կը հոգային թաղման բոլոր ծախսերը:

Ժամանակ մը, երբ եպիսկոպոս Հնիլիքան Յիսուսեաններու քով կը բնակէր, գիշեր մը ուշ կը մնայ եւ իր վանքին դարպասները գոց գտնելով, կը դիմէ Մայր Թէրեզային, եթէ կրնար այդ օրը «Նիրմալ Հրիդայի»՝ Մեռնողներուն Տան մէջ գիշերել: Մայր Թէրեզան կարճ մտածելէն ետք կը պատասխանէ.

- «Կրնաս գիշերել, միայն մէկ պայմանով. խոստացիր, որ այս գիշեր չես մեռնիր, եպիսկոպոսի մը թաղումը մեզի շար սուղի կը նայի»:

* * *

Մայր Թէրեզայի ուրիշ կրօնքներու՝ առաւելաբար հին փուններու եւ իսլամներու մասին գիտելիքը, աստուածաբանական բնոյթ չունէր, այլ առաւելաբար կը վերաբերէր կեանքի գործնական կողմերուն. ծոմապահութեան, կրօնական փօններու, սննդականոնի եւ թաղումի կանոններու.

րուն, եւ կեանքի բարոյական սկզբունքներուն վրայ: Մայր Թէրեզան փեսութիւններով չէր զբաղէր.

- «Մենք կը փեսնենք մարդոց կարիքը եւ ըստ այնմ կը գործենք»:

Անգամ մը հարցուցի, թէ ինչու Ափրիկէի մէջ այդքան աղքատութիւն կայ, ըսաւ.- «Վարդապետ, մենք չենք զբաղիր նման հարցումներով: Չենք մտածեր՝ ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս եւ ե՞րբ: Պարզապէս կը փեսնենք կարիքը եւ կ'օգնենք այնքան որքան մեր կարողութիւնը կը ներէ»:

Երբ փորձէր որեւէ հարցի մը պատճառը գտնել, ապա՛ն այս քննութիւնը կը կատարէր հոգեւոր դիտանկիւնէ, ինչպէս հետեւեալ դէպքին մէջ:

Անգամ մը ինքնաշարժով փեղ մը կ'երթայինք: Ճամբան երկար էր: Յանկարծ Մայր Թէրեզան հարցում մը դրաւ.

- «Ինչպէ՞ս համայնավարութիւնը կրնար առաջանալ»: Համայնավար գաղափարախօսութեան մասնագետ եպիսկոպոս Հնիլիքան, որ իր սեփական մորթին վրայ ապրած եւ սորված էր այդ գաղափարախօսութիւնը, փորձեց բացատրել՝ վերլուծելով համայնավարութեան պատմական պատճառները, սակայն Մայր Թէրեզան չգոհացաւ այդ բացատրութեամբ, որովհետեւ կ'ուզէր հասկնալ, թէ ինչպէ՞ս կրնար Յիսուսի խորհրդաւոր Մարմնին՝ Եկեղեցոյ մէջ այդքան փարածուիլ եւ քանդում բերել:

Քիչ մը անցկոյր ձայնով իր մօտեցումը ներկայացուց.

- «Ինչպէ՞ս եղաւ որ Յուդան իր Տէրը մատնեց, քանի-ան շար մօտ էր Տիրոջ եւ Յիսուս զինք շար կը սիրէր: Որովհետեւ Յուդան գող էր եւ աղքատներու դրամէն կը գողնար: Կը հաւատամ որ այդ էր պատճառը, որ ան կրցաւ իր Տէրը մատնել»:

Անոր փուած այս բացատրութեան լոյսին փակ, յաճախ կը մտածեմ համայնավարութեան նման աշխարհի

ողբերգութեան մասին, եւ կը հաւաքամ, որ անոր փուած այս հոգեւոր հայեցակէտը այսօր եւս վաւերական է: Երբ որ աղքատները «կը կողոպտուին», երբ որ իրենցմէ կը խլուի մարդկային արժանապատուութեամբ ապրելու իրաւունքը, հոն՝ ընկերային կարգը, աւելի ճիշտ՝ սիրոյ կարգը իր լայն առումով, արդէն իսկ խորապէս վիրաւորուած է:

* * *

Քալցութայի իշխանութիւնները Քալի փաճարի ուխտաւորներուն յարկացուած նախկին փունը Մայր Թերեզային փրամադրութեան փակ դրին: Սակայն զայն մահամերձներու փան վերածելը այնքան ալ դիւրին չեղաւ: Արմափական հինգու շրջանակի մէջ մտաւախութիւններ կային քրիստոնէական միսիոնարներէն եւ քոյրերէն, եւ սկսան մեղադրել զանոնք հինգուները դաւանափոխ ընելու յանցանքով: Անոնք հրահրեցին կապաղի ցոյցեր, նոյնիսկ հինգու կրօնաւոր մը Տելիիէն եկաւ առաջնորդելու երիտասարդներուն ցոյցը՝ քոյրերը փունէն դուրս բշելու համար: Իրենց առաջնորդին հետ միասին՝ քարերով ու փայտերով զինուած, մօտեցան Մայր Թերեզայի փունին: Աղմուկի ձայնէն Մայր Թերեզան փունէն դուրս ելաւ, եւ հասկնալով թէ ինչ կրնայ պատահիլ՝ շիտակ ուղղուեցաւ դէպի առաջնորդը: Բարեւեց առաջնորդին առանց վախի ոեւէ արփայարութեան, եւ անկէ խնդրեց ներս մտնել փուն եւ փեսնել, թէ իրենք ինչ կ'ընեն հոն:

Առաջնորդը առանձին ներս մտաւ Մայր Թերեզայի ընկերակցութեամբ: Կարճ ժամանակ անց դուրս ելաւ այնպէս: Երիտասարդները կը պահանջէին ներս մտնել եւ քոյրերը դուրս վռնարել փունէն: Առաջնորդը անոնց պատասխանեց.

- «Այո, կրնաք դուրս հանել քոյրերը, բայց նախ՝ ձեր մայրերն ու քոյրերը թող կարողանան ընել այն, ինչ որ ասոնք կ'ընեն այսպէս»:

Ամիսներ անց, Քալի փաճարի բազմաթիւ քուրմերէն մէկը թոքախտով հիւանդացաւ, եւ քոյրերը զինք իրենց մօտ առին եւ սկսան խնամել այն նոյն սիրով եւ հոգաբարութեամբ, որ իրենց հիւանդները կը խնամէին: Ամէն օր անոր այցելութեան կու գար իր կրօնաւոր գործակիցներէն մէկը: Շաբաթ օր, փունի մօտակայքը գրնուող Քալի փաճարի հինգու կրօնաւորները դարձան «Նիրմալ Հրիդայի» բարեկամներն ու հովանաւորները:

Այո, Մայր Թերեզան մեծ յարգանք ուներ մարդոց հանդէպ՝ անոնց հաւաքին եւ կրօնքին: Ան ոչ ոքի կը պարտադրէր կաթողիկէ հաւաքը: Աւելին, կը հաւաքամ որ ան հաւաքի ուսմունքէն աւելի, մեզի ձգեց արտօնող՝ գործնական սէրը: Ան սիրօր մըն էր՝ ամբողջութեամբ սիրով լեցուած, եւ ձեռքեր, որոնք այդ սէրը գործնական սիրոյ կը փոխակերպէին:

Դժուար էր հասկնալ, թէ ան ինչպէ՛ս հոգ կը փաներ ծանր հիւանդներուն եւ մահամերձներուն, ինչպէ՛ս չէր վարաներ զանոնք շոյել, այնպէս ինչպէս մայր մը իր զակին գլուխը կը շոյէր եւ ձեռքը ամուր կը բռնէր: Քանի՛-քանի՛ անգամներ ան կրցած էր իր սիրոյ հալումով փոխել մարդոց սրտերն ու կեանքերը: Չեմ գիտեր, թէ Մայր Թերեզայի քով իրենց կրօնքը փոխած հինգու կամ իսլամ աշխարհներ կային թէ ոչ, սակայն վստահ եմ, որ հազարաւոր մարդիկ Մայր Թերեզայի հետ հանդիպելէ ետք փոխած են իրենց կեանքերը:

Թէ ինչ մեծ ազդեցութիւն կը գործէր Մայր Թերեզան իրեն հանդիպած մարդոց վրայ, առաջին անգամ համոզուեցայ, երբ հնդիկ բարձրաստիճան ոստիկան մը նշանակուեցաւ մեզի ուղեկցելու: Երկար ճամբայ ունէինք երթալիք: Առաջին հայեացքէն մարդը շաբաթ անհամակրե-

լի մէկը թուեցաւ. ինքզինք ամենագէտ կը համարէր, բոլորին կոպիտ ցուցմունքներ կու տար: Յստակօրէն կ'ուզէր շեշտել, թէ ինք բնաւ հետաքրքրուած չէր կրօնքով, այլ միայն իր պաշտօնն է որ կը կատարէ: Երկրորդ օրը կարծես քիչ մը փափկեցաւ: Երբ մեզի օղակայան կ'ուղեկցէր, հանգիստի կարճ դադարի մը պահուն, Մայր Թէրեզային հետ փոքր զրոյց մը ունեցաւ: Հասանք օղակայան: Մեզ ուղեկցող ոստիկանները թոյլտուութիւն խնդրեցին իրմէ՝ Մայր Թէրեզային հրաժեշտ տալու: Անհամակրելի ու չոր ոստիկանապետը յանկարծ փոխուեցաւ, այլեւս այդ ամբարտաւան ու հեռաւորութիւն պահող մարդը չէր: Առարարցունքներ սկսան հոսիլ անոր այտերէն, երբ ան հնդկական «տարսան» սովորութեան համաձայն Մայր Թէրեզայի ոտքը ինկաւ՝ օրհնութիւն խնդրելու համար: Մայր Թէրեզան բոլորին Աստուածաշունչի հետեւեալ համարը նուիրեց.

- «Թող մարդիկ տեսնեն ձեր բարի գործերը, եւ փառատրեան ձեր Հայրը, որ երկինքն է» (Մատթ. 5.16):

Օղակայանի ճամբու ընթացքին, Մայր Թէրեզայէն նոր դաս մը եւս սորվեցայ.

- «Վարդապետ, այնպէս պիտի ապրինք ու վկայենք, որ յանկարծ մեր սխալներուն պատճառաւ մարդիկ չմերժեն ընդունիլ Յիսուսը»:

Վերոյիշեալ ոստիկանապետը օգնեց մեզի դիրութեամբ կարգի դնելու մեր բոլոր փաստաթուղթերը եւ ինք անձամբ մեզի ուղեկցեցաւ մինչեւ օդանաւ: Մտաւնք կ'օգնէր եւ ոչ որպէս սոսկ պարտականութիւն: Անոր աչքերուն մէջ բերկրանք ու երախտագիտութիւն կար, ուրախութենէն չէր զիպեր ինչ ըներ:

* * *

1994-ին, ԱՄՆ մէջ, «National Prayer Breakfast»-ի ժամանակ Մայր Թէրեզան իր խօսքին մէջ հետեւեալը ըսաւ.

«Մերձաւորը սիրելու ամենէն արտասովոր փորձառութիւնը ապրած եմ հինգու ընդամենի մը մէջ: Օր մը, պարոն մը մեր տուն եկաւ եւ ըսաւ. «Մայր Թէրեզա, ընդամենի մը կայ, որ երկար ժամանակէ ի վեր ուրեւիտ բան մը չունի: Բան մը ըրէք, հաճիք»: Քիչ մը բրինձ առի ու ուղիղ հոն գացի: Տեսայ մանուկներ, որոնց աչքերը կ'արտացալացնէին իրենց անօթութիւնը: Չեմ գիտեր, եթէ դուք երբեւէ անօթութիւնը տեսա՞ծ էք: Ես շատ անգամ տեսած եմ: Ընդամենի մայրը ձեռքէս առաւ բրինձը եւ անմիջապէս դուրս ելաւ: Երբ վերադարձաւ, հարցուցի. «Ո՛ր գացիր, ի՞նչ ըրիր բրինձը»: Շատ պարզ պատասխան մը տուաւ ինձի. «անոնք ալ անօթի են»: Զարմացայ: Կինը լաւ գիտէր, որ իր դրացի իսլամ ընդամենիքը նոյնպէս ուրեւիտ բան մը չունէր: Այդ երեկոյ, դարձեալ բրինձ չտարի անոնց, ուզեցի որ հինգուներն ու իսլամները վայելեն իրարու հետ բաժնեկցելու ուրախութիւնը»:

Անգամ մը համայնավար բռնակալ Մենկիսթուի նախարարներէն մէկը հարցուցած է Մայր Թէրեզային, թէ ինք կ'ուզէ՞ քարոզել Եթովպիոյ մէջ, ուր շատ խաբարէն արգիլուած էր քարոզելը՝ մարդոց դարձի բերելու համար: Մական իմաստուն կինը հարցին չէ պատասխանած, այլ ըսած է.

- «Աղքատներու եւ տառապեալներու հանդէպ մեր ունեցած սիրոյ գործերը ցոյց կու տան այն սէրը, որ Աստուած ունի անոնց հանդէպ»:

Մայր Թէրեզան ճշմարիտ միսիոնար մըն էր: Մեծ սիրտ ունէր բոլոր մարդոց հանդէպ, անկախ անոնց ունեցած հաւատքէն եւ կրօնական պատկանելիութենէն: Ասիկա հակասութիւն մը չէր, այլ ամբողջացում մը, որ ցոյց կու տար անոր անհատականութեան զօրութիւնը: Օրինակ, երբ Մադրասի մէջ կը սրանար իր պատուոյ տոք-

թորայի կոչումը, համալսարանի ռեկթորը, դեկանը, համալսարանի փրոֆեսոր մը եւ Մադրասի արքեպիսկոպոսը՝ պաշտպանողներու շարքին էին: Բոլորն ալ խօսեցան թեկնածուի կատարած ընկերային մեծ ծառայութեան եւ ընկերութեան մէջ անոր վայելած ընդունելութեան մասին: Շաք լարուած էի, կը սպասէի, թէ արդեօք ինք իր մասին ի՞նչ պիտի ըսէր, որովհետեւ իրմէ առաջ արքայապուտողներէն ոչ ոք Յիսուսի անունը յիշեց: Հերաքրքրական էր. բացարձակ իսլամական եւ հինարուստական այդ միջավայրին մէջ, արդեօք Մայր Թերեզան պիտի համարձակէր խօսիլ Յիսուսի մասին, թե՛ պիտի խուսափէր՝ հարցեր չստեղծելու համար:

Այդ փոնական առիթով անոր կարմիր վերարկու մը հագցուցին: Բեմ բարձրացաւ, փեղաւորուեցաւ ամպիոնին ետեւը, ուր իր կարճ հասակին համար պզտիկ պարուանդան մը դրած էին: Սակայն, այնուամենայնիւ, սքիպուած էր վիզը շարունակ երկարել, որ գլուխը երեւար ամպիոնին ետեւէն: Ապա բարձրախօսը իրեն մօտեցուց: Մինչեւ անոր խօսիլը, փասնհինգ հազարանոց դահլիճին մէջ մարդիկ շարունակ իրարու հետ կը խօսէին: Յանկարծ քար լռութիւն փիրեց:

Այդ լռութեան մէջ, ան իր նուաղ, սակայն խորերէն բխող ձայնով սկսաւ իր առաջին նախադասութիւնը.

- «Յիսուս այնքան սիրեց աշխարհը, որ...», եւ սկսաւ շար բնական կերպով քաթեքիզմ մը փալ՝ սիրոյ մասին, անշուշտ հոն ներկայ հինարուներու եւ իսլամներու համար շար հասկնալի եւ պարզ լեզուով: Կ'ուզէր ներկաներուն ցոյց փալ, որ մերձաւորներու, աղքատներու հանդէպ իր ունեցած սէրը՝ Աստուծոյ հանդէպ ունեցած իր սէրէն կը բխի:

Որպէս միսիոնար, Յիսուսէն բացի ուրիշ ոչինչ ունէր մարդոց աւերելու: Երբ զինքը կը պարուէին, իր վրայէն ուշադրութիւնը կը հեռացնէր եւ կ'ուղղէր Աստուծոյ, որ-

պէսզի մարդիկ կեդրոնանային միմիայն Աստուծոյ վրայ: Երբ Մադրասի մէջ իր խօսքը աւարտեց, դահլիճին մէջ կատարեալ լռութիւն փիրեց: Եւ այդ երկիւղով ու ակնածանքով լեցուն փրամադրութեան մէջ ալ մարդիկ հեռացան դահլիճէն: Ոչ ոք կը խօսէր, ֆիզիքապէս կրնայիր զգալ, թէ լռութիւնը պաշտամունքի վերածուած էր:

Քերականցապէս հինարուներով բնակեցուած այդ միջավայրին մէջ, Մայր Թերեզան նշանաւոր միսիոնար մըն էր: Ինքզինքը ամբողջութեամբ Յիսուսին յանձնած էր եւ ամէն վայրկեան պարտասար էր Անոր հանդիպելու այդ երկրի աղքատէն ամենաաղքատին մէջ: Իրեն համար դարձն ու ապաշխարութիւնը սիրոյ միջոցաւ՝ մարդոց Աստուծոյ մօտեցնելն էր: «Գթութեան Միսիոնարներուն» ցուցաբերած սէրը, հեզութիւնը եւ խանդավառութիւնը, կարելի է ըսել, այնպէս էր ուր Աստուծոյ Հոգին եւ մարդոց հոգիները հնարաւորութիւն կ'ունենային իրար հանդիպելու: Այդ էր պարճառը, որ Մայր Թերեզայի սիրոյ իրաքանչիւր գործ՝ մարդոց ապաշխարութեան կ'առաջնորդէր:

«Մենք ընկերային ծառայողներ չենք, մենք աշխարհի մէջ՝ աղօթողներ ենք», - սովորաբար այսպէս կ'արքայապուէր Մայր Թերեզան:

Հնդկաստանի բոլոր նահանգներուն մէջ կրօնական խիստ օրէնքներ կային, որոնք կը բացառէին կրօնափոխութիւնը: Մայր Թերեզային անգամ մը հարցուցին, թէ արդեօք ինք մարդոց դարձի կը բերէ: «Պարասխանեց.

- «Յոյսով եմ, որ մարդոց դարձի կը բերեմ, բայց ոչ այն իմաստով որ հիմա դուք կը մտածէք: Յոյսով եմ, որ մենք մարդոց սրտերը դարձի կը բերենք: Նոյնիսկ ամենակարող Աստուած չի կրնար մարդոց դարձի բերել, այնքան արեւն որ անձը ինք չ'ուզէր: Մեր փարած աշխարանքով, մեր ծառայութեամբ, կը փորձենք մարդոց միայն Աստուծոյ մօտեցնել: Այս իմաստով պէտք է

հասկնալ դարձն ու ապաշխարութիւնը: Շարքեր կը հաւա-
քան, թէ ապաշխարել կը նշանակէ մէկ գիշերուայ մէջ
փոխուիլ, սակայն այդպէս չէ: Երբ մտնենք Աստուծոյ ներ-
կայութեան մէջ, երբ Անոր հետ դէմ առ դէմ կենանք եւ
թոյլ քանք որ Ան մտնէ մեր կեանքէն ներս, ապա այդ ժա-
մանակ մենք կ'ապաշխարենք»:

Աւելի շար Աստուծոյ, քան սեփական կարողութիւն-
ներուն վստահելու շնորհքը, անկասկած, Մայր Թերեզա-
յի բուն էութիւնն էր:

Անգամ մը Փանամա գացած արեն՝ օդանաւին մէջ մե-
զի հետ էր նաեւ այն ժամանակուայ արքեպիսկոպոս
Մարքոս Կրէկորիօ Մաք Գրայթը՝ երկարահասակ հսկայ
մարդ մը: Երբ օդանաւը կ'անցնէր դարաւոր անտառնե-
րու վրայով, յանկարծ սաղարթախիտ կանաչներու մէջէն
հսկայ, ճերմակ գագաթ մը երեւցաւ: Փանամայի արքե-
պիսկոպոսը բացապրեց Մայր Թերեզային, թէ արփկա
Բահաջի գլխաւոր փաճարն է, իսկ ինք ինքնաբերաբար
ըսաւ.- «Վարդապետ, մտալիոնները քո՛վդ են»:

Մայր Թերեզան ոչ միայն կը քարոզէր արհեստա-
կան վիժումներու արգիլման մասին, այլ նաեւ
ուղղակիօրէն կը փորձէր փրկել մարդկային կեանքը:

«Մենք վիժումներու դէմ կը պայքարինք՝ որդեգրու-
մով», այս էր իր հիմնական մօտեցումը: Ապոր համար ալ,
օրինակ, Սովետական Միութեան մէջ, ուր արհեստական
վիժումները ամենաբարձր փոկոսը կը կազմէին, կ'ուզէր
թոյլտուութիւն ստանալ խնամելու իւրաքանչիւր պզտիկի
կեանք, որ իրեն կը յանձնուի: Խնդրանքին ընդառաջելով՝
ցուցակ մը ներկայացուցին իրեն, որուն մէջ նշուած էր
փաստերկու պզտիկի անուն: Իւրաքանչիւր պզտիկի անու-
նի առջեւ դրուած էր փարիքը եւ թէ ֆիզիքական ու մտա-
յին ինչ շեղումներէ կը տառապի: Ամենաձանր պարա-
զաներու առջեւ գրուած էր. «ոչ մէկ բանի ընդունակ է»:
Մայր Թերեզան այդ ցուցակէն պիտի ընտրէր իր պզտիկ-
ները:

«Կ'ընտրեմ “ոչ մէկ բանի ընդունակ” բոլոր երեխանե-
րը»: Անոնց մէջ էր Անտրէ անունով տղեկ մը, չափազանց
հիւժած մարմինով: Ան չէր կրնար քալել, միայն գեղնի
վրայ կը սողար եւ սարսափելի կը փառապէր: Յերագա-
յին պարզուեցաւ պատճառը. անոր ոտնաթաթերը շար
կարճ էին: Այս պզտիկին վիճակը ամենաձանրն էր՝ գրե-
թէ լքուած եւ միշտ կիսաքաղց: Որբանոցին մէջ, ճաշի ժա-
մուն չէր կրնար ճաշասեղանին մօտենալ՝ իր բաժինը
առնելու համար, միշտ ուշ փեղ հասնելուն պատճառով
երբ արդէն ամէն բան վերջացած կ'ըլլար: Քանի մը ուրիշ
պզտիկներու հետ միասին, գթութեան քոյրերը Անտրէին
եւս իրենց քով առին: Գիտնալով տկարութեան պատճա-

որ՝ անմիջապես բժշկական մարձումներու ենթարկեցին: Մարձում կատարող կինը նոյնիսկ չուզեց անոր մօտենալ: Շափ մը ռուսերու նման այն կարծիքն ուներ, թէ նման երեխաները ընկերութեան համար անպէտք մարդիկ են եւ իրաւունք չունին ապրելու:

Սկիզբը կը թուար թէ Անպրէն «շափ վափ փղայ» է: Քոյրերն ըսին, թէ փղան շափ կը փառապի, յիշելով իր իսկական մայրը: Վերջինս կը ծեծէր զինք եւ ի վերջոյ բոլորովին լքած էր զինք՝ որքանոց ներելով: Շուրջով Անպրէի ուրնաթաթերը գործողութեան ենթարկուեցան եւ ան դարձաւ «բոլոր պզտիկներուն պէս»: Անոր վիզէն թելով կապուած էր Մայր Թէրեզայի հրաշագործ մեքալիոնը: Քոյրերը բացապրեցին Անպրէին, թէ հիմա Աստուածամայրն է իր մայրը: Անպրէի համար նոր կեանք մը սկսաւ եւ հիմա ամենաբարի փղան էր՝ ճաշի ժամանակ, եւ ուրախութենէն յաճախ կը համբուրէր մեքալիոնը: Երբ մէկը օգնէր իրեն հագուստները հագցնելու ժամանակ, Անպրէն նախ անոր մեքալիոնը համբուրել կու փար, եւ ետքը միայն կը ձգէր գործը ամբողջացնել:

Այդպէս ընել կու փար նաեւ մարձում կատարող կնոջ: Երբ կինը մեքալիոնը փեսաւ, հեքաքրքրուելով հարցուց թէ ի՞նչ է այդ: Յաջորդ օրը ինքն ալ մեքալիոն մը սրացաւ որպէս նուէր: Շափ չանցաւ եւ սկսաւ փոխուիլ, իրեն համար արդէն մեծ ուրախութիւն էր անդամալոյծ պզտիկներուն օգնելը, յարկապէս Անպրէին, որուն մեծ սէր, գուրգուրանք եւ յարգանք ցոյց կու փար:

Երբ 1990-ական թուականներուն կրկին անգամ Մոսկուա եկայ, իմացայ որ Նովոսիպիրսկէն ընտանիք մը կը փափաքէր զինք որդեգրել: Շափ դժուար գործ էր որդեգրման գործընթացը, փաստաթուղթերը ձեւակերպելը: Բժիշկ մը պէտք է Անպրէն քննէր եւ հարցաքննէր: Անպրէն հարցումներուն ոչ միայն ռուսերէն կը պատասխանէր, այլ միաժամանակ նաեւ անգլերէն, որ քոյրերէն

ստրված էր: Երբ Անպրէն ի վերջոյ բժիշկէն ուզեց զիտնալ, թէ ինչու իրեն շարունակ այդ յիմար հարցումները կ'ուղղէր, ծերուկ բժիշկը զարմացած նայեցաւ Անպրէին եւ պատռեց իր պարագան ներկայացնող՝ «ոչ մէկ բանի պիտանի» փաստաթուղթը, եւ արօսեց զինք որդեգրել: Նովոսիպիրսկի մէջ Անպրէն դարձաւ եպիսկոպոս Հ. Վերթի ամէնէն եռանդուն օգնականը: Այսօր՝ այդ «ոչ մէկ բանի պիտանի» երեխան համալսարանի ուսանող է:

Յաճախ հանդիպած ենք ծանրօրէն խեղաթիրուած երեխաներու: Անոնց մէջ կային այնպիսիներ, որոնք կը փառապէին փղականութենէ (Elephantiasis), ամբողջութեամբ ուռած երեսներով եւ կամ մարմնի անդամներէն մէկը միշտ կը բացակայէր: Ինծի համար այնքան դժուար էր անոնց նայիլը, չէի դիմանար, շուրջով կը հեռանայի: Իսկ Մայր Թէրեզան անոնց համար միայն կ'ըսէր.

- «Այս ինչ հրաշալի պզտիկ է»: Եւ յաճախ կ'աւելցնէր.

- «Տես, թէ ի՞նչ նրբութեամբ բռնած է մաքս»:

Յստակ զիտէր, որ նոյնիսկ ամենածանր խեղաթիրուած եւ մրային կարողութիւններէ զուրկ մանուկին միջոցաւ Աստուած աշխարհի վրայ լոյսի շողեր կը դրկէ: Ամէն պզտիկ Աստուծոյ պարգէն է: Մեզի համար այնքան փայտորիչ էր փեսնել, թէ ինչպիսի մեծ ուրախութեամբ, աշխուժութեամբ ու սիրով կը վարուէր Մայր Թէրեզան երեխաներուն եւ անգամ նորածիններուն հետ: Յաճախ կը մտածեմ. եթէ Աստուած ալ մեզի հետ այսպէս կը վարուի, այսպիսի ուրախութեամբ եւ յոյսով լեցուն, ինչպէս Մայր Թէրեզան այս մանուկներուն հետ կը վարուէր, ուրեմն ես ալ կրնամ միեւնոյն շնորհքը ստանալ Աստուծմէ: Մայր Թէրեզայի համար աշխարհի մէջ ամենակարեւոր բանը՝ իւրաքանչիւր մանուկ սիրով ընդունիլն էր:

Քնքշութիւն: Ասիկա էր Մայր Թէրեզայի զօրութիւնը, անոր յաջողութեան գաղտնիքը: Մարդիկ կը յուզուէին ոչ

թէ անոր մտային մեծ կարողութիւններով, կամ անոր ընկերային ծառայութիւններով, այլ մարդիկ կը փեսնէին թէ ինչպիսի բնքութեամբ, ինչպիսի փափկանկարութեամբ եւ զոհողութեամբ մարդոց հետ կը վարուէր: Այս էր որ մարդոց սրտերը կը շարժէր՝ զգալ թէ իրենք որքան սիրուած են: Մայր Թէրեզայի համար մարդոց սիրելի կը նշանակէր Աստուծոյ սէրը անոնց փոխանցել, այն նոյն սէրը որ ինք ստացած էր Իրմէ:

Ան մեզի համար «տիպա» թուացող մարդիկ կ'արժեւորէր այն նոյն ձեւով, ինչպէս որ մեզ կ'ընդունէր: Երկրի մը նախագահին հետ ան նոյն ձեւով կը խօսէր, ինչպէս որ պոռնիկի մը կամ Կարմեղոսեան մայրապետի մը հետ կը խօսէր, այնպէս ինչպէս ընթացամարտի ախոյեան Մուհամադ Ալի Բէլէին, երբ վերջինս երբեմն իր մօտ Բալբուրթայի այցելութեան կու գար:

Մարդոց, ինչպէս նաեւ մեր, զարմանքը շար մեծ պիտի ըլլայ, եթէ որ մը երկնքի մէջ երես առ երես փեսնենք մարդիկ, որոնց երբեք չէինք սպասեր հոն փեսնել, այսինքն երես առ երես հանդիպինք Աստուծոյ ողորմածութեան, որ մեծ է եւ մտքով անհասանելի: Այդ գթութիւնն է, որ կը ցնցէ մարդիկ: Երբ Մայր Թէրեզան այցելութեամբ խումբեր ընդունէր եւ քսան վայրկեան անոնց հետ խօսէր, անոնց գոնէ կէտը հանդիպումէն դուրս կու գային լալով կամ թաց աչքերով: Մայր Թէրեզան սիրոյ առջեւ անգոր էր, անօգնական: Ան բնաւ չփորձեց ոեւէ մէկուն ստիպել, այլ միայն կ'ուզէր որսալ մարդիկ իր սիրոյ ցանցին մէջ:

Իրեն համար սարսափելի բան էր այն իրողութիւնը, թէ ինչպէս բազմաթիւ ծնողներ կը մերժեն իրենց սեփական երեխան, եւ թէ ինչպէս բազմաթիւ երեխաներ «անփափաքելի» էին: Իր անձնական հանդիպումներու, փարբեր հաւաքներու եւ համագումարներու ընթացքին, ամբողջ աշխարհին միշտ կը յիշեցնէր.

300 մայրապետեր եւ ջուրի մէկ փունի. Բալբուրթայի մայր փունին մէջ ամէն առօրուայ սարիներու լուացում

*Յովիաննէս-Պօղոս Բ. Պապի կողմէ
կը դրկուին համայնավար երկիրներ*

Մայր Թէրեզան քարտինալ Թոնաշէրի մօտ՝ Փրակ

Խորհրդաժողովի անդամներ

*Գործնական գրոյց. Եպիսկոպոս Նիկիթան,
Մայր Թէրեզան և հեղինակը*

Եպիսկոպոս Ննիիքան Մայր Թերեզայէն առաջ Մոսկուա կը մեկնէ

Ներթաւան աղօթքի սրահը օղանալին մէջ

Անխոնջ աշխատողը. Նամակներ գրելը մաս կը կազմէր իր հոգեխնամ գործին

Էջմիածին՝ Ամենայն Տայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին հետ

*Մոսկուայի օղակայանին մէջ դիմատրուելու ժամանակ
Նայասարանի մէջ պայմանագիր ստորագրելու պահին
Միասին կ'ուղղուինք դէպի Նայասարանի երկրաշարժի շրջան
Շոգեկառքին մէջ՝ խորասուզուած աղօթքի մէջ*

*Նայասարանի երկրաշարժէն յետոյ արագ քարտեզագրուելու
ու մեկնելու, երբ կանչուեցանք*

*Մայր Թէրեզան քոյր Մարայի հետ, որը Մովկերական
Միութեան շրջանին մեծատրուիին էր*

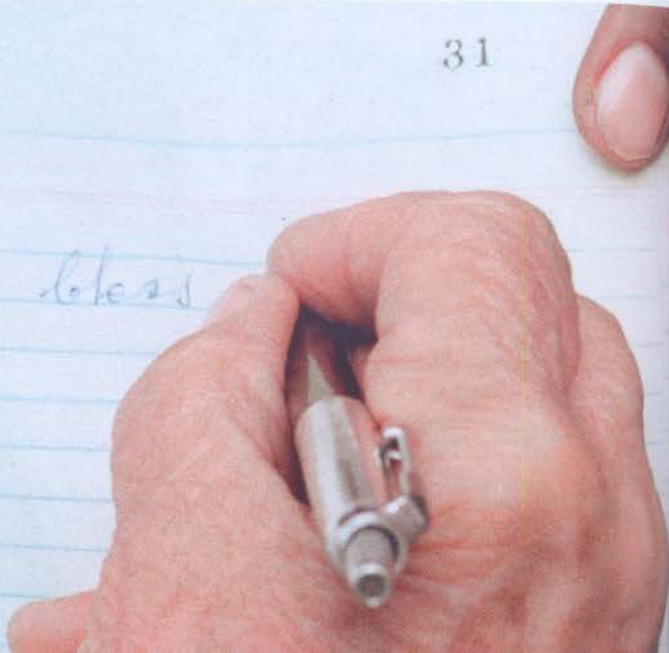

Մայր Թերեզան այսօր էս կ'սարի իր քոյրերու մէջ

.... և որպէս բարեխօս Աստուծոյ քով

god bless

- «Արհեսարական վիժումը սպանութիւն է մօր արգանդին մէջ: Մանուկը Աստուծոյ պարգեւն է: Եթէ դուն զայն չես ուզեր, ինձի փութ: Ես կ'ընդունիմ զայն»:

1979-ին Մայր Թերեզան Նոպէլեան մրցանակի արժանացաւ: Երբ աշխարհի ամբողջ ուշադրութիւնը, լուսարձակները անոր վրայ ուղղուած էին, ան օգտագործեց այդ արարողութիւնը՝ իր խօսքին մէջ, անդրադառնալով արհեսարական վիժումի հարցին.

- «Կը կարծեն, որ արհեսարական վիժումը այսօր խաղաղութեան ամենամեծ քանդիչ ուժն է, որովհետեւ ուղղակի պատերազմ է, սպանութիւն, ոճիր՝ մօր կողմէ իր զակին հանդէպ: Բազմաթիւ մայրեր Հնդկաստանի, Ափրիկէի մէջ հոգ կը փանին իրենց զաւակներուն, որոնք մեծ թիւերով կը մեռնին անօթութենէ եւ թերսնուցումէ, սակայն միլիոնաւոր երեխաներ կը մեռնին իրենց մայրերուն կամքով, եւ ասիկա կը կործանէ մեր խաղաղութիւնը: Եթէ մայր մը կրնայ իր զաւակը սպանել, ի՞նչ բանը կրնայ զիս արգիլել քեզ սպանել, եւ ի՞նչ բանը քեզ կ'արգիլէ զիս սպանել: Ասոնք նոյն բաներն են»:

Շար սուր խօսքեր էին: Յաջորդ օրը, վարդապետ մը, որ ձայնասփիւռէն լսած էր Մայր Թերեզային խօսքը, ուղղակի ընդվզած էր.

- «Այս կինը իր խօսքերով Սքանարինաւիոյ բազմաթիւ կիները դափապարփեց»: Իսկ Մայր Թերեզայի պատասխանը անոր հետեւեալն էր.

- «Կ'ուզէի նայիլ այդ քահանային աչքերուն եւ ըսել. Վարդապետ, Յիսուս ըսած է՝ Ես եմ ճշմարտութիւնը, հետեւաբար իմ եւ քու պարականութիւնն է, ճշմարտութիւն խօսիլ: Անոնք որոնք կը լսեն այդ ճշմարտութիւնը, իրենց կը մնայ զայն ընդունիլ կամ մերժել»:

Այսօր կրնամ ըսել, որ Մայր Թերեզան պարեհ կամ անպարեհ առիթներով միշտ ալ ճշմարտութիւնը կը խօ-

սէր՝ մեծ սիրով:

1985-ին, ՄԱԿ-ի ժողովի ժամանակ արտասանած իր խօսքին մէջ, որուն մասին արդէն որոշ ակնարկութիւն ըրած են, Մայր Թերեզան կրքոյր կոչ մը ուղղեց պաշտպանելու դեռ չծնած պտուղը:

- «Միտոյ գործերը փունեն կը սկսին, իսկ սիրոյ գործերը խաղաղութիւն բերող գործերն են: Մենք բոլորս խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ կը վախճանք աթոմային զենքերէն, եւ այս նոր հիւանդութիւնէն (սիւրա): Մակայն չենք վախճար անմեղ մանուկ մը սպանելէն, դեռ չծնած այս փոքրիկը, որ ստեղծուած է ճիշդ այս նպատակին համար՝ Աստուած սիրելու, ինչպէս նաեւ քեզ եւ զիս սիրելու:

Այս է միակ հակասութիւնը. այսօր կը զգամ որ արեւաբական վիժումը դարձած է խաղաղութեան ամենամեծ քանդիչը: Մենք կը վախճանք աթոմական զենքերէն, որովհետեւ կրնայ մարդկային կեանքը ոչնչացնել, սակայն չենք վախճար, մայրեր չեն վախճար, այդ սարսափելի ոճիրը գործելէն: Աստուած նոյնիսկ խօսած է այդ մասին.

- «Եթէ անգամ մայրդ քեզ մոռնայ, ես քեզ չեմ մոռնար: Ես քու անունդ փորագրած եմ արեւուս մէջ, դուն ինծի համար թանկագին ես» (Ես. 49.15,16): Ասիկա Աստուծոյ սեփական խօսքերն են ձեզի համար, ինծի համար, եւ նաեւ փակաւին չծնած այդ մանուկներուն համար: Ուրեմն, եթէ մենք իրապէս խաղաղութիւն կ'ուզենք, եթէ մաքուր սրտով խաղաղութիւն կ'ուզենք, այս հաստատութիւնը որոշումը պիտի առնենք. թոյլ չտալ, որ մեր երկիրներուն, քաղաքներուն եւ ընկերութեան մէջ՝ ոչ մէկ մանուկ ինքզինք չուզուած, չսիրուած, մերժուած ու դուրս նետուած զգայ: Եկէք օգնենք, զօրակցինք իրարու, որ մեր պեպոյթիւններէն, ազգերէն եւ ընդհանրութիւնէն ետ առնուի այդ սարսափելի օրէնքը, որ կ'արտօնէ՝ անմեղ մանուկներ սպանել, կեանքեր ոչնչացնել եւ Աստուծոյ ներկայութիւնը քանդել»:

3 Փետրուար, 1994-ին, Ուաշինկթընի մէջ, «National

Prayer Breakfast»-ի ժամանակ, իր ելոյթի ընթացքին, ամերիկեան *փարլամենթի* երկու *քոնկրետներուն*, *սենատորի* եւ ներկայացուցիչներու պալատին մէջ, գրեթէ նոյն բաները կրկնեց.

- «Աստուած այնքան սիրեց աշխարհը, որ իր Միածին Որդին փոխաւ: Տալը շնորհք մըն է: Աստուած իր Որդին փոխաւ Կոյս Մարիամին, իսկ ան ինչ ըրաւ Անոր հետ: Երբ Յիսուս Մարիամի կեանքին մէջ մտաւ, ան աճապարանքով շտապեց այդ բարի լուրը փալու: Այսպէս կը փեղեկացնէ մեզի Աւետարանը. երբ իր ազգականը՝ Եղիսաբէթը, փեսաւ զինք, ապա Եղիսաբէթի որովայնին մէջ եղած մանուկը ուրախութենէն խաղաց: Երբ Յիսուս փակաւին Մարիամի որովայնին մէջ էր՝ ուրախութիւն բերաւ Յովհաննէս Մկրտչին, որ նոյնպէս մօր որովայնի մէջ էր: Այդ դեռ չծնած մանուկը առաջինն էր, որ աւետեց Յիսուսի գալուստը:

Եւ ասիկա դեռ բաւական չէր, Աստուծոյ Որդին փափաքեցաւ մեզմէ իւրաքանչիւրին պէս ըլլալ, փակաւին Մարիամի որովայնի մէջ՝ մեզմէ իւրաքանչիւրին ուրախութիւն եւ խաղաղութիւն բերել: Եւ յետագային, նոյնիսկ մեռնիլ խաչին վրայ՝ ցոյց փալով, թէ որն է մեծագոյն սէրը: Ան մեռաւ քեզի եւ ինծի համար, մեռաւ բոլոր մարդուն համար, անօթութենէն մեռնողին համար, եւ ոչ միայն Քալքութայի կամ Ափրիկէի փողոցներուն մէջ կիսամերկ մարդոց համար, այլ ամենուր՝ բոլորին համար: Մեր քոյրերը կը ծառայեն անոնց՝ աշխարհի 105 երկիրներու մէջ: Յիսուս պատուիրեց մեզի. Միրեցէք զիրար, ինչպէս որ ես ձեզ սիրեցի:

Թերեզա մեր ընդհանրութիւնն է մէջ կան մարդիկ, որոնք առանձին են, հիւանդ կամ՝ ձեզի բեռ են: Արդեօք մենք անոնց կողքին ենք, պատրաստ ենք փալու, զոհուելու, մեր ընդհանրիկի հետ կենալու՝ մինչեւ ցաւ զգալու աստիճան, թէ՛ մեզի համար առաջնահերթութիւնը մեր հան-

գիսսն ու հաճոյքն են: Ասոնք հարցումներ են, որ մեզմէ իւրաքանչիւր անձ պէտք է պատասխանէ: Կարելոր է որ այս մէկը կատարենք, յարկապէս այս փարի, որ հոչակուած է ընտանիքի փարի: Պիտի չմոռնանք, որ սերը փունէն կը սկսի, եւ նաեւ մարդկութեան ապագան ընտանիքէն կը սկսի:

Արեւմուտքի մէջ զարմացայ փեսներով, թէ բազմաթիւ երիտասարդ աղջիկներ ու փոքր թմրամոլութեան գերին դարձած են: Կ'ուզեմ հասկնալ, թէ ինչո՞ւ: Ի՞նչն է պատճառը: Երբ արեւմուտքի մէջ մարդիկ աւելին ունին, քան արեւելքի մէջ: Եւ պատասխանը հետեւեալն է, ընտանիքին մէջ զիրենք ընդունող չունին: Մեր զաւակները ամէն բանի մէջ մեր կարիքը ունին՝ առողջ, կուշտ, ապահով, ինքնավստահ ըլլալու համար, ինչպէս նաեւ Աստուած սիրելու եւ զԱյն ճանչնալու: Այս բոլորին համար անոնք մեզի կը նային՝ յոյսով եւ սպասումով: Սակայն՝ հայրն ու մայրը այնքան զբաղ են, որ իրենց զաւակներուն համար ժամանակ չունին, թերեւս ոմանք նոյնիսկ ամուսնացած ալ չեն, իսկ շարքերն ալ ամուսնալուծուած են: Եւ այս է պատճառը, որ զաւակները փողոց կ'երթան եւ կը զբաղին թմրամոլութեամբ եւ ուրիշ փարբեր բաներով: Հոս կը խօսինք զաւակի սիրոյ մասին, այսինքն այն մթնոլորին մասին ուրկէ սկիզբ կ'առնեն սերն ու խաղաղութիւնը: Ահա ասոնք են, որ կը կործանեն խաղաղութիւնը:

Սակայն այն զգացումն ունիմ, թէ այսօրուայ կործանումին մեծագոյն պատճառը արհեստական վիժումներն են, որոնք ուղղակի պատերազմ են մանուկներուն դէմ, սպանութիւն՝ անմեղ մանուկներու: Եթէ մայր մը կարող է սեփական զաւակը սպանել, ուրեմն ալ ինչպէ՞ս կրնանք մարդոց ըսել, որ պէտք չէ զիրար սպանել:

Ինչպէս կրնանք կնոջ մը ապացուցել, որ պէտք չէ վիժում կատարել: Ինչպէս միշտ, պէտք է անոնց սիրով հանդէսնել, նաեւ մենք մեզ յիշեցնենք, որ սիրել կը նշանակէ

փայ մինչեւ ցաւ զգալու աստիճան: Յիսուս իր կեանքը փրուաւ մեզի համար, եւ միակ պատճառը մեզ սիրելն էր: Այնպէս ալ մայր մը, որ կը մտածէ վիժումի մասին, պէտք է օգնենք այդ մօրը, որ ան սիրէ իր զաւակը: Սիրէ զայն, եթէ նոյնիսկ ցաւ կը պատճառէ իրեն եւ կը խանգարէ իր ծրագիրներն ու կը խլէ իր ազատ ժամանակը, որպէսզի կարենայ յարգել եւ խնայել իր երեխային: Նոյնը կը վերաբերի նաեւ զաւակին հօրը՝ ով որ ալ ըլլայ ան, ան նոյնպէս պիտի փայ՝ ցաւ զգալու աստիճան:

Վիժում կատարելով, մայր մը կը սորվի ոչ միայն չսիրել, այլ ինքն իր սեփական զաւակը սպանել՝ իր անձնական հարցերը լուծելու համար: Վիժումի ժամանակ հօրը կ'ըսեն, թէ ինքը ոչ մէկ պարտականութիւն ունի պզտիկին հանդէպ, որուն ինքն է արդէն կեանքի կոչողը: Կը նշանակէ, թէ նոյն ձեւով ան կրնայ ուրիշ կիներ եւս նոյն վիճակին մասնել: Եւ այսպէս մէկ վիժումը ուրիշ վիժումներու դուռ կը բանայ: Իւրաքանչիւր երկիր, որ կ'ընդունի վիժումը, իր սեփական ժողովուրդին կը սորվեցնէ չսիրել, օրէնքի ուժով իրաւունք սրանալով՝ իր ուզածը ընելու: Այս է պատճառը, որ արհեստական վիժումը սիրոյ եւ խաղաղութեան ամենասարսափելի կործանիչն է:

Այսօր շարքեր մտահոգուած են Հնդկաստանի, Ափրիկէի երեխաներով, ուր անոնք իրապէս անօթութենէ կը մեռնին: Այսօր մարդիկ շարք մտահոգ են Ամերիկայի փարբեր քաղաքներուն մէջ կատարուող վայրագութիւններով: Շարք լաւ է մտահոգուիլը: Սակայն յաճախ այդ նոյն մարդիկ բնաւ չեն մտահոգուիր այն միլիոնատրներով, որոնք կը սպաննուին իրենց մայրերուն անձնական որոշումով: Սակայն այս է ամենամեծ կործանիչը խաղաղութեան՝ արհեստական վիժումը, որ մարդիկ այսօր կ'առաջնորդէ լման կուրուութեան»:

Այս բոլորը ըսելով Մայր Թէրեզան բնաւ նպատակ չունէր դատապարտել կիները, որոնք յաճախ իրենց շրջա-

պարհի մէջ դաժան ճնշումներու ենթարկուած են: Ան կ'ուզէր մանուկի մը արժանապատուութիւնը բարձր պահել. իրաքանչիւր երեխայ Աստուծոյ պարգեւն է, ստեղծուած է Աստուծոյ պարկերով եւ նմանութեամբ՝ «սիրելու եւ սիրուելու համար»: Այս խօսքերէն ետք ան ցոյց փուտ արհեստական վիժումին դէմ պայքարելու իր միջոցը. «Վիժումը՝ որդեգրութեամբ փոխարինել: Ասիկա գեղեցիկ նուէր մըն է, որ Աստուած մեր միաբանութեան պարգեւած է»:

Անգամ մը Մայր Թերեզան ամերիկացի մեծանուն քաղաքական գործիչներուն եւ ընկերութեան առաջնորդներուն պատմած է երեխայի մը պատմութիւնը: Զուակ որդեգրել փափաքող ընտանիքի մը համար Մայր Թերեզան որբուկ մը կը գտնէ: Սակայն ժամանակ մը անց կը պարզուի որ պզտիկը լուրջ հիւանդ է: Մայր Թերեզան կ'առաջարկէ. «Հիւանդ պզտիկը ինձի փուռք, անոր փոխարէն ես ձեզի ուրիշ առողջ պզտիկ մը կու տամ»:

Սակայն որդեգրող հայրը պատրաստանած է.

- «Մայր Թերեզա, նախ իմ կեանքս կ'առնես, որմէ ետք միայն կրնաս այս պզտիկը ինձմէ առնել»:

Կը պարզուի թէ այդ հիւանդ պզտիկը այնքան մեծ ուրախութիւն եւ սէր բերած էր այդ ընտանիքէն ներս: Մայր Թերեզան զինք լսող ամերիկացիներուն ըսած է.

- «Կը խնդրեմ ձեզմէ, մեր քոյրերու ներկայութեան, ով որ իր պզտիկը չ'ուզէր պահել, կը խնդրեմ ինձի փուռք, ես կ'ուզեմ զայն»:

Որդեգրութեան այս ձեւով «Գթութեան Միսիոնարները» փրկած են հազարաւոր երեխաներու կեանքերը:

«Կ'ուզեմ առնել բոլոր այն պզտիկները, որոնց կ'ուզէր վիժեցնել, եւ փալ ամուսնացած այն ընտանիքներուն, որոնք կը սիրեն այդ պզտիկը եւ կը սիրուին անկէ: Քալքուրայիներ մանուկներու փունին մէջ ունինք երեք հա-

զար պզտիկներ, որոնց փրկած ենք վիժումէ: Այդ պզտիկները իրենց որդեգրող ծնողներուն այնքան ուրախութիւն եւ սէր փուած են եւ փոխադարձաբար՝ իրենք ալ մեծցած են սիրոյ եւ ուրախութեան մէջ»:

Մայր Թերեզան իր այս նոյն խօսքին մէջ ըսած է նաեւ յարակօրէն, թէ ինք կ'առնէ ամէն տեսակ պզտիկ, սակայն ոչ բոլոր որդեգրել փափաքող ընտանիքներուն է, որ ինք գտակ կը յանձնէ:

«Գիտեմ, որ ընտանիքները իրենք պէտք է ծրագրեն իրենց ընտանիքը, եւ ասոր համար կան ընտանիքի ծրագրաւորման բնական միջոցներ (natural family planning): Ընտր ձեւը յղանալու կամ յղութենէն խուսափելու՝ ընտանիքի բնական ծրագրաւորումն է, եւ ոչ թէ արհեստական հակբեղմնաւորիչները (contraception)»:

Ան կը նշէր, որ արհեստական բեղմնաւորումի ժամանակ՝ ամուսինի եւ կնոջ ամբողջ ուշադրութիւնը իրենք իրենց անձին վրայ կեդրոնացած կ'ըլլայ: Միւրոյ մէջ, սակայն, կնոջ եւ ամուսինին ուշադրութիւնը՝ պէտք է մէկը միւսին վրայ կեդրոնանայ, ինչպէս սովորաբար կը կատարուի բնական յղութեան ժամանակ:

«Զենք կրնար աշխարհի բոլոր հարցերը լուծել, սակայն չենք ուզեր երբեք հարցերուն մեծագոյնը ստեղծել, այն է՝ ոչնչացնել սէրը: Ընտր այս է, ինչ տեղի կ'ունենայ, երբ մարդոց կ'առաջարկենք կիրառել արհեստական բեղմնաւորում եւ արհեստական վիժում»:

ԱՄՆ-ի մէջ արտասանած իր պարմական ուղերձը, այն հազուադէպ ելոյթներէն էր, որ Մայր Թերեզան նախօրօք գրաւոր պատրաստած էր: Այսպէս, ան արհեստական վիժումին հարցը բարձրացուց արտակարգ աստիճանի, բացայայտելով մեր արդի իրականութեան հոգեւոր թշուառութիւնը:

«Արհեստական վիժումը, որուն յաճախ կը յաջորդէ

արհեստական բեղմնատրումը, մարդոց կ'առաջնորդեն՝ հոգեւոր աղքատութեան, եւ ասիկա ամէնէն ծանր ու դժուար յաղթահարելի աղքատութեան փեսակն է»: Իր խօսքը եզրափակած է կոչ ուղելով. «Ամէն բան պէտք է ընել, որպէսզի ոչ մէկ երեխայ ըլլայ չփափաքուած, չսիրուած ու չխնամուած եւ ոչ մէկ պզտիկ սպանուի ու դուրս նետուի»:

* * *

Ոչ բացայայտօրէն, սակայն շար անկեղծ սիրով Մայր Թերեզան հոգ կը փանէր այն կիներուն, որոնք կը փառապէին արհեստական վիժում ըրած ըլլալու ծանր բեռէն: Այդ կիները կը կազմէին իր փոքր անձնական այն շրջանակը, որոնց Մայր Թերեզան ներքուստ յարուկ սիրով կը սիրէր ու կը կ'ողջագուրէր: Տեսած եմ արցունքներով ողորուածկին մը, որ Մայր Թերեզային հանդիպելէն ետք, դարձեալ նոր յոյս ստացած էր՝ ապրելով փորձառութիւնը Աստուծոյ ներող եւ ողորմած սիրոյն, սէր մը՝ որ իր աջին առջեւ գծագրած էր Մայր Թերեզան: Աստուծոյ ներող սէրը, որ նաեւ յոյս կու տայ՝ նորէն կարենալ ապրելու ուրախ եւ հաշտուած կեանք մը:

Մայր Թերեզայի համար մանուկները՝ «աշխարհի մէջ Աստուծոյ լոյսի ճառագայթներն» են, կեանքի սրբութիւնները, անձեռնմխելի են, եւ անոնց կեանքը ամէն գնով պէտք է պաշտպանուի, ինչ իրավիճակներու մէջ ալ ըլլան անոնք: Սակայն ան լաւ գիտէր եւ կը հասկնար նաեւ մարդոց նիւթական եւ ընկերային պէտքերը, լքուածութիւնն ու առանձնութիւնը՝ որոշումի այդ ծանր պահերուն մէջ: Արոր համար՝ անոր ականջը, ձեռքերը եւ սիրտը միշտ լայնօրէն բացուած էին՝ հոգեւոր աղքատներուն համար:

Մայր Թերեզայի աճող հեղինակութեան ամենահաճելի առանձնաշնորհումներէն մէկը՝ փարբեր փեսակի ճամբորդական անցագիրներ ունենալն էր: Եւ ասիկա գործնական նպատակով էր:

Կը յիշեմ անգամ մը միասին կը ճամբորդէինք՝ այն ժամանակներուն փակաւին համայնավար Լեհաստան, ուր անոր անցագիրներու շարքին մեզ լուրջ խնդրի մը առջեւ դրաւ:

Վարչաւայի օդակայանին մէջ, աստիճանական անցագիրովս, առանց որեւէ դժուարութեան անցայ ստուգման կայանէն: Պահ մը ետ նայեցայ, փեսայ որ Մայր Թերեզան իր պայուսակը կը խառնէ, եւ ի վերջոյ ամբողջ փրցակ մը անցագիրներ հանեց ու դրաւ ստուգողին առջեւ: Սարսափեցայ, որովհետեւ բռնափրակական համայնավար երկրի մէջ այդքան անցագիրներ ունենալը՝ վրանգաւոր հետեւանք կրնար ունենալ, զինք «փրովոգաթոր» կարծելով: Անմիջապէս միջամտեցի, փրցակէն ընկրեցի անցագիրներէն մէկը եւ փուի ստուգողին, մնացեալները անխօս՝ Մայր Թերեզային վերադարձնելով: Ստուգողը քննեց անցագիրը եւ վիզան չգտնելով ետ վերադարձուց. «Ե՛ր գնա»: Մայր Թերեզան դարձեալ սկսաւ իր պայուսակը քննել: Ետեւ ետեւի բոլոր անցագիրները ստուգուեցան. չկայ, չկայ, չկայ: Ի վերջոյ, բոլորը նորէն մէկ առ մէկ նայելէն յետոյ, գտնուեցաւ վիզան: Եւ Մայր Թերեզան անցաւ:

Այս փեսարանը, եթէ ուրիշ ազար երկրի մը մէջ պափաէր, կարակի կ'առնուէր, սակայն ինձի համար այդ

երկրի մէջ կապարուածը շափ փհաճ փորձառութիւն մըն էր, որովհետեւ անցագրային բաժնի ծառայողներուն համար անսովոր բան էր, որ անձ մը մէկէ աւելի անցագիր ունենայ, եւ երկրորդ՝ համայնավարութիւնը ինքնին կափակէն (humor) ոչինչ կը հասկնայ:

Ուրկէ՛ այս մայրապետին այսքան անցագիր: Որպէս Հնդկաստանի քաղաքացի՝ ունէր հնդկական անցագիր, եւ այն ալ՝ մի քանի հար: Բազմաթիւ ճամբորդութիւններու պարճառով ամբողջ անցագիրը լեցուն էր փարբեր կնիքներով, եւ շափ շուրջ բոլոր էջերը կը վերջանային: Հնդկական կառավարութիւնը շուրջով հասկցաւ, որ աւելի լաւ կ'ըլլայ անոր քանի մը աւելորդ անցագիրներ փայ: Արկէ՛ զափ նաեւ հնդկական *փիլիսոփայութիւն* անցագիր մըն ալ ունէր եւ երկու հար ալ աւելորդ: Երրորդ, Վափիկանեան յարուկ անցագիր ունէր: Որքան կը յիշեմ՝ նաեւ ամերիկեան անցագիր, երբ 1996 թուականին ընտրուեցաւ Ամերիկայի պարուաւոր քաղաքացի: Անցագիրներու կողքին, միշտ իր մօտ կը պահէր նաեւ փարբեր սուրբերու նկարներու փրցակ մը: Լաւ է որ ասոնք այդքան ալ չհետաքրքրեցին Լեհաստանի սահմանապահ սպորտողին, այլապէս անկարելի պիտի ըլլար Լեհաստան մեր մուտքը:

* * *

Ի՛նչն էր, որ Մայր Թերեզային զերծ կը պահէր այն բոլոր ծանր փորձութիւններէն. հակառակ իր մեծ համբաւին, մրցանակներուն, կոչումներուն, բարձրաստիճան մարդոց հետ հանդիպումներուն, փարբեր մեծ կամ փոքր առանձնաշնորհումներուն՝ ան չհպարտացաւ, ինքնահաւան եւ պարծենկոտ չդարձաւ: Իր շուրջ սրբեղծուած այդ բոլոր «ժխորի» մէջ՝ ինչպէ՛ս ան կը մնար միշտ միեւնոյն հեզ ու խոնարհ «մարիպը Աստուծոյ ձեռքին մէջ»:

«Ափիկա Իր գործն է», - այսպէս պարասխանած է Մայր Թերեզան լրագրողի մը հարցումին, մարդ դէպի վեր՝ երկինք ուղղելով: Նոյն ձեռով պարասխանած է նաեւ այն հարցումին, թէ այս բոլոր գովեստներն ու գնահատանքները, որ ինք կը սրանայ աշխարհով մէկ՝ համարելով ամէնէն համբաւաւոր անձերէն մէկը, արդեօք արոնք իրեն քիչ մը չեն հպարտացներ: Այդ ժամանակ ալ իր երկու ցուցամարտերը դրած է ականջներուն,

- «Ասկէ կը մտնեն՝ միւս կողմէն ալ դուրս կ'ելլեն: Ներսը ոչինչ կը մնայ: Ափիկա Իր գործն է»:

Երբ Հնդկաստանի մէկ համալսարանէն՝ իր պարուոյ փոկթորականի կոչումը սրանալու կ'երթար, իրեն ընկերացող եպիսկոպոսին ըսած է.

- «Երբեք չեմ ուսանած եւ փիլիսոփայ չեմ սրացած: Մարդկային օրէնքներու մասին շափ բան չեմ գիտեր: Քիչ մը Աստուծոյ օրէնքներէն կը հասկնամ, եւ փես, ինձի արդէն փոքրորական կոչում կու փան»:

26 Հոկտեմբեր, 1985-ին, Մայր Թերեզան հրահրուած էր Նիւ Եորք, ՄԱԿ-ի մէջ ելոյթ ունենալու: Ժողովին զալէ առաջ, իր սովորութեան համաձայն, Ուաշինկթընի իր քոյրերուն փունը լաւ մը մաքրեց: Ատրուայ պարարագէն յետոյ, քոյրերու հետ միասին սկսան իրենց սարիները լուալ, յետոյ բաղնիքները եւ ապա յարակը: Ինք առաւելաբար զուգարանները կը նախընտրէր մաքրել: «Այս գործին մէջ մասնագէտ եմ, թերեւս աշխարհի մէջ զուգարան մաքրող ամենամեծ մասնագէտը»:

Ապա իր միաբանութեան օգնականներէն մէկուն ինքնաշարժով մեկնեցաւ Նիւ Եորք: Երբ փեղ հասաւ, ՄԱԿ-ի վարչութեան գլխաւոր շէնքի մէջ ընդունուեցաւ պարական բարձրաստիճան պարասխանափոխներու եւ պարգամաւորներու կողմէ՝ յոյնկայս ծափահարութիւններով:

Միացեալ Ազգերու գլխաւոր քարտուղար Խաֆիզ Փէ-րեզ քէ Բուիլարը այսպէս ներկայացուց զայն ներկաներուն.

- «Հոս խօսքի սրահ է: Քանի մը օր առաջ այս ամպիոնէն լսեցինք աշխարհի ամենահզօր փղամարդու խօսքը: Իսկ հիմա պարհին ունինք հիւրընկալելու աշխարհի ամենահզօր կնոջ: Ան պէտք չունի ինքզինք ներկայացնելու: Ինքը խօսքերու պէտք չունի, այլ գործերու: Կարծեմ, լաւագոյն բանը որ կրնամ ընել, այն է՝ վճարել մուրհակս, ըսելով, որ ան շաք աւելի կարեւոր մէկն է, քան ես, քան մենք բոլորս: Ինքն է Միացեալ Ազգերը: Ինքն է աշխարհի խաղաղութիւնը: Շնորհակալութիւն»:

Մայր Թերեզան մօտեցաւ ամպիոնին.

- «Հոս միասին հաւաքուած ենք գոհանալու Աստուծմէ այն գործերուն համար, որ ըրաւ ՄԱԿ-ը այս քառասուն փարիներու ընթացքին՝ մարդոց բարօրութեան համար: Եւ որովհետեւ մենք այժմ սկսանք խաղաղութեան Տարին, եկէք բոլորս միասին աղօթենք այս աղօթքը, որ հիմա ձեր ձեռքերուն մէջ պահած էք, աղօթենք խաղաղութեան համար: Միոյ գործերը՝ խաղաղութեան գործերն են: Եկէք միասին աղօթենք, որպէսզի միասին ալ հասնինք խաղաղութեան: Աստուած մեզ խաղաղութիւն շնորհէ՝ մեզ մէկ ընելով»:

Եւ ահա աշխարհի քաղաքականութեան եւ համընդհանուր քաղաքական ինթրիկներու այդ սրահի կեդրոնը կանգնած՝ ան առաջնորդեց հետեւեալ աղօթքը.

«Արժանի ըրէ մեզ, Տէր, ծառայելու մեր անանկերուն ամէնուրեք, որոնք կ'ապրին ու կը մեռնին աղքատութեան ու անօթութեան մէջ»:

Մեր ձեռքերուն միջոցաւ՝ քուր անունը հանապազօրեայ հացը, եւ անունը հանդէպ ընթրնումով լեցուն մեր սիրոյ ընդմէջէն՝ պարզեւտ անունը ուրախութիւն

եւ խաղաղութիւն:

Տէր, քու խաղաղութեանդ գործիքը դարձուր զիս.

Որ սիրեմ հոն ուր արեւութիւն կայ,

Ներեմ հոն ուր վիրաւորանք կայ,

Տաշտութիւն բերեմ հոն ուր բաժանում կայ,

Ճշմարտութիւնը խօսիմ հոն ուր սուտը կը տիրէ,

Տաւաբքը տանիմ հոն ուր կասկածը կ'իշխէ,

Յոյսը արթնցնեմ հոն, ուր յուսահատութիւնը կը սպառնայ,

Լոյս մը վառեմ հոն ուր խաւարը կը թագաւորէ,

Ուրախութիւն բերեմ հոն ուր տրտմութիւնը կը բնակի:

Կ'ուզեմ ատելի մխիթարել քան՝ մխիթարուիլ,

Աւելի հասկնալ՝ քան հասկցուիլ,

Աւելի սիրել՝ քան սիրուիլ,

Քանի երբ մեր անձերը մոռնանք, զանոնք կը գրկենք,

Երբ որ ներենք, մենք ալ կը ներուինք,

Եւ երբոր ննջենք՝ կ'արթնանք յախտեւական կեանքին համար:

Ամէն

Սուրբ Ֆրանսիս Ասիզիին այս աղօթքով, ան սկսաւ իր խօսքը: Եւ հոն հաւաքուած բոլոր քաղաքական գործիչներուն շարունակեց փայ իր «բնական» քաթեքիզմը, եւ ինչպէս միշտ՝ ուշադրութիւնը իր անձին վրայէն՝ Յիսուսի վրայ փոխադրելով:

«Աղօթեցինք մեր Տիրոջ, որպէսզի մեզ դարձնէ գործիք մը՝ խաղաղութեան, սիրոյեւ միաբանութեան: Ասոր հա-

մար Յիսուս աշխարհ եկաւ, այդ սէրը վկայելու համար: Աստուած այս աշխարհը այնքան սիրեց որ իր Միածին Ռդդին փուռաւ, որպէսզի Ան գայ ու մեզի բերէ բարի լուրը, թէ Աստուած կը սիրէ մեզ: Եւ Իր փափաքն է որ մենք ալ իրար սիրենք այնպէս, ինչպէս Ինք մեզմէ իւրաքանչիւրը կը սիրէ: Ինք մեզ մէկ նպատակի համար սրբեղծած է՝ սիրելու եւ սիրուելու: Մենք աշխարհի մէջ թիւ չենք, այլ մենք Աստուծոյ զաւակներն ենք»:

Չինաստանի մէջ օր մը իրեն հարցուցած են, (այս մասին ինք պատմած է).

- «Ո՛վ է ձեզի համար համայնավարը»: Պատասխանած է.

- «Աստուծոյ զաւակը, իմ եղբայրս, իմ քոյրս»: Եւ ապա պարզամտորեն դառնալով ըսած է.

- «Ահա ասոր համար է որ դուք եւ ես հոս ենք. եղբայրներ եւ քոյրեր ըլլալու համար, որովհետեւ Աստուծոյ նոյն սիրող ձեռքն է, որ սրբեղծած է քեզ եւ զիս, ինչպէս նաեւ փողոցի մէջ քալող ռեւէ մարդ, այնպէս ալ բորոպը, անօթին, հարուստը, նոյն նպատակին համար՝ սիրելու եւ սիրուելու, եւ ասոր համար մենք հոս հաւաքուած ենք՝ յայտնաբերելու խաղաղութեան իմաստը»:

Արդէն պատմած են, թէ ինչպէս ինք իր նշանաւոր ելոյթին մէջ, արհեստական վիժումը համարած է որպէս «մեծագոյն քանդիչը խաղաղութեան», եւ նշած նաեւ՝ ընտանիքի կարեւորութեան մասին: Պէտք է նշենք նաեւ, թէ ինչ կոչ ըրաւ հաւաքուած նախագահներուն, պարզամտորեն, հիւպատոսներուն.

- «Քանի որ մենք այսօր հոս հաւաքուած ենք, եկէք որոշում առնենք մեր սիրպերուն մէջ, թէ մենք պէտք է զիրար սիրենք: Ես Աստուծոյ սիրոյ փոխանցողը պիտի ըլլամ: Եկէք մէկ անգամ ես սիրենք, բաժնենք իրարու այն ինչ որ ունինք, աղօթենք որ մեր մերձաւորներուն այս

սարսափելի փառապանքը վերջ գտնէ: Պիտի աղօթեմ ձեզի համար, որ դուք աճիք Աստուծոյ սիրոյ մէջ, զիրար սիրելու համար, այնպէս ինչպէս որ Ան ձեզմէ իւրաքանչիւրը կը սիրէ, եւ յարկապէս պիտի աղօթեմ, որ դուք այդ սիրոյ միջոցաւ սուրբեր դառնաք: Սրբութիւնը միայն մի քանի ընտրեալներու համար չէ, ասիկա մեզմէ իւրաքանչիւրին պարզ պարտքն է, որովհետեւ սրբութիւնն է որ սէր կը բերէ, իսկ սէրը՝ խաղաղութիւն, խաղաղութիւնը՝ մեզ իրարու կը միացնէ: Չվախնանք երբեք, որովհետեւ Աստուած մեզի հետ է, եթէ մենք Իրեն թոյլ փանք, եթէ մենք Իրեն նուիրենք մաքուր սրտի մը ուրախութիւնը»:

ՄԱԿ-ի ներկաներուն ուղղուած իր խօսքը աւարտեց հետեւեալ մտածումներով.

- «Աղօթքն է որ մեզի մաքուր սիրտ կու տայ: Իսկ մաքուր սրտով՝ մենք կարող կը դառնանք Աստուած փեսնել իւրաքանչիւրին մէջ, եւ երբ Աստուած կը փեսնենք ուրիշին մէջ, ապա կարող կը դառնանք խաղաղութեամբ ապրելու, եւ երբ խաղաղութեամբ ապրինք, կարող կը դառնանք ուրիշներուն հետ բաժնելու սիրոյ ուրախութիւնը: Եւ այդպիսով՝ Աստուած մեզի հետ կ'ըլլայ»:

Երբ աւարտեց իր խօսքը, հրաժարեցաւ մասնակցիլ կազմակերպուած ճաշկերոյթին եւ արոր յարկացուած դրամը նախընտրեց իր աղքատներուն հետ բաժնեկցիլ: Ապա՝ նոյն ինքնաշարժով որ Նիւ Եորքէն եկած էր, վերադարձաւ Ուաշինկթըն, քոյրերուն փունը՝ շարունակելու իր նոյն առօրեան:

Մայր Թէրեզայի այս խոնարհութիւնն ու պարզութիւնն էր, որ զինք կը պաշտպանէին սեփական փորձութիւններէն:

Բաղնիքներ մաքրելու իր սովորութիւնը, որուն մասին բազմիցս նշեցի, իր հոգեւոր իմաստն ունէր: Այս պատմութիւնը արոր լաւագոյն վկայութիւնն է. քոյրերէն մէկը, որ Մայր Թէրեզայի հետ Ուաշինկթըն կ'երթար օդանա-

ուվ, այդ օրերուն՝ ԱՄՆ-ի նախագահ Ռոնալդ Ռեյգը-նին հեպ հանդիպելու համար, այսպես կը պատմէ. Մայր Թերեզան պիզնես քլասսի բաղնիքները մտաւ՝ նախ աջ կողմի, ապա՝ ձախ կողմի բաղնիքը: Յետոյ անցաւ օդանաւի վերջաւորութեան բոլոր բաղնիքները: Քոյրը հե-
տաքրքրուած է, թէ ինչու այդքան բաղնիք կ'երթայ: Մայր Թերեզան կարճ պատասխան մը փոխուած է. «երդմնեցուց-
չութիւն (exorcism) ընելու»:

* * *

Մայր Թերեզան օդանաւի բոլոր բաղնիքները մաքրած էր եւ արիկա իրեն համար բժշկութեան միջոց մըն էր՝ պաշտպանուելու հպարտութենէն: Յաճախ կ'ըսէր.

- Ինչպէ՛ս կրնանք խոնարհութիւն սորվիլ. միայն նուաստանալով»:

Քալիֆորնիայի Մայր Տունին մէջ, բացի խաչի գրութենէն՝ «Ծարաւ եմ», Յիսուսի աջ ձեռքին կողմը՝ խորանին, Աստ-
ուածամօր արձանիկ մը կայ դրուած: Անիկա զարդար-
ուած է Մայր Թերեզայի պատուոյ գիրերով ու շքանշան-
ներով, որ վերջինս ստացած էր Անգլիոյ թագուհիին
կողմէ: Նաեւ փարբեր գովասանագիրեր, պատուոյ գիրեր,
որ ստացած էր փարբեր ժամանակներու եւ առիթներու:
Անիկա լաւագոյնս ցոյց կու տայ, թէ Մայր Թերեզան ինչ-
պէս կ'ընդունէր այդ բոլոր գնահատանքի արտայայտու-
թիւնները. աղքատէն ամենաաղքատին փոխարէն եւ
միաժամանակ այն գիտակցութեամբ, թէ այս ամբողջ
գնահատանքը, որ ինք կը ստանայ՝ իր սեփական ծառա-
յութիւնը չէ: Ան չէր յոգնէր շեշտելէ՝ թէ այս բոլորը «Անոր
գործն է»: Ամբողջութեամբ լեցուած էր Յիսուսի էութե-
ամբ, միաժամանակ մտերիմ յարաբերութիւն ունէր
Կոյս Մարիամին հետ, որպէս իր մայրը: Ուրիշ առիթով

մը, Մայր Թերեզան Անգլիոյ թագուհիին ցոյց փոխուած է
Աստուածամօր նկարը՝ զարդարուած Թագուհիին
նուիրած միենունյն բրիտանական շքանշանով, ցոյց փա-
լով որ իր նուիրած շքանշանը լաւագոյնս գործածուած է:

Պատուանդանի վրայ կեցած Աստուածամօր ուրքե-
րուն փակ, ազատ րեղ մը մնացած է: Հոն դրած էր ար-
ծաթէ խաղաղութեան աղաւնին, որ դարձեալ որպէս
պարգեւաբրու մտացած էր: Երբ պարգեւները արժէքա-
ւոր ըլլային կ'առնէր ըսելով՝ «աղքատներու համար»: Նիւ-
թական արժէք ունեցող ոսկեայ կամ արծաթեայ
պարգեւները կը վաճառէր՝ աղքատներուն պէտքերը հո-
գալու համար:

Այնքան երկար է ցուցակը իր ստացած պարգեւաբ-
րումներուն: Մի քանին միայն նշեմ հոս. 1962-ին, Հնդկաս-
տանի նախագահին կողմէ Փաթմաշրիի մրցանակը, նոյն
փարին Ֆիլիպինի նախագահին կողմէ՝ Մագալայայի
մրցանակը: 1971-ին, Յովհաննէս 22-րդ Պապին կողմէ
«Նաղաղութեան մրցանակը», մէկ փարի անց, Պոստոնի
մէջ, Պօղոս Վեցերորդ Պապին կողմէ՝ «Բարի Մամա-
րացիի» մրցանակը, եւ Նիւ Եորքի մէջ՝ «Ծոն Բենեփիի
Միջազգային Մրցանակ Մարդկութեան Համար»: Նոյն
փարին Ուաշինկթընի Կաթոլիկ Համալսարանի կողմէ՝
պատուոյ փոքրորայի կոչումը: 1972-ին, հնդկական կա-
ռավարութեան կողմէ՝ «Ճակահարլալ Նեհրու Մրցանա-
կը՝ Միջազգային փոխըմբռնումի համար»: 25 ապրիլ,
1973-ին, Լոնտոնի մէջ, իշխան Ֆիլիպի կողմէ պարգե-
ւաբրուեցաւ՝ «Կրօնքի Առաջընթացի Համար Թեմփելթո-
նի մրցանակով»: 17 հոկտեմբեր, 1979-ին, Օսլոյի մէջ՝
«Նաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակը»: Մէկ փարի
անց, հնդկական բարձրագոյն կոչումը՝ «Բիժարաթ Ռաթ-
նա»: 1985-ին, պարգեւաբրուեցաւ ԱՄՆ-ի քաղաքացիա-
կան բարձրագոյն՝ «Նաղաղութեան Մետալով»: 1991-ին,
առաջին անգամ Ալպանիա ճամբորդելով, մասնակցեցաւ
փեղոյն Մայր Տաճարի վերաբացման եւ արժանացաւ

Ալպանիոյ պապուաւոր քաղաքացիի կոչումին: 1996-ին արժանացաւ նաեւ ԱՄՆ-ի պապուաւոր քաղաքացիի կոչումին:

Քալքութայի իր սենեակը չափազանց համեստ էր. մահճակալ մը, գրասեղան մը, եւ քովը՝ պահարան մը, ուր կը պահուէին քանի մը քարթոնէ արկղներ: Անոնցմէ ոմանց վրայ գրուած էր. «ուղարկուած նամակներ», միւսին վրայ՝ «ստացուած նամակներ», այլ ուրիշի մը վրայ՝ քոյր Ա. Գ.: Մի քանի ուրիշ քարթոնէ արկղներու մէջ տեղադրուած էին պատուոյ գիրեր, մեղալներ, մրցանակներ, որ Մայր թերեզան կը ստանար իր ճամբորդութիւններուն եւ հանդիպումներուն ընթացքին: Երբ արդէն այդ փուփը բերնէ բերան լեցուած էր, ամբողջ պարունակութիւնը պարպեց մեղադեայ փուփի մը մէջ: Այսօր Քալքութայի Մայր Տունի արխիւին մէջ, որ մօտ է այն սենեակին ուր կը պահուի Մայր Թերեզայի դամբանը (sarcophagus), կարելի է գտնել եօթ մեղադեայ պահարաններ, ամբողջութեամբ լեցուած իր ստացած մեղալներով, պատուոյ գիրերով եւ մրցանակներով, ինչպէս նաեւ փարբեր երկիրներու մէջ տպագրուած՝ իր պատկերը կրող դրոշմաթուղթերով:

Զարմանալի է տեսնելը թէ մայր Թերեզան, որքան քիչ հեղափոխուած էր իր «սեփական պատկերով (self-image)»: Լաւ գիտէր՝ «մեր կեանքի վերջաւորութեան մենք պիտի չդափուինք մեր ունեցած փիլիսոփայութեամբ, շահած դրամով եւ կամ կարարած մեծամեծ գործերով: Մեր կեանքի վերջաւորութեան պիտի դափուինք հետեւեալ չափանիշով.

«Անօթի էի եւ դուք զիս կերակրեցիք, մերկ էի՝ հագցուցիք, անօթեւան էի եւ զիս ընդունեցիք ձեր յարկերէն ներս» (Մատթ. 25.35-36):

Այդ էր պարճառը, որ որեւէ ձախողութիւն կամ անյաջողութիւն զինք չէր ընկճեր, ընդհակառակը՝ ներքին խո-

րունկ խաղաղութիւն մը կու տար իրեն: «Կը տեսնե՛ս, Հայր Լեօ, Աստուած զիս չէ կանչած յաջողութեան, այլ զիս կանչած է հաւատարիմ ըլլալու», յաճախ այսպէս կը յիշեցնէր ինծի: Այնպէս որ, հիասթափութիւններն ու անյաջողութիւնները նոյնպէս Մայր Թերեզայի մնայուն ուղեկիցներն էին:

Այս կապակցութեամբ անգամ մը ըսաւ.

- «Գիտեմ, որ Աստուած ինծի կու տայ այնքան որքան կրնամ կրել: Սակայն, կը խոստովանիմ. երբեմն փափաքած եմ, որ Ան իմ վրաս այդքան մեծ վստահութիւն չունենայ»:

* * *

1988-ին, Ծննդեան փօսին կապակցութեամբ համակարգիչ մը նուէր ստացայ: Այդ օրերուն համակարգիչ ունենալը՝ այսօրուայ նման սովորական բան մը չէր: Նոյնիսկ այդ ժամանակուան համար իմ համակարգիչս բարձրորակ էր, երկու փիսքով: Երբ կը ծրագրուէր Մոսկուայի մէջ նոր փուն մը բանալ, մտածեցի թէ ինչ մեծ օգնութիւն պիտի ըլլար ինծի համար այդ համակարգիչը: Կ'ուզէի հեղու Մոսկուա տանիլ: Երբ Մայր Թերեզային ըսի ծրագիրներու մասին՝ հիմնովին փաստարկելով համակարգիչի կարեւորութիւնը, ուղիղ աջջերուս մէջ նայելով ըսաւ.

- «Վարդապետ, լաւ կ'ըլլայ համակարգիչը հետդ չտանիս: Աւելի լաւ կ'ըլլայ հոն համեստօրէն ծառայութիւնը ընես»: Մառած մնացի. լռութիւնէս օգտուելով շարունակեց. - «Հայր Լեօ, գիտե՛ս թէ ինչպէս խոնարհութիւն կը սորվին: Միայն նուաստանալով»:

Յետադարձ հայեացք մը նետելով այդ դէպքին, կրնամ ըսել երկու անմիջական օգուտ ունեցայ. առաջին, Հռոմէն

Մոսկուա ճամբու ընթացքին ճամպրուկս կորսուեցաւ, այսինքն եթէ համակարգիչս հետս առած ըլլայի՝ այդ ալ պիտի կորսուէր, եւ երկրորդ՝ ես գիտցայ, թէ Մայր Թէրեզան իր մնայուն մանկավարժական վարժութեան մէջ որքան ճկուն էր: Շարք ամիսներ անց, 1989-ի Զարիկին էր, երբ արդէն մոռցած էի համակարգիչին հարցը, Մայր Թէրեզան հեռաձայնեց ինծի Հայաստան.

- «Վարդապետ, եթէ կ'ուզես կրնաս համակարգիչդ հիմա բերել փալ»: Ամիսներ անց ան յիշած էր, թէ որքան ինծի դժուար եղած էր առանց համակարգիչի աշխատանքս: Թերեւս այն փալաւորութիւնն ունէր, թէ ինչ որ պէտք ունէի սորվելու արդէն սորվեցայ:

Երբ Հայաստանի մէջ ծառայութիւնս աւարտին կը մօտենար, հարուստ հայ մը ինձմէ գնեց համակարգիչս շարքարձր գումարով, եւ գումարին փոխարժէքը կազմեց փասներէք հազար փոլար: Այդ գումարով կրցան ամբողջ խումբ մը հայաստանցի երիտասարդներ վճարել իրենց Երեւան-Փարիզ-Հռոմ ուխտագնացութեան ճամբորդական ծախսերը:

Եղբօս կողմէ նուէր ստացած էի այդ օրերուն լաւագոյն որակի բջջային հեռաձայն մը՝ որուն ռաբիօ-ընդունիչը (receiver) կը պահուէր փոքր պայուսակի մը մէջ եւ կը կշռէր մօտ երկու քիլոկրամ: Միշտ հետս կը պտտեցնէի, եւ բնականաբար կը գործածէի թէ՛ քոյրերուն, թէ՛ Մայր Թէրեզային համար՝ գործերը նախօրօք կարգի դնելու: Անով կ'ուզէի նաեւ լաւ փալաւորութիւն ձգել Մայր Թէրեզային վրայ:

Միակ ելեկտրոնային գործիքը, որ Մայր Թէրեզան եւ իր քոյրերը իրենց փունտերու մէջ կը գործածէին՝ հեռաձայնն էր: Թերեւս Մայր Թէրեզան կը թոյլաբոլ նաեւ բջջային հեռաձայներն ալ ստացնէր փունտերէն ներս, ստացնէր եւ: Ապա Մայր Թէրեզային առաջարկեցի, իր գլխաւոր մայրապետներուն կամ գոնէ շրջանային գլխաւոր

մայրապետներուն նոյն հեռաձայներով զինել: Քոյրերու աղքատութեան ուխտին պատճառով, բաւականին լաւ պատճառ մը ունէի նշելու.- «Գիտես Մայր Թէրեզա, այս ձեռքի հեռաձայնով կրնանք նաեւ բաւական դրամ խնայել, այս ձեռով ամենուր կրնանք հասանելի ըլլալ, եւ շարքաներ կրնանք կատարել առանց հոն երթալու՝ միայն հեռաձայնելով»: Այսինքն հեռաձայնները՝ լաւագոյն խնայութեան միջոցն են:

Մական վերջինս կարճ պատասխանեց.- «Վարդապետ, մենք աղքատութեան ուխտ ըրած ենք եւ ոչ թէ խնայողութեան ուխտ»:

Ժանէթ եւ Անն Փէթրին քոյրերու նկարահանած փաստագրական ֆիլմին մէջ, Մայր Թէրեզան իրեն ուղղուած հարցումին, թէ ի՞նչ կը նշանակէ իրեն համար փառապանքը, պատասխանած է.- «Տառապանքը ինքնին արժէք մը չունի, սակայն Քրիստոսի փառապանքներուն միացնելով՝ անասելի իմաստ մը կը ստանայ: Տառապանքը, երբ կը նուիրաբերուի յապուկ նպատակի մը, ինչպէս՝ հաշտութիւն կամ յարաբերութեան մը վերականգնում առաջ բերելու՝ կը ստանայ ատելի խոր նշանակութիւն: Իսկ ընդունիլ փառապանքը որպէս նուէր Աստուծմէ՝ անհամեմատօրէն խոր նշանակութիւն ունի: Տառապանքը՝ իրօք ամենագեղեցիկ միջոցն է սրբութեան մէջ աճելու եւ Յիսուսին նմանելու»:

Տառապանքն ընդունիլը որպէս գոհողութիւն կը վերաբերի ոչ միայն մեծագոյն փառապանքներուն եւ կամ ծանր կորուստներուն, այլ կրնայ վերաբերիլ մեր առօրեայ կեանքի փոքր, աննշան պարագաներուն, ըլլայ դպրոցի, գործի կամ ընտանիքին մէջ, երբ մենք զանոնք որպէս գոհ կը նուիրենք Աստուծոյ:

Մայր Թէրեզայի համար հաճելի չէր լուսարձակի փակ ըլլալը: Իսկ լուսանկարուիլը՝ շար ատելի փհած գործ մըն էր իրեն համար, սակայն եւ անխուսափելի: Աստուծոյ հետ «պայմանագիր» կնքած էր. իւրաքանչիւր նկարի փոխարէն՝ մէկ հոգիի փրկութիւն կը խնդրէր Յիսուսէն, այնքան որ դժուար բան մըն էր իրեն համար նկարուիլը: Յաճախ օղակայաններուն մէջ, կամ ընդունարաններուն եւ նոյնիսկ թոհչադաշտի վրայ, յապուկ ամպիոններ կը շինուէին իրեն համար՝ իրեն սպասող լուսանկարիչներուն

եւ լրագրողներուն հարցերուն պատասխանելու: Հազիւ սենեակ մտնէր՝ կը սկսէին *ֆլաշները* փայլաբալկիլ: Ու երբ շաք երկար տեւէր, Մայր Թէրեզան իր լայն ժպիտով կ'ըսէր անոնց.

- «Կը բաւէ, կը բաւէ, ամբողջ քաւարանը արդէն պարպուեցաւ»:

Անգամ մը, երբ դրամանիշը շաք արժեզրկուած էր այդ օրերուն, ժպիտով բացապրեց, թէ ինքն ալ իր հոգիներու փրկութեան համար Աստուծոյ հետ ըրած իր «քոնթրան» բարեփոխած է՝ զինը բարձրացնելով. «հիմա՝ ամէն մէկ նկարի փոխարէն երկու հոգիի փրկութիւնը կը պահանջեն»:

Ամենաձանար պայմաններու մէջ ապրող եւ աշխատող Մայր Թէրեզային եւ իր քոյրերուն ունեցած ուրախութիւնը՝ մեծ էր եւ այնքան վարակիչ: Այդպէս փալաւորուած էին՝ զինք եւ իր քոյրերը ճանջցող բազմաթիւ մարդիկ: Մայր Թէրեզայի միաբանութեան կանոնակարգին մէջ՝ համայնքի մէջ փրորող մթնոլորտի մասին երեք հիմնական կէտեր շեշտուած են. «սիրառար վստահութիւն», երկրորդ՝ «կատարեալ անձնանուիրում» եւ երրորդ՝ «ուրախութիւն»: Մայր Թէրեզայի համար այս երեքը իրարու միահիւսուած էին: Երբ սիրով վստահիմ Աստուծոյ եւ ամբողջութեամբ կարող ըլլամ Անոր յանձնուիլ, ապա ուրախութիւնը արօնց փրամաբանական արդիւնքը կը դառնայ: Մայր Թէրեզայի համար սիրով Աստուծոյ վստահիլ կը նշանակէր՝ վստահիլ Աստուծոյ ծրագրին, որուն ինք լման յանձնուած էր՝ իր «ամբողջ ոչնչութեամբ»: Իր «ոչնչութիւնը» զիտակցիլն ու զայն խոստովանիլը՝ մնայուն կերպով իր գործածած արտայայտութիւններէն մէկն էր: Աստուած ինքն է որ իր այդ «ոչնչութիւնը» կը փոխակերպէ «բան մը ըլլալու», եւ արդէն արիկա «Իր գործն է» եւ ոչ թէ մեր սեփական կարողութիւնը:

«Աստուած չի կրնար լեցնել այն, ինչ որ արդէն լեցուն

է»: Այսինքն երբ ամբողջութեամբ մենք մեզմով լեցուած ենք, լեցուած՝ մեր կիրքերով եւ անձնակեղորոն փափաքներով, երբ կը կարծենք թէ ամէն բան կրնանք ընել մեր սեփական ուժով եւ կարողութեամբ, ապա Աստուած չի կրնար մեզի հետ աշխատիլ, չի կրնար մեզ փոխակերպել: Բայց երբ զիտակցիմք մեր «ոչնչութիւնը» եւ կատարեալ սիրով ու վստահութեամբ Անոր դառնանք, ապա՝ Ան կարող կ'ըլլայ մեզ Իր սիրով լեցնել եւ մեր միջոցաւ «մեծամեծ գործեր» կատարել»:

Իսկ «լման Աստուծոյ յանձնուիլ» կը նշանակէ Աստուծոյ կամքին ենթարկուիլ: Մայր Թէրեզան ասոր համար բառ մը կը գործածէր՝ «պատկանելութիւն»: Երբ ամբողջութեամբ Յիսուսին յանձնուիմ՝ կը նշանակէ թէ այլեւս Անոր կը պատկանիմ: Այսպէս կ'ըսէր քոյրերուն իրենց ուխտը փալէն առաջ. «Երբ ձեր ուխտը փաք, ապա՝ արդէն ամբողջովին Յիսուսին կը պատկանիք եւ պէտք է կառչած մնաք Իրեն, այլ խօսքով՝ դուք կը ստանձուիք Յիսուսին, եւ թոյլ պիտի չտաք՝ ոչինչ եւ ոչ ոք կենայ ձեր եւ Յիսուսին միջեւ»:

Թէ ինք որքան լուրջի առած էր այդ մտերմութիւնը, հետեւեալ օրինակը ցոյց կու տայ, որ քահանայ մը պատմած է ինծի: Երբ Մայր Թէրեզան հիւանդանոցի մէջ սուր ցաւերէ կը փառապէր, բժիշկներէն մէկը հարցուցած է. «Մայր Թէրեզա չեմ կրնար հասկնալ, ինչո՞ւ դուն այսպէս պիտի փառապիս»: Պատասխանած է. «Որովհետեւ Յիսուս ինքն ալ շաք փառապած է եւ ես Իրեն կը պարկանիմ: Երբ վաղը մեռնիմ, հարց չէ: Ինք կրնայ զիս գործածել իր ուզածին պէս: Ես այլեւս սեփական ընտրութիւն չունիմ»:

Ինք այսպիսի նուիրումով կ'ապրէր, ճիշդ այնպէս ինչպէս իր միաբանութեան կանոնագրին մէջ գրած էր. «Կատարեալ նուիրաբերումը, ամէն բանի հետ միասին, կը կայանայ նաեւ «ընդունելու» այն, ինչ որ Ինք կու տայ, եւ

«փալու» այն ինչ որ Ինք կ'ուզէ առնել, եւ երկու պարագաներուն ալ՝ մեծ ժպիտով»: Մայր Թերեզայի եւ իր քոյրերուն համար «Յիսուսին պարկանիլ» կը նշանակէր՝ փափաքիլ գործածուիլ Յիսուսի կողմէ Իր նպարակին համար, եւ այնպէս ինչպէս Ինք կ'ուզէ, առանց նախօրօք թոյլտրութիւն առնելու:

Սիրոյ այսպիսի վստահութեան եւ նուիրաբերումին պտուղը ուրախութիւնն է: Այս ուրախութիւնը, որ կը բխի վստահութեան եւ նուիրաբերումի աղբիւրէն, նոյնինքն Մուրբ Հոգիին պտուղն է եւ Աստուծոյ Թագաւորութեան էական նշանը: Ուրախութիւնը սիրոյ այն ցանցն է, որով մենք կրնանք հոգիներ որսալ: «Այն քոյրը, որուն մէջէն ուրախութիւնը կը յորդի, անհկա առանց բառերու կը քարոզէ: Ուրախ քոյրը կը նմանի Աստուծոյ սիրոյ արեւի ճառագայթին: Անհկա յափտենական երջանկութեան յոյսի շողն է: Անհկա այրող սիրոյ բոցն է», - այսպէս կ'ըսէր Մայր Թերեզան:

* * *

Օր մը Կեդրոնական Հնդկաստանի մէջ, երկար ու սպառնիչ աշխատանքէ ետք, երեկոյեան եպիսկոպոս Հնիլիքայի հետ միասին նստած էինք սենեակի մէջ եւ ջուր կը խմէինք՝ օրուայ ընթացքին մեր կորսնցուցած ջուրի քանակը վերականգնելու համար, մինչ քոյրերը քովի սենեակը կ'աղօթէին: Երբ իրենց աղօթքը վերջացուցին, Մայր Թերեզան ներս մտաւ, եւ մեզմէ մէկը սկսաւ ինքզինք արդարացնել՝ որ աղօթքի արեւն յոգնած ըլլալով քիչ մը հանգիստ կ'առնէր՝ նստած ջուր խմելով: «Իրապէս հրաշք մըն էր: Մէկ օրուայ մէջ միթէ կարելի՞ է այսքան արկղեր դասաւորել»: Այս թեթեւ «նախարհները» լսելով, Մայր Թերեզան լուսաւոր ժպիտով մը պարասխանեց:

- «Վարդապետ, հրաշքը՝ աշխատանքը չէ, որ մենք կը կարարենք, այլ այն ուրախութիւնը որով մենք կրնանք այդ գործը կարարել»:

Նկարի ունենալով շուրջը գտնուող բոլոր թշուառութիւնն ու փառապանքը, հրաշքն այն էր որ այդ ծառայութիւնը ուրախութեամբ կը կարարուէր, եւ անոր աղբիւրը գերբնական զօրութիւնն էր: Երբ Մայր Թերեզային առաջին անգամ փեսայ Հռոմի Սան Կրէկորիօ մարտան մէջ, երբ փակաւին նոր ձեռնադրուած վարդապետ էի, առաջին խօսքը, որ ինծի ըսաւ հետեւեալն էր:

- «Վարդապետ, երբ հիմա պարարագ մարուցանես, ինծի համար ալ կաթիլ մը դիր սկիհին մէջ»:

Ասով ըսել կ'ուզէր, երբ սկիհին մէջ կաթիլ մը ջուր դնես, ապա զիս ալ ջուրի հետ միասին սկիհին մէջ գերեզման, որ ես ալ հաղորդութեան խորհուրդի ընդմէջէն՝ փոխակերպուիմ:

Այդ օրունէ սկսեալ՝ սկսայ այլ ձեւով պարարագ մարուցանել: Երբ նշխարը սկիհի մէջ կը դնէի, Մայր Թերեզան ալ կը ներառէի: Այսօր փարիներ անց անոր խնդրանքը ինծի համար աւելի կը յստականայ, երբ մենք գիտենք անոր «հաւաքքի գիշերներուն» մասին, Աստուծմէ լքուած զգալու փառապանքի մասին: Աւելի լաւ կը հասկընամ անոր խնդրանքին խորութիւնը, երբ ջուրի կաթիլը, որ մեզ՝ մեր մարդկութիւնը կը խորհրդանշէ, կը խառնեն Քրիստոսի Աստուածութեան գինիին, որ Քրիստոսի արեան կը փոխակերպուի, որպէսզի ան ամբողջութեամբ Աստուծմով կլանուի: Կը հաւատամ թէ ասիկա կ'ուզէր ինձմէ խնդրել, որ ես Աստուծոյ միշտ յիշեցնեմ, թէ (Մայր Թերեզան) ամբողջութեամբ ներփակուած է Յիսուսի մէջ: Ասիկա ինքնին կը համապարասխանէ այն աղօթքին որ քահանան պարարագի ժամանակ կ'արտասանէ՝ սկիհին մէջ ջուրը գինիին խառնած արեւն:

Վաղ փարիքէն Մայր Թերեզան գիտէր, որ Յիսուսին

նմանելու իր ճամբան կ'անցնի իր սեփական ցաւի միջոցաւ: Երկար փարիներ ապրած ու կրած է Յիսուսի այն փառապանքը, որ վերջինս զգացած է Գերսեսնանիի պարփեզին մէջ, <Օրմէն լքուած ըլլալու զգացումը: <այր Քոլոփիժուքի հրաքարակած «Մայր Թէրեզա. Եկո՛ր իմ լոյսա եղիր» գրքին մէջ յարակօրէն կը փեղեկանանք այդ մասին:

Իր կեանքի վերջին շրջանին, իր հիւանդութեան ժամանակ, Մայր Թէրեզան ապրած է այս փորձառութիւնը, երբ ինք կը նոյնանար Յիսուսին հետ՝ Աստուծմէ լքուած ըլլալու վիճակին մէջ: Ծանր շնչառութեան եւ սրտի անբաւարար զարկերու հետեւանքով, որ երբեմն մինչեւ 50-ի կ'իջնէր, ուղեղի արիւնագեղումներ կ'ունենար: Եւ ապոր հետեւանքով երբեմն կը զառանցէր:

Առփու մը հարցուցած էր իր քոյրերուն.

- «Ինչո՛ւ բոլոր քոյրերը զիս լքած են: Ամբողջ գիշեր առանձին էի, եւ ես որքան անոնց պէտքը ունէի»: Անկասկած քոյրերէն ոչ ոք զինք լքած էր, բոլորը քովն էին, սակայն այն փառաւորութիւնն ունէր, թէ զինք լքած են եւ իր միաբանութիւնը իրմէ երես դարձուցած է: Ֆիզիքապէս հասկնալի էր այս զգայախաբութիւնը, բայց կրնանք նաեւ պարկերացնել, թէ ինչպիսի ցնցիչ փառապանք կ'ապրէր ինք այդ ընթացքին:

Ոչ միայն մահամերձներու փան մէջ, այլ նաեւ ուրիշ շար փարբեր առիթներով Մայր Թէրեզան կը հակազդէր մահուան ողբերգութեան: Մահը կ'որակէր որպէս՝ «փունդարձ՝ դէպի Աստուած»: Մահէն երբեք չէր վախնար, նոյնիսկ ուրիշներու մահուան հանդէպ անվարան էր եւ աներկիւղ: Նիւ Եորքի սիրայով հիւանդներու իր փան քոյրերէն մէկը պարմած է, թէ ինչպէս Մայր Թէրեզան սիրայով փառապող եւ մահամերձ Պէնին ըսած է.

- «Պէն կ'ուզեմ, որ երկնքի դուռերուն առջեւ զիս սպասես ու դիմաւորես, երբ ես ալ հոն հասնիմ»: Այս մէկը ըսե-

լով կ'ուզէր անկէ մահուան երկիւղը ցրուել: Եւ Պէնը խոստացաւ այդ մէկը կատարել:

* * *

Մահը իրեն համար կեանքէն հեռու չէր: Անգամ մը առիթն ունեցայ ասիկա անձամբ զգալու, երբ զիս Եթովպիա դրկած էր՝ քոյրերուն հոգեկրթութիւն փալու: <Րաժեշտ փալէն առաջ Մայր Թէրեզային բացապրեցի, թէ ինչ դժուար քաղաքական իրավիճակ սրեղծուած է հոն՝ Էրիթրիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ, որոնք սահմանագիծով մը (demarcation line) բաժնուած էին իրարմէ:

- «Քոյրերէն ոմանք սրիպուած են թշնամական այդ սահմանն անցնիլ՝ հոգեկրթութեան (spiritual retreat) գալու համար, եւ ասիկա մեծ քաջութիւն կը պահանջէ»: Մայր Թէրեզային հարցուցի.- «Քոյրերուն, որոնց կեանքը վրանգի փակ է, որեւէ յարուկ պարգամ ունի՞ք փոխանցելու»:

Պարասխանը քիչ մը խիստ էր, սակայն ցոյց կու տար իր ունեցած վերաբերմունքը մահուան հանդէպ.

- Այո, ունիմ: Վարդապետ, ըսէ անոնց եթէ նոյնիսկ պիտի մեռնին՝ պարուով թող մեռնին»:

Ասոր նման ուրիշ պարմութիւն մըն ալ ինք անձամբ պարմած է ինձի, երբ 1968-ին Յորդանանի Թագաւորութեան մայրաքաղաք Ամմանի մէջ, իր փուներէն մէկը հաստատելէն կարճ ժամանակ անց պարերազմ սկսած է: Այդ ժամանակ քոյրերը Մայր Թէրեզային հեռաձայնած են՝ <Ոոմ, պարմելու համար իրենց դիմագրուած դժուարութիւններուն մասին: Չանոնք քաջալերած է ըսելով՝ վստահիլ Աստուծոյ եւ հաւաքարիմ մնալ իրենց խնամած աղքատներուն: Խօսակցութեան աւարտին ըսած է.

- «Եւ դարձեալ ինծի հեռաձայնեցէք, երբ որ մեռնիք»:

Մայր Թերեզայի համար ողբերգական եղաւ Թանգան-
իոյ մայրաքաղաք Տոպոնայի մէջ պապահաճ արկածը, որ
մեծապէս ցնցեց զինք: Փոքր՝ չորս հոգինոց ուղղաթիռը,
հազիւ օդ բարձրացած էր երբ վար ինկաւ ժողովուրդին
վրայ, որոնք եկած էին իրեն հրաժեշտ փալու: Անոնցմէ
երկուքը եւ իր քոյրերէն մէկը փեղտոյն վրայ մեռան:

Հրաշքով Մայր Թերեզան անվնաս դուրս ելաւ, խորա-
պէս ցնցուած մըմնջելով՝

- «Աստուծոյ կամքն էր, Աստուծոյ կամքը»: Երկար
ամիսներ կ'ողբար ոչ միայն իր մայրապետներուն, այլեւ
միւս երկուքին մահը, որ եկած էին զինք պապուելու:

22

ԻՐ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԿՈՒՆՔԻՆ ՄԷՋ

Երբեմն զիս կը ներկայացնէին որպէս Մայր Թերե-
զայի «խոստովանահայրը»: Ասիկա այդքան ալ
ճիշդ չէր, որովհետեւ Մայր Թերեզան ուր որ ըլլար կամ
ուր որ գործէր, կ'ուզէր իր կողքին քահանայ մը ունենալ:
Երբեք չէր ուզեր որ ինք եւ իր քոյրերը գրկուէին ամեն-
օրեայ պապարագէն եւ խոստովանութենէն: Ինծի համար
մեծ պատիւ եղած է որպէս քահանայ՝ իրեն ուղեկցիլ իր
բազմաթիւ ճամբորդութիւններուն եւ այցելութիւններուն
ընթացքին, թէեւ իր շուրջ ունէր ուրիշ քահանաներ՝ զա-
նա- զան երկիրներէ եւ փարբեր փորձառութիւններով ու
կարողութիւններով:

Ինծի այնպէս կը թուէր, թէ իւրաքանչիւր քահանայ
Մայր Թերեզայի միջոցաւ հոգեւոր կրթութիւն կը սփա-
նար: Այնքան աստիճանով որ իր կողքին էին, մնայուն սորվե-
լիք ունէին իրմէ: Ան կրցաւ ինծի պէս նորընծայ վարդա-
պետի մը կազմաւորել, դաստիարակել, մեր համագոր-
ծակցութեան առաջին իսկ օրէն: Նկատի ունենալով որ
Լորնթթոյի վանքին մէջ ան մանկավարժ եղած է, եւ իր
ամբողջ կապարած աշխատանքը կարելի է համարել նա-
եւ մանկավարժական գործունէութիւն:

Միշտ նկատուած էի, աննկատ կերպով կ'որոշէր թէ ինք-
նաշարժին մէջ ով ուր պիտի նստի: Քոյրերը պէք չէ որ
փղամարդու քով նստէին, նոյնիսկ եթէ ան քահանայ ըլ-
լար: Եթէ ինքնաշարժին ետեւը չորս հոգի կը բաւէր, հոն
փղամարդ պէք չէ որ նստէր, այլ միայն քոյրերը: Իսկ
եթէ երեք փեղ ըլլար, ապա կեդրոնը ինքը պիտի նստէր,

աջ կողմը՝ փղամարդը, իսկ ձախ կողմը՝ քոյրերեն մեկը, եւ ասիկա ինքնին հասկնալի էր: Որովհետեւ իր քոյրերուն մեծ մասը երիտասարդ, գեղեցիկ, զուարթ եւ հրապուրիչ հնդկուհիներ էին, ուրեմն ասիկա պէտք է համարել իր կողմէ իմաստուն պաշտպանութիւն անոնց՝ փորձութիւններէն:

Ջուարճալին այն էր, որ այդ պարագաներուն ինք բաժնողի դերը կը ստանձնէր: Ինքնիրեն վերապահած էր կեդրոնական փեղը, ուր կրնար արգիլել որեւէ փորձութիւն, նոյնիսկ եթէ իր երեւակայութեան մէջ ըլլար այդ:

«Ոչ մէկ բան եւ ոչ ոք պէտք չէ որ կենայ քու եւ Յիսուսին միջեւ» եւ որպէսզի ոչ մէկ բան պատահէր, ինք անձամբ կը նստէր մէջփեղը:

Կը հաւաքամ, Մայր Թէրեզան լաւ կը հասկնար մարդկային բնութիւնը, եւ նաեւ թէ ինչ կը կարարուի անոր մէջ: Մէկ կողմէն ունէր բնական իմաստութիւն, որուն կը խառնուէին նաեւ իր «գեղջկական հնարքները», եւ միւս կողմէ՝ իր գերբնական, խորհրդաւոր փեստողութիւնը: Լաւ հասկնալով մարդկային բնութիւնը, կարճ ժամանակի մէջ կրնար վարպետօրէն լուծել փարբեր հարցեր եւ մշակել փարբեր յարաբերութիւններ:

Ուղեկցողներու կամ աշխատակիցներու միջեւ ծագած որեւէ հարց կամ անհամաձայնութիւն շաք արագ եւ իմաստուն կերպով, միայն մէկ բառով իսկ կրնար հարցը լուծել: Մէկ օրուայ մէջ կրնար հարիւրաւոր հանդիպումներ ունենալ կամ կազմակերպել աշխատանքներ, եւ բոլորն ալ մեծ արագութեամբ կը դասաւորէր: Անգամ մը ըսի.- «Մայր Թէրեզա, սուրբի հետ ճամբորդելը այնքան ալ դիւրին բան չէ»: Խնդաց ու պատասխանեց.

- «Գիտե՛ն Հայր Լեօ, թէ ո՛վ է սուրբը: Սուրբը այն անձն է, որ կրնայ սուրբի մը հետ ապրիլ»:

Մարդկօրէն փաղանդաւոր էր, իմաստուն եւ դիւանա-

գէտ, սակայն իր մօտ իմաստութիւնը աւելի կը գերակշռէր: Այս բնագաւառին մէջ շաք բան սորված էր եւ փորձառութեամբ աճած էր: Հեռաքենսիլի իր առաջին հարցազրոյցներու ընթացքին կը փեսնենք, որ ան դեռ ամէկուր էր, կը կմկմար եւ քիչ մը պաշտպանողական էր: Մակայն, ներքուստ ան լաւ գիտէր իր ըսելիքը: Այս բանի մէջ ան շաք աճած էր եւ մեծ ինքնավստահութիւն ձեռք բերած: Ես իր այս փոփոխութիւնը ապրած չեմ, եւ ապոր համար ալ այս գիրքին մէջ չեմ կրնար անոր մասին խօսիլ: Ես ծանօթացայ իրեն երբ ինք արդէն հասուն, ամբողջութեամբ զարգացած անհատականութեան փեր անձ մըն էր՝ իր սրբութեան ծաղկունքին մէջ: Այդ փարիներուն՝ իր զարգացման ընթացքին, միայն մէկ բան նկատեցի, թէ ինչպէս ան հետզհետէ մեղմ եւ սիրառար կը դառնար:

* * *

Հազուադեպ առիթներով, երբ ընթրիքի կը նստի՜նք եւ ապա կարճ դադար մը կ'առնէինք Մայր Թէրեզային հետ, նոյնիսկ նման պահերը յագեցուած կը դառնային գործնական կամ կազմակերպչական հարցերով, որոնք յարակացումի կը կարօտէին: Հարցերը յարականալէն ելք, բոլորս պարզապէս կ'ուզէինք զինք մտիկ ընել: Մեր գրոյցները միշտ ալ հոգեւոր ուղղութիւն կը սրանային: Ան միշտ առիթը կ'օգտագործէր մեզի ուսանելի, շինիչ դասեր փայլու, եւ կամ հեքաքրքրական պարմութիւն մը պարմելու՝ առաւելաբար այն հրաշքներու մասին որ Աստուած իր հետ կարարած էր:

Ջրոյցներէն մէկուն ընթացքին, հարց ծագեցաւ, թէ ինչպէս պիտի ըլլայ երկինքի մէջ, եւ ի՞նչի հիման վրայ Աստուած մեզ պիտի դարտ: Ըսաւ.

- «Վարահ չեմ, թէ երկինքը ինչի կը նմանի, սակայն կը հաւատամ, որ երբ մեռնինք եւ ժամանակը գայ մեզ դարտելու, Աստուած մեզի պիտի չհարցնէ թէ որքան բարի գործեր ըրած ենք մեր կեանքին մէջ, այլ թէ որքան սիրով ըրած ենք այդ գործերը»:

Այդ պարճառով ալ, ան շարերը անակնկալի կը բերէր, մանաւանդ անոնք, որոնք քննադատաբար կը մօտենային եկեղեցւոյ դերին եւ հեղինակութեան, յոյս ունենալով՝ Մայր Թէրեզային մէջ փեսնել ներքին եկեղեցական կեանքը յեղաշրջող մը: Այսպէս պարահեցաւ անգամ մը, երբ լրագրող մը, որ մտահոգուած էր եկեղեցական խնդիրներով, հարցուց Մայր Թէրեզային.

- «Մայր Թէրեզա, այսօր եկեղեցւոյ մէջ ի՞նչ բան պէտք է փոփոխութեան ենթարկուի»: Պարասխանեց, ըսելով.- «Դուն եւ ես»:

Ըստ անոր՝ բարեկարգումը (reform) մեզմէ իւրաքանչիւրին սրտէն կը սկսի:

Առիթով մը, լրագրող մը կը փորձէր զինք գրգռել.

- «Մայր Թէրեզա, ահա դուք եօթանասուն փարեկան էք, երբ մեռնիք՝ կեանքը պիտի շարունակէ նոյնը մնալ՝ ինչպէս որ է այսօր: Ձեր այսքան մեծ գոհողութիւնները ի՞նչ պիտի կրնան փոխել»:

Առանց որեւէ յուզումնքի պատասխանեց ժպտալով.

- «Գիտէք, երբեք չեմ հաւատացած, որ ես կրնամ աշխարհը փոխել: Միայն փորձած եմ մաքուր ջուրի կաթիլ մը ըլլալ, որ կ'արտացոլացնէ Աստուծոյ սէրը: Մի՞թէ ասիկա ձեզի փոքր բան մը կը թուի»

Ինչպէս միշտ, լռութիւն փրկեց: Մէկը չէր համարձակեր պատասխանել: Մայր Թէրեզան կրկին անգամ դարձաւ դէպի լրագրողը եւ ըսաւ.

- «Ինչո՞ւ դուք ալ չէք փորձեր մաքուր ջուրի կաթիլ մը ըլլալ: Այդ պարագային մենք կը դառնանք երկու: Ամուսնացած էք»:

- «Այո, Մայր Թէրեզա»:

- «Ձեր կնոջն ալ պարմեցէք այս մասին, եւ ահա մենք կը դառնանք երեք: Երեխաներ՝ ունիք»:

- «Երեք հար»:

- «Ապա ուրեմն՝ եթէ ձեր երեխաներուն ալ այս մասին ըսէք, եւ փեսէք այսպիսով մենք կը դառնանք վեց»:

Անգամ մըն ալ ուրիշ մէկը հարցուցած էր.- «Կ'արժէ՞ Գթութեան Միսիոնարներուն ամէնօրեայ այսչափ յոգնութիւնները, երբ միեւնոյնն է՝ աշխարհի թշուառութիւնը պիտի չվերջանայ»: Այս նոյն հարցումին, Մայր Թէրեզան գեղեցիկ պատասխան մը փութեմով արքեպիսկոպոս Անգելօ Քոմասթրիին, որ յեղազային դարձաւ Պապական գլխաւոր փոխանորդը եւ Պենեպիկպոս 16-րդ Պապին կողմէ 2007 թ. քարտինալ ձեռնադրուեցաւ.

- «Այո, ճիշդ էք, այն ինչ որ մենք կ'ընենք, ովկիանոսի մէջ ջուրի կաթիլ մըն է: Սակայն առանց մեր աշխատանքի-

քին՝ ովկիանոսէն ջուրի կաթիլ մըն ալ կը նուագի»:

Երբեմն կը զարմանայի, ինչ մեծ ուրախութեամբ եւ յուզմունքով մարդիկ յաճախ ժամերով կը սպասէին՝ միայն կարենային Մայր Թէրեզան պահ մը րեսնել եւ կամ անոր ուրբերուն դպնալ, ինչպէս ընդունուած սովորոյթ էր Հնդկաստանի մէջ, եւ կամ՝ իրեն հետ քանի մը բառ փոխանակել: Հնդկաստանի մէջ զինք րեսնել կը փափաքէին բոլոր դասակարգի եւ խաւերու մարդիկ: Թերեզ մենք իր աշխարակիցները այս նոյն փափաքը չունէինք, որովհետեւ միշտ իր հետն էինք: Թերեզ մենք կոյր էինք:

Արքեպիսկոպոս Քոմասթրին պատմութիւն մը պատմեց, որ կը լուսաբանէ մարդոց ունեցած այդ փափաքին պարճաբար: Մայր Թէրեզայի հետ միասին կը ճամբորդէին օդանաւով: Յանկարծ մարդ մը մօտեցաւ իրեն, ուրքը ինկաւ եւ դողդոջուն ձայնով ըսաւ. - «Հայր, չեմ գիտեր թէ հիմա ինչ կը կատարուի հետս: Ինձի այնպէս կը թուի, թէ հիմա այս կնոջ աքերէն (ցոյց տալով Մայր Թէրեզան), Աստուած Ինք է որ ինձի կը նայի»:

Եպիսկոպոս Քոմասթրին անմիջապէս Մայր Թէրեզային կը մօտենայ, եւ կը րեղեկացնէ այդ մարդուն ըսածը: Ան մեծ խաղաղութեամբ կը պատասխանէ.

- «Ըսէ այդ մարդուն, թէ Աստուած արդէն շար երկար ժամանակ է ի վեր իրեն կը նայի: Սակայն ինք այդ մէկը րակաւին չէր նկատած: Աստուած սէր է»:

Հայր Քալադէյչուրի կողմէ հրատարակուած գիրքին միջոցաւ հանրութեան յայտնի դարձաւ Մայր Թէրեզային ապրած «հոգիի գիշերուան» եւ Աստուծոյ ներկայութեան՝ անոր ունեցած ծարաւին մասին:

Կարելոր կը նկատեմ շեշտել, Մայր Թէրեզայի կեանքին եւ գործունէութեան մէջ՝ իր ունեցած մեծ ուրախութեան մասին: Իր ուրախութիւնը՝ բնական, պարզապէս

ուրախ սրտի մը ուրախութիւնը չէր, այլ կամաւորաբար ուրախ ըլլալու որոշում մըն էր:

Կը սիրէր ըսել. - «Եթէ չես ուզեր ժպտալ, հետեւաբար ժպիտ մը սրտեղծէ»: Ասիկա ցոյց կու տայ, թէ Մայր Թէրեզային համար ուրախութիւնը պարզապէս մեր սրտի գոհ ըլլալը չէ, այլ սրտին գոհ վիճակը կախեալ է նաեւ մեր սեփական կամքէն:

Այսօր յետադարձ հայեացք մը նետելով անցեալին վրայ, կը համարձակիմ ըսել, թէ ինչու բոլորս մեր ժամանակը, կազմակերպչական կարողութիւնները, ուժը եւ մեր ունեցած նիւթական կարողութիւնները անվարան րամադրած ենք Մայր Թէրեզային եւ իր քոյրերուն: Որովհետեւ անոր հետ ունեցած իւրաքանչիւր հանդիպում մեզի համար մեծ րարողութիւն ունէր, կը նշանակէր սիրով լեցուիլ եւ զինովնալ այդ սէրէն. հանդիպումներ, որոնք շինիչ էին եւ մեծ ուրախութիւն պարգեւող, մեզ անընդհար յիշեցնող, որ Աստուած սէր է:

Անգամ մը երիւրասարդներու փոքր հաւաքոյթի մը ընթացքին հարցուց.

- «Ո՞վ էր «Գթութեան Միսիոնարներու» առաջին քոյրը»: Ոմանց րարօրինակ թուեցաւ այս հարցումը, բոլորն ալ գիտէին պատասխանը. Ինքը՝ Մայր Թէրեզան էր: Սակայն ան անմիջապէս զուիւր շարժեց.

- «Ոչ, առաջին միսիոնարուհին Աստուածամայրն էր, որովհետեւ Յիսուսը իր որովայնին մէջ ընդունելէն անմիջապէս յետոյ շրապեց Եղիսաբէթին մօտ, եւ միայն իր ունեցած ուրախութիւնն էր, որ իրեն ուժ րուաւ աքիկա ընելու»:

Անգամ մը Մայր Թէրեզային բաւական մեծ գումար րուի, որ իբր ժառանգ սրացած էի, եւ կ'ուզէի աղքատներուն ծառայութեան համար գործածել: Նայեցաւ ծրարին մէջ դրուած դրամին եւ առաջին հարցումը որ ուղղեց

հերեւեալն էր.

- «Վարդապետ, ուրախ ես, որ կրնաս այդ դրամը ինձի փայլ»:

Անգամ մը, քոյրերուն՝ որ եկած էին օդակայան զինք դիմաւորելու, ըսաւ.

- «Երբ մէկը կը սպասէք, որուն դէմքին ժպիտ չկայ, ապա դուք ժպիտ մը նուիրեցէք անոր»:

Օր մը միասին կը ճամբորդէինք, քովս նստած՝ բարձրածայն կը խորհրդածէր.

- «Երբ մեզ քննենք, կը տեսնենք, որ բոլոր փորձութիւնները մեր նաքրութեան, մեր կուսակրօնութեան ուխտին դէմ են, եւ կը պարահին այն ժամանակ, երբ մենք փխտուր կամ անտրամադիր ենք: Անտրամադիր մայրապետ մը սաբանայի ձեռքին մէջ գնդակի կը վերածուի: Մարանան կրնայ ուզածը ընել: Երբ փխտուր կամ անտրամադիր ես, գլուխդ այս ու այն կողմ կը զարնես՝ սիրոյ ծարաւը յագեցնելու համար: Ողջախոհ մնալու համար, դուն պէտք ունիս ուրախութեան առաքինութեան: Յիսուս կ'ուզէ որ «իր ուրախութիւնը մեր մէջ ըլլայ»:

Անգամ մը Մայր Թերեզան կը պատմէր, թէ մարդ մը եկած էր իրենց Զալքութայի մահամերձներու փունը, եւ առանց որեւէ բառ խօսելու հեռացած էր: Անցած է բոլոր մահճակալներուն քովէն, եւ դուրս ելլելու ժամանակ ըսած է քոյրերէն մէկուն.

- «Ես երբեք Աստուծոյ չեմ հաւարացած, սակայն հիմա կը հաւարամ այն Աստուծոյն, որ կարող է այսպիսի սարսափելի պայմաններու մէջ ապրող այս քոյրերուն այսքան ուրախութիւն եւ սէր պարգեւել»:

Ուրիշ նման պատմութիւն մը պարահամ է երեք իւլամներու հետ, որոնք այցելած են մահամերձներու փունը: Երբ Մայր Թերեզան անոնց հետ միասին կ'անցնէր մահամերձներու մօտէն, նկատած է, թէ ինչպէս անոնցմէ

մէկը երեւ մնացած է: Կանգ առած է, մօտեցած եւ նկատած է որ ան կու լայ, հարցուցած է՝ թէ ինչով կրնայ օգտակար դառնալ: Պատասխանած է.

- «Մայր Թերեզա, ամբողջ կեանքիս մէջ հաւարացած եմ, թէ Յիսուս մարգարէ մըն էր, սակայն այսօր ես գիտցայ, թէ Ան Աստուած է, որովհետեւ միայն Աստուած կրնայ այսքան սէր եւ ուրախութիւն պարգեւել մերձաւորին խնամելու համար»:

Բոլոր քոյրերն ու բարեկամները շար ուրախացան, որ կրցած էին զինք կրկին վայելել, երբ Մայր Թերեզան բոլորեց իր հիւանդութեան ծանր շրջանը: Թէ՛ բացայայտորէն եւ թէ՛ զաղտնաբար կ'ըսէինք իրեն.

- «Թերեզա երկնքի համար բաւականաչափ չես հասունցած»:

- «Ոչ, ոչ, այդ չէ պարճառը», - կը պատասխանէր, «անգամ մը երազ տեսայ, որ ես երկնքի դարպասներուն առջեւ եմ, սակայն սուրբ Պետրոսը ինձի ըսաւ.

- «Ետ վերադարձիր աշխարհ, մենք հոս աղքատներու թաղամաս չունինք»: Պատասխանած է.

- «Լաւ, ետ կը վերադառնամ երկինքը աղքատներով լեցնելու համար»:

Ուրիշ անգամ մը Զալքութայէն Հոմ վերադարձաւ, երբ ապաքինուած էր շար վրանգաւոր եւ ծանր հիւանդութենէ մը: Անոնք որոնք կը փափաքէին լսել, անոնց հետ փետեալը կը պատմէր.

- «Հազիւ հասած էի փուն՝ Աստուծոյ քով, բայց քոյրերուս եւ աշխարհի փարբեր կողմերը ապրող մարդոց փա

փաքով զիս եր կանչեցին: Հազարաւոր քարտեր ու նա-
մակներ եկան Քալքութա «Առողջութիւն քեզ» գրութիւն-
ներով, որոնց եւ նոյնիսկ չեմ ճանչնար: Պիպի րեսնէիք
ինչ գեղեցիկ գծագրութիւններ կային՝ պզտիկներու կող-
մէ եւ նաեւ անոնց սէրը, որ արտայայտած էին նամակնե-
րուն մէջ: Կը հաւաքամ, որ սուրբ Պեպրոսը այնքան
յոգնեցաւ Յիսուսին րանելով այդ աղօթքները»:

Սուրբ Պեպրոսի համար աւելի դիրին էր զինք եր
դրկելը եւ ողջ ձգելը:

Մայր Թէրեզան քանի մը անգամ սրտի վիրահատու-
թեան ենթարկուած էր: Ոչ իր րկարացած սիրտը, եւ ոչ
ալ իր բարեացակամ բժիշկներուն խորհուրդները կրնա-
յին զինք արզիել, կամ համոզել՝ թեթեւցնելու իր ամէն-
օրեայ աշխատանքին ծանրութիւնը:

Նոյնիսկ հիւանդանոցին մէջ, մահուընէ քանի մը ամիս-
ներ առաջ, դեռ չէր կորսնցուցած իր ուրախութիւնն ու
հիւսնորը: Կը պարմուի, երբ զինք վերակենդանացման
սենեակ րարած էին եւ բազմաթիւ խողովակներով իրեն
դեղեր կը ներարկէին, այդ րեսնելով սկսած է խողովակ-
ները համրել ու հարցուցած է քոյրերէն մէկուն.

- «Այսքան խողովակները ի՞նչ կ'ընեն հոս: Ինչ է, կա-
ղանդ է, որ զիս րոնածառի պէս զարդարած են»:

- «Մայր Թէրեզա, սառնք յարուկ ներարկումներ են:
Շար գեղեցիկ զարդեր են»: Մայր Թէրեզան նայելով իր
ձեռքերուն, որ ներարկումներէն կապտած էին, ըսած է.

- «Եւ աւ ալ Աստուծոյ նուէրն է ինծի»:

1997-ի Մարտին, սրիպուած եղաւ ձգելու իր միաբա-
նութեան պարասխանատու պաշտօնը: 30 Օգոստոսին
մահացաւ Լէյպի Տայանան, որուն Մայր Թէրեզան ծա-
նօթացած էր 1985 թուականին: Ձինք հրաւիրած էին իշ-
խանուիին հոգեհանգիստին: Սակայն առողջութիւնը
չներեց մասնակցելու անոր թաղման արարողութեան:

Երբ 5 Սեպտեմբեր, 1997-ին Մայր Թէրեզան մահա-
ցաւ Քալքութայի մէջ, իր կրօնական միաբանութիւնը
կազմուած էր հինգ միաբանական համախմբումներէ,
բաժնուած 592 րուներու վրայ, որոնք «րապանակներ»
կը կոչուէին: Այսօր րուներուն թիւը կը հասնի աւելի քան
750 «րապանակներու», եւ 5000 միաբան քոյրերով: Մայր
Թէրեզան վերջին 35 րարիներուն, միջին հաշուով ամէն
երեք օրը՝ կամ նոր րուն մը կը հիմներ, կամ երկրէ երկիր
կը ճամբորդէր, եւ յաճախ՝ ցամաքամասէ ցամաքամաս:
Այսօր ձգած է աւելի քան 5000 աստուածաբանական-հո-
գեւոր նամակներ: Այս բոլոր գործերուն համար, սակայն,
ան պիպի ըսէր.

- «Ամէն մարդ ալ կրնայ ընել»: Սակայն րարբերու-
թիւնը թէ «ինքքան սիրով կապարեց այդ մէկը»:

Քալքութայի Մայր Տունի ներքնայարկին մէջ գրնուող
Մայր Թէրեզայի գերեզմանաքարին վրայ գրուած է Յով
հաննու Աեքարանի 15-րդ գլուխէն հեքեւեալ համարը.

- «Սիրեցէք զիրար, ինչպէս եւ ձեզ սիրեցի» (Յովհ
15.12):

13 Մեպրեմբեր, 1997-ին, Քալբութայի մէջ փեղի Պօղոս Բ. Պապի ներկայացուցիչ քարփինալներու խորհուրդի քարփուղար Անգելօ Սոփանոյի մասնակցութեամբ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ թագուհիներու եւ փարբեր երկիրներու նախագահներու ներկայութեամբ: Արդեօք թաղումով ամէն բան վերջացա՞ն: Արդեօք եկեղեցոյ պարմութեան մէջ գրուած՝ «Քալբութայի Մայր Թէրեզա» գովիւր աւարտեցա՞ն: Եւ կամ, մի քանի փարի անց, 2003 թ. Հոռնի մէջ, Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին կողմէ կատարուած անոր երանացումով՝ ամէն բան մոռացութեան ենթարկուեցաւ:

Ա՛յ: Կը հաւաքամ որ Մայր Թէրեզան այսօր ողջ է, կ'ապրի: Անկասկած, Տիրոջ քով, որուն հաւաքարմօրէն ծառայեց իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, սակայն նաեւ ողջ է, եւ այսօր մեզի հետ է՝ երկրի վրայ, եւ կ'ապրի իր միաբանութեան քոյրերու միջոցաւ: Տարբեր ցամաքամասերու, երկիրներու մէջ եւ շարունակ կ'իմանամ, թէ որքան կենդանի է Մայր Թէրեզայի հոգին՝ իր հիմնած միաբանութեան քոյրերու կեանքին մէջ:

Արդէն իր կենդանութեան փարիներուն, Մայր Թէրեզային մօտ գրնուող շարքեր մտահոգ էին, թէ ինչպէ՛ս պիտի շարունակուի Մայր Թէրեզայի գործը իր մահուրնէ ետք, ո՞վ պիտի ստանձնէ իր գործին առաջնորդութիւնը: Մայր Թէրեզային մնայուն պատասխանը այս հարցումի կապակցութեամբ հետեւեալն էր.

- «Եթէ Աստուած այս գործը սկսաւ ինծի պէս ոչինչի

մը միջոցաւ, ապա Իրեն համար բնաւ ալ դժուար պիտի չլլայ գտնել մէկը, որ կարենայ աւելի լաւ ձեռով շարունակել այս գործը: Արիկա Իր գործն է»:

* * *

Եկեղեցոյ կողմէ պաշտօնապէս ընդունուած հրաշքը Մայր Թերեզային երանելի հռչակուելու համար, շար հեփաքրքրական ձեռով պատահեցաւ՝ ոչ քրիստոնէայ անձի մը հետ: Բուժուողը հնդիկ փանթէիստ մըն էր (animist), որ երկարատեւ ապարդիւն բուժումներէ ետք՝ քոյրերուն քով եկած էր՝ հոն մեռնելու համար: Ան կը փառապէր վերջին աստիճանի քաղցկեղով: Քոյրերը սկսան անոր համար աղօթել՝ Մայր Թերեզայի բարեխօսութիւնը խնդրելով: Կինը քունի կ'անցնի, գիշերը յանկարծ կ'արթննայ եւ կը փեսնէ, թէ ինչպէս Մայր Թերեզայի նկարներէն մէկուն մէջէն լոյս եւ ջերմութիւն կը ճառագայթէ դէպի իր կողմը: Երբ առօրէ կ'արթննայ՝ կարարելապէս բժշկուած էր, ինչպէս յետոյ նաեւ բոլոր բժիշկները հաստատեցին:

Ռիօ փէ Ժաներոյի քոյրերը փարիներ առաջ ինձի փարօրինակ հանդիպումի մը մասին պատմած էին. թաղամասերէն մէկուն մէջ, ուր ոչ մէկ ոստիկան կը յանդգնէր մտնել, քոյրերը պարբերաբար կ'այցելէին ընտանիքներու, միայնակ փարեց կիներու: Հոս թմրեցուցիչներու մաֆիային կոյր օրէնքը կ'իշխէր: Օր մը, երիտասարդ մը կը թակէ քոյրերու փան դուռը: Քոյրերը չէին ճանչնար այդ երիտասարդը, սակայն ներս կը հրաւիրեն: Ան կը կանգնի դուռի սեմին, ապա ետ կը դառնայ երթալու՝ ըսելով.

- «Աղքատներու թաղամասէն կու գամ: Ես երէկ թմրեցուցիչներու մաֆիային օրէնքը խախտած եմ: Վաղը զիս պիտի սպաննեն: Մէկը չկայ զիս պաշտպանող»:

- «Ինչո՞վ կրնանք քեզի օգտակար դառնալ», - հարցուցած է քոյրերէն մէկը:

- «Ոչ մէկ բանով, կեանքիս վերջաւորութեան ձեր քով եկայ ըսելու, որ վաղը մեռած պիտի ըլլամ: Դուք էք այն միակ մարդիկը աշխարհի մէջ, որոնց ասիկա կրնայ հեփաքրքրել»:

Ռիոյի այս թաղամասի մարդոց օգնելու համար, քոյրերը որոշեցին փողոցներէն մէկուն մէջ փեղադրել Աստուածամօր արձանիկ մը: Անմիջապէս պզտիկներու խումբը հաւաքուեցաւ արոր շուրջ, քոյրերը սկսան անոնց հետ միասին աղօթել. - «Ձեզմէ որո՞ն ընտանիքը այսօր Աստուածամօր օգնութեան շտապ պէտքը ունի», - հարցուցին քոյրերը աղօթքէն վերջ:

Աղջնակ մը առջեւ եկաւ. - «Մայրս, ժամանակէ մը ի վեր շար փոխուած է եւ շար միմակ կը զգայ ինքզինք»: Քոյրերը կ'որոշեն զինք այցելել: Աղջնակին հետ փուն մտնելով կը փեսնեն մայրը՝ հոգեկան խանգարուած վիճակի մէջ: Միայն աղջկան ստիպումներէն ետքն է որ կը համաձայնի քոյրերը ներս ընդունիլ: Ապա կը պատմէ ճակատագրի փուն հարուածներուն մասին. թէ ինչպէս մաֆիայի անդամները այրած են ամուսինը եւ անոր ածխացած մարմինը կախած իրենց դուռին առջեւ, իսկ ժամանակ մը անց զուակը առեւանգած են եւ զայն մաս մաս կտրատելով՝ փունին առջեւ դրած:

Քոյրերը սկսած են անոր համար Իննօրեայ աղօթքներ ընել՝ Աստուածամօր արձանը քովը ձգելով: Երբ փասնեղորդ օրը այցելած են անոր, նկատած են որ սենեակը փոխուած է. մաքրուած եւ կոկուած, իսկ ինք հոգեպէս լման վերականգնած: Քոյրերուն փեսնելով ըսած է անոնց.

- «Աստուածամայրը զիս բժշկեց, հիմա այլեւս չէք կրնար զինք (արձանիկը) ինձմէ առնել»:

Անշուշտ քոյրերը արձանիկը քովը կը ձգեն: Այդ կինը այսօր քոյրերուն հետ միասին կը ծառայէ:

Պուէնոս Այրեսի մէջ, քոյրերը աղքատներու թաղամասերէն մէկուն մէջ կը ծառայէին: Օր մը, քանի մը փողոց անդիէն կրակոցներու ձայներ կը լսուին: Առանց վախճանալու այդ ուղղութեամբ կը վազեն: Իրենց առջեւ ծանօթ մարդ մը կ'ելլէ՝ զինով վիճակի մէջ: Ան բարձրաձայն կ'աղաղակէր՝ ձեռքին արձանակ մը բռնած, - «Հիմա պիտի սպաննենք քեզ», (իր կնոջը նկարի ունենալով): Մարդիկ սարսափահար կը փախչէին: Իսկ քոյրերը անվախօրէն մօտեցան անոր, ձեռքէն առին արձանակը եւ ըսին. - «Խենթութիւն մի ըներ: Եկուր անկողինդ մտնիր»:

Քոյրերը իրենց քաջութեան օրինակը Մայր Թերեզայէն առած են: Օրինակ մը եւս. Գամպոպիայի մայրաքաղաք Ֆնոմ Փենիի մէջ Գթութեան Միսիոնարները փուն մը հիմնած էին, ուր կը պատասպարէին սիրայով հիւանդ երեխաները եւ միաժամանակ աշխոյժ ծառայութիւն ունէին՝ աղքատները կերակրելով: Նուիրաբերուած բոլոր ուրեստները կը պահուէր մեծ պահեստի մը մէջ: Օր մը արթնցան եւ տեսան, որ ամբողջ պահեստը կողոպտուած էր: Պարզուեցաւ որ իրենց կողմէ նշանակուած պահակն էր գողը: Փնտրելով զինք գտան, երբ ան զենքը ձեռքին պարաստ կեցած, կը հսկէր գողցուած ապրանքներուն փոխադրութիւնը: Գլխաւոր մայրապետը շիտակ կ'ուղղուի անոր կողմը եւ կը պահանջէ վերադարձնել գողցուած բոլոր ուրեստները:

- «Եթէ քայլ մը մօտենաս կը կրակես», - սպառնացած է մարդը:

- «Լաւ, ուրեմն կամ հիմա դուն զիս կը կրակես, եւ կամ ամէն բան ետ կը վերադարձնես», - պարաստանաւ է քաջ մայրապետը:

Մարդը ամէն բան ետ վերադարձուցած է:

Ֆնոմ Փենիի այդ փունը հիմնուած էր 1970 թուականին, երբ սարսափելի կոտորածներէն անմիջապէս յետոյ, քոյրերը սկսած են հաւաքել սեփական ընտանիքներէն դուրս ներուած սիրայով հիւանդ պզտիկները: Այդ խեղճերը փողոցէ փողոց կը թափառէին՝ ուրեւի՞ք գտնելու համար, ու երբ չէին գտնէր, ոմանք անձնասպանութիւն կը գործէին: Յետագային անոնք սկսան հաւաքել նաեւ HIV-ով հիւանդ պզտիկներ, որոնք անկարող էին իրենց ծնողներուն մօտ մնալ: Քոյրերը այդ պզտիկները դպրոց կը դրկէին, կ'ապահովէին դեղորայքով, այնպէս որ անոնց կեանքը կ'երկարէր փասնովեցէն մինչեւ փասնութ փարեկան: Անգամ մը, քանի մը օր անցուցի քոյրերու այդ փան մէջ: HIV-ով վարակուած պզտիկներուն մէջ աչքիս զարկաւ նուաղած, փայլուն, զուարթ դէմքով աղջնակ մը, միակը որ կանոնաւոր կերպով առօրեայ պարարագին կու գար: Երբ արդէն պիտի ձգէի քոյրերու փունը, տեսայ որ այս աղջիկն ալ ինքնաշարժով դէպի գլխաւոր դարպասները մօտեցաւ: Երբ զիս տեսաւ, պարուհանի ապակիէն կանչեց եւ օրուան ուրախութիւնը կը յայտնէր.

- «Լարդապետ այսօր վերջին անգամ ըլլալով քաղաք կ'երթամ սպուգուելու: Ապա ետ կը վերադառնամ հոս՝ մնունելու»: Մեծ ժպիտը դէմքին, ձեռք ըրաւ ինձի, մինչեւ որ ինքնաշարժը անհետացաւ տեսողութենէս:

Հայաստանի քոյրերը անգամ մը պարմեցին ուրիշ դրուագ մը: Չմեռնային օր մը, յանկարծ աղմուկ մը կը լսեն իրենց փան մէջ, երբ քոյրերէն մէկը դուրս կ'ելլէ սպուգելու, թէ ինչ աղմուկ է, կը տեսնէ դիմակաւոր մարդ մը՝ իր առջեւը ցցուած: Վերջինս զինք կը քաշէ, դանակը մօտեցնելով կոկորդին եւ կը պոռայ. - «Ինչքան փոլար ունիք, հանեցէք»: Քոյրը կը պարաստանէ.

- «Մենք փոլար չունինք»:

- «Ուրեմն ռուբլիները հանեցէք»:

- «Ռուբլի ալ չունինք մեր փան մէջ», - կը պարաստանէ:

նէ քոյրը: Ապա մարդը կ'ըսէ անոր.

- «Ուրեմն ուրելու ինչ որ ունիք բերէք»: Քոյրերը անոր համար փոստակ մը կը պարտաստեն՝ մէջը շփակեթթի, փուփեղէններ, եւ այն ինչ որ ունէին իրենց ձեռքին փակ: Մեծ սիրով, ինչպէս որ վարժ են ընելու, առանց մոռնալու աղն ու սպասեղէնը: Երբ ամէն բան պայուսակի մը մէջ կը դնեն, անմիջապէս պայուսակը ձեռքը կ'առնէ փախչելու: Մաքուող շէնքի մուտքին մօտ էր, իսկ մուտքի դուռն ալ ինք կոտրած էր՝ ներս մտնելու համար: Երբ մաքուէն դուրս կը վազէր ըսած է.

- «Ձեր Աստուածը զիս երբեք պիտի չներէ»:

Քոյրերէն մէկը անոր պարասխանած է.

- «Ընդհակառակը, կը ներէ եթէ ներողութիւն խնդրես իրմէ»:

Մարդը այս խօսքերուն վրայ շրջուած է ցուրտէն դողացող քոյրերուն կողմը եւ ըսած.

- «Ետեւս դուռը գոցեցէք»:

Դուռը սակայն չգոցուեցաւ, որովհետեւ կղպանքը ինք կտրած էր: Երբ կը փեսնէ թէ որքան անօգնական կը փորձեն անոնք դուռը գոցել, քոյրերէն մուրճ մը կը պահանջէ՝ եւ կը սկսի դուռը նորոգել: Դուռը շինելէն ետք, կ'առնէ պայուսակը ու կ'անհետանայ:

Համոզուած եմ, որ քոյրերը շաք աղօթած են իրենց կողոպտողին համար: Աղօթած են որ հասկնայ, թէ քոյրերուն Աստուածը, որ նաեւ իր ալ Աստուածն է եւ մեր բոլորին Տէրը, սիրով կը ներէ, եթէ ինք միայն իր սիրտը բանայ Աստուծոյ ողորմած սիրոյն առջեւ:

Նման բազմաթիւ պատմութիւններ՝ քոյրերու արքայաւոր սիրոյ մասին, կը վկայեն, թէ Մայր Թերեզան կ'ապրի այսօր: Անշուշտ երկնքի մէջ, այնպէս ինչպէս ինք ըսաւ անգամ մը. «ես երբեմն երկինքէն պիտի բացակա-

յիմ, երկրի վրայ օգնութիւն ցոյց փալու համար»: Երկնքի մէջ ալ իր սրտին փափաքն է՝ «Մայր եկեղեցւոյ շաք սուրբեր փալ» եւ «երկինքը՝ աղքատներու թաղամասերէն աղքատէն ամենաաղքատներով լեցնելու»:

Այսօր երկրի վրայ ան իր գործը կը շարունակէ՝ իր «Գթութեան Միսիոնարներու» միջոցաւ, այն բոլոր բարի գործերով, որ անոնք կ'իրականացնեն:

Մայր Թերեզային երանելի հռչակուելէն ետք քարտիկալ ճոն Փաթրիք Ֆոլէյ շաք դիպուկ ըսած է.

- «Ով որ այսօր կ'ուզէ փեսնել երանելի Մայր Թերեզան, թող նայի անոր քոյրերուն»: Ինչպէս որ Մայր Թերեզային մէջ կարելի է ճանչնալ Աստուծոյ մարտիրոս, այնպէս ալ անոնց միջոցաւ մարդիկ այսօր կը ճանչնան Աստուծոյ սէրը: Անոնք այսօր աղքատէն ամենաաղքատներուն նուիրաբերուելով՝ կ'աւելնեն աշխարհին Յիսուսի մասին»:

Dei Fr. deo.
Be Holy - like Jesus
Be only all for Jesus
through Mary. Give
only Jesus to all
you meet
God bless you
Be Teresa

Միրելի Նայր Լեո,
Սուրբ եղիր՝ Յիսուսի նման,
Ամբողջությամբ միայն
Յիսուսին պատկանիր - Մարիամի միջոցաւ,
Ամէնուն, որուն որ կը հանդիպիս
միայն Յիսուսը քուր,
Աստուած օրհնէ քեզ:
Մայր Թերեզա, ՄԸ

Լեօ Մասսպորկը ծնած է 1948-ին Քրաց (Աստրիա): Ուսանած է Իրաւագիտութիւն եւ Քաղաքական գիտութիւններ, Աստուածաբանութիւն, Եկեղեցւոյ իրաւունք եւ Միսիոներագիտութիւն՝ Ինսպրուքի, Օքսֆորդի եւ Հռոմի մէջ: 1982-ին Ֆաթիմայի մէջ ձեռնադրուած է որպէս կուսակրօն քահանայ: Երկար տարիներ ուղեկցած է «Ազգայնէրու հրեշտակին» Հնդկաստանի եւ Հռոմի մէջ, անոր հետ բազմաթիւ անգամներ ճամբորդելով աշխարհի տարբեր կողմեր: Ան Մայր Թերեզայի տրամադրութեան տակ եղած է որպէս քահանայ, խորհրդաւոր, ինչպէս նաեւ որպէս Մայր Թերեզայի յարուկ պատգամաւորը որոշ առաքելութիւններու մէջ, ինչպէս համայնավար խորհրդային Միութեան մէջ կամ Ֆիլիլ Քասթրոյի Քուպայի մէջ: Մայր Թերեզայի մահուրնէ ետք, Հայր Լեօն մաս կը կազմէր Մայր Թերեզայի սրբադասման խումբի ճախապատրաստական աշխատանքներուն: 2005-էն սկսած ան «Աստրիայի Պապական Միսիոնարական Գործի» ծառայութեան ազգային նախագահն է: (www.missio.at)

ISBN 978-9953-585-12-3

